

UKDE

UKDE KİTAPLIĞI: 116
MARAŞ TARİHİ SERİSİ: 24

Editör:

Yaşar ALPARSLAN
Serdar YAKAR

Baskı – Cilt:

ÇALIŞ OFSET MATBAACILIK
Davutpaşa Caddesi
Yılanlı Ayazma Sokak No 8
Davutpaşa-İSTANBUL

Kapak Tasarım:

Şükran İŞÇİ

Baskı Tarihi :

Ocak - 2013

Yazışma Adresi:

Vefa Kitap Kırtasiye
İsmetpaşa Mah. Borsa Cad.
Buket Sitesi Altı No 17/C
Tel: 0.344.225 13 00
KAHRAMANMARAŞ

**OSMANLI DÖNEMİ MARAŞ'IN İDARİ TARİHİNDE
DULKADİRLİ VE BAYEZİDLİ
İDARECİLER
(1700–1850)**

**İlyas GÖKHAN
E.Kasım BAL**

**KAHRAMANMARAŞ
2013**

Doç. Dr. İlyas GÖKHAN: 1966'da Kahramanmaraş'ın Türkoğlu İlçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu Türkoğlu'nda bitirdikten sonra 1983'te de Kahramanmaraş Lisesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümünden 1987'de mezun oldu. Şanlı Urfa ve Kayseri'de beş yıl tarih öğretmenliği yaptıktan sonra 1993'te Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. 1991-94'te Erciyes Üniversitesinde Yüksek Lisans, 1994-98'de Fırat Üniversitesinde doktora yaptı. 1996-97 yıllarında Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde araştırmacı olarak bulundu. 1999'da Yrd. Doç, 2009'da Doçent oldu. Halen Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesinde çalışmaya devam etmektedir. Evli olup üç çocuk babasıdır.

Eseler: Çalışma alanı olan Fatımi, Selçuklu, Eyyubî ve Memluklu devletleri tarihleri üzerinde 40 civarında makalesi ve bildirisinin yanında memleketi olan Kahramanmaraş tarihi ile ilgili pek çok araştırması bulunmaktadır.

Yayınlanmış Kitapları:

1. Fatımiler Devleti, Gün Yay., Ankara 2008.
2. İlkçağlardan Dulkadirli'lere Kadar Maraş (Müşterek) Ukde Yay. Kahramanmaraş 2008.
3. Maraş Emirleri (Müşterek), Ukde Yay., Kahramanmaraş 2008.
4. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (Besim Atalay- tercüme.- Müşterek), Ukde Yay. Kahramanmaraş 2008.
5. Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine (Müşterek), Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Yay. Kahramanmaraş 2009.
6. Tarihî, Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu (Müşterek) Ankara 2010.
7. Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Kahramanmaraş, 2011

E.Kasım BAL: 1967 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğdu. İlkokulu Çiçek köyünde okudu, Orta öğretimi Elbistan'da tamamladıktan sonra, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat fakültesini bitirdi. 1992 yılında Kilis'te stajyer öğretmen olarak göreve başladı, Gaziantep İmam Hatip Lisesinden sonra, Elbistan İmam Hatip Lisesinde çalıştı. Buradan sonra Hatay'da Kız Meslek ve Anadolu Kız Meslek lisesinde öğretmenlik ve aynı okulda Müdür Muavinliği görevlerinde bulundu. Hatay Güneysöğüt İlköğretim Okulu ve Kahramanmaraş Elmalar İlköğretim okulunda 9 yıl kadar Eğitim Yöneticiliği görevlerinde bulundu. Milli Eğitim Bakanlığının 2006 yılında açtığı sınavda Uzman Öğretmen oldu.

Yazarın, Ark Yayınlarından çıkan "Amerika Seyahatnamesi" isimli çeviri kitabı ve K.Maraş'ta yayın yapan Okyanus ve Kahramanmaraş'ta Bugün gibi gazetelerde yayınlanmış araştırma yazıları bulunmaktadır. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih Bölümünde Yüksek Lisans yapmakta olup halen Kahramanmaraş merkezde Cumhuriyet Ticaret Meslek Lisesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	12
TAKDİM.....	13
ÖNSÖZ.....	29

GİRİŞ

DULKADİR AİLESİ BEYLİK DÖNEMİ (1337–1522).....	33
1.Zeyneddin Karaca Bey.....	35
2.Halil Bey 1353–1386.....	35
3.Sevli Bey (Suli Bey) 1386–1398.....	35
4.Sadaka Bey 1398–1399.....	36
5.Nasreddin Mehmet Bey 1399–1442.....	36
6.Süleyman Bey 1442–1454.....	36
7.Melik Arslan Bey 1454–1465.....	37
8.Şahbudak Bey 1465–1466.....	37
9.Şehsüvar Bey 1466–1472.....	37
Şahbudak Bey (İkinci Defa) 1472–1480.....	38
10.Alâüddevle (Bozkurt) Bey 1480–1515.....	38
Dulkadir Beyliği'nin Osmanlılara Bağlanması.....	39
11.Ali Bey 1515–1522.....	40
Osmanlı Döneminde Dulkadir Ailesi.....	41

BAYEZİD AİLESİ

1.I.Ali İskender Bey (1515).....	47
2.I.Hacı Abdullah Bey.....	50
3.II. İskender Bey.....	51
4.Salih Bey.....	51
5.Veli Bey.....	51

6. I.Numan Bey.....	51
7.I.Kalender Paşa.....	51
8.Bayezidzâde Mehmed Bey (1700-1750).....	52
9.II. Hacı Abdullah Bey.....	52
10.Bayezidzâde Numan Bey.....	52
11.II. Hacı Abdullah Bey.....	53
12.II. Kalender Paşa.....	53
13.Bayezidzâde Yusuf.....	53
14.Süleyman Paşa.....	53
15.Osman Paşa.....	53
16.Yusuf Kenan Bey.....	53
17. Osman Bey.....	53

I.BÖLÜM
XVIII. YÜZYILDA MARAŞ
OSMANLI DÖNEMİNDE MARAŞ'TA DULKADIRLI
YÖNETİCİLER

XVIII. Yüzyılın Başlarında Maraş Bölgesinde Aşiretlerin İsyanları.....	55
Bayezid Ağa.....	55
Zülkadirzâde Murtaza Ağa.....	56
Bayezidzâde Mehmed Bey.....	58
Zülkadirzâde Mustafa Bey.....	62
Zülkadirzâde Seyyid Veli.....	65
Maraş Ayamı Zülkadirzâde Süleyman.....	67
Zülkadirzâde Mustafa Bey'e Birecik'e Kereste Nakledilme Görevi Verilmesi.....	67
Bayezidzâde Abdullah Bey'in Maraş Mütesellimliği ve Valiliği.....	69
Maraş Beylerbeyi Rişvanzâde Süleyman Paşa.....	72
Bayezidzâde Numan Bey ve Oğlu Hacı Abdullah Bey.....	73
Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey ile Zülkadirzâde Süleyman Bey'in Adamları Arasında Maraş Çarşısında Kavga.....	81
Bayezidzâde Numan Bey'in Andırın'da İkameti.....	82
Numan Beyin Sürgün Kararı.....	83
Bayezidzâde Numan Bey Hakkında Bir Şikâyet.....	92

Derviş Mehmed Paşa Ve Abdullah Paşa Zamanında Maraş Eyaleti'ndeki Bazı Olaylar.....	96
Kılıçlı Türkmenlerinin Ayaklanması 1770.....	96
Kılıçlı Türkmenlerini İtaat Ettirilmesi için Malatya Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın Görevlendirilmesi.....	99
Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli) ve Andırın'da Bozdoğan Aşiretinin Ayaklanması.....	100
Antep'te Karışıklıklar.....	101
Elbistan Voyvodası ve Maiyetinin Öldürülmeleri.....	102
Zülkadirzâde Numan Bey 1773-74.....	103
Maraş Valisi Abdullah Paşa 1774.....	103
Ayandan Eski Müftü es-Seyyid Ataullah ve Olayları 1774.....	107
Kanadıkırıkzâde Mehmed Efendi'nin Kıbrıs'a Sürgün Kararı... ..	110
Maraş Valisi Süleyman Paşa.....	111
Maraş Valisi Çerkez Hasan Paşa.....	111
Alâüddevle Bey'in Kudüs'te İnşa Ettirdiği Gadiiriye Medresesi ve Ceridzâde Hasan Efendi'nin Tevliyetine Tayini.....	112
Maraş Kalesi ve Camii.....	118
Maraş'tan Saraya Avcı Kuşlar Gönderilmesi.....	120
Efsus'ta (Afşin) Cinayet.....	123

II. BÖLÜM

ZÜLKADİRZÂDE ÖMER PAŞA'NIN MARAŞ BEYLERBEYLİĞİ DÖNEMİ (1782-1795)

Ömer Paşa'nın İlk Faaliyetleri.....	127
Zülkadirzâde Ömer ve Amcası Mahmud Bey'in Maraş Valisi Abdullah Paşa'ya Karşı Ayaklanmaları.....	128
Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Maraş Beylerbeyliğine Atanması 1782.....	129
Ömer Paşa'nın Rışvan Aşiretinden Topladığı Vergi.....	132
Ömer Paşa'nın Görevden Azledilmesi ve Kıbrıs'a Sürgün Edilmesi.....	133
Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey'in Maraş Mütesellimliği.....	135
Zeytun Ermeni Eşkiasının Ömer Paşa'ya Gönderilen Haberciyi Katletmesi.....	137
Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın İkinci Defa Maraş Beylerbeyliğine Atanması.....	140

Zülkadirzâde Ömer Paşa ve Payas Ayanı Küçükhalioğlu Halil.....	145
Maraş'ta Zülkadırlı ve Bayezidli Aileleri Arasında Nüfuz Mücadelesi.....	146
Küçükhalioğlu Halil'in Maraş'ı Basması ve Yağmalaması.....	148
Maraş Baskınının Sonuçları.....	152
Maraş Baskınının Zararlarını Karşılama İçin Ömer Paşa'nın Harcadığı Para.....	153
Ömer Paşa'nın Antep Tarafındaki Asayişsizliği Önlemek İçin Görevlendirilmesi.....	155
Rişvan Aşireti Mensuplarının Eşkıyalıkları ve Ömer Paşa.....	163
Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın İkinci Kez Maraş Valiliğinden Azledilmesi.....	163
Curazâde Ahmed Paşa'nın Maraş Valiliğine Tayini.....	164
Maraş ve Adana Eyaletleri Valisi İbrahim Paşa.....	165
Kalender Paşa'nın Maraş Mutasarrıflığına Atanması.....	167
Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Elbistan'da Mukataası.....	168
Ömer Paşa'nın Üçüncü defa Maraş Beylerbeyi Atanması ve Öldürülmesi (1795).....	169
Ömer Paşa'nın Zamanında Ödenmeyen Ve Zimmetine Geçen Mirî Mallar Ömer Paşa'nın İmdat-ı Hazariye Borcu.....	171
Ömer Paşa'nın İrad-ı Cedid Hazinesine Borcu.....	172
Ömer Paşa'nın Yapağı Rüsumatı (Vergi) Borcu.....	173
Ömer Paşa'nın Halebli Gayrimüslüm Bir Tüccara Borcu.....	174
Ömer Paşa'nın Muhallefatı.....	176
Ömer Paşa'nın Oğlu Ahmed Turan Bey'in Maraş Valiliğini İstemesi.....	181
Ömer Paşa'nın Mülklerinin Olduğu Yerler.....	189
Ömer Paşa'nın Muhallefatında Olan Mallarının Çeşitleri.....	189
Ömer Paşa'nın Alacakları.....	189
Ömer Paşa'nın Muhallefatındaki Emlakının Kiralandığı ve Satıldığı Bazı Şahıslar.....	189
Ömer Paşa'nın Muhallefatını Tahsil Etmeye Gönderilen Ali Bey'in Azledilerek Yerine Mehmed Said Bey'in Tayin Edilmesi.....	190
Ömer Paşa'nın Satılmayan Malları.....	191
Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Oğulları Ahmed Turan ve Numan Beylerin Öldürülmesi.....	192

Ömer Paşa'nın Ölüdürülmesi Üzerine Âşık Mustafa'nın Bir Türküsü.....	195
Ömer Paşa Sonrası Zülkadir Ailesi.....	196

III. BÖLÜM

MARAŞ BEYLERBEYİ BAYEZİDZÂDE KALENDER PAŞA XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA MARAŞ

Maraş Valisi Mustafa Paşa ile Zülkadirli ve Bayezidli Askerlerinin Fransızlara Karşı Mısır'a Gönderilmesi.....	199
Maraş Valisi Arnavut İsmail Paşa.....	200
Maraş Beylerbeyi Bayezidoğlu Kalender Paşa.....	202
Kalender Paşa'nın Fransızların Mısır'ı İşgaline Karşı Sefere Katılması ve Başarı Göstermesi (1802).....	205
Kalender Paşa'nın Maraş Beylerbeyliğine Atanması.....	205
Rumkale ve Antep Voyvodalığının Kalender Paşa'ya Verilmesi.....	206
Kalender Paşa'nın Trablusşam Valiliği ve Cerde Başbuğluğu.....	209
Surre Alayının Maraş'tan Geçmesi.....	212
Kalender Paşa ve Zülkadirzâde İbrahim Bey.....	214
Reyhanlı Aşiretinin Koyunlarının Serüveni.....	215
Maraş Eyaleti ve Kazalara Düşen Mubayaa Bedelleri.....	218
Kalender Paşa'nın Zeytun Ermenileri İle Mücadelesi.....	219
Kalender Paşa'nın Aşiretleri (Tecirli) İşkânla Görevlendirmesi.....	223
Kalender Paşa'nın Eşkîya Cavuşlu Muslu ve Adamlarını Ortadan Kaldırması.....	224
Maraş Valisi Mehmed Paşa ve İbrahim Paşa.....	225
Kalender Paşa'nın Yeniden Maraş Valiliğine Atanması.....	226
Camustil ve Yenice kale Nahiyelerinin Malikâne Usulü İle Kalender Paşa ve Kardeşi Yusuf'a Verilmesi.....	227
Kalender Paşa'nın Osmanlı Rus Savaşlarına Katılması ve Esir Edilmesi.....	228
Kalender Paşa'nın Antep Voyvodası Hacı Bekir Dede'yi İdam Etmesi.....	230
Kalender Paşa'nın Yeniden Maraş Beylerbeyliğine Dönmesi.....	232
Kalender Paşa'nın Zamanında Meydana Gelen Bazı Olaylar.....	233
Elbistan Mukataaları.....	233

Kalender Paşa'nın Maraş, Antakya ve Antep Taraflarında Ayanlarla İlişkisi.....	233
Küçükalioğlu Dede Bey, Fettahoğlu Ağaca ve kardeşi Ahmed'in İdamları ve Geride Kalan Ailelerine Kalender Paşa'nın Yardımı.....	236
Kalender Paşa İle Haleb Valisi Celâleddin Paşa Arasındaki Çekişme.....	239
IV. Murad Devrinin Sadrazamı Maraşlı Halil Paşa'nın Malları.....	240
Kalender Paşa'nın Diyarbakır Valiliği.....	242
Kalender Paşa'nın Ankara'ya Sürgün Edilmesi.....	243
Kalender Paşa'nın Kuşadası'na Sürgün Edilmesi.....	243

IV.BÖLÜM

BAYEZİDLİ SÜLEYMAN PAŞA VE DÖNEMİ (1819-1840)

Bayezidlilerin Gelini Kerim Kızı Kara Fatma.....	246
Maraş Valisi Çapanoğlu Cabbarzâde Mehmed Celâleddin Paşa.....	250
Bayezidzâde Süleyman Bey'in Bir Soygun Olayına Katılması.....	253
Maraş Valisi Abdülcemizâde Ahmed Paşa.....	254
Zülkadirzâde İbrahim Bey.....	255
Maraş Valisi Fevzi Paşa.....	255
Maraş Valisi Hafız Ali Paşa.....	256
Mehmed Celâleddin Paşa'nın Yeniden Maraş Valisi Olması.....	256
Bayezidoğlu Süleyman Bey ile Celâleddin Paşa Arasında Kanlı Çatışmalar.....	257
Maraş'ta Yaşayan İmam Gazali Evlatları.....	260
Elbistanlı Yapalaklıoğlu'nun Öldürülmesi.....	260
Sinemenli Türkmenlerinin Aşiretlerin Saldırısına Uğraması.....	261
Mehmed Ağa'nın Maraş Valiliğine Atanması.....	262
Celâleddin Paşa'nın Rus Harbinde Başarısızlığı Sebebiyle Sürgüne Gönderilmesi.....	263
Bayezidzâde Süleyman Bey'in Maraş Muhassıllığına ve Valiliğine Atanması 1832-1840.....	263
Süleyman Paşa'nın Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Oğlu İbrahim Paşa İle Mücadelesi.....	265
Süleyman Paşa'nın Mısır Kuvvetlerini Yenmesi.....	266
Süleyman Paşa'ya Sivas Ferikliği Unvanının Verilmesi.....	271

Süleyman Paşa'nın Maraş Valiliğinden Alınması ve İstanbul'a Götürülmesi.....	276
Süleyman Paşa'nın İstanbul'dan Maraş'a Geri Dönüşü.....	277
Süleyman Paşa'nın Diyarbakır Valiliğine Atanması.....	278
Helmuth von Moltke'nin Maraş ve Süleyman Paşa Hakkında Söyledikleri.....	278
Nizip Savaşı.....	281
Süleyman Paşa'nın Valiliği Süresince Yaptığı İmar Faaliyetleri.....	282
Aşiretlerin Denetin Altına Alınması.....	283
Mısırlı İbrahim Paşa'nın Maraş'ı İşgali.....	283
Maraşlı Bayezidzâde Osman Paşa.....	285
Süleyman Paşa'nın Mezar Kitabesi.....	287
Süleyman Paşa'nın İbrahim Paşa ile savaşını Anlatan Bir Şiir.....	288
Süleyman Paşa'nın Türküsü.....	288
Bâyezidli-zâde Süleyman Paşa İçin Söylenmiş Bir Türkü.....	289
Süleyman Paşa'nın bir Şiiri.....	290
Süleyman Paşa'nın Hanımı Gülendâme İçin Bir Türkü.....	290
Süleyman Paşa sonrası Maraş (1840-1850) Bayezidzâde Numan Bey'in Maraş Mütesellimi Olması 1840.....	291
Zülkadirzâde Ahmed Durak Bey.....	291
Zülkadirzâde Halil Bey.....	292
Bayezidoğlu Süleyman Paşa oğlu Yusuf Kenan Paşa.....	292
Maraş Valisi Selim Paşa.....	293
Maraş Valisi Yusuf Paşa.....	294
SONUÇ.....	296
KAYNAKLAR.....	297
FOTOĞRAFLAR.....	308

KISALTMALAR

AE.SMST.II	:Ali Emiri Sultan Mustafa II
BAO	:Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
bkz	:Bakınız
C	:Cilt
C. ZB	:Cevdet Zabtiye
C.AS	:Cevdet Askeriye
C. BHR	:Cevdet Bahriye
C.DH	:Cevdet Dahiliye
C.E	:Cevdet Evkaf
C.HR	:Cevdet Hariciye
C.ML	:Cevdet Maliye
C.NF	:Cevdet Nafia
C. S	:Cevdet Saray
C.T	:Cevdet Tımar
C. ZB	:Cevdet Zabtiye
Çev	:çeviren
DH.MKT	:Dahiliye Mektubi Kalemi
HAT	:Hatt-ı Hümayun
H	:Hicri
Hızl	:Hızlılayan
İE.AS	:İbnülemin Askeriye
İE.ADL	:İbnülemin Adliye
İE.EV	:İbnülemin Evkaf
İE.ML.	:İbnülemin Maliye
İE.TZ	:İbnülemin Tımar Zeamet
KB	:Kültür Bakanlığı
M	:Miladi
MEB	:Millî Eğitim Bakanlığı
DH.MKT.UM	:Dahiliye Mektubi Kalemi Umumi
Neşr	:Neşreden
S	:Sayı
s	:sayfa
TTK	:Türk Tarih Kurumu
Yay	:Yayınlayan
YB	:Yabancı Arşivler

TAKDİM

Dulkadirli bir aşiretler topluluğu olup Halep Türkmenidirler. Onlar Anadolu'ya o coğrafyadan girmişlerdir. Dulkadirli aşiretlerinin doğrudan aileye bağlı olanın sayısı 28-30 gibidir. Ama beyliğin bu topraklar üzerindeki hakimiyetinden sonra bu aşiret sayısı sınırsız olup daha önce bu topraklarda yaşayan Türkmenlerde onlara katılmışlardır.

Dulkadirli geniş bir aile olup evlilik sistemlerine bağlı olarak genişlemiştir. Aile fertlerini hep idareci olarak yetiştirmiştir. Dulkadir ailesi bu bakımdan aileden daha ziyade siyâsetci-idareci yetiştiren mektep-ekol hüviyetindedir.

Dulkadir ailesi geçmişinde yakın tarihe kadar hep idareci olmuştur. Bunların varlıkları hep birinci sıfatları idarecilik olmuştur. Bu ailede bu gelenek toplumu kendine çekecek ve razı edecek kadar hep öndedir. Bunların despotlukları olmadığından uzun süre idarecilikte kalmışlardır.

Dulkadirli aşiret nüfusu Anadolu Türk tarihinde küçümsenmeyecek kadar fazla olup 300-350 bin arasındadır. Bu nüfus bugün için az gibi görünse de o gün için fevkaladedir. Bu bakımdan da Dulkadirli ailesinin fertleri aile kolları ve aşiretleri neredeler ise onlar da orada olup aşiretlerinin başında ve idareciliğini yapmaktadırlar.

Bugün en yanlış anlayış Dulkadirlinin sadece Maraş'ta yaşadıklarıdır. Bu yanlış anlamının sebebi Maraş'ın Dulkadirlilerin son başkenti olmasıdır. Halbuki en az Dulkadirli aile mensubunun yaşadığı şehir belki de Maraş'tır. Buna karşılık Dulkadirli ailesi, aşiretin dağıldığı, çoğunluk bulunduğu her yerdedir. Burası Zamantı/Kayseri ve Kırşehir'dir vs.

Dulkadirli ailesi hep idareci yetiştiren bir büyük mektep olmuştur. Bu açıdan Anadolu'nun beş on büyük ailesinden biri sayılırlar. Aile fertlerini hep idareci yetiştirdikleri için aile idareci bolluğu yaşar. Bu bakımdan da idareciler beyliğin topraklarına dağıtılır. Dulkadirli idareciler hem beylik içinde hem de Osmanlı ve Memluklu devletlerinde idarecilik yapmışlardır. Bunlar varlıklarını da devam ettirir. Günümüzde Dulkadir ailesi izlerine Suriye ve İran'da da devam ettirirler. Hatta İran'da aşiretlerinin başında Dulkadirli ailesinden insanların varlık haberleri yazılıp çizilmekte ve söylenmektedir. Dulkadirli ailesindeki idareci bolluğu bazen aileye ve beyliğe zarar verir. Çünkü ailede rekabete ve çekişmeye yol açmıştır. Bu durum ailede bölünmeye de sebep olmuş hatta aileyi birbirine karşı kullanmaya kalkışanlara fırsat vermiştir. Mesela Osmanlı ve Memluklu da Dulkadir ailesinde birbirine karşı kullanacak idarecileri bulmuştur. Bu durum beyliğin zayıflamasına neden olmuştur.

Bütün bunlar da Dulkadirli ailesinin algılanmasında yanlış anlamalara sebep olmuştur. Dışarıdan bakan aileyi hep birbiriyle uğraşan aile zannetmiştir. Dulkadirliilerin yaşadığı topraklar kırılığandır. Memluklular ve Osmanlılar Dulkadirli'den güçlüdür. Bu yüzden Dulkadirliiler bunlara karşı dikkatli ve varlık mücadelesi içinde olmuşlardır. Osmanlı ve Memluklar devamlı büyüme peşinde olduklarından politikalarını da buna göre yapmışlardır. Onların bu politikalar da devletlerinin ikâmesi ve idamesi üstünedir. Bunların izledikleri politika kendilerinin faydasına Dulkadirliilerin ise zararına olmuştur. Dulkadir de beylikse onun da bunlara karşı varlık mücadelesi verme, politika yapma hakkı vardır. Bunu da yapmış, mücadele etmiş ve kolay kolay da pes etmemiştir. Dulkadir'in aşiret devlet olduğu, bu karakterini de pek aşamamakla birlikte çok büyük idareciler de yetiştirdiği bir gerçektir. Bunlardan kendi idaresinde büyük idareciler olduğu gibi Osmanlı vs idaresinde olanlar da vardır. Bunlardan Ali Bey dillere destan bir idareci, bir kahramandır.

Dulkadir Beyliği sünî politika takip etmiş olup idarecilerini sayısız cami, medrese, zaviye vs ve tesis etmiş olup bunları devamını sağlayacak olan vakıflar kurmuşlardır. Bu eserlerin bir kısmı günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Dulkadirli saf bir Türkmen beyliği olup ordusu da Türkmenlerden oluşmaktadır. Bunların askerleri arasında devşirme

yoktur. Ancak çok düzenli orduya sahip de değillerdir. Onlar ateşli silahlar da kullanmamışlardır.

Dulkadir Beyliği Osmanlı Devleti'ne bağlandıktan sonra başına Dulkadir ailesinden bir kişi getirilmiştir. Ancak onun Osmanlıya kafa tutması üzerine ortadan kaldırılır ve beylik toprakları ilhak edilerek Zülkadir (Maraş) Beylerbeyliği kurulur. Bundan sonraki süreçte ise Osmanlı Dulkadir ailesi mensuplarına sırtını dönmez, onları devlet hizmetine alır ve bazı görevler verir.

Osmanlı, Dulkadirli ailesini asırlar boyu kendisine eşit görür. Onlardan kız alır. Osmanlılar Dulkadir ailesi mensuplarını bölgesinde ve bölge dışında idareci olarak kullanır. Osmanlı bir yeri idare ederken oranın yerel unsurlarına da dayanır. Onlardan istifade eder. Halkın isteklerini göz ardı etmez. Bunun için arada bazı kesintiler olmasına rağmen 1800'lere kadar Dulkadir ailesi mensupları bölgede idareci olarak görev yaparlar.

Osmanlı'nın Maraş'a girmesiyle beraber Dulkadirli ailesinin ağırlığı kaybolmamıştır. Maraş ahalisi Osmanlı yönetimine girdikten sonra Dulkadir ailesinden kurtulduk da dememiştir. Yine milletin ekseriyeti Dulkadir ailesini bey bilerek onların sözlerinden uymaya devam etmişlerdir. Halk bey sözünü her sözün üstünde tutarak onları koruyucu aile olarak kabul etmişlerdir.

Dulkadirli ailesinin şeceresini Arifi Paşa “ Elbistan ve Maraş'ta Zülkadiroğulları Hükümeti” ve Mortmannise İslam Ansiklopedisindeki “ Maraş” adlı makalelerde vermişlerdir. Diğer eserlerin bunlardan aldığı kanısındayız. Ancak ailenin söz konusu eserlerde belirtilenlerden ibaret değildir. Zira Dulkadir ailesine mensup erkeklerin aşırı evlilik yaptıkları görülmektedir. Evlilik yapılanlar arasında hür kadınlar dışındakiler de hesap edilecek olursa şecerenin daha da kapsamlı olması muhtemeldir. Hâlbuki neşredilen şecerede aile efradı azdır.

Maraş'taki Dulkadirli ailesi mensupları kendilerini Alâüddevle neslinden geldiklerini bilmektedirler. Ancak yangın ve ilgisizlik gibi sebeplerden dolayı geç dönem şecerelerini yitirmişlerdir. Ama onların bey ailesine mensup olduklarından şüphe yoktur. Çünkü eski Maraş'ta yaşayan aileler birbirini yedi göbekten tanırlar, nereden ve ne zaman geldiğini bilirler. Yine onlar hangi ailenin kökünün sağlam veya bozuk olduğunu da bilirler. Ayrıca her ailenin kaç ahlaksız ve kaç ahlaklı varsa da bilinir. Ona göre tavır alınır, destek verilir ve arkasından gidilir.

Hatta Türkiye’de yaşayan aileler arasında Maraş’taki gibi kök bilir ve buna ehemmiyet verir ikinci bir şehir var mıdır? Kanaatimize göre pek yoktur. Eski Maraş insanı bıktırarak kadar bu iş ile ilgilenip kök ve kömeç peşinde koşar. Buna göre kız alır ve kız verir.

1114’teki büyük depremden sonra Maraş batıya doğru gelişir. Şehrin yerleşmesi Haznedarlı’dan başlayarak Sarayaltı’na kadar uzanır. Oradan Pınarbaşı’ndan gelen derenin üst yanlarına ulaşır. Zamanla Hatuniye ve Ekmekçi Mahallesi ortaya çıkar. Buraların suyu sağlam arklarla Pınarbaşı’ndan gelir. Son dönemlere kadar beş büyük ve birçok tâli arklar vardı. Şehrin merkezi Kuyucak ve Âlemlî mahalleleri olmuştur.

Bu yerleşim yerlerinin içinde Dulkadirlilerin yeri Âlemlî ve Sarayaltı’dır. Burada onların muhteşem sarayları vardır. Bu kendi iktidarları zamanında da, Osmanlı döneminde de böyledir. Son dönemde de burada sarayları-konakları vardır. Bey Camii Osmanlı döneminde kendi yaptırdıkları bir camidir. Önünde de aile mezarlıkları vardır. Bu mezarlığı da Cumhuriyet’e kadar kullanmışlardır.

Osmanlı kontrolüne giren Dulkadirli toprağında Osmanlı ile Dulkadirli beyleri arasında pek problem olmamıştır. Ancak Osmanlı, Dulkadirli aşiretlerinin iktalarını ellerinden alması ve onları erken iskâna tabi tutmasında ayaklanmalar çıkmıştır. Bununla da ailenin pek alakası olmayıp bu isyanlara Celâlî isyanları denmiştir.

İçerideki bozulmaya ve kaybedilen savaşlara bağlı olarak zayıflayan, biraz da cebren ve hile ile yıkılan Osmanlı bugün biraz bâdem gözlüdür. Olağanüstüdür. Kitlelerin gözbebeği ve hatasızdır. Ama yıkılmadan önce ona öyle bakılmamaktaydı. Onun yok olmasını bekleyenler, beddua edenler, günahlarını sayanlar ve politik karakterini yerenler vardı.

Dulkadirli Maraş ve bölgesinde tabii beydir. Beyliğin hakkını da vermiştir. Osmanlıya itaatte de kusur etmemiştir. Bölgede ayan karaktere bürünüp, kimsenin malını gasp etmemiş, cana kıymamış ve tedhiş de estirmemiştir. Dulkadirli, Osmanlı gider ben yeniden beyliğimi kurarım duygusuna düşmemiş ve bu niyeti taşımamıştır. Sanki bölgede beylik yarışından 1800’lerden sonra çekilmiştir. Onlar üç büyük darbe yemişler, kendisinde ve bağlı ailelerinde kımıldayacak hal kalmamıştır.

Tanzimat sonrası yenileşme süreci içinde artık idareciyi devlet, devletin mektepleri yetiştirecektir. Yerel aile mektepleri kapanacaktır. Bu tür birikimleri olan aileler devre dışı kalacaktır. İşte bu dönüşümde Dulkadirli yeniye itibar etmeyip eski kalacak ve çocuklarını İstanbul'a göndermeyecektir. Sonra da tabiatı içinde itibarlı, varlıklı ve fakat gücünü yitirmiş bir mahalli aile olarak kalacaktır.

Dulkadirli'nin şehre girişi doğudandır. Onun için her zaman doğuda, doğunun köylerinde ağırlığı olacaktır. Doğunun en güzel yeri Bulanık köyü olup, arkası ve önü önemlidir ve buranın suyu boldur. Bulanık köyünün toprağı kendinden olup, yeri hafif eğimli, önü açık ve seyrangâhtır. Buralar fetihle Dulkadirli'lere geçmiştir. Zaman içinde ellerinden çıkan yerler olsa da yine Alımpınar onlarıdır. Maraş harbinde Dulkadiroğlu Süleyman'ın topladığı çeteler bu mevkiilerin insanlarıdır.

Dulkadirli tarihte hep idareci yetiştirdi dense yeridir. Gerçekte de alimlerine rastlanmamıştır. Cumhuriyet'te ise iki halk şairleri vardır. Bunlardan biri Hacı Zülkadiroğlu, diğeri Mustafa Zülkadiroğlu'dur. Mustafa Zülkadiroğlu'nun şiirleri tarafımızdan Serdar Bey ile birlikte derlenip tek kitap halinde birleştirilerek bastırılmıştır. Mustafa Zülkadiroğlu iyi bir şairdir. Bugün Dulkadirli ailesi Maraş'ta modern topluma dönüşüm sağlamış olup toplum dışlıkları yoktur.

Dulkadirli ailesinin beyliğinin, beylerinin yaptırdığı eserleri tasnif edilirse, tahlili yapılırsa Türk-İslam karakterli olduğu görülür. Onlar ülkelerine giren her tarikatı hoş karşılamış, zaviye yeri göstermişler hatta yapmışlardır. Tarikat müntesipleri ister alevi olsun ister Sünni üzerlerine gitmemişlerdir. Savaşlarda alevi olanları dışlamamışlardır. Onlar Sünnilikte baş çekmişler ve bunun yanında alevi ile birlikte olmuşlardır. Onlar külliyeler inşa ederek bu tür eserleri ortaya çıkarmada başarı göstermişlerdir. Aşiret bir devlet için olması gerekenden fazla kurum kültürü ortaya çıkarmışlardır. Bir devletin ve halkın altından kalkamayacağı kadar savaş yapmışlardır. Bu savaşların ortaya çıkardığı insan kaybının altından kalkarak dağılmamışlardır. Onlar çok iyi bir üretim kültürü geliştirerek toprağı işlemenin hakkını vermişlerdir. Bu topraklarda birçok ürün yetiştirip ekonomide artı değerler elde etmişlerdir. Fatih'le evlendirilen Sitti Mükrimine Hatun Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı olup cehizi ise hayranlık

uyandırmıştır. Onlar dört tarafı düşmana açık bir beyliği uzun süre ayakta tutmuşlardır. Böyle bir coğrafyada uzun süre ayakta durma becerisi göstermişlerdir. Çok seyyar bir toplum kalmışlar ve bu vasıflarını yitirmemişlerdir. Türkmen toplum ve devlet olma karakterini kaybetmemişlerdir.

Dulkadir beyliğinin hâkim olduğu coğrafyada beylik olarak ayakta kalınması zor olmasına rağmen onlar 200 yıla yakın varlıklarını sürdürmüşlerdir. Onlar düşmanlarına karşı yeri gelmiş meydan muharebesi vermişler, yeri gelmiş düşmanla baş edemeyeceklerini anladıklarında ordularını ve halkını geri çekerek Ceyhan köprüsün tutup, nehrin batısındaki vadilere ve orman içlerine saklanmışlardır. Bazen de aşiretlerini dağlara çekebilmişlerdir. Onlar, ellerinde tuttıkları en stratejik bölge olan Zamantı'daki kalede zor durumda kaldıklarında ailelerini korumuşlardır.

Dulkadirli için yukarıda belirtilenleri yazdıktan sonra Bayazıtlı ailesi hakkında bilgi vermeden önce bazı hususları belirtmekte fayda vardır. Bunları belirtmeden Bayazıtlıyı yazmak tarihimizi şekavet olayları olarak görmemize sebebiyet verir. Eski Maraş'ta beyliği olup da bey olan tek aile Dulkadirli'dir. Ama beyliği olmadığı halde bir de büyüüp beylik lakabını kazanan aileler vardır. Bunların en büyüğü Bayazıtlı'dır. Bayazıtlı'dan başka çok az sayıda da olsa bey lakabı kazanmış aileler de vardır. Bey lakabını kendini ispat etmiş aileler içinde sıfat olarak kulanlar da vardır.

Maraş bölgesinin bir aşiret yurdu olduğunu belirtmemiz gerekir. Burası aşiretlerin geçiş güzergâhı olup arazi de buna uygundur. Bir yerde aşiret varsa, onlar da geçimlerini hayvancılıktan sağlıyorsa buna bağlı bazı hadiselerin olması tabidir. Bu hadiseler hayvanların otlatılması, yaylaya çıkarılması veya kışlağa indirilmesi yüzünden çıkan kavgalardır. Yine bir yer aşiret yurdu ise orada eğitim hakkıyla yapılamayacaktır. Bu yüzden cehalet daha çok hâkim olacaktır.

Maraş bölgesi aşiretlerin geçiş güzergâhı olmasına rağmen yerleşik hayat yaşayan insanlar da vardır. Birçok meskûn yer bulunmaktadır. Maraş dağlarının hayvancılığa açık yerleri, otlakları, yerleşime açık yerlerinden çoktur. Dolayısıyla bölge her zaman aşiretlere bağlı hadiselere çıkmıştır. Bu yüzden Maraş

bölgesi birçok tahribata uğramıştır. Bu yüzden de tarihi eserler yıkılmıştır.

Dulkadir beyliği zamanında göçebe bir aşiret olarak yaşamak şehirli olmaktan daha iyidir. Çünkü o dönemde göçebe hayat daha sağlıklı ve güvenlidir. Aşiret fertlerini koruyan bir aile ve kabile vardır. Bir aşiret ferdinin başınıza bir şey gelse onu koruyacak sistemler devreye girecektir. Ortaya çıkan bir mesele halinde sistemin nasıl çalıştığını bilen aşiret ileri gelenleri, beyler meseleyi çözecektir. Bu kişiler aşiret hayatında doğan problemleri bilmektedirler. Bu dönemlerde yerleşik hayatta olmak göçebe hayata göre daha fazla riskler taşımaktadır.

Sözün özü varlık savaşı veren insanımız o gün için iki ara bir derededir. Devlet hukuk kurallarını tam olarak uygulayamamaktadır. Coğrafya ve ulaşım zorluğu sebebiyle hukuk kurallarının uygulanması zordur. Devlet insani problemler karşısında her şeye ulaşamamaktadır. Böyle olunca insan, kendi başının çaresine bakacaktır. Aşiretin koruma sisteminden istifade için onun içinde kalmayı tercih edecektir.

Osmanlı Devleti Maraş'a hâkim olmadan önce Balkanlara hâkim olmuştur. Yani Osmanlı Maraş'a geç girmiştir. Dulkadirlileri ortadan kaldırdıktan sonra Maraş bölgesini yönetimi altına almıştır. Ancak Dulkadir aşiretleri Osmanlı'ya karşı temkinlidir. Bir de son Dulkadir beyi Şehsüvaroğlu Ali beyin katlinden sonra güvensizlik daha da artmıştır. Osmanlı'nın Maraş'a girmesinden sonra bölgede bir asır süren bir ayaklanmalar olmuştur. Bu dönem sonrası Osmanlının yaşlanmaya başladığı zamandır. Bu durum bazı hastalıkları da getirmiştir. Artık dünyada dengeler Osmanlının aleyhine dönmüştür.

Bir süre geçtikten sonra Fransız İhtilalı'nın doğurduğu milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanmalar başlayacaktır. Çok geniş bir coğrafyaya yayılan Osmanlı Devleti'nin topraklarının bir ucundan diğer ucu gözükmezdi. Bu durum yeni korunma sistemleri getirecektir. Aşiretler yerlerinde dururken devletin güçsüzlüğü sebebiyle bir de aile efradında oluşumlar ortaya çıkacaktır. Zâten söz bunun için "ya devlet başa ya kuzgun leşe" şeklindedir.

Devletin zayıflaması sebebiyle aile saltanatları da boşlukta doğan güven sağlayan kurumlar olmuştur. Bu aile saltanatlarına Ayan denmiştir. Osmanlı'nın Anadolu ve Rumeli eyalet ve sancaklarında birçok ayan ortaya çıkmıştır. Devlet bunlardan

şikâyetçidir. Ama bunlar da devletin devlet olmadığı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Tabii ki insanlar devletin güven oluşturmadığı yerde kendini yok devlete feda edecek değildir. Bu yüzden insanlar bir arayış içine düşeceklerdir. Devletin dolduramadığı boşluğu bu ayanlar dolduracaktır. İşte Osmanlının zayıfladığı zamanlar bu bölgelerde aile devletçikleri/ayanlar ortaya çıkmıştır. Bunlar da devlet boşluğunun sonucu gözükür ürünlerdir. Ataların meşhur sözünde olduğu gibi “kurt kocamıştır” güç zafiyetine uğramıştır. Artık devletle birilerinin oynaması tabiidir. Yaşlanan devletin tarih sahnesinden çekilmesi yaşlanan bir insanın hayattan çekilmesi gibi olmayacaktır.

Ne devletin ne ferdin mutlak adil olamayacağı muhakkaktır. Görevlerini hakkıyla yerine getiremeyeceği her halükarda eksiklerinin olacağı bir gerçektir. Zaten eskilerin tabiriyle mutlak adalet Allah’a mahsustur. Devletlerin mutlaka idare edilmesi, görülmemesi gereken yarım işleri, ezaları, cefaları olacaktır. Aynı şey kişiler için de geçerli olup Peygamber hariç hayatında boşluğu olmayan insan yoktur. İnsanların ve devletlerin kâmil görevlerini beceremediği bir gerçektir.

Devlet şunu bilmelidir; görevini hakkıyla yerine getirdiği yerde vatandaş korunma refleksini bırakacaktır. Yerine getirmezse isterse devletin yazılı görevi olsun varlığını koruma refleksini harekete geçirecektir. İşte bu, bugün de görülmektedir. Devletin çare olamadığı alanlarda vatandaş kendi meselesini çözmek için arayış içine düşmektedir.

Yani dün bugün fark etmez vatandaşın varlığını koruma fitratıdır, refleksidir, hakkıdır. Çağların oluşumları bir de bu dairede değerlendirilmelidir. Çok öyle ayandı denilmemelidir. Dünyada bir toplum için en kötü şey devletsizlik, devlet zafiyetidir. Devlet zafiyetinin olduğu yerde insan insana zarar vermektedir. İnsanın şerlileri çabuk hareket etmekte, organize olmakta namuslu insanların dünyayı burnundan getirmektedir. Güçlü hukuk devleti içtimai hayatta caydırıcılık rolü oynamaktadır. Cezalandırma şerlileri kabuğuna çekilmeye zorlamaktadır.

Devletin olmadığı durumlarda vatandaş boşluk doldurmaktadır. Denize düşmekte yılan sarılmaktadır. Dün aşiret, ayan, aile devletçikleri, bugün farklı kurtarıcı ve koruyucu olabilmektedir. İnsanlar hiç yoktan iyi deyip buralara yönelebilmektedir. Sözüün özü devlet boşluğu hiç de hoş olmayan

farklı oluşumlara yol açabilmektedir. Ayan devletçikler bir yana insanının üstünde yine kendi insanının kurduğu farklı devletçikler bile kurulabilmektedir. Bunlar da kendi öz insanından çıkmaktadır. Anadolu tarihi, devlet boşlukları örnekleri ile doludur. Bu durum da büyük göçlere sebep olmakta ve nüfus azalmaktadır. Bütün bunları yazdıktan sonra Osmanlı sonrası Maraş'a gelmiş, devlet tarafından getirilmiş ailelerden bahsedebiliriz.

Eski Maraşlılar Osmanlının / Yavuz'un Maraş'a getirdiği üç aileden bahseder. Bunlardan birincisi Mısır'dan getirdiği Kanadıkırık ailesidir. İkincisi onlara hizmet için gelen Kirişçilerdir. Üçüncüsü ise Yavuz'un Çaldıran sonrası Maraş'a getirdiği, idarecilik verdiği Bayazıtlılardır.

Kanaatimiz bu lakapları onlara Maraşlıların verdiği'dir. Zira eski Maraş'ta lakaplar bir de geliş noktası ve yaşadığı hadiselerle göre verilir. Bayazıdı, Bayazıt'tan gelir Bayazıdıdır. Acemli İran / Acem'den gelir Acemlidir vs. Bayazıdı'nın Maraş'a gelmesiyle Dulkadirli-Bayazıdı taraftar kavgası başlar. Ali Efendinin iki çocuğu ve ailesi öldürülür.

-Kimsem kalmadı, kolum kanadım kırıldı, der.

Kanadıkırıklı olur. Aile gelir Tekke'de yerleşir, tekkesini kurar, tekkesinde oturur. Tekkenişin / Tekinşenli olur.

Eski Maraş'ta lakapsız aile yoktur. Olanlar da ya geliş yerlerine, ya alimlerin adlarına, ya yaşadıkları maceraya vs göredir. Kişiler de böyledir. Böyle de düşünürsek Bayazıdılar Doğubayazıd'lıdır. Bu beldenin yerli halkıdır.

Bayazıdıları Doğubayazıd'ın yerlisi, ileri gelen bir halkı olup Türkmendir. Bölgeye İlhanlıların yıkılması sonucu yine onlara bağlı Tatar asıllı Celayirliler hâkim olmuştur. Onlara tabi olan Karakoyunlu Türkmenleri Doğu Anadolu bölgesinden İran içlerine kadar bir devlet kurmuşlardır. Bu devlet uzun yıllar Doğubayazıd'a hâkim olmuştur. Arkasından Akkoyunlular sonra da Safeviler burayı yönetmişlerdir. 1514'te Osmanlıların burayı fethiyle Bayazıdı ailesi Maraş'a getirilmiştir. Bu kitabın ileriki sayfalarındaki belgeden Bayazıdı ailesinin Karakoyunlu Türkmenlerine mensup olduğu görülecektir.

Aile hizmetlerinden mütevellit Yavuz tarafından Maraş'a getirilir. O tarih ise Ali Bey zamanı mı sonrası mı bilinmez. Bilinen ailenin büyüğü İskender Bey'e Çavuşbaşı rütbesi verilir.

Aile ise yerleşim için o günkü şehirde sakin bir nokta olan Akdere'nin sağını solunu tercih eder. Buranın suyu mevzii olduğu gibi aile güçlendikçe Pınarbaşı'ndan da su getirir. Pınarbaşı Kırkgöz mevkiinde dağınık sular vardır. Bunlar arklara alınır. Tüneller yapılır. Su geçiş köprüleri inşa edilir. Derenin batısına geçirilir. Bu mıntıkalar Pınarbaşı suyunun getirilişine bağlı peyderpey şehirleşir. Cumhuriyet sonrası ise Mağaralı'ya kadar ulaşır.

Pınarbaşı suyunun oluşturduğu dere Ulu Cami'ye kadar ulaşır. Derenin ucu camiden öte güneye doğru uzanır. Osmanlı öncesi, derenin kuzeyi mevzi yerleşim yeri olup güneyi ise suları kapalı arklarla gelen yoğunluklu yerleşim yeridir. Bu derenin kuzeyine yerleşen Bayazıdoğulları, Dulkadiroğullarına karşı bir muhalefet oluşturur. Aynı zamanda nedeni bilinmez ama Dulkadirli muhalifleri de onların etrafında küme oluşturur. Çok erken dönem taraftar kavgaları başlar. Öyleki Dulkadirin taraftarı derenin kuzeyine çıkamaz, çıksa veya geçse ya dayak yer ya da canından olur. Bayazıd taraftarı güneye inse aynı akıbete uğrar. Kavganın başlama sınırı dere olduğu için derenin adı zamanla "Kanlıdere" kalır. Bu isim böylece yaygınlaşır. İki taraf arasındaki kavga asırlar alır. Bu kavgaları genellikle hocalar ayırır.

Besim Atalay, Maraş Tarihi kitabında bir dengeden bahsetse de inanmak ihtimal dâhilinde değildir. Sebep ise Dulkadir'in arkasında aşiretlerin olmasıdır. Bayazıtlı ise buraya bir aşiret veya aşiretler topluluğu ile gelmemiştir. Hem Osmanlı Dulkadirin beyliğini yıksa da ailesini karşısına almamıştır. Yine beylik ailesi fertlerinden insanlara vazife vermeye devam etmiştir.

Maraş tarihinde çok enteresan bazı hadiseler vardır. O da bazı aileler asırlar geçmiş ilmiye mesleğinden kopmamışlardır. Kader de bu ailelerin önünü tıkamamış, varlıklarını bugüne kadar sürdürmüşlerdir. Bu bir bakıma kaderse de bir bakıma istek, irade meselesidir. Hangi aileler ilmiye mesleğinde dersenez; Tekerekli ve Kanadıkırıklı gibi ailelerdir. Halbuki daha nice bu aileler gibi yola çıkmış, alimler çıkarmış aileler vardır. Ama kader onların önünü tıkamıştır. Bugün bu ailelerden Maraş'ta eser yoktur. Mesela Debbağzadeler hangi ailedir belirsizdir. Bunların izleri meçhuldür.

Benzer durum idareci olarak Maraş'a gelmiş bazı aileler içinde geçerlidir. Osmanlı döneminde Maraş'a nice idareci gelmiştir. Fakat idarecilikleri bitince ailesi sıradanlaşarak toplum

içinde kaybolup gitmiştir. Ama nedense bunlardan biri vardır, Maraş'a idareci aile olarak gelmiştir. Ama varlığını Cumhuriyete kadar sürdürmüştür. Kader onların önünü tıkamamıştır. Ne ölmekle ne de sürgünle önleri kesilmemiştir. Onlar çoğalarak, kollara ayrılarak Cumhuriyete ve bugüne kadar ulaşmışlardır. Bugün de aynı hisle ve heyecanla varlıklarını sürdürmektedirler.

Belki bu işte bir saik de onlardaki var olma, güçlenme, idareci kalma iradeleridir. Kader bu iradeye müsaade ve mutabakat arz etmiştir. Ailede nice badireyi yaşayarak, sıkıntılara katlanarak Osmanlı fırtınasının aşmış, Cumhuriyete ulaşmıştır.

Aile başlangıçta Akdere'nin sağını solunu tutmuştur. Burada ilk yaptıkları cami Küçükçavuşlu camiidir. Bilahare karşıda Veli Bey, sonra da Bayazıdı camiidir. Tarihte Küçükçavuşlu ve Bayazıd camilerinde medreseleri vardır. Küçükçavuşlu'nun diğer adı Restebâiye'dir. Ailenin aile mezarlığı Bayazıdı Camii haziresindedir. Cumhuriyet idaresinde hastaneye giden yolun genişletilmesi esnasında zâyi' olmuştur.

Kanaatimiz aile başlangıçta Dulkadirli ailesinin muhaliflerini etrafında toplasa da veya Dulkadirliye karşı muhalefeti temsil etse de ailenin Dulkadire karşı ilk güçlendiği yer Andırın merkez, Cebel-i Bereket sırtları, Geben, Çokak, Sisne, Bunduk, Tokmaklı ve aşığı Andırın'dır. Zâten ailenin de bu mıntikalarda bugün de parçaları vardır. Onlar Bayazıdı olduğunu bilmekte, Maraş'a gelip hısım akraba ziyaretinde bulunmaktadır.

Bayazıdı ailesi belli bir dönemden sonra Maraş'a da tamamen hakim olmak istemiştir. Bu mücadeleyi de Dulkadirli Ömer Paşa'nın Maraş idareciliğinden sonra başlatmıştır. Ömer Paşa 1782'de Maraş Beylerbeyi olmuş 1795'te öldürülmüştür. Onun yaşadığı bütün sıkıntıların ve uğradığı suikastla tasfiyesinin arkasında Bayazıdı ailesinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu hamle ile Dulkadirli ailesinin gücü Maraş'ta sarsılmış ikinci ve üçüncü hamlelerle bu tasfiye sağlanmıştır. Bu tasfiyenin son iki safhasında yandaşlar kullanılmıştır. Bu ara Dulkadirli, Ömer Paşanın oğullarının ölümünden sonra (1799) sanki beylik yarışından çekilmiştir.

Enteresan olan Bayazıdı cephe kazandıktan sonra Beylik savaşında daha çok irade, gayret göstermiş ve içerisinden çıkardığı idarecileri çoğaltmıştır. Akka da isim yapan Kalender Paşa Maraş'ta idarecilik yapmış, bölge aileleriyle bağ kurmuş, aileyi

Maraş'ta ve bölgede en büyük güç yapmıştır. Onun kardeşi Yusuf Bey, bölgenin en büyük ailelerinden bir kızla evlenmiş ve bu evlilikten Süleyman Paşa doğmuştur. Kalender Paşa Devlet-i Aliyyede birçok görev yapmış şan şöhret kazanmıştır.

Kalender Paşa aileyi Maraş ve çevresinde güçlü hâle getirdiği gibi yeğeni Süleyman Paşa annesi Kara Fatma ile beraber büyümeyle devam ettirmiştir. Artık aile hem Andırın, hem Maraş'ta büyüktür. Ailenin Yenicekale'de yazlığı vardır. Avgasır'da av için sarayı vardır. Başkonuş ve Göksun yazın çadır kurdukları yerdir. Dulkadir'den Alaüddeve Sarayaltı'nda büyük saray yaptırdığı gibi Süleyman Paşa da şimdiki Bayazıdlı camiiinin karşı köşesinde çok geniş bir alana çok büyük bir saray yaptırmıştır. Bölgenin adı da o gün için saray var olduğu müddetçe Sarayönü olmuştur. Cumhuriyete de intikal eden bu saray uzun yıllar hükümet binası olarak kullanılmıştır.

Amcası kalender Paşa gibi asker ve politik insan olan Süleyman Paşa en büyük politikayı ise Dulkadirli'den Gülendama hanımla evlenerek yapmıştır. Böylece o şehri ve Dulkadiri yanına alarak asırlar süren aile savaşını da sonlandırmıştır. Artık o günden sonra iki aile birbirine karşılıklı kız alıp vermiştir. Bu durum günümüze kadar devam etmiştir. Ama bu arada Dulkadirli güç olmaktan çıkarak idarecilik bulvarını terk etmiş ve eşraf olma ağırlığıyla yetinmiştir. Bu aile modernleşme sürecine bağlı olarak yönetici yetiştirmemiştir. Cumhuriyet'te bir belediye başkanları olmuştur. Bayazıdlı ise süreçteki varlığını artırarak devam ettirmiştir.

Süleyman Paşa'nın oğlu Kenan Paşa kısa bir zaman babasının yerine görev yapsa da Maraş'tan ayrılarak İstanbul'da eğitimini tamamlamış ve Osmanlı hariciye kaleminde mektupçuluk yapmıştır. Eser sahibidir.

Kabul etmek gerekir ki aile büyük asker çıkarmıştır. Süleyman Paşa asi Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'ya karşı iyi bir mücadele vermişti. Ahmet Paşa, Maraş'tan Kırım harbine asker götürmüştü. Savaşta muvaffakiyeti vardı (1853-54). Bu arada Müşir Derviş Paşa 1865'de çıkan Kozanoğlu isyanını bastırmıştı. Ama aile bu dönem ayan aile karakteri kazanmıştı. Hakimiyet uğruna hakim olduğu bölgede kanunsuz işler, infazlar da yapmıştı. Bir ayan devletçik için bu kadarı belki

normaldi. Ama yine de hukuk dışı idi. Zaten yazdığımız gibi ayan olayını da kurulu devletin boşlukları ortaya çıkarıyordu.

Bayazıdlı ailesi modernleşme sürecine intibak ederek sistemin içinde yer almıştır. Süreç ayan devletleri ortadan kaldırıyordu. İskanlarla aşiretler kontrol altına alınıyordu. Merkezi sistem oturuyordu. Eşkıyalık yapma şansı azalıyordu. Aileler değil, devlet idareci yetiştiriyordu. İnsan yetiştirme işi her kalem devlete geçiyor ve mektepler açılıyordu.

Bayazıdlı ailesi bu süreci süreci dikkate alarak ayan karakterini biraz devlet zayıflatmış ve biraz da kendileri bırakmıştır. Bayazıdlı Fırka-i İslahiyeye destek vermiş, devlet düzeninin oturmasına yardımcı olmuştur. Ama idarecilik ruhunu da yitirmemiştir.

Bayazıdlı ailesinden 93 Harbinde (1877-1878) Mehmed Bey, Balkan Harbinde Yüzbaşı Derviş Bey ve tıbbiye öğrencisi Ali Bey şehid oldular. Abdulkadir Paşa Zeytun isyanını bastırmada başarı gösterdi. Yarbay Kerim Bey Çanakkale ve Yemen cephelerinde sesini duyurdu. Maraş harbine aile başlangıçta tamamen katıldı. Zafer ve Muharrem Bey Bertiz çetelerini organize etti. Bababurun çarpışmasında doğrudan görev aldı. Harbin başından sonuna yararlılıklar gösterdi. Yine aileden Abdullah Bey Pazarcık Müdafaa-i Hukuk cemiyeti kurucuları arasında yer aldı ve bilfiil görev yaptı. Ancak harbin son günlerinde gelen Fransız gücü şehri çok büyük bir ateş baskısı altına aldı. Yangınlar çıktı. Kaçış başladı. Aileler kadınlarını, çocuklarını bağ damlarına taşıdı. Yangınlar aceba yanlış mı yaptık fikrini yarattı. Kadir Paşa da muhteşem konağına gelen misafir/ sığınmacı karşısında tereddüt yaşadı. Ancak harp çabuk bitti. Da'va kapandı. Aile bölge harplerine desteğini devam ettirdi.

Ailenin Cebelibereket'teki varlığı Kenan Paşa'dan sonra eridi. Maraş'ta olan da artış göstermedi. Aile ayan karakterini yitirdikçe mal varlığı geriledi, eridi ve en azından yerinde saydı. Aile Süleyman Paşa'dan sonra Osmanlı Devleti'ne karşı sadakatte kusur etmedi. Hatta kusur bir yana sadakatte tereddüt bile göstermedi. Bu yüzden İttihat Terakki iktidarında aile dışlandı. Aynı şeyi Cumhuriyet idaresi de yaptı. Aileyi Osmanlı taraftarı olduğu için bölgeden sürmeyi bile düşündü. Fakat aile inkılâp taraftarı olduğunu bilfiil duyurarak sürgünden kurtuldu. Ancak başlangıçta devletin partisine sokulmayarak bu durum milli şefe

kadar devam etti. Milli şef aileye partide yer verdi. Bu dönemde Kemali Bayazıt partiye girerek yıllarını partiye hizmete verdi. Sağlık Bakanı olarak Maraş'a ilk defa bir devlet yatırımı olan hastaneyi kazandırdı.

Aile bürokraside büyüme iradesini hiçbir zaman yitirmedi. Yitirmediği bir yana artırarak devam ettirdi. Cumhuriyet döneminde Maraş'ta diğer ailelerin çok üstünde aydın ve bürokrat yetiştirdi. Bunları topluma kazandırarak rehberlik etti. Adil Erdem Bayazıt ve Ahmet Bayazıt bunlardan sadece ikisidir.

Bugün ailenin fertlerine iyi dikkat edilsin yine bey karakterdir. Her birinde yönetme duygusu fazlasıyla vardır. Cumhuriyette yaşarlar ama daha çok Cumhuriyet nesli değillerdir. Bu da onlarda idarecilik ruhunun tükenmezliğini, yenilmezliğini göstermektedir.

Maraş'ta Dulkadirinin vakfı varsa Bayazıtlıların da vakfı, vakıfları vardır. Bu vakıflar bugün de varlığını korumaktadır. Başlarında yine kendileri vardır. Vakıf camilerinden Acemli Camii İttihat Terakki döneminde devlet tarafından yıkılıp yeniden Osmanlı tarz ile yapılmıştır. Bu yapımda öncülük eden aile Evliyalar'dır. Salihye Camii onların vakıf eseridir. Cumhuriyet dönemi yıkılıp yeniden yapılmıştır. Ailenin vakıflarını besleyen, gelir getiren vakfiyeleri varlığını sürdürmektedir.

Aile Maraş hakimiyetinden sonra şehre hizmet etmiştir. Şehrin, kendilerin de oturduğu kuzey kesiminin su kanallarını geliştirmişlerdir. O zaman ekonomi, ziraat ve toprak üstünerdir. Başta Pazarcık olmak üzere pek çok yerde sulama kanalları yaptırmışlardır. Maraş ekonomisinin gelişmesine hizmet etmişlerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısında mal toplayarak güç edinme yarışından çekilmişlerdir. Buna karşılık o bulvar Ermeni ailelerden Hırlakyanlara ve yavaş yavaş Kadılar ailesine geçmiştir.

Ayanlıktan çekilen aile bürokraside güçlenmiş, eşraf aileye dönüşürken iç disiplininin de kaybetmemiştir. Her zaman ailenin başını çeken bir iki paşaları olmuştur. Kadir Paşa ve Şükrü Paşa gibi kişiler Bayazıtlıların önderi olmuşlar ve aile bunların sözünden dışarı çıkmamıştır. Şu da bilinmelidir ki Bayazıt ailesi çok geniş olup kolları ve dalları olup güçlü ve zayıf olanları vardır. Meşhur Haydar Bey güçlü ve cüsseli olanlardandır. Maraş'ın son yüzyıl en büyük güreşçisi ve pehlivanı olup bileği bükülmemiştir.

Aydını fazla olan Bayazıdlılarla onlara göre aydını daha az Dulkadirli Maraş'ta bugün bir kompozisyon oluşturmaktadırlar. Tıpkı Ulu Cami gibi. Ulu Cami bir Dulkadirli eseri olup Süleyman Bey yaptırmış ve oğlu Alaüddevle tamir ettirmiştir. Ama içinde bir sakal-ı şerif olmadığından ma'neviyatı eksik kalmıştır. Maraş'ta Bayazıdî hâkimiyeti zamanında Ulu Camiye bir Sakal-ı Şerif kazandırılmıştır. Eskiden bunu bir Ulu Cami'den temsilci bir de Bayazıdî'den bir temsilci beraber çıkarırdı. Sonunda caminin bânisine, sakal-ı şerifi getirene Fatihalar okunurdu. İki aile geçmişte olduğu gibi Kanlıdere'de değil geldiği noktada hasenatla birleştirilirdi. Halkın gönlünden geçen de buydu.

Geçmiş geçmişte kalmış olup şimdi Cumhuriyet dönemi gelmiştir. Ziraat toplumu olmaktan çıkmış sanayi toplumu olmuşuz. Ziraatta kalanımızda ilim eksenli, sanayi maksatlı ziraatçılık yapıyor. Böyle bir toplumda hem gönül ve ahlak birliği oluyor hem de dünyayı bilen ona göre ufuk oluşturan, irade koyan ve idare eden insanlar kazanıyor. Bu dönüşümü yapan, sağlayan ve yaşayan aileler kazanıyor. Ben Maraş'ta Dulkadirin de Bayazıdî'nin da ağırlığını tanırım. Bunlardan hem geçmişini bilen ve seven, hem de günün, günün dünyasının adamı olanları severim. Dönüşümü sağlayanları gözde insan olarak tutarım.

Dulkadirli'den daha önce de yazdım gözdem Fatih ZÜLKADİROĞLU'dur. Bizim ailemiz Cerit aşiretindedir. Ondan olacak herhalde babam ne Osmanlı ne Cumhuriyet bilirdi. Bilirse beyini devlet bilirdi. Beyi Dulkadir Selman Bey'di. Onlar rahmete kavuştu. Babamın oğlu olarak benim beyim ise Fatih ZÜLKADİROĞLU. Bayazıtlı'dan gözdemse Müjdat abimin oğlu Furkan BAYAZIT. Biz ona büyük usta Mehmet KANBUR'un kızını da verdik, koalisyon olduk. Bunlardan Fatih dayı; Dulkadir, öbürü yeğen Bayazıt. Bunlar hem geçmiş hem gelecek. Bunların bir ayağı burada bir ayağı dışarıda. Bunlar dünya nasıl döner bilirler. Bunların üstünden diyeceğim şu; yeni biten bu eserin temeli iki yıl önce atılmıştı. Bize de geldi, gördük, okuduk ve kanaatimizi ibraz ettik. Eser tamamlandı.

Ancak artısı eksisi ile bu bir Maraş'ın bir de bu iki ailenin tarihiydi. Maraş tarihi bir de onların liderliğinde, etrafında şekillenmişti. Kitaptan onlara haber vermek gerekti. Rahatsızlık duyacakları bir şey olabilirdi. Biz de her ikisine gittik. Kitaptan, yazılandan bilgi verdik. Onlar da olgunlukla karşıladılar.

Basılmasında beis görmediler. Nasıl olsa yazılacak dediler. Destek va'd ettiler. Onlara da Maraşlılar namına teşekkür ediyoruz.

Sözlerimize son verirken Allah yar ve yaranımız olsun diyoruz. Kitabın müellifi Doç. Dr. İlyas GÖKHAN ve E. Kasım BAL'a şükranlarımızı arz ediyoruz. Şekle şemaile kavuşturan Serdar YAKAR Bey kardeşimize de teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Tarihimiz gün yüzüne çıktıkça keyif oluyoruz. Yazılmadık, bilinmedik şey kalmasın istiyoruz. Yeni eserlerde buluşmayı arzu ediyoruz. Allah'a sığınıyoruz.

Yaşar ALPARSLAN

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin önemli bir eyaleti olan Maraş'ın tarihi üzerine son dönemlerde önemli çalışmalar yapılmaya başlandı. Bu çalışmaların ekseriyeti üniversitelerin tarih bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerdir. Bunun yanında çeşitli araştırmacılar da makale ve kitap çalışmalarını Maraş Tarihi üzerine yönelttiler. Biz de bu çalışmamızda Maraş Tarihinin 1700-1850 yılları arasını incelemeye çalıştık. Söz konusu bu dönemi seçmemizin sebebi konunun incelenmesine yardımcı olacak arşiv kayıtlarının son derece zengin olmasıdır. Ayrıca dönemle ilgili yapılan bazı tetkik çalışmalar da işimizi kolaylaştırdı. İnceleme alanımız olan 1700-1850 yılları arası uzun bir süreç olup bu dönemle ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivinde binlerce belge bulunmaktadır. Bizim bunların sadece bir kısmına bakma imkânımız oldu. Bu belgeler de Dulkadirli ve Bayezidli aileleri ile Maraş valileri ve bölgede cereyan eden olaylarla alakalı olanlardır. Bu kitapta Maraş tarihinin daha çok siyasi, idari ve sosyal tarihi üzerinde durulmuş olup iktisadî ve ticarî hayatı üzerinde pek durulamamıştır.

Bu çalışma XVIII. Yüzyılın başında bir eyalet merkezi olan Maraş sancağını konu almakla birlikte yer yer eyalete bağlı diğer sancak ve kazalara ait bilgileri de ihtiva etmektedir. Çalışmamızın iç kısımlarında da yer aldığı gibi söz konusu dönemde Maraş Eyaleti; Maraş, Malatya, Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli), Samsat ve Gerger sancaklarından oluşmaktaydı. Eyalet merkezi olan Maraş sancağına Antep, Hısn-ı Mansur (Adıyaman) Elbistan, Pazarçık ve Zamantı (Pınarbaşı) kazaları bağlıydı. Bir ara Rumkale (Halfeti) kazası da Maraş'a bağlıydı.

Dulkadir Beyliğinin ortadan kaldırılmasından sonra söz konusu beylik hanedanının gücü azaltılmış ve bir süre sonra da eyalet haline getirilen Maraş'a merkezden valiler gönderilmeye başlanmıştı. Bunun yanında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Zaferi

sonrası Maraş'a getirip yerleştirdiği Bayezidli ailesi de şehrin idaresinde söz sahibi olmuştu. Bir süre sonra Osmanlı yönetimi ile arası düzelen Dulkadir ailesine mensup kişiler de Maraş idaresinde söz sahibi olmuşlardı. Maraş'ın Osmanlı idaresine girişinden XVIII. Yüzyıla kadar Dulkadir ve Bayezid aileleri arasından tımar ve zeamet sahipleri, ayanlar, alaybeyleri, malikâne sahipleri ve mütesellimler çıkmıştır. Bu yüzyılda Osmanlı Merkezi idaresinin zayıflaması ile eyaletler de öne çıkan büyük ailelerden de üst düzey valiler atanmaya başlamıştır. Maraş'ta da bu iki aileye mensup valiler eyalet idaresinde söz sahibi oldular.

Bu kitapta Maraş idaresinde söz sahibi olan Dulkadir ve Bayezid ailelerinin üst düzey yöneticileri, onların yaptıkları faaliyetler ve bıraktıkları eserlere ait bilgiler bulunmaktadır. Bunun yanında söz konusu ailelerin eyalet idaresi üzerinde birbirleriyle olan nüfuz mücadelelerine de yer verilmiştir.

Bu eser hazırlanırken hiçbir ailenin ya da şahsın ön plana çıkarılması veya övülmesi hedeflenmedi. Herhangi bir ailenin veya şahsın yerilmesi de amaçlanmadı. Bu eserde herhangi bir eski düşmanlığın da ortaya konması veya hatırlanması amaçlanmadı. Bu şehrin tarihi köklerinden gelen aileler bugün elbirliği ile şehirlerini geliştirerek çok önemli noktalara ulaştırdılar. Büyük şairler yetiştirerek Türk Milletinin evlatlarının gelişmesinde büyük rol oynadılar. Büyük üstat Necip Fazıl KISAKÜREK'in köklerinin Dulkadirli aşiretlerinden Bektut'a uzandığını biliyoruz. Yine büyük şair ve düşünce adamı Erdem BAYAZIT da Bayezid ailesinin bir mensubudur.

Bu eserle Maraş'ın idaresinde görev alan tarihi şahsiyetler ve yaptıkları ile Maraş'ın 150 yıllık siyasi ve sosyal hayatının ortaya konması amaçlandı. Çalışmada verilen bilgiler tamamen arşiv kayıtları ile yazılmış kaynak eserlerden faydalanarak elde edildi. Metin içinde faydalanan arşiv kayıtlarının bazılarının Latin harflerine çevirisi verilmiştir. Diğer arşiv kayıtlarının da belge numaraları dipnotta gösterilmiştir.

Bu kitabın ortaya çıkmasında Sayın Yaşar ALPASLAN Hoca'nın teşvikleri ile Sayın E. Kasım BAL'ın gayretli çalışması ve heyecanının büyük katkısı olmuştur. Şimdiye kadar Kahramanmaraş'ın tarihi üzerinde birçok çalışma yaptık. Amacımız şehrimizin zengin tarihini ve gizli kalan değerlerini ortaya çıkararak içinde yaşayanlara ulaştırmak ve gelecek kuşaklara aktarmaktır. Bu çalışmalarını yaptıkça şehrimizin tarihinin

ne kadar zengin ve geniş olduğunu görmekteyiz. Daha yapılacak çok şeyler olduğunu fark etmekteyiz. Şehrin canlı bir varlık olduğuna ve bir ruhu olması gerektiğine inanıyoruz. Kahramanmaraş'ın da bir ruhu olduğuna inanıyoruz.

Çalışmamızı yaparken arşiv kayıtlarından faydalanmamız konusunda yardımcı olan Başbakanlık Osmanlı Arşivleri uzmanları Resul KÖSE ve Mustafa BOZDOĞANOĞLU'na, kitabı okuyarak düzeltmeler yapan Kezban GÖKHAN'a teşekkür ederiz.

Bu eserin oluşmasında Maraş tarihi üzerine çalışanların büyük emeği oldu. Bu vesileyle ilk Maraş tarihi kitabını yazan merhum Besim ATALAY'a, büyük tarihçimiz merhum Ord. Prof. Mükrimin Halil YİNANÇ'a, yeğeni Prof. Dr. Refet YİNANÇ'a, Maraş Millî Mücadelesi üzerinde önemli çalışmalar yapan Sayın Yalçın ÖZALP'a, merhum Mehmet Yusuf ÖZBAŞ'a, kalemiyle memleketini aydınlatmaya çalışan eğitimci Sayın Mustafa OKUMUŞ'a, Maraş kültürüne büyük hizmetleri olan muhterem Yaşar ALPASLAN'a ve birçok çalışmanın basılmasında emeği geçen değerli araştırmacı Serdar YAKAR'a minnettarlığımı bildiririm.

Nevşehir 15 Aralık 2012
Doç. Dr. İlyas GÖKHAN

حتمی ایچون بایم دریم تریاق اولوزورام
 سقا اولر غایت کسکین سرکامله ازیسه
 طوبی تاو کون ایچیلدی دفع اولور بره اولور
 ان شاء الله تعالی وچه محتاج اولیلدی باذن الله
 ترملور اشیا ران مشرفی دفع ایچون برما رجه کاغده باریلور
 خالص نیت ایلدی برالد
 اصا اولر ان شاء الله
 دفع اولدی
 اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
 بسم الله الرحمن الرحیم
 واذا فؤادى سعى فى الارض
 ليقتصد فيها ويملكها يحترث
 والفلسف والله لا يحب الفلاس

۱۱۹
 ۱۲۹
 ۱۳۱
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰

Bayazıdılı Bir Aileden Yaşar Alparslan Kütüphanesine Geçen Kalender Paşa'ya Ait Tanzimat Öncesi Osmanlı Kanunnamelerini Muhtevi Bir El Yazma Kitap

GİRİŞ

DULKADİR AİLESİ

BEYLİK DÖNEMİ (1337–1522)

Oğuzların Bozok kolunun Bayat, Beydilli ve Afşar boylarına mensup Türkmenler tarafından kurulan Dulkadir Beyliği, Anadolu Selçuklu Beylikleri içinde Ramazanoğullarından sonra en son kurulan beyliklerden biri olup, Osmanlı'ya da en son katılan beylik olmuştur. Dulkadir beyliğini kuran ailenin Bayat boyuna mensup olduğu ileri sürülmektedir. Dulkadir Beyliği'ni kuran bu ailenin adı kaynaklarda Dulkadır, Dulğadır, Dulkadir, Zulğadır, Zülkadir, Zilkadir, Tolğadır, Tulkadır ve Derkadir gibi geçmektedir. Bu isim Abdulkadir isminden çıktığı iddia edilmektedir.¹

Maraş ve Elbistan merkez olmak üzere kurulan Dulkadir Beyliği 1337–1522 yılları arasında iki asra yakın hüküm sürmüştür. Beyliğin kurucusu Zeyneddin Karaca Bey'dir. Dulkadir Beyliği kurucusu Karaca Bey'in adı ilk defa el-Makrîzî'nin es-Sülük adlı eserinde geçmektedir. Buna göre Memluk sultanı en-Nasır Muhammed b. Kalavun, 1317–18'de (H.717) Birecik'te (Bikre-Birgi) oturan Zeyneddin Karaca et-Türkmanî'ye bir emirlik beratı verdi. Karaca Bey, Dulkadir'in oğlu olup söz konusu beyliğin kurucusu olan beydir. Dulkadir Beyliği'nin kurulmasından yirmi yıl öncesine ait olan bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki, beyliği kuran Oğuzların Bozok koluna mensup Türkmenler, Birecik'ten Maraş ve Elbistan'a kadar olan sahada oturmaktaydılar. Bu sahada Behisni, Nizip, Rumkale, Merzubân (Yavuzeli), Raban (Araban), Antep, Dülük gibi şehirlerde yaşayan Türkmenler Memluklara bağlı olup, söz konusu şehirler fethedildiğinde ahali Mısır veya

---

¹ Farklı imlâ kuralları ile yazılan bu isim genellikle Dulkadir şeklinde kabul görmüştür. Burada beylikten bahsedilirken Dulkadir ve Osmanlı Arşiv belgelerinde geçtiği şekilde aileden bahsedilirken de Zülkadir şekliyle yazmayı tercih ettik.

Suriye'nin güneyinden getirilmeyip, bölgede bulunan Türkmenler yerleştirilmişti. Karaca Bey, Elbistan ve çevresine hâkim olan diğer bir Türkmen beyi Taraklı Halil'in elinden bölgeyi alarak Memluklara bağlı olarak Dulkadir Beyliğini kurdu.

Dulkadir Beyliği'nin kurulduğu coğrafi bölge başlangıçta Maraş ve Elbistan olup daha sonra Maraş, Elbistan, Afşin, Göksun, Andırın, Pazarcık, Kayseri, Zamantı (Pınarbaşı), Sarız, Köstere (Tomarza), İncesu, Kırşehir, Ankara, Kırıkkale, Keskin, Bozok (Yozgat), Malatya, Darende, Doğanşehir, Harput (Elazığ), Çemişkezek, Besni, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Kâhta, Gerger, Diyarbakır, Urfa, Çermik, Rumkale (Halfeti), Ayıntap (Antep), Bulanık(Bahçe), Gündüzlü, Amik Ovası, Antakya, Güğercinlik (İslahiye Bölgesi), Trablusşam, Sis (Kozan), Kars-ı Zülkadiriye¹ (Kadirli), Üzeyr (Payas) ve Ayas'a (Yumurталık) kadar genişlemiştir. Bir ara Dulkadirliler Akkoyunlu topraklarını ele geçirmeye çalışan Safevilere karşı koyarak Mardin, Sincar ve Eğil gibi yerleri almışlardır. Ayrıca Çorum, Çankırı ve Sivas gibi yerlere de Dulkadir Türkmenleri yerleşmişlerdir. Bir ara Develi ve Ürgüp dahi Dulkadirlilerin eline geçmiştir. Hem Osmanlılar hem de Memluklar Maraş ve Elbistan bölgesine “Vilayet-i Türkman”, Dulkadir Beylerine ise “Türkmen Beyi” demişlerdir.

Dulkadir Beyliğinin toprakları aşağı yukarı 100 bin kilometreyi bulmaktaydı. Maraş bölgesi hem doğudan hem de Haleb ve Şam üzerinden Anadolu'ya gelen Türkmenlerin uğrak yeri idi. Bu bakımdan Maraş, Türkmenlerin Anadolu'ya dağılma yeri olmuştur. Maraş üzerinden Anadolu'nun batısına doğru dağılan Türkmenlerin bir kısmı da Maraş'ta kalmıştır. Bu yüzden günümüzde dahi Oğuzların 24 boyuna mensup Türkmen boyundan birini bulmak mümkündür. Dulkadir ülkesinden bazı Türkmenler Şah İsmail'e katılarak İran'a gitmiş olup burada halen varlıklarını sürdürmektedirler.

---

¹ **Kars-ı Maraş:** Kadirli'nin eski ismi olup XVI. Yüzyılın ikinci yarısında Zülkadiriye Beylerbeyliğinin bir sancağıydı. Doğu Anadolu'daki Kars'tan ayırmak için Kars-ı Maraş denmiştir. Kars ise Eski Türkçede deve veya koyun tüyünden yapılan dokuma, giysi anlamına gelmektedir. Eski Bulgar Türklerin Valantur boyundan olup Karsaklar, Kars ve Çukurova'da adlarını yaşattıkları gibi Çukurova'da Karsantı oğulları oymağı da Karsaklarla ilgili olmalıdır. Bunun yanında Karsantı adının da Kars ile ilgisi olmalıdır. Bkz. Yılmaz Kurt, **Çukurova Tarihinin Kaynakları V 1563 Tarihli Kars-ı Maraş Sancağı Mufassal Tahrir Defteri**, TTK Yay. Ankara 2011, s.XXVII.

1.Zeyneddin Karaca Bey

Dulkadir Beyliğinin kurucusu Zeyneddin Karaca Bey olup 1337-1353 tarihleri arasında beyliğin başında bulunmuştur. Elbistan ve Maraş'a hâkim olan Karaca Bey,1338'de Eretnelilerin elinden Darende'yi, 1345'te de Kilikya Ermenilerinin elinden Geben kalesini aldı. 1347'de Memluklarla arası açılan Karaca Bey, Haleb taraflarına akınlarda bulundu. Emir unvanını yetersiz gören Karaca, Melik Kahir unvanını alarak bağımsızlığını ilan ettiyse de, üzerine gönderilen Memluk ordusuna yenilmiş, Kayseri'ye giderek Eretnelilere sığınmış, onlar tarafından da Memluklara teslim edilerek, Kahire'de 11 Aralık 1353'te idam edilmiştir.

2.Halil Bey 1353–1386

Karaca Bey'in idam edilmesinden sonra yerine geçen oğlu Halil Bey, Zamantı (Pınarbaşı) ve Harput'u ele geçirdi. Memluklarla arası açılan Halil Bey, Kahire'ye kadar giderek sultanla anlaşma yapıp Harput'u onlara vereceğini vaat etmesine rağmen sözünde durmadı. Memluk kuvvetleri Harput'u alarak Halil Bey'i yakaladılar, daha sonra da serbest bıraktılar. Halil Bey 1377'de Harput'u yeniden alarak Antep'i de ele geçirip Haleb'i tehdit etmeye başladı. Onun bu davranışları 1386'da Memluk Sultanı Berkuk'un tertiplelediği bir suikastla öldürülmesiyle sonuçlandı.

3.Sevli Bey (Suli Bey) 1386–1398

Halil Bey'in ölümünden sonra Dulkadir Beyliği'nin başına kardeşi Sevli Bey geçti. Memluk Sultanı, Halil Bey'in ölümünü fırsat olarak değerlendirip Dulkadirliiler ülkesine bir ordu gönderdiyse de bu ordu Sevli bey tarafından Göksun'da mağlup edildi. Sevli Bey, Berkuk'a karşı isyan eden Malatya valisi Mintaş'ı destekleyerek onunla birlikte Memlukların elinde olan Antep'i kuşatarak şehrin tahrip edilmesine sebep oldu. Onun Memluklara düşmanlığı 1398'de Berkuk tarafından hazırlanan bir sukikasta kurban gitmesine sebep oldu. Heykelü't-Türkmen (Türkmen heykeli) olarak bilinen Sevli Bey, cesaret ve şöhet sahibi bir kişiydi. Sevli Bey bir kızını Kadı Burhaneddin Ahmed'e diğer bir kızını da Yıldırım Bayezid'in oğlu Çelebi Sultan Mehmet'e vererek çevresindeki devletlerle dostluk kurmuştu.

4.Sadaka Bey 1398–1399

Sevli Bey'in yerine geçen oğlu Sadaka Bey, beyliğini koruyamayarak yerini amcasının oğlu Nasireddin Mehmed Bey'e kaptırdı.

5.Nasreddin Mehmet Bey 1399–1442

Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'in desteğiyle Dulkadirliilerin başına geçen Nasireddin Mehmet Bey, Halil Bey'in oğlu olup, Dulkadirliilerin başında en uzun kalan beydir. Nasireddin Mehmed'in beyliğinin ilk yılları Timur istilâsının sebep olduğu karışıklıkla geçti. Mehmed Bey, Yıldırım Bayezid'in taraftarı olarak Sevli Bey'in tam aksine Timur'a düşmanca tavır takındı ve Osmanlılarla dostluk münasebetleri kurmaya çalıştı. Bu yüzden Timur kuvvetleri Elbistan'a yönelerek Dulkadirliileri cezalandırdılar. Mehmed Bey, 1411'de Antep'i ve 1419'da da Kayseri'yi ele geçirdi. Onun zamanında Dulkadir kuvvetleri Kayseri'yi aldıktan sonra Karamanoğullarının topraklarına saldırarak Develi, Ortaköy ve Ürgüp gibi yerleri ele geçirip Niğde ve Aksaray'a kadar ilerlediler. Nasireddin Mehmed Bey, karısı olan Kadı Burhaneddin Ahmed'in kızı Hatice Hatun'u iki defa Kahire'ye göndererek Memluklarla dostluğunu pekiştirdi. Akkoyunlular tarafından öldürülen Memluk komutanı olan damadı Canibek'ten dul kalan kızı Nefise Hatun'u, Sultan Çakmak'la evlendirerek dostluğunu pekiştirdi. Nasireddin Mehmet Bey 40 yıldan fazla beylik yaptıktan sonra 1442'de 80 yaşını aşkın şekilde öldü.

6.Süleyman Bey 1442–1454

Nasireddin Mehmet Bey'in ölümü üzerine daha önce Malatya valiliği yapan oğlu Süleyman Dulkadir Beyi oldu. Sultan II. Murad oğlu II. Mehmet'i (Fatih) Süleyman Bey'in kızlarından Sitti Hatun'la evlendirdi. Süleyman Bey, Sultan Çakmak'ın eşi olan kız kardeşi Nefise Hatun'un 1449'da Veba salgınından ölmesi üzerine kızlarından birini Sultan Çakmak'la evlendirdi. Böylece o ülkesinin batısında bulunan Osmanlılar ve güneyinde bulunan Memluklularla akrabalık kurarak ülkesini emniyet altına aldı. 12 yıl beylik yaptıktan sonra 28 Ağustos 1454'te vefat etti.

7.Melik Arslan Bey 1454–1465

Süleyman Bey'in ölümünden sonra yerine oğullarından Melik Arslan geçti. Onun zamanında Akkoyunlular Dulkadirlielerin üzerine yürüdü. Dulkadir topraklarını tahrip eden Uzun Hasan Harput'u alır, Elbistan'ı da ele geçirerek yağma ve tahrip eder. Bu başarısızlıklar üzerine Kahire'den gönderilen bir fedâî Melik Arslan'ı Elbistan'da Ulu Cami'de ibadet ederken öldürdü. (Ekim 1465).Memluk Sultanı tarafından desteklenen kardeşi Şahbudak Bey, beyliğin başına geçti.

8.Şahbudak Bey 1465–1466

Kardeşi Melik Arslan'ın yerine geçen, Şahbudak Bey, kendisini kardeş kâtili olarak suçlayanların muhalefeti ile karşılaştı. Şahbudak'ı Dulkadir beyi olarak başlarında görmek istemeyen Dulkadirli Türkmenlerinin ileri gelenleri, Fatih Sultan Mehmet'e müracaat ederek Melik Arslan'ın diğer kardeşi olan ve Osmanlılara sığınan Şehsüvar'ı beyliğin başına geçirmesini istediler. Osmanlılardan aldığı yardımla harekete geçen Şehsüvar Bey, Şahbudak'ı destekleyen Memluk kuvvetlerinin yetişmesine fırsat vermeden Zamantı Kalesi önlerinde kardeşini büyük bir mağlubiyete uğrattı. Bu mağlubiyetten sonra Şahbudak Bey Mısır'a sığınmak zorunda kaldı.

9.Şehsüvar Bey 1466–1472

Şahbudak Bey'i tahtan indirerek, Fatih'in yardımı ile Dulkadir Bey'i olan Şehsüvar, Memlukların muhalefeti ile karşılaştı. Fatih tarafından desteklenen Şehsüvar Bey Memluklara ait olan Birecik, Besni, Gerger ve Rumkale'yi (Halfeti) topraklarına kattı. Üzerine gelen Memluk kuvvetlerini mağlup eden Şehsüvar Bey, 1468'de Feke ve Kozan'ı aldı. Darende de kuşatma altına alındı. Fatih ise bu sırada Akkoyunlu Uzun Hasan ile ihtilaf içinde olduğundan Şehsüvar'ın Memluklarla bozuşmaması taraftarıydı. Elde ettiği başarılarla iyice kendine güvenen Şehsüvar bağımsızlık peşinde olup Osmanlı padişahı gibi bağımsız olduğunu iddia edip, Fatih'in kendisine verdiği Osmanlı bayrağını dahi yırtarak isyan bayrağını kaldırdı. Hatta adına hutbe okutup para bastıran Şehsüvar Bey, Melikü'l-Muzaffer lakabını da aldı. O, Memluklara tabi Ramazanoğulları topraklarına saldırarak Ayas (Yumurталık), Adana, Tarsus ve Kozan'ı ele geçirdi. Bu hareketleri yüzünden Osmanlıların da desteğini çektiği Şehsüvar Bey

Memluklarla giriştiği Kadirli yakınlarında Savrun Deresi'nin Ceyhan'a döküldüğü yerde yapılan savaşta ağır bir mağlubiyete uğrayarak Zamantı kalesine kaçtı. Burada yakalanan Şehsüvar Bey, Mısır'a götürülerek Kahire'de idam edildi.

Şahbudak Bey (İkinci Defa) 1472–1480

Şehsüvar Bey'in idam edilmesinden sonra Memlukların yanında olan Şahbudak Bey yeniden beyliğin başına geçerken kardeşi Alâüddevle Bey de aileden bazılarını da yanına alarak Amasya'da bulunan Şehzâde Bayezid'in yanına sığınmıştı. Alâüddevle Bey, kızı Ayşe Hatun'u da Şehzâde Bayezid'e vermiş ve bu evlilikten 1467 yılında geleceğin Osmanlı sultanı olacak Selim dünyaya gelmişti. Fatih tarafından desteklenen Alâüddevle Osmanlılardan da aldığı kuvvetle kardeşi Şahbudak Bey'in üzerine yürüyerek onu mağlup etmiş ve Dulkadir beyi olmuştur.

10. Alâüddevle (Bozkurt) Bey 1480–1515

Alâüddevle Bey, Osmanlılar tarafından tahta geçirilmesine rağmen Memluk Sultanı Kayıtbay ile de dostluk kurmaktan çekinmedi. Bir süre sonra Memluklarla arası açılan Alâüddevle Bey onların saldırısına maruz kalmasına rağmen Osmanlıların yardımı ile tahtını kurtardı. Ancak O, Osmanlılar ile Memluklar arasında devam eden Çukurova'daki nüfuz mücadelesinde çekingen kalarak Osmanlılar yardım etmedi. Hatta bir kızını Memluk ordusunun komutanı Özbek'e vererek onlarla dostluk kurmak istedi. Bu duruma kızan II. Bayezid, Şahbudak Bey'i Dulkadir tahtına geçirmeye karar verdi. Ancak Şahbudak Bey, Alâüddevle'ye yenilerek Mısır'a kaçtı. Osmanlı- Memluk savaşlarında tarafsız kalmaya çalışan Alâüddevle Bey iki büyük devletin yıpranmasını hedefleyerek bundan kazançlı çıkmayı hedeflemekteydi. Bu arada Alâüddevle Bey XVI. yüzyılın başında Safevi hükümdarı Şah İsmail'in tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Safevilerin Anadolu'da başlattığı propagandalar ile Maraş bölgesinden pek çok Türkmen unsuru İran'a giderek Şah İsmail'e sığındı. Şah İsmail Alâüddevle'ye yaklaşarak kızı Benli Hatun'u istedi. Dulkadir Beyi önce kızını Şah İsmail'e vermeyi vaat etmesine rağmen daha sonra mezhep farklılığını bahane ederek bu fikrinden vazgeçti. Hatta Alâüddevle Bey, kızı Benli Hatun'u Şah İsmail'in düşmanı Akkoyunlu şehzâdesi Murat'a verdiği gibi onlara da yardım etmekten çekinmedi. Akkoyunlular üzerine

yürüyen Şah İsmail'in ordusunu durdurmak için Alâüddeve Bey, oğullarını ordusuyla birlikte Diyarbakır'a yolladı. Dulkadirli Ergani, Egil, Atak, Silvan, Hasankeyf, Savur, Mardin, Urfa gibi yerlerle Selim kalesini ele geçirerek Sincar ve Cizre-i Mevsil kalesine kadar ilerlediler. Dulkadirlilerden intikam almak için harekete geçen Şah İsmail Elbistan'a kadar ilerledi ve onları ülkesini yakıp yıktı. Bu durum karşısında Dulkadir hükümdarı Alâüddeve Bey, Osmanlı ve Memluktardan yardım istediye de kendisine kulak veren olmadı. O, Şah İsmail'in zulmünden kaçarak Kadirli yakınlarındaki Turnadağı'na çekildi. Şah İsmail beyliğin Elbistan'da bulunan sarayı başta olmak üzere camileri, medreseleri ve türbeleri yıkarak geri çekildi.¹

1509 yılında Diyarbakır surları önünde birleşik Akkoyunlu ve Dulkadir kuvvetleri Safevilere yenildi. Kısa süre içinde Akkoyunlu Devleti'ni tamamen ortadan kaldıran Safeviler Urfa, Diyarbakır ve Mardin şehirlerini alarak Güneydoğu Anadolu'dan Dulkadirliyi çıkardılar. Bu mücadeleler sırasında Alâüddeve Bey'in oğulları Şahrüh ve Ahmed öldürüldü. Şahrüh Bey'in oğulları Mehmet ve Ali ise yakalanarak Şah İsmail'in huzuruna gönderildi. Şah İsmail bu şehzâdelerin hayatlarını bağışlayarak onlara emirlikler verdi. Bunlar 1535 yılına kadar Safevilerin hizmetinde kalmışlar ve bu tarihte Kanuni'nin Irak'ın seferinde Osmanlı hizmetine girmişlerdir.

Dulkadir Beyliği'nin Osmanlılara Bağlanması

Alâüddeve Bey, Şah İsmail ile Yavuz arasındaki Çaldıran Savaşı sırasında Osmanlılara yardım etmediği gibi Osmanlı ordusunun artçı birliklerini de vurarak ordunun iaşelerine el koymuştu. Bundan dolayı Yavuz, Çaldıran Savaşı dönüşü dedesi Alâüddeve'nin işini bitirmeye karar verdi. 1515'te Dulkadir Beyliği'ne son vermek isteyen Yavuz, Haziran ayında harekete

---

¹ Dulkadir beylerinden Karaca ve Şehsüvar Bey Kahire'de idam edildiklerinden dolayı mezarları orada bulunmaktadır. Halil Bey'in türbesi Zamantı kalesi yakınlarında bulunan Melikgazi köyündedir. Süleyman Bey'in türbesi de Pazarören kasabası yakınında olup içerisinde sandukası bulunmamaktadır. Alâüddeve Bey'in dedesi Nasireddin Mehmed Bey ve diğer beylerin de mezarlarının nerede olduğu belli değildir. Bu durumun neden türbelerin Şah İsmail tarafından tahrip edilmiş olmasıdır.

geçti. Rumeli Beylerbeyi¹ Sinan Paşa'yı 30 bin askerle Elbistan'a gönderdi. Elbistan üzerinden ilerleyen Osmanlı ordusu Sinan Paşa ve Şehsüvaroğlu Ali Bey komutasında, Dulkadir Beyliği güçlerini Göksun ile Elbistan arasında Ördekli denilen mevki'de 13 Haziran 1515'te bozguna uğrattı.

Osmanlılarla yaptığı savaşı kaybeden Alâüddevle, Kadirli tarafında bulunan Turnadağ²'ına çekildi. Osmanlı ordusu Alâüddevle'yi takip ederek Turnadağ eteklerinde savaşa devam etti. Burada yapılan savaşı da kaybeden Alâüddevle öldürüldü.³ Alâüddevle birçok hayır hasenat yapan ve 30'dan fazla cami, medrese, zaviye gibi eserlerin bânisi olan bir beydi. Alâüddevle tebaasına adaletli davranması ile de meşhur olmuştu. Onun hazırladığı cezâ kanunnamesi Osmanlıların Maraş'ı fethetmesinden sonra da korunup Osmanlı Kanunnamelerine Alâüddevle Kanunnamesi olarak geçmiş ve yeni ilavelerle Dulkadir Eyaleti Kanunnamesine kaynaklık etmiştir. Maraş'ta Alâüddevle adaleti ve kanunu diye söylenip gelen sözler vardır. Maraşlılar Alâüddevle'yi bir velî insan olarak bilmektedirler. Bundan dolayı Alâüddevle Maraş'ta çok sevilmektedir. Onun başı Kahire'de, vücudu ise Andırın'ın Çuhadarlı köyüne defnedilmesine rağmen halk tarafından çok sevilen bir kişi olduğu için adına Maraş ve Elbistan'da makamlar kurulmuştur.

11. Ali Bey 1515–1522

Yavuz, Şehsüvaroğlu Ali Bey'i Dulkadir Beyliği'nin başına getirdi. Ali Bey her fırsatta Osmanlılara yardımdan çekinmedi. O, Mısır'a yürüyen Osmanlı ordusuna kılavuzluk yaptığı gibi savaşın kazanılmasında da büyük rol oynadı. Mısır'ın teslim alınmasından sonra yakalanan son Memluk Sultanı Tomanbay, Ali Bey'e teslim edilmiş ve babası Şehsüvar'ın idam edildiği yerde onu asarak

---

¹ *Beylerbeyilik*: Bir eyalette vali ve askeri kumandanlığı üstlenen en yetkili kişidir. Bir Eyaletin en üst düzey görevlisidir. Sancak beyi oba bağlıdır. Mirîmiran denir. Bkz. Sertoğlu, s.42-43.

² *Turnadağ*: Göksun, Andırın ve Kadirli kazalarının hudutlarını üçgeninde bulunmaktadır. Dulkadir beyleri herhangi bir tehlikeye maruz kaldıklarında sarp ve yüksek bir mevki'de olan bu dağ sığınarlardı.

³ Alâüddevle Bey, savaşı kaybedince Andırın ile Maraş arasında bulunan Çuhadarlı köyünde Gökçebel denilen mevkiye doğru kaçmıştı. Burada yakalanıp öldürülmüş ve başı kesilerek Kahire'de bulunan Memluk sultanına gönderilmiş, gövdesi ise şimdi padişah mezarlığı denilen yere defnedilmiştir.

intikamını almıştı. Ali Bey'in, Bozok Türkmenlerinden Celâl ve Şam valisi Canberdi Gazali isyanının bastırılmasında Osmanlılara büyük yardımı oldu. Ali Bey, bağımsız bir beyliğin hükümdarı gibi hareket etmekteydi. Osmanlılar ise koskoca bir imparatorluğun ortasında onun beyliğinin devam etmesine müsaade edemezlerdi. Bu yüzden Ali Bey'i bir sancak¹ beyi olarak görmekteydiler. Bu durumu kabullenemeyen Ali Bey'in, Maraş'ta bulunan Osmanlı il yazıcısının (tahrir memurları) öldürülmesini araştırmak için gelen müfettişleri öldürmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Kanuni'den alınan bir ferman gereğince, Safeviler üzerine düzenlenecek bir sefer bahanesi ile Tokat Artova'ya çağırılan Ali Bey, Ferhat Paşa tarafından oğullarını ile birlikte 1522'de katledilmiştir.

Osmanlı Döneminde Dulkadir Ailesi

Dulkadirliiler geniş bir aileydi. Göçebe bir Türkmen devleti olmaları hasebiyle hem beyliğe tabi olan Türkmenler hem de bey ailesi arasında nüfus artışının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Dulkadir Beyliği arazisinin ekseriyeti plato ve dağlardan oluşmaktaydı. Hayvancılık ve tarımın yaygın olduğu ülkede sürekli savaşı gençlere ihtiyaç vardı. Dulkadir beyleri arasında çok evlilik de görülmekteydi. Bundan dolayı Dulkadir ailesi çok kalabalıktı. Mesela Süleyman Bey'in kaynakların ima ettiğine göre kız ve erkek olmak üzere yüzden fazla çocuğu olmuştu. Kaynaklarda onun sarayında aynı anda kırktan fazla beşiğin sallandığı yazılmaktadır. Dulkadir hanedanına mensup erkeklerin ekseriyeti Memluk, Osmanlı ve Safevilerle yapılan savaşlarda hayatlarını kaybetmişlerdir. Dulkadir Beyliği'nin yıkılmasından sonra geride kalan hanedan ailesi mensupları çeşitli yerlere dağılarak varlıklarını sürdürüp günümüze kadar ulaşmışlardır.

Beyliğin ortadan kaldırılmasından sonra Osmanlı kaynaklarının bazılarında Zülkadiriye hanedanının sona erdiği belirtilse aile mensupları varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Son Dulkadir Beyi Alâüddevle'nin oğullarından Şahrüh ve Süleyman Bey'in neslinden gelenler Maraş ve Yozgat'ta varlıklarını koruyarak günümüze kadar nesillerini devam ettirdiler. Osmanlı Döneminde Dulkadirliilerin yaşadıkları yerler ve soy

---

¹ **Sancak**: Osmanlı idari teşkilatında vilayetleri oluşturan ve kendiside kazalara ayrılan ve bir mutasarrıf tarafından idare edilen birimin adıdır.

kütükleri hakkında Ali Sayar Bey ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya göre Dulkadir hanedanı mensupları Maraş'ın yanı sıra Adıyaman, Aksaray, Konya, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kırıkkale, Niğde, Nevşehir, Malatya, Erzurum, Diyarbakır, Kayseri, Tokat, Adana, Osmaniye, İstanbul, Isparta, Trabzon gibi illerin yanında Mısır, İran ve Balkanlara kadar yayılmıştır.¹

Yavuz Sultan Selim'in Doğubayezid'den getirip Maraş'ta çavuşbaşılık verdiği İskender Bey ailesi Bayezitlilerle, Dulkadir ailesi arasındaki mücadele erken dönemde başlayıp XIX. Yüzyılın ortalarına kadar (1850) devam etmiştir. Maraş'ın güney ve güney doğusuna hâkim olan Dulkadir ailesi ile batı ve kuzey batısına hâkim olan Bayezid ailesi arasında nüfuz mücadelesi devam edip gitmiştir. Maraş'ın bu iki büyük ailesi arasında Kanlıdere sınır olmuştur. İki aile ve taraftarları arasında bu derenin kenarında çatışmalar hiç eksik olmamıştır. Bundan dolayı da buraya Kanlıdere ve üzerinde bulunan Köprüye de Kanlıköprü denmiştir. Yine Boğazkesen denilen mevkii, iki taraf arasındaki çatışmalardan adını almıştır.

Alâüddeve'nin Diyarbakır ve çevresinde Akkoyunluları kurtarmak ve Safevileri bölgeden çıkarmak amacıyla yaptığı mücadelede oğullarından Sarı Kaplan, Erdivane, Şahruh ve Ahmed'i kaybetmişti. Diyarbakır'da Safeviler tarafından öldürülen Şahruh Bey'in oğlu Mehmed ve Ali ise esir edilip Şah İsmail'in yanına yollanmıştı. Uzun yıllar İranlıların yanında kalan bu şehzâdeler Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1535'te Irak'ın seferinde Sultaniye şehrinde Osmanlıların hizmetine girmişlerdi. Kanunu Sultan Süleyman, Mehmed Bey'e Erzurum ve Ali Bey'e de Çemişkezek sancak beyliklerini vermiştir.² Şahruh'un oğlu Mehmed Bey 1538'de Sivas vilayeti dâhilinde Gemerek kazasında Kızılırmak üzerine Şahruh Bey köprüsünü inşa ettirmiştir. Bu köprü hala ayakta olup Şahruh Bey köprüsü olarak bilinmektedir.³ Ali Bey'e daha sonra Pasin ve Harput sancakları da verilmiştir. Bir

---

¹Ali Sayar, *Dulkadiroğlu Soy Kütüğüne Katkılar, Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.II, Kahramanmaraş Belediyesi Yay, Kahramanmaraş 2012, s.269-300.

²Refet Yananç, *Dulkadir Beyliği*, TTK Yay., Ankara1989, s.125.

³Ahmed Nazif, *Kayseri Tarihi (Mirât-ı Kayseriye)* (Yay. M. Palamitoğlu), Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yay., Kayseri, s.110.

süre sonra Kars sancağı da onun uhdesine verildiyse de burada Savefilerle yaptığı savaşta yenilmiş ve bir müddet sonra vefat etmiştir. Mehmed Bey ise üzerine İranlıların gelmesi nedeniyle Rumeli'ye gönderilerek, kendisine Niğbolu ve Köstendil sancakları tevcih edilmiştir. O, Kızanlık kasabasında oturmuş olup 1570'de vefat etmiştir. Onun ölümü ile sancakları oğlu Karahan Bey'e verilmiştir. Ondan sonra da onun oğlu Alâeddin Bey mutasarrıf¹ olmuştur.

Zülkadirzâde Haydar Paşa 1557'de Bozok ve Maraş Beylerbeyi olmuş ve 1560-61'de vefat etmiştir.² Kanuni'nin oğlu Bayezid'in Safevi Şah'ı Tahmast'a sığınması ve arkasından Osmanlılara teslim edilerek öldürülmesinden sonra onun adamlarından olduğu zannedilen Dulkadirli Ahmed Bey İran'a giderek Şah'ın teveccühünü kazanmış ve İran'daki Dulkadir oymağının içine yerleşmiştir. 1751-52'de Dulkadir ailesinden Mahmut Bey, Kilis malikânesi uhdesinde olan Rişvanzâde Süleyman Paşa'ya vekâleten buraya gönderilse de üç ay sonra görevini bırakarak Maraş'a dönmüştür.

Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı yönetimine katılmasından sonra bu beyliğe mensup Türkmenler Anadolu'da geniş bir alana yayılmışlardı. Dulkadir Ulusu olarak adlandırılan bu Türkmenler güneyde Maraş, Elbistan, Kars (Kadirli),Kozan bölgelerinde, kuzeyde Bozok (Yozgat) ile Sivas Eyaletlerini kapsayan geniş bir alanda yaşamaktaydı.³ Bu çalışmada daha çok Maraş ve çevresinde yaşayan Dulkadir ailesi üzerinde durulduğundan diğer yerlerdeki aile mensuplarına pek değinilmemiştir.

1806-1807'de (H.1221) Zülkadir ailesinden Ali Bey Duraklı medresesini inşa ettirmiştir.⁴ 1820'lerde Zülkadirli ailesinin öne çıkan şahsiyeti Mustafa Bey olup 1827-28'de (H.1243) Bey Camii'ni yaptırmıştır. Babası Murtaza Paşa ise XVIII. Yüzyılın

---

¹ **Mutasarrıf:** Eyaletlere bağlı sancakları idare eden en büyük askeri ve idari amirdir. Bkz: Sertoğlu, s.230.

² Mehmet Süreyya, **Sicil-i Osmanî**, (yay. N.Akbayar, eski yazıdan aktaran: S.A. Kahraman), İstanbul 1996, s.659.

³ Faruk Sümer, *XVI. Asırda Anadolu, Suriye Ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumî Bir Bakış*, İFM, XI İstanbul 1952, s.512; Yusuf Halaçoğlu, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerinin Yerleştirilmesi**, TTK Yay., Ankara 2006, s.26.

⁴ Mehmet Özkarcı, **Türk Kültür Varlıkları Envanteri**, C.I, Kahramanmaraş, TTK. Yay., Ankara 2007, s.325.

sonlarında Divanlı Medresesini yaptırmıştır.¹ Merhum Besim Atalay bu camiyi Mustafa Bey'in 1133'de (1720-21) yaptırdığını belirtmektedir. Mehmet Özkarcı ise bu tarihin yanlış olduğunu belirterek Bey Camii'nin kitabesinden yola çıkarak camii'nin yapılış tarihinin 1827-28 yılı olduğunu belirtmektedir. Özkarcı, Atalay'ın ifadesinin yanlış olduğunu belirtmekteyse de bu bilgiye de şüphe ile bakmamız gerekmektedir. Çünkü 1714-15'de Maraş Alaybeyi² olarak Zülkadirzâde Murtaza Paşa diye biri bulunmaktadır. Aynı tarihlerde Maraş Valisi Hasan Paşa'nın kethüdası olan Zülkadirzâde Murtaza Ali diye birinin adı geçmektedir.³ İki şahsın da aynı kişi olması muhtemeldir. Murtaza Paşa'nın Zülkadirzâde Seyyid Mustafa adlı oğlu Maraş Alaybeyi olarak uzun süre görev yapmıştır. Bu bakımdan Besim Atalay'ın Bey Camii'nin banisi olarak 1720'lerde yaşayan Zülkadirzâde Mustafa Bey'i göstermesi yabana atılacak bir bilgi değildir. Bu camide bulunan kitabe tamir kitabesi de olabilir.

1715'lerde yaşayan Zülkadirzâde Murtaza'nın Seyyid Mustafa'dan başka Seyyid Turan, Ahmed Turan ve Mahmud adlarında üç oğlu daha bulunmaktadır. Bunlardan Seyyid Turan Hısn-ı Keyfa mutasarrıfı ve Ahmed Turan ise Maraş mütesellimidir.⁴

XVIII. Yüzyılın sonlarında Dulkadir ailesinin Maraş'ta nüfuzlarının tekrar arttığını hatta Bayezidlerin önüne geçtiğini söyleyebiliriz. Ailenin ileri gelenlerinden Ömer Paşa, Zülkadiriye (Maraş) Beylerbeyliği'ne tayin edilmiştir. Zülkadirzâde Ömer Paşa'dan önce Maraş mutasarrıflığında Bayezidli Numan Bey bulunmaktaydı. Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın vezir rütbesiyle Maraş Beylerbeyliği'ne tayin edilmesinden sonra Bayezidli Numan Bey'in oğlu Abdullah Bey de Maraş Beylerbeyliği'ni ele geçirmek için Ömer Paşa ile mücadeleye girişmiştir. Ancak devlet Abdullah Bey'in taraftarlarının az olması nedeniyle Maraş Beylerbeyliğinin Ömer Paşa'nın uhdesinde kalmasına müsaade etmiştir.

---

¹ Özkarcı, C. I, s.321.

² *Alaybeyi*: Tımarlı yani topraklı sipahilerin sefer dışı zamanlarda buldukları bölgelerin amiridir. Alaybeyinin kendisi de zeamet sahibiydi. Alaybeyi sancak beyine bağlıydı. Bkz: Sertoğlu, s.14.

³ Fahameddin Başar, **Osmanlı Eyâlet Tevcihâtı (1717-1730)**, TTK Yay, Ankara 1997, s.278.

⁴ Başar, s.278.

1788–1789’lu yıllarda Osmanlı Devleti hem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hem de Rus Çarlığı ile savaş halindeydi. Bu yüzden devlet, Zülkadirzâde Ömer Paşa’dan emrindeki askerlerle savaşa iştirak etmesini istemiştir. Ancak Ömer Paşa’nın işi ağırdan alması üzerine Bayezidli Abdullah Bey devriye girerek 500 askerle savaşa iştirak edeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Ömer Paşa 1500 askerle savaşa iştirak edeceğini ve ayrıca 30 bin kuruş da yardım edeceğini bildirmiştir. Ömer Paşa’nın bu tutumu karşısında devlet onu Maraş Beylerbeyliği’nde tutma kararı almıştır. Ancak Ömer Paşa, verdiği sözü yerine getirmeyerek savaşa gitmemiştir. Bundan dolayı onun vezirlik rütbesi kaldırılarak Maraş Beylerbeyliği’nden azledilmiş ve Kıbrıs’a sürgün kararı alınmıştır. Ancak Ömer Paşa bir yolunu bularak sürgüne gitmemiştir. İstanbul’a ricacılar göndererek affedilmiş ve Maraş beylerbeyliğine geri dönmüştür. Zülkadirzâde Ömer Paşa, Bayezidoğlu Hacı Abdullah Paşa’yı da padişahın gözünden düşürmek amacıyla karalamıştır. Bu sebepten Bayezidoğlu Abdullah Bey, Ömer Paşa’dan intikam almak için Payas ayanı Küçükalioglu Halil Bey’i de yanına alarak Maraş’ı basıp, çarşı pazarı yağmalatmıştır.

Ömer Paşa 1795’te Antep’te Seyyidler ile Yeniçeriler arasında cereyan eden çatışmaları yatıştırmak amacıyla oraya giderken, Karabıyıklı mevkiinde Kılıçlı Aşiretine mensup eşkıyalar tarafından pusuya düşürülerek öldürülmüş, nâaşı Maraş’a getirilip Bey Camii haziresine defnedilmiştir. Ömer Paşa’nın bir suikasta kurban gittiği anlaşılmaktadır. Onun öldürülmesinden sonra davasını güden olmamıştır. Bey Camii önünde bulunan Dulkadir ailesine ait mezarlıkta yapılan araştırmada aile mensuplarına ait otuzdan fazla mezar taşının bulunduğu görülmüştür. Ömer Paşa’nın olduğu iddia edilen mezarın üzerindeki yazı silindiği için bu mezarın kesin olarak ona ait olup olmadığını tespit edemedik. Ancak onun eşi ve oğullarının mezar taşları okunmaktadır. Bu mezarlıkta Dulkadir ailesinin büyüklerinden birçok erkek ve kadının isimleri mezar taşlarından okunmuştur. Bunların bir kısmı 1800’li bir kısmı da 1920’li yıllara aittir.

Zülkadir ailesinden XVIII. Yüzyılın sonlarında Mustafa Bey diye biri daha bulunmaktadır. Bu şahıs 1799’da Maraş’ta öldürülmüştür. Bunun oğlu İbrahim Bey ise 1800’lerin başında

şöhret sahibi olmuştur. Ancak 1815'te (H.1230) Haleb valisi Cabbarzâde Celâleddin Paşa¹ tarafından Antep'te idam edilmiştir.²

İbrahim Bey'den sonra onun oğlu Hacı Halil Bey Zülkadir ailesinden kalan emlak ve malları idare etmiştir. Ayrıca kendisi Zülkadirzâde el- Hac Halil Bey vakfını kurmuştur.³ O 1848'de (H.1264) Maraş Ulu Camii'nin kısa olan minaresini yükselttirmiştir. 1851-52 (1268) de vefat eden Hacı Halil Bey'in halası Bayezid ailesinden vezir Süleyman Paşa'nın karısı olup Dîvan kâtibi Kenan Bey'in annesiydi. H. 1317'de (M.1899-1900) yapılan Ulu Camii minberini Zülkadir ailesinden Mehmed Esad yaptırmıştır.⁴ Zülkadir ailesinden Mahmud Bey 1784-1839 yılları arasında yaşamıştır. Yirminci yüzyıl başlarında Zülkadir ailesinden Kuvva-i Milliye Komutanı Süleyman Bey (1854-1820), Zülkadirzâde Asaf Bey, Zülkadirzâde Rıza Bey ve Zülkadirzâde Ali Bey gibi şahsiyetler bulunmaktadır.⁵ Aileden Cumhuriyet döneminde 1948-50 arasında Maraş Belediye reisliği yapan Süleyman Zülkadiroğlu çıkmıştır. Günümüzde de ailenin bir kısmı Maraş'ta varlıklarını sürdürmektedirler.

---

¹ Bozok'ta (Yozgat) Cabbarzâde veya Çapanoğulları olarak bilinen bu aileden en tanınmış şahsiyetler Süleyman Paşa ve oğlu Mehmed Celâleddin Paşa'dır. Bu aile mensuplarının da Maraş'tan Bozok'a göçmüş Dulkadirililere mensup olduğu ileri sürülmektedir. Bkz. Ali Sayar, Dulkadiroğlu Soy Kütüğüne Katkılar, **Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu**, C.II, Kahramanmaraş Belediyesi Yay, Kahramanmaraş 2012.

² Besim Atalay, **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, (hızr. İ. Gökhan-M. Karataş), Ukde Yay. Kahramanmaraş 2008, s.86; Özkarcı, C. I, s.91-92.

³ Yaşar Baş, Rahmi Tekin, **Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)**, Oğuz Dulkadiroğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği Yay, Konya 2007, s.265.

⁴ Özkarcı, C. I, s.310.

⁵ Ali Sayar, C. II, s.278-288.

BAYEZİD AİLESİ

1.1.Ali İskender Bey (1515)

Bayezid ailesinin atası kabul edilen İskender Bey, Doğubayezid ahalisinin ileri gelenlerinden biri olup Çaldıran Savaşı sırasında Yavuz Sultan Selim'in hizmetine girmiştir. Yavuz'un Dulkadirliiler üzerine yürüdüğü sırada İskender Bey de onunla birlikte Maraş'a gelmiştir. Kendisine Çavuşbaşılık¹ unvanı verilen İskender Bey ve ailesine Maraş'ta arpalık olarak birçok arazi bağışlanmıştır. Bu şekilde Maraş'a gelen aile mensupları şehrin kuzey ve batı kesimine yerleşerek Çavuşlu mahallesini oluşturmuşlardır.² Bu mahallenin ortasından Boğazkesen caddesinin yukarı kısmını oluşturan Akdere (Arkdere) akmakta olup buranın doğusuna Küçükçavuşlu ve batısına ise Büyükçavuşlu denmiştir. Günümüzde Küçükçavuşlu aynı isimle anılmakla birlikte Büyükçavuşlu, Yörük Selim Mahallesi adını almıştır. Bu mahallelerin doğusunda Küçükçavuşlu, batısında ise Bayezidli camileri olup bunlar aile mensupları tarafından yaptırılmıştır.

5 Ekim 1594 (H.20/M /1003) tarihli bir arşiv kaydına göre Maraş'ın Ahsendere nahiyesi Kebir köyündeki tımarın tasarrufu konusunda anlaşmazlık içinde bulunan Dergâh-ı Muallâ çavuşlarından İskender Çavuş ile Zülkadiriye Çavuşlar Kethüdası Hüdabende'nin sözlü olarak ifadelerinin alınması hususunda Zülkadriye Beylerbeyine bir ferman yazılmıştır. Burada söz konusu kişi Maraş'a yerleştirilen Bayezidzâde İskender Bey'in akrabalarından biri olmalıdır. Ailenin atası İskender Bey, 1515'te

---

¹ **Çavuşbaşılık**: Divan-ı Hümayun çavuşlarının amiri. Divanda reis muavini mevkiindeydi. Bkz: Mithat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lügâtı**, Enderun Yay., İstanbul 1986, s.71.

² Atalay, s.89.

Maraş'a yerleştiğine göre bu tarihten 1594'de kadar 79 yıl geçmiş olduğuna göre acaba bu İskender Çavuş onun oğlu mudur? Bu soru aydınlatılması gereken konulardan biridir.¹ Maraş'ın daha çok Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli) sancağının Andırın nahiyesi tarafında yurt tutan Bayezid ailesinin ne zaman o taraflara yerleştiğini bilmiyoruz. Ancak 1563 tarihli Kars-ı Zülkadiriye sancağı Mufassal Tahrir Defteri'nde Mezra'a-i Bayezid oluğu ile birlikte Mezra'a-i Kuyucak adlı yerlerde bu aileye mensuplarının yaşadıkları ileri sürülebilir. Yine Cemâ'at-i Bayezidli Osmaniye'nin Sunbas kazasında Pınarbaşı denilen mevkiide kışlamaktaydı.²

Şimdiye kadar Maraş'ta Bayezidli ailesinin kökeni ile ilgili bir takım sözler sarf edilmiştir. Osmanlı Arşivlerinde yer alan 1700'lere ait bir belgeden ailenin Karakoyunlu Türkmenlerine mensup olduğu anlaşılmaktadır.³ Bilindiği gibi Doğu Anadolu ve İran'ın batısına doğru yayılan Karakoyunlu⁴ Türkmen Devleti 1365-1479 yılları arasında hâkimiyet sürmüştü. Bu devletin ilk başkenti Erciş olup daha sonra Tebriz olmuştur. Günümüzde Doğubayezid denilen kaza merkezi de bu devletin toprakları arasında yer almaktaydı. Burası Karakoyunlulardan sonra Akkoyunlulara daha sonra da Safevilere tabi olmuştu. Çaldıran Savaşı sonrası Yavuz Sultan Selim Doğubayezid'i alarak Tebriz'e kadar ilerlemişti. Tebriz dönüşünde Yavuz, uğradığı bu kazadan Bayezid ailesini yanına alarak 1515'te son verdiği Dulkadir Beyliği merkezi olan Maraş'a yerleştirmişti.

*Bayezid Ailesinin Karakoyunlu Türkmenlerinden
geldiğine Dair Belge⁵*

Devletlü merhametlü sultanım hazretleri sağolsun

---

¹ Hat.1446/9.

² Kurt, s.291, 516.

³ C.AS. 23409/2 Numaralı belgede Türkmen eşkıyası olup Karakoyunlu Cemaatinden Bayezid oğlu Mehmed... Şeklinde geçen ifadeden bu ailenin söz konusu cemaate bağlı olduğunu göstermektedir.

⁴ Karakoyunlu Devleti için geniş bilgi için Bkz:Faruk Sümer, **Karakoyunlular I**, TTK Yay., Ankara 1984; İ. H. Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri**, TTK Yay., Ankara 1983; İsmail Aka, **İran'da Türk Hakimiyeti (Karakoyunlular Devri)**, TTK Yay., Ankara 2001.

⁵ C.AS. 23409/2.

Züema ve erbab-ı tımar kullarının arzuhalleri budurki arzu halleri budurki Türkmen eşkiyâlarından Karakoyunlu cemaatından olup Maraşta sakin nehb ve şekavet ile meşhur olan Bayazidoğlu Mehmed ki bundan akdem fesâd ve şekavetten nüm'ayân olmağla ahz ve mahbusen tard ola geldikte tersane-i âmirede on altı ay ziyade bend olup ve bir defa Baba Cafer zindanında dokuz ay bend ve bir defa Kıbrıs ceziresine nef-i ve bir defa Makosa kalesine zindanında bend olup islahâ nefi olmayacağı müşarün ileyh olmağla ehli iyaliyle Rakkaya iskan buyurulup itaat emr-i âli etmeyip ve bu ana gelince fermânı piri-şanın ve seferi namıyla bir menzili ve bir konak kimesne degildir yeni bir tagrib ve kuvvet-i mal sebebiyle Maraş alaybeyisi olduğundan 1131 ve 1132 senelerinde malı birle mezbur 5.000 kuruşumuzu ekli bela edip ve bundan maada Seferlerde ve bu vakitlerde mevcut olduğumuz tımar zeametlerimizi Ekserini etbandan namüstahiklara arz ve nasb ettirip bil cümle ihtilafımızın bais olmağla cümle mezun olan halimizin i'lâm eylediğimizde tımar zeametlerimiz beka buyrulup ve mezbûr Mehmed dahi alayBeylikten azil olmağla sâbikan Maraş Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın arzıyla Seyyid Mustafa kulları alaybeyi olup fukara kulları asude hal üzere olmağla mühürlü mahzar verilip ve sabık Maraş Valisi İbrahim Paşa hazretleri arzıyla Seyyid Mustafa ibka buyurulup iki ay mürurlarımıza nehb ve şekavet ile namdar olunan mezbur Mehmed sene-i mezburlarda mal-ı yedlerimizeden ekl-i bela ettiği beş bin kuruşumuzu hezim etmek içere kuvet-i mal sebebiyle hıfâfi inha mahzar ve arzuhal ile alayBeyi olup ve yine tımar zeametlerimizi muhtel ve şimdi itasına murat etmeleriyle sultanımızdan mercudurki müteallik Beş bin kuruşumuzki tahsil için verilen fermanın kaydı derkenar ve mevzu suretimiz malum olmaları oldukça mezbûr Mehmedî alayBeyliğinden azl ve hakkımız ihkak-i hak Olunup fukara kullarının Hayri ve emri alilerine memhur buyurulmak babında nam-ı fermân sultanımızdır. Bende gâh züama erbabı tımar Maraş

Bekir Sami Bayazıt'ın verdiği bilgiye göre Bayezidli ailesi mensuplarından bazıları halen Doğubayezid, Ağrı ve Diyadin taraflarında yaşamaktadır. Bir kısmı ise Giresun ve Karabük taraflarında bulunmaktadır. Bu bilgilerden ailenin tamamının Maraş'a yerleşmediği bir kısmının Karadeniz bölgesine göç ettiği bir kısmının da eski yurtlarında kaldığı anlaşılmaktadır. Maraş'a gelen Bayezid ailesi mensupları ise daha sonraki dönemlerde Sivas, Kırşehir, Adana ve Kilis gibi illerinin yanında Afşin, Gökşun, Pazarcık, Türkoğlu ve Andırın ilçeleri ile Maraş'ın merkez köylerine yerleşmişlerdir.¹

Bayezidli ailesinin şeceresi hakkında verilen bilgiler tarihi sürece ve kronolojiye uymamaktadır. Biz elimizden geldiği ölçüde arşiv belgelerinde yer alan bilgilerden bu şahısların ne zaman yaşadıklarını tespit etmeye çalıştık. Buna göre ailenin bilinen fertlerinin isimleri ve yaşadıkları dönem aşağıda belirtilmiştir.

2.1.Hacı Abdullah Bey

İskender Bey'in oğlu olan Hacı Abdullah Bey, hayır ve hasenat sahibi bir kişi olup 1618'de Bayezidli camiini inşa ettirmiştir. Bu caminin yanında medrese ve mektepten oluşan bir külliye bulunmaktaydı. Bayezidoğulları vakfını kuran Hacı Abdullah Bey, bu camiye de birçok emlakını vakfetmiştir. Hacı Abdullah Bey elinde kazma kürek bir amele gibi Maraş'ın imar edilmesi için çalışmıştır. Onun gayretleriyle Pınarbaşı mevkiindeki Kırkgöz pınarından kazılan arklarla şehir içine su sağlanmıştır. Bu su hem içmek için hem de zirai amaçla kullanılmıştır.² Hacı Abdullah Bey aynı zamanda Saraçhane camiini de inşa ettirmiştir.³ 1618 tarihinden sonraki bir tarihte vefat eden Hacı Abdullah Bey'in İskender, Salih, Veli ve Numan adlarında dört oğlu bulunmaktaydı.⁴ Hacı Abdullah Bey yaptırdığı camiinin haziresine defnedilmiştir.⁵ 1960'lı yıllarda bu camiinin haziresi kaldırılarak

---

¹ Bekir Sami Bayazıt, **Kahramanmaraş'ta Bayazıtöğulları**, Ukde Yay., Kahramanmaraş 1998, s.13-14.

² Atalay, s.90.

³ Özkarcı, C. I, s.243.

⁴ Atalay, s.; Mehmet Özkarcı, **Türk Kültür Varlıkları Envanteri**, C.I, Kahramanmaraş, TTK. Yay., Ankara 2007, s.68-69; Yaşar Baş- Rahmi Tekin, s.243-244.

⁵ Atalay, s.89-90; Baş-Tekin, s.242-243.

burada bulunan Bayezidli ailesinin ileri gelenlerinin mezarları Şeyh Adil mezarlığına taşınmıştır.

3.II. İskender Bey

Hacı Abdullah Bey'in oğlu olup Acemli Camii (Hacı İskender Bey Camii) ve medresesinin banisidir. Bu camiyi XVII. yüzyıl ortalarında yaptırmıştır.¹

4.Salih Bey

Hacı Abdullah Bey'in oğlu olup Hoca Durdu Mahallesi'nde Salihye Camiini yaptırmıştır. Bu camii Eski Halin batısındadır.²

5.Veli Bey

Hacı Abdullah Bey'in oğlu olup Küçükçavuşlu ve Yörük Selim mahallesinde bulunan Hacı Veli Bey camilerini inşa ettirmiştir. Hacı Veli Camii'nin minaresini de onun oğlu Ali Bey, inşa etmiştir. Bu sırada Veli Bey'in vefat ettiği anlaşılmaktadır.³

6. I.Numan Bey

Hacı Abdullah Bey'in oğlu olup hakkında fazla bilgi yoktur.

7.I.Kalender Paşa

Bayezidli ailesine mensup şahıslardan biri de Kalender Ağa'dır. 1689'da (H.1101) Sivas ve Haleb aşiretlerine gönderilen yazıda sefer masrafları için 50'şer kuruş ile Maraş Eyaleti Türkmen aşiretlerinden sefere memur olan süvari askerleri ve boy beyleri arasında Bayezidoğlu Kalender Ağa'nın da adı geçmektedir. Maraş Eyaleti'ndeki boy beylerinden dört yüz kişilik birlik istenmiştir. 1689 senesinde yapılacak sefer için orduya katılma sözü veren boy beylerinin sefere katılmadıkları görülmektedir. Bunun için Maraş, Belen, Kilis, Haleb ve Rakka'da ikamet eden aşiret ve boy beylerinin derhal Edirne'de bulunan

---

¹ Özkarcı, C.I, s.12-13; Baş- Tekin, s.248-249.

² Özkarcı, C. I, s.239-240; Baş- Tekin, s.249-250.

³ Özkarcı, C.I, s.159.

orduya katılmaları için, Sadareten 1690 senesi Temmuz ayında emir yazılmıştır.¹

8.Bayezidzâde Mehmed Bey (1700-1750)

Bayezidoğlu Mehmed Bey'in adına 1706 tarihli bir hükümde² rastlamaktayız. Karaman Valisi Vezir Hasan Paşa'ya gönderilen hükümde, Tecirli Aşiretinin eşkıyalık faaliyetlerinden dolayı reislerinin cezalandırıldığı ve etrafa dağılan eşkıyalar üzerine yeterli asker sevk edildiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan birkaç seneden beri Maraş bölgesinde fesat çıkaran Çobanoğlu Kasım, Bayezidoğlu Mehmed, Kerimoğlu Halil ve Kozanoğlu adlı şahıslar üzerine de asker sevk edildiği görülmektedir. Bunlardan Çobanoğlu Kasım, Bayezidoğlu Mehmet ve Kerimoğlu Halil yakalanmıştır. Daha sonra Kerimoğlu Halil serbest bırakılmıştır.³ Bu yıllarda Maraş Eyaleti'nde Bayezidoğlu Mehmed Bey'in eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmasına karşılık Zülkadirli ailesi söz sahibiydi. Bayezidli Mehmed Bey, Maraş idaresinde olan kişilere karşı muhalefet yapmaktaydı.

9.II. Hacı Abdullah Bey

Bayezidzâde Numan Bey'in babası olup 1750'lerde Maraş Mütesellimi⁴ olarak görev yapmaktaydı. O bu göreve 26 Eylül 1749'da (H.13/L /1162) tayin edilmiştir. Maraş valisi Çerkez Hasan Paşa, Rumeli'de İsmail kalesi tarafına gönderildiğinden Maraş Livasının işlerinin görülmesi için Hacı Abdullah Bey'i görevlendirmişti.⁵

10.Bayezidzâde Numan Bey

1748-1780'ler arasında Maraş idaresinde söz sahibi olan Numan Bey, Hacı Abdullah Bey'in oğludur. Hakkında ileri sayfalarda ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

---

¹ Ahmed Refik,1989, 88-91; Fatih Temiz, **Maraş Valisi Kalender Paşa ve Faaliyetleri**, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2012. s.7.

² **Hüküm**: Padişahın herhangi bir meseleye ait olan resmi emridir. Buna ferman da denir.

³ Refik,1989:187; Fatih Temiz, s.8.

⁴ **Mütesellim**: Beylerbeyleri veya valiler sefere gittiklerinde eyaletlerde yerlerine vekil bıraktıkları görevlidir. Bkz: Sertoğlu, s.235.

⁵ C. DH.168/8385.

11.II. Hacı Abdullah Bey

(1780-1800) Maraş Mütessellimi): Numan Bey'in oğlu olup Kalender Paşa'nın kayınpederidir. İleriki kısımlarda hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

12.II. Kalender Paşa

(Ö.1795-1822 Kuşadası) Hacı Abdullah Bey'in damadı olan Kalender Paşa, Bayezidli ailesinin diğer bir koluna mensup olup ileri de hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

13.Bayezidzâde Yusuf

(1780) Kalender Paşa'nın kardeşi olup Bozdoğan aşiretinden Kerim Bey kızı Kara Fatma ile evlenmiştir. Genç yaşta vefat eden Yusuf Bey'in oğlu 1830-1840 yılları arasında Maraş valisi olan Müşir Süleyman Paşa'nın babasıdır.

14.Süleyman Paşa

(ö.1840 Malatya). Kalender Paşa'nın kardeşi Yusuf Bey'in oğlu olup Kara Fatma adlı kadından doğmuştur.

15.Osman Paşa

Bayezidli ailesinden olup 1844'de öldürülmüştür.

16.Yusuf Kenan Bey

(ö. 1876 İstanbul): Müşir Süleyman Paşa'nın oğludur.

17. Osman Bey

Süleyman Paşa'nın oğludur. Kayseri mutasarrıflığında bulunmuştur.

Bayezidli ailesinden 1850'lerden sonra Ahmed ve Kerim beyler ortaya çıkmıştır. Ancak devlet artık mahalli beyleri valilik makamlarına getirmemekteydi. Bu yüzden de Maraş idarecileri ile söz konusu Ahmed ve Kerim Bey'in çekişme halinde oldukları görülmektedir. Onlar Maraş bölgesinde yaşayan Tecirli aşiretini kışkırtarak Maraş baskınına sebep olmuşlardır. Yine onların teşviki ile Zeytun Ermenileri de isyan edip Maraş'a saldırıp şehri yağmalamışlardı. 1856'da Maraş'ta bir İngiliz konsolos vekili ve karısının ölümüne sebep olan olaylarda Ahmed Paşa ve Kerim Beyler de rol oynamışlardır.

1870'de Maraş'ta belediye teşkilatının kurulmasından sonra Bayezidlilerden Abdülkadir Paşa belediye başkanlığı yapmıştır. Daha sonraki dönemlerde Abdülkadir Paşa ve amcasının oğlu Şükrü Paşa Maraş siyasetinde rol oynamıştır. Şükrü Paşa II. Meşrutiyet döneminde mebus olmuştur. Bayezidli ailesinden Zafer ve Muharrem beyler Maraş Millî mücadelesine çete komutanı olarak katılarak büyük yararlıklar göstermişlerdir. Aileden Kemalî Bayezid tek parti döneminde Sağlık Bakanlığı yaparak Maraş Hastanesi'nin açılmasına büyük katkıları olmuştur. Bayezidli ailesi mensupları Maraş'ta varlıklarını sürdürmektedirler.

Bayazıdli ailesinin bugüne intikal eden Sarayönü'ndeki konaklarından biri

I.BÖLÜM XVIII. YÜZYILDA MARAŞ

OSMANLI DÖNEMİNDE MARAŞ'TA DULKADIRLI YÖNETİCİLER

XVIII. Yüzyılın Başlarında Maraş Bölgesinde Aşiretlerin İsyanları

XVIII. yüzyılın başında Maraş valisi olarak Rişvanzâde Halil Paşa bulunmaktaydı. Eylül 1700'de Rişvanzâde Halil Paşa'ya gönderilen hükümle kapı halkı ve güzide adamlarıyla Bağdat Valisi Vezir Mustafa Paşa maiyetine giderek hizmet etmesi emredilmiştir. Halil Paşa, Kara Hacılı cemaatinin eşkıyalık olaylarını önlemesi için de görevlendirilmiştir.¹ 1702'de Halil Paşa'ya gönderilen emirle, haklarında şikâyet olan Karaman, Niğde, Bor, Ürgüp, Kaymaklı, Kayı, Yahyalı, Ereğli gibi yerlerdeki Türkmenlerin yerlerinden alınarak Ayas (Yumurtalık) iskelesinden Kıbrıs'a gönderilerek iskân edilmeleri emredilmiştir. Bunların iskânı kabul etmemeleri halinde Maraş, Andırın ile Karahasanlı ve Adana'da Recebli cemaatleri ile Kozanoğulları ve Bozdoğanlı Yörüklerinden temin edilen kuvvetlerle bu aşiretlerin Kıbrıs'a zorla sürgün edilmeleri istenmiştir.²

Bayezid Ağa

XVII. yüzyıl sonlarında Maraş idaresinde söz sahibi olan Bayezid ailesinden Bayezid Ağa diye biri Maraş alaybeyi olarak görev yapmaktaydı. 1685 tarihinde sefer için Maraş'tan alınan bir

---

¹ Özcan Tatar, XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskânı (1691-1750), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Elazığ 2005, s.92.

² Halaçoğlu, s.47-48.

miktar akçeden dolayı Bayezid Ağa'nın bir yazı gönderdiği anlaşılmaktadır.¹

Zülkadirzâde Murtaza Ağa

Bu dönemde Maraş idaresinde Zülkadir ailesinden bazı kişilerin görev aldığını biliyoruz. Bunlardan biri de 1697'de (H. 29/Z /1108) Maraş Alaybeyi olarak görev yapan Zülkadirzâde Murtaza Ağa'dır. Onun isteğiyle (arz) boş olan (münhal) Elbistan'ın Taykendi köyünde bulunan tımar padişahın fermanıyla Zeynelabidin adlı şahsa verilmiştir.² Zülkadirzâde Murtaza Bey'in 25 Ekim 1699'da (H.01/Ca/1111) Camustil nahiyesinde Hodu-i Kebir (Homa-i Kebir) köyünde Osman adlı şahsın ölümüyle boş kalan tımarının oğulları Mehmed ve Ali'ye verilmesi için arz sunduğu ve bunun üzerine onun isteğinin kabul edilerek bir buyruldu gönderildiği anlaşılmaktadır.³ Murtaza Ağa'nın Maraş alaybeyi olarak 17 Haziran 1700 tarihinde Elbistan'da Ahsendere nahiyesinde başka bir tımarı İsmail adlı şahsa verdiğini anlaşılmaktadır.⁴

1703 yılında Maraş valisi olarak Aslan Bey görevindedir. Onun zamanında Maraş Eyaleti'nde pek çok aşiretin eşkıyalık faaliyetleri içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu aşiretlerden Kılıçlı Türkmenleri, Tatalı, Ceceli, Acurlı, Dana Şeyhli, Günce, Kazlı, Çepni ve Alcı gibi cemaatler eşkıyalık faaliyetleri yapmaktaydılar. Billhassa bunlardan Kılıçlıların eşkıyalık faaliyetleri fazlaydı. Onlar ilk önce Rakka Eyaleti'ne iskân edilmek istendiyse de daha sonra bundan vazgeçilerek Hama ve Humus taraflarına iskân edildiler. Söz konusu yerlere gönderilen Kılıçlı Türkmenleri bölgeden kaçmış ve Maraş Eyaletine dönerek Elbistan ve Maraş arasındaki Ahsendere nahiyesine yerleşmişlerdi. Daha önceki iskân bölgelerinden kaçan Recepli Afşarları da bunların arasına katılmışlar ve izlerini kaybettirmişlerdi. Kılıçlı Türkmenleri Ahsendere'de boş durmayıp çevrede bulunan cemaatlere saldırıp mallarını yağmaya başlamışlardı. Bunlar Alcı ve Okçu İzzeddinli Cemaatine bağlı Çarkanlı aşireti ile birleşerek yağmacılıklarını artırmışlardı. Maraş valisi Aslan Paşa bunların eşkıyalıklarını

---

¹ İE.ADL .1/88.

² İE. AS.42/3781.

³ AE. SMST. II. 25/2414.

⁴ C. AS.759/32030

önlemek için görevlendirildi. Kılıçlılar durdurulamamış ve onlar yanlarına Alcı, Doğanlı ve Tecirli aşiretlerini de alarak Maraş, Antep, Elbistan, Kilis gibi yerlerin yollarını keserek insanları soymaya başlamışlardı. Bunun üzerine onların Kıbrıs'a sürgün edilmeleri kararlaştırıldı. Bu sırada Maraş Beylerbeyliğine atanan İslim Paşa bu aşiretlerin üzerine doğru gitti. Ancak bunlar Tecirli, Çakallı Dokuzu ve Dağ Ceridi gibi aşiretler ile birleşerek onların içine girdiler. Bu cemaatlerle birleşen Kılıçlı Türkmenleri'nin önu Ceyhan Köprüsü'nde (Kılavuzlu Köprüsü) Maraş Beylerbeyi İslim Paşa tarafından kesilmişti. Bunlar iskân mahalline götürülürken, Kılıçlı Türkmenlerinin lideri Bektaş ile Alçı cemaatinin ileri gelenleri İslim Paşa'nın yanına gelerek Kıbrıs'a iskânlarından affedilmelerini, eskiden olduğu gibi Hama'ya gönderilmelerini istediler. Bunlar Elbistan tarafına gidecek olurlarsa 25000 kuruş nezr vereceklerini belirterek, Bektaş oğlunun oğlunu ve Alcı cemaatinden bazı kişileri rehin bırakmayı teklif ettiler. Bu arada Malatya Sancağı mutasarrıfı Rışvanoğlu Halil'in yanında bulunanlarla birlikte bu aşiret mensuplarının Hama'ya yerleştirilmeleri için Maraş Beylerbeyi İslim Paşa görevlendirildi. Daha sonra bunların yeniden Rakka'ya iskânlarına karar verildi.¹ Ancak bütün bunlara rağmen Kılıçlı, Doğanlı ve Alcı Türkmenlerinin ve onlara katılan diğer grupların Maraş ve çevresindeki eşkıyalık faaliyetleri engellenemedi.

1706'da İfraz-ı Zülkadiriye cemaatleri isyan etmişlerdi. Bunların isyanı bastırılmıştı. 1706'da Maraş valisi olarak Hasan Paşa bulunmakta olup ondan sonra da İslim Paşa atanmıştır. Bu valiler döneminde Maraş Bölgesinde yoğun bir şekilde eşkıyalık olayları görülmekteydi.² Devlet, İfraz-ı Zülkadiriye cemaatlerini denetim altına almak için üzerlerine 1706'da vezir Hasan Paşa, Adana valisi Hacı Mustafa Paşa, Ereğli Sancak beyi Şeyhzâde Hasan Paşa, Kayseri sancak beyi Kasım ve Niğde sancak beyi Abdulgaffar Paşa gibi kişileri gönderdi. Bu cemaatlerin mensuplarının bir kısmı Gavurdağ'larını aşip Maraş taraflarına geçerek etrafta bulunan dağlara çekilip saklandılar. Bu yüzden Çukurova bölgesinde İfraz-ı Zülkadiriye cemaatlerine karşı düzenlenen sefer başarılı olmadı. Aşiret mensuplarının bazıları

---

¹ Halaçoğlu, s.111;Tatar, s.167.

² Tatar, s.167.

Maraş valisi tarafından Aslanlıbel'de çevrilmiş ve Maraş tarafına geçmeleri engellenmiştir.¹

Bayezidzâde Mehmed Bey

XVIII. yüzyılın başında Bayezidli ailesinden Maraş'ta idareci olarak görülen ilk kişi Bayezidzâde Mehmed Bey'di. Önceleri Andırın'da sözü geçen bir kişi olan Mehmed Bey daha sonra Maraş Alaybeyi² olmuştur. 1711'de Anamuslu Cemaati'nin reisi Kızıl Murad isyan etmişti. Bu isyanın bastırılması için Maraş valisi Bayramoğlu Derviş Paşazâde Mehmed Paşa görevlendirilmişti. Mehmed Paşa kısa süre sonra vefat edince isyanı bastırma görevi başka bir kişiye verildi.³ Bu isyanın bastırılması sırasında Maraş Alaybeyi Bayezidzâde Mehmed Bey'di. Bunu 1718 tarihli bir arşiv belgesinden öğrenmekteyiz. Bu tarihte Maraş valisi vezir Ahmed Paşa olup aynı zamanda uhdesinde Karaman Valiliği de vardı. 1720'lerde kısa bir süre Maraş Beylerbeyi olarak görev yapan Rişvanzâde Seyyid Mehmed de Adana valiliğine atanmıştır.⁴

1712'de devlete itaat eden ifraz-ı Zülkadiriye cemaatlerinden Karalar Ceridi, Aydınlu, Sarılı, Kethüdalı, Kökerli ve Beydili cemaatleri kendilerinden sorumlu olan idarecilerden izin almadan yaylaya gitmeye karar vermişlerdi. Bunların geçecekleri yolların kapatılması için idarecilere ferman gönderildi. Ancak 1712 tarihinde Kars-ı Zülkadiriye sancağına bağlı Andırın nahiyesinde söz sahibi olan Bayezidzâde Mehmed Bey, kethüdası Kara Veli, Gözübüyük Bekiroğlu Deli Ahmed ve Mehmed adlı kişiler aşiretlerden 600 kuruş para, 3 at ve 700 koyun ve bazı eşyalar alarak onların yaylaya çıkmalarına izin vermişlerdi. Bu durumun İstanbul'a şikâyet edilmesi üzerine Bayezidoğlu Mehmed, kethüdası Kara Veli ve aşiretlerin ileri gelenlerinden bazı kişiler başta olmak üzere toplam 18 kişinin Kıbrıs'a sürgün edilmesi kararlaştırıldı. Bu sürgün edilenler arasında Tecirli aşiretinin bir kolu olan İloğlu⁵ aşiretinden İloğlu Habil de bulunmaktaydı.¹

¹ Tatar, s.180.

² *Alaybeyi*: Tımarlı sipahilerin sefer dışı zamanlarda buldukları bölgedeki amirine denir. Bkz. Mithat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lügâtı**, Enderun Yay., İstanbul 1986, s.14

³ Tatar, s.109.

⁴ Tatar, s.39.

⁵ İloğlu cemaati Tecirli aşiretinin bir kolu olup bu grup Fırka-ı İslahiye teşkilatı tarafından 1864'te Eloğlu'na (Türkoğlu) yerleştirilmiştir. Bkz:

1712'de cemaat mensuplarından Karalar Ceridi başta olmak üzere 300 kişilik bir eşkiya grubu toplanıp Pazarcık kazası dâhilinde Mıh Deresi adlı yerde yaşayan halka saldırıp evlerini yağmalamışlar ve 12 kişiyi katledip 30 kişiyi de yaralamışlardı. Bunlar daha sonra Çukurova bölgesine geçmişlerdi. Onların yol kesme ve soygunları orada da devam etmiştir. 1712'de Maraş Valisi olan Ali Paşa'ya Tecirli, Karalar ve Sakallu Ceridi aşiretleri mensuplarının Kıbrıs'a sürgün edilmesi görevi verildi.²

1713'te Kılıçlı Türkmenlerinin Rakka'ya iskânlardan affedilmesi için Maraş valisi Mehmed Paşa İstanbul'a bir arzuhal göndermişti. Rakka valisinin de girişimleri ile Kılıçlı taifesi eşkiyalık yapmamaları şartıyla affedildi ve Elbistan'a dönmelerine izin verildi. Ancak bir türlü ıslah olmayan Kılıçlı, Tecirli, Doğanlı ve Alcı aşiretlerinin eşkiyalık olayları devam etti. Elbistan yaylalarında kalan Kılıçlı Türkmenleri Kızılkaya adlı bir köyü basıp imamı Abdurrahman Efendi'yi katledip malını yağmaladılar. Bu yüzden onların Kıbrıs'a sürgün kararı verildi.³ Ancak bu kararlar da layıkıyla uygulanamadı.

1714'te Maraş'ta Bektutiye⁴ (Mektutiye-Bigdik) medresesine tabi Kara Beğdil (Kara Bigdik) Türkmenleri, buldukları yerleri terk edip Aksaray yakınlarına gelerek yerleşmişler ve bölgede asayişsizliğe sebep olmuşlardı. Bunlar devlete vermeleri gereken vergilerini de vermemişlerdi.⁵ Bu sırada Koçhisar'ın (Şereflikoçhisar) Şerefli Yurdu denilen Kara Seki adlı yerde yaşayan Şerefli Türkmenlerinin de asayişsizlik içinde oldukları görülmektedir. Bu yüzden onların Rakka'ya sürgün kararı çıkmıştır. Onların sürgün edildikleri yurtlarına başka bir cemaatin yerleştirilmemesi üzerine tekrar geri dönmek istemişlerdir. Ancak Kırşehir, Kayseri ve Aksaray sancaklarının ahalileri bunu kabul etmediler. Bunun üzerine Şerefli Türkmenlerinin yurtlarına Haleb

---

İlyas Gökhan-Kemalettin Koç, **Tarihi, Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu**, Ankara 2009.

¹ Tatar, s.217.

² Tatar, s.218.

³ Tatar, s.169.

⁴ Dulkadir Türkmenlerinin bir kolu olan Bigdik (Bektik) cemaati başlangıçta Maraş'ta yaşamaktaydılar. Bunlar vergilerini Maraş'ta bulunan Bektutiye Camii ve medresesine vermekteydiler. Daha sonra bunlar Aksaray, Ereğli ve Nevşehir taraflarına yerleşmişlerdir. Osmanlı Arşiv belgelerinden faydalanarak Begdik cemaati ile ilgili bir çalışma hazırlamaktayız.

⁵ Halaçoğlu, s.53.

Türkmenleri yerleştirildi.¹ Yurtlarından dağılan Şerefli Türkmenlerinin bir kısmı Maraş Eyaletine gelmişlerdir. Bunlardan bir kısmı 1864'te iskân edilerek Őerefoglu (Őerefhopuru) adlı köyü kurmuşlardır.

Maraş Eyaleti'nde tımar ve zeamet sahipleri, Maraş Alaybeyi Bayezidoğlu Mehmed'in azledilerek yerine Zülkadirzâde Mustafa Bey'in tayin edilmesine dair Sultan III. Ahmed'e bir arz sunmuşlardır. Bu konu ile ilgili belgeden Bayezidoğlu Mehmed'in Karakoyunlu aşiretine mensup olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce de bahsi geçtiği üzere Yavuz Sultan Selim'in Doğubeyazıt'tan Maraş'a getirerek yerleştirdiği Bayezidli ailesinin Karakoyunlu Türkmenlerine mensup olduğu görölmektedir. Maraş idaresinde söz sahibi olan bu aileye mensup Mehmed Bey, Maraş Alaybeyi olarak görev yaparken tımar ve zeamet sahipleri hakkında Şikâyetle bulunmuşlardır. Suçundan dolayı tutuklanan Bayezidoğlu Mehmed Bey, önce İstanbul'a götürölerek Tersane-i Amire'de 16 ay boyunca kalebent² ve hapis olmuştur. Bundan sonra Cafer Ağa zindanına atılan Mehmed Bey burada da 9 ay hapis yatmıştır. Oradan Kıbrıs'a sürgün kararı verilen Mehmed Bey, Magosa kalesine gönderilerek burada tekrar kalebent cezasına çarptırılmıştır. Bütün bu cezalandırmalara rağmen ıslah olmayan Mehmed Bey, yakınları ile birlikte Rakka'ya sürgüne gönderilerek iskân edilmiştir. Maraş alaybeyi olduğu dönemde tımar ve zeamet sahiplerinden topladığı 5.000 kuruş parayı zimmetine geçiren ve bu yüzden Alaybeylikten azledilen Mehmed Bey'in yerine Maraş Beylerbeyi Mehmed Paşa tarafından Zülkadirzâde Seyyid Mustafa tayin edildi. Daha önceki Maraş valisi İbrahim Paşa da Seyyid Mustafa'yı alaybeyi tayin etmişti.³ Göröldüğu gibi bu sırada Maraş'ın iki büyük ailesi olan Zülkadirliler ve Bayezidliiler arasında Şehrin idaresi konusunda bir mücadele vardı. Bayezidli Mehmed Bey'le Dulkadirli Mustafa Bey arasında yaşanan çekişmenin sık sık Maraş alaybeyliğinin el değiştirmesine yol açtığını söyleyebiliriz.⁴ İki tarafın sürüp giden mücadelesinin

---

¹ Halaçoğlu, s.54.

² **Kalebent:** bir kimsenin islediği bir suçtan dolayı bir kalenin hisarına hapsedilerek dışarı çıkarılmama cezasına denir. Bu Şekilde cezalandırılan Şahıs kale içinde oturmaya mahkûm edilmiş olurdu.

³ C.AS. 23409/3.

⁴ Başar, s.224.

XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında daha da arttığı hatta kanlı çatışmalara sebep olduğu görülmektedir.

Maraş Alaybeyi Zülkadirzâde Mustafa Bey'le ilgili bir Belge

Belge no : 21 C.T.ASK 23409/3

Maraş Alaybeyi

Maraş alaybeyi bulunan el-hac Mehmed zîde kadruhunun üzerinde iken Zülkadirzâde Seyyid Mustafaya verilip gadir olunmakla arzuhal mucbine merfu el- hac Mehmed ibga ve tevcih olunup istihdam hükümki fermân seadetlü sultanım hazretlerindir.

1133 mücebince tevki-i humâyun vasıl olacakki 24 safer sene 1133(25 Aralık 1720)

Der-ü devlet mekine-i arz-ı dâi kemîne-i budurki Medine-i Maraşta sakin ülema suleha eimme ve hutaba ve saadati kiram ve züama ve erbab-ı ve cümle fukarâ ve duafalar bil cümle cem'ihim meclisi şera gelip herbirlerine öyle takriri Kelam eyledilerki vilayetimiz sakinlerinden olup Eyâleti Maraş alaybeyisi olan işbu bais arzu ubudiyet Zülkadirzâde esseyyid Mustafa kulları dindar ve müstekim vilayetimizin mukaddeman ocak zâdelerinden olup bu ana gelince vâki olan muharebe ve muhafazalarda mezbur ve uğur-u humâyundan nezli mechud edip eslafının idlalından dâmeni züama varup timarı tathiri teşmirsak ihtimam-ı tarikinde memur olduğu tahsili bedel ve sair hidemat husn-i vecih üzere zam virüp züama ve erbab-ı timar malında fûruh ve mahfuz emrin ve efza etvarındanşâkîrdir ahir ve min külli vücuh husnü süluk sahibi kulları olduğundan maada el an yek be yek İki yüz seneden mütecaviz aba ve iktidarı etmekte olup hizmeti mezbur ile ağuru humâyuna vâki muharebeden aba ve 'imam ve ecdad ve etbalarının meşher etmek payan olunup amme-i ahâli fi kendüne hoş dil ve hılaflı kanuna bir ferdin âhere arzetyip vücuhle hizmeti mezburenin uhdesinden gelmekte kadir kulları olmağla mezbur kulları hakkında ifk ve iftiraya tasdir eder olursa iska buyurulup el an yekBeyek üzerine ibka mezbur buyurulmakla züema ve erbâbı timar fukarâlarına iska

buyurulmak ricâsına birle mahzer eylediği mazarratımız mucebince siz dahî arz ve i'lâm ediyorlar zeyyültemas etmeleriyle fil hakikate mezbur kulları bâbında ahâli .... Hüsn-u muamele ve muaşere ile tecrib kılıp havas ve avam edip cümle hizmeti mezbureye evvel ve âher olmağla evvelki vâki haldir paye-i seriri alaya arz ve i'lâm olundu baki fermân men lehul emrindir hurrیره fi evahiri şehri Recep Zilhiccetül şerife sene isneyn ve selasin ve mieteyn ve elf (Receb Evahir 1132)(6 Haziran 1720)

El abduddai eddevletül aliyye –i

Osmaniyye Mustafa İzzi mevlena bi medine-i Maraş

Zülkadirzâde Mustafa Bey¹

10 Ekim 1714 tarihinden (H.1 Şevval 1126) Zülkadirzâde Mustafa Bey'in ismi arşiv kayıtlarında geçmektedir. Söz konusu tarihte Maraş ve Kars (Kadirli) Zeamet ve tımar bedeliyesinden² Zülkadirzâde Seyyid Mustafa ve Bayezidzâde Abdullah'ın gönderdikleri paraların karşılığında makbuzu bulunmaktadır.³

Maraş idaresinde söz sahibi olan Zülkadir ailesinden biri olan Mustafa Bey, Murtaza Ağa'nın oğlu olup Maraş alaybeyiydi. Haziran ayı başları 1720'de (H. Evahir-i Receb 1132) Bayezidzâde Mehmed Bey, alaybeylikten azledilince yerine Zülkadirzâde Mustafa Bey atanmıştır. 1720'de Maraş ahalisinin ileri gelenleri Meclis-i Şer'iyeye gelerek Zülkadirzâde Mustafa Bey'in dindar, dürüst, ocak sahibi, köklü bir aileye mensup, muharebelerde başarılı, halkı koruyan, sultana bağlı, tımar sahibi ve vergileri toplayan bir kişi olduğunu ifade ederek onun alaybeyi olarak atanmasını istemişlerdir. Zülkadirzâde Mustafa Bey'in yukarıda sayılan meziyetlerinin yazılı olduğu arza, Maraş kadısı da onun ailesinin 200 yılı aşkın devlete hizmet ettiğini ilave ederek alaybeyi olarak tayin edilmesini istemiştir. Bu sırada Maraş kadısı olan Mustafa Efendi'nin bu yazısına istinaden Sultan III. Ahmed, Zülkadirzâde Seyyid Mustafa Bey'i Maraş Alaybeyi olarak 26

¹ Atalay, s.86.

² **Bedel-i Zeamet ve Tımar**: Malikâne olarak mukataa yoluyla iltizama verilen yerlere mali darlık sebebiyle konulan bir vergidir. Mithat Sertoğlu bu verginin 1737'de konduğunu söylese de görüldüğü gibi bu tarihten önce de var olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Sertoğlu, s.41.

³ İE.ML.116/10982.

Kasım 1720'de (H.25 Muharrem 1133) atamıştı. Mustafa Bey'in alaybeyi olarak atanması ile ilgili belgede onun hakkında Maraş kadısının İstanbul'a gönderdiği i'lâmda belirtilen vasıflara sahip olduğu belirtilerek vergileri toplayıp gönderdiği ve asi olmadığı yazılarak görevine devam etmesi kararlaştırılmıştır.¹

Bir süre sonra 10 Ekim 1723'te (10 M 1136) Zülkadirzâde Mustafa Bey, Sancaklısı ile iyi geçinmemesi, boş kalan tımar ve zeametlerin müstehak olanlara vermemesi nedeniyle alaybeylikten azledildi. Eski Maraş Alaybeyi Veli, tımar tezkirecisi Ebubekir ve Çavuşlar kethüdası Mehmed ve vesaire zeamet ve tımar sahiplerinin isteğiyle Dulkadirzâde Ahmed'e Maraş alaybeyliği verildi.²

1723'te Maraş'ta tahrir³ tezkirecisi⁴ olan Ebubekir ise Maraş Valisi Mehmed Paşa tarafından bu göreve getirilmişti. Ancak Ebubekir bir süre sonra Maraş halkını birbirine düşürmüş, fitne ve fesada başvurmuş ve yanında sahte fermanlar bulunmuştu. Bu yüzden görevinden azledilmiş ve hapse atılmıştı. Hatta kalebent cezasına çarptırılmıştı. Daha sonra kendini temize çıkaran Ebubekir 1724'te Maraş beylerbeyi İbrahim Paşa'nın arzıyla bu göreve yeniden atandı. 1729'da eski alışkanlıklarını sürdürdüğü görülen Ebubekir tekrar görevinden azledildi ve Kıbrıs'a sürgün edilerek kalebent cezasına çarptırıldı. Onun yerine ise Yusuf adlı bir kişi tayin edildi.⁵

1724 Kasım ayı ortalarında (H.Gurre-i Rebiyülevvel 1137) Zülkadirzâde Mustafa Bey'e Revan⁶ Eyaletinde Zâr ve Zebil sancağı verilmesi nedeniyle Alaybeyliği yeniden Ahmed adlı şahsa verilmiştir.⁷ Bir süre sonra bu sancakların kaldırılması ile

---

¹ C.AS.558/23409/3

² Başar, s.224.

³ **Tahrir:** Osmanlı Devleti'nde yeni fethedilen memleketlerin arazisini tescil ve toprağın mülkiyet ve tasarruf sistemini ve vergi nispetlerini tayin ve tesbit maksadıyla muntazam yazarak kaydının tesis edilmesine tahrir denirdi. Bu ihtilâflı durumlar ile 30 yılda bir yeniden yazılırdı. Burada tahrir tezkirecisi denilen şahıs tahrir görevini yapan kişi olmalıdır. Sertoğlu, s.326.

⁴ **Tezkireci:** Sadrazamların ve vezirlerin bugünkü manada hususi kalem müdürleridir. Bkz. Sertoğlu, s.337.

⁵ Başar, s.26-264.

⁶ **Revan:** Osmanlı'nın Kafkaslardaki bir eyaleti olup merkezi şimdiki Ermenistan'ın başkenti Erivan'dı.(Revan)

⁷ Başar 24.

Zülkadirzâde Seyyid Mustafa Bey'in görevi sona ermiştir. 23 Haziran 1725'te Maraş Alaybeyi Ahmed hizmetini terk edip isyan etmesinden dolayı görevinden azledilmişti. Bunun üzerine Maraş mütesellimi Zülkadirzâde Seyyid Ahmed Turan arzıyla alaybeyi olarak Zülkadirzade Mahmud belirlenmişti. Onun vali Ali Paşa'nın isteğiyle alaybeyliğine tevcih ettirildiği görülmektedir.¹

18 Ocak 1726'da Maraş Alaybeyi olarak görülen Ahmed'in üç seneden beri Tiflis, Revan ve Gence² seferlerinde olduğu için sancağındaki askerler ile yerine bakan alaybeyinin kendisinden memnun olduğu anlaşılmaktadır. Bu arada Maraş eski mütesellimi Zülkadiroğlu Ahmed Turan Bey, tahminen 17 yaşında olan kardeşi Mahmud'u alaybeyi olarak atamıştı. Ancak zeamet ve tımar sahipleri bu durumdan memnun olmadıkları için Maraş Alaybeyliği yeniden Ahmed'e verilmiştir.³

Maraş Alaybeyi olan Ahmed, Ocak 1727'de Horasan'a tabi Gence muhafazasından firar etmiştir. Bunun üzerine onun alaybeyliği boş kalınca Çavuşlar kethüdası Mehmed oğlu Veli Erzurum valisi olup Gence Seraskeri olan Vezir Mustafa Paşa'nın arzıyla Maraş Alaybeyi olmuştur.⁴

12 Mayıs 1729 tarihinde, Alaybeyi Mehmed'in vefatıyla serasker tarafından Maraş Alaybeyi olarak Hüseyin tayin edilmişti.⁵ Ancak 1 Ağustos 1729'da Maraş Alaybeyliği Gence seraskeri vezir Mustafa Paşa tarafından Maraş züeması emektarlarından Recep Emin'e verildi. Ancak Recep Emin görevinden azledilerek, bu görev Sivas Valisi olup Gence Muhafazasında bulunan Vezir Ali Paşa tarafından Yakup adlı kişiye verildi. Fakat bu sırada İstanbul'da bulunan Hüseyin adlı şahıs zorla alaybeyliğini ele geçirdi. Gence Muhafazasında olan vezir İbrahim Paşa'nın girişimiyle yeniden Maraş alaybeyliği Recep Emin'e verildi.⁶

---

¹ Başar, s.225.

² **Gence**: Azerbaycan'ın Bakü'den sonra ikinci büyük şehri olup ülkenin kuzey tarafında bulunmaktadır.

³ Başar, s.225.

⁴ Başar, s.225.

⁵ Başar, s.225.

⁶ Başar, s.225.

Zülkadir ailesinden olan Seyyid Mustafa Maraş alaybeyliğinden başka Tarsus ve Hısn-ı Mansur alaybeyliklerinde bulunmuştur.¹

Zülkadirzâde Seyyid Veli

Zülkadir ailesinden olan Seyyid Veli Sis Sancak beyliği yaptıktan sonra 1720'de Aksaray Sancağı mutasarrıflığına atanmıştır. Kendisinden Maraşî Veli olarak bahsedilmektedir. Ahalinin ondan memnun olduklarına dair bir yazıyı İstanbul'a gönderdikleri anlaşılmaktadır.² 1725 Aralık ayı ortalarında (H. Evahir-i Rebiyülevvel 1137) Seyyid Veli'nin Maraş Çeltik Enharı Hasları Mukataası'na sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zülkadirzâde Seyyid Veli, Zülkadirzâde Seyyid Mustafa'nın kardeşi olup birlikte sahip oldukları mukataaları idare etmekteydiler. Onlar hakkında Maraş Kadısı Mehmed Sadık, İstanbul'a bir i'lâm göndermişti.³ Maraş sancağı ve nahiyelerinde 17.141 akçelik tımara tasarruf eden Zülkadirzâde Veli'nin Maraş'tan topladığı askerlerle İran üzerine düzenlenen Revan seferine gittiği anlaşılmaktadır. Sefer katılan ve başarı gösteren Zülkadirzâde Veli, sefer dönüşünde yolda vefat edince tımarı boş kalmıştır. Bunun üzerine Revan kalesi voyvodası harekete geçerek Seyyid Veli'nin boş kalan tımarının oğulları Mehmed ve Hüseyin'e verilmesini istedi. Bu durumu da Maraş kadısı ve Naibi Mehmed Hafız bir i'lâmla İstanbul'a bildirince söz konusu tarihli bu belgeden anlaşıldığı üzere Zülkadirzâde Veli'nin münhal (boş) kalan tımarının oğulları Mehmed ve Hüseyin'e müşterek olarak verilmesi kararlaştırıldı.⁴

1733'de Kılıçlı ve diğer aşiretlerin eşkıyalık faaliyetlerinin artması üzerine Maraş valisi Mustafa Paşa görevlendirilmişti. Rişvanzâde Süleyman Paşa da onları yola getirmek için başbuğ tayin edildi. Kılıçlı, Tecirli ve Bektaşlı aşiretleri mensupları Elbistan'a gelmişlerdi. Bunlar Kangal'dan Alacahan'a⁵ gitmekte olan sadrazam çuhadarlarından⁶ Ali'yi yakalayıp katletmişlerdir. Bunun üzerine Elbistan ahalişi onların üzerine yürüyerek birkaç

---

¹ Başar, s.226.

² Başar, s.82.

³ İE. ML. 106/10060.

⁴ İE. TZ .10/ 1039.

⁵ *Alacahan*: Sivas ile Malatya arasında bulunan bir han.

⁶ *Çuhadar (Çukadar)*: Enderun odalarından en muteberi olan Has odaya mensup en yüksek ağalardan üçüncüsüdür. Bkz. Sertoğlu, s.77.

tanisini katletmişti. Bunlardan bir kısmı Maraş tarafına kaçarak Okçu İzzeddin aşiretinin içine girip saklanmışlardır. Bunların durumu ile ilgili Elbistan naibi Seyyid Mustafa ve Zaralızâde Osman İstanbul'a arzlar sunmuşlardır. Neticede bu aşiret mensuplarının Kıbrıs'a sürgün edilmesi kararlaştırılır. Bunlardan bazıları kadın ve çocuk olmak üzere 200 kişilik bir grup yakalanıp Maraş kalesine hapsedildi. Ancak onlar af talebinde bulununca bazıları affedilip, Kıbrıs'a sürgün edilmelerinden vazgeçilmiş ve Elbistan'da Ahsendere'ye gönderilmişlerdi. Ancak bu 200 kişiden 100 kişi eşkıyalığa devam edince Maraş mütesellimi Seyyid Mustafa bunları yola getirmek için görevlendirilmişti. Bütün bunlara rağmen Kılıçlı táfesi yola getirilemeyip Pazarcık taraflarına kaçıp orada eşkıyalık faaliyetlerine devam etmişlerdir.¹

Zülkadirzade Süleyman Bey'le İlgili Bir Belge

Belge No:20 C.T. 4946

Der-ü devlet arz-ı bendeleridir ki

Bundan akdem Maraş alaybeyi olan Ebu Bekir kendi halinde olmayıp hile ve tezvîrat ile meluf olduğu ecelde eyalet-i mezkûrun ahâlisi hılağ-ı kanun tımar ve zeametleri arazilari verip hareketi saydasına eyalet-i mezkûru muhtal ve muşevviş idüip cümleleri evza-ı vela tuvarında mutazarrır müteazi olmaları umumen turuk-u çakeriye inha sâbikan ledel beyleri olan hanedan-i kadim Zülkadirzâde Süleyman kullarının orduda olması istid'â etmeleriyle muracatiyla huzurundan mercudurki ledel beyler mezkûr Ebu Bekir zimmetinde Maraş sancağının ve nahiyesinin Bulanık nâmi karye ve ğayriyi yirmi iki bin yediyüz onyedî akçe zeamette mutasarrıf merkum Süleyman kullarına tevcih ve inayet ve yerinde emr-i şerifi alışanı sadaka ve ihsan buyurulmak ricâsına seriri âliye -i arz oldu baki ferman dersaated ünvanındır.

Bende ahmed anadolu valisi fi 22safer 148

Seyyid Mustafa oğlu Süleyman

---

¹ Tatar, s.171.

Maraş Ayamı Zülkadirzâde Süleyman

1 Ocak 1730'da önce Hüseyin ve daha sonra da Receb, Maraş alaybeyi iken hizmetlerinde olanlar zeamet ve tımarlarını başkalarına verip ayaklanmaya katılmışlardı. Bu sebepten onlar da görevlerinden azledilmiş ve yerlerine ecdadının Maraş alaybeyi olageldiğinden dolayı Zülkadir evladından Seyyid Süleyman Maraş alaybeyi olarak atanmıştır.¹

14 Temmuz 1735'te (H. 22 Safer 1148) Maraş Alaybeyi Ebubekir'di. Bu şahıs Maraş Eyaleti kanunlarına aykırı olarak tımar ve zeamet arazilerini hile ile haksız yere dağıtmıştı. Aslında Ebubekir, beyi Zülkadirzâde Süleyman'ın sefere katılarak orduda olması sebebiyle keyfi şekilde hareket etmekteydi. Ebubekir hakkında yapılan şikâyetler üzerine onun Maraş sancağı ve Bulanık isimli köy ve diğer yerlerde 20.717 akçelik tımara sahip olan Zülkadirzâde Süleyman'ın mallarını zimmetine geçirdiği tespit edilmişti. Bu konuda Maraş'tan Ahmed adlı bir şahısın şikâyetiyle, Ebubekir'den bu malların alınarak Süleyman'a verildiğine dair bir ferman gönderilmişti. Burada adı geçen Süleyman Bey, daha önce adı geçen Zülkadirzâde Mustafa Bey'in oğluydu.²

Zülkadirzâde Mustafa Bey'e Birecik'e Kereste Nakledilme Görevi Verilmesi

2 Mayıs 1743'te (H.8 Rebiyülevvel 1156) Birecik iskelesinin³ inşası için Maraş ve Elbistan'dan temin edilecek kerestelerin kesme ve nakliye ücretleri gönderilmiş, bu işi yapmak içinde bir memur tayin edilmişti. Belgeden anlaşıldığı üzere Fırat nehri üzerinden Bağdat'a zahire ve mühimmat nakledilmesi için

---

¹ Başar, s.225.

² C.T. 4946

³ Osmanlı Devleti'nin Fırat nehri üzerinde bulunan Birecik İskelesinde bir nehir donanmasının olduğu bilinmektedir. Bu donanmanın Basra Körfezi'ne kadar gittiği ve oralarda gemi yapımında kullanılan malzemenin götürüldüğü bilinmektedir. Maraş Eyaletinde pek çok orman olduğundan daha XVI. Yüzyıl ortalarından itibaren buradan Birecik'e gemi yapımında kullanılacak kereste götürülmekte olduğuna dair mühime kayıtlarında bilgiler bulunmaktadır. Maraş ormanlarından kesilen kerestenin iki şekilde Birecik'e nakledilmekteydi. Elbistan tarafından kesilen keresteler Fırat'ın kollarından biri olan Göksu çayına atılmakta ve Birecik'e kadar tutulmakta ya da Maraş'tan Birecik'e kadar Antep üzerinden hayvanlarla nakledilmekteydi. Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlilik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları**, İstanbul 1975, s.118-119.

Birecik iskelesinde 60 parçalık bir nehir donanması inşa edilmesine karar verilmişti. Bu iş için de Dergâh-ı Muallâm¹ kapıcıbaşlarından² İbrahim görevlendirilmişti. Burada inşa edilecek olan gemiler için gerekli kereste çeşitlerinin Elbistan ve Maraş'tan sağlanmasına karar verilmişti. Bu sırada Maraş ayanı olarak Zülkadirzâde Mustafa Bey bu kerestelerin kesilip Birecik iskelesine nakledilme işiyle görevlendirilmiştir. Bu iş için yapılacak masraflar kapıcıbaşı İbrahim tarafından verilecektir. Fermanla zaman kaybetmeden ve ihmal etmeden Zülkadirzâde Mustafa Bey'in bu işi yapması emredilerek ihmali olduğu takdirde kendisinin Antep veya Hicaz'a sürgün edileceği belirtilmekteydi.³

Kereste nakliyle ilgili Maraş Beylerbeyi ile Antep, Elbistan, Besni, Rumkale⁴ ve Birecik kadılarına, voyvodalarına, kethüdalara, yeniçerilere, süvarilere, ayanlara, zabitanlara ve iş erlerine de ferman gönderilmişti. Bu fermanla sadece Maraş ve Elbistan'dan değil Antep, Birecik, Besni ve Rumkale dağlarından da kesilecek kerestelerin Birecik iskelesine nakledilmesi istenmekteydi.⁵

Maraş Beylerbeyi ve kadısına gönderilen hükümde ne tür kereste ve mühimmatın gönderileceği de belirtilmektedir. Buna göre 60 parça gemi için gerekli olan malzemelerden zift, üstüğü, mersin, ıhlamur ve pembe vesairlerin derhal temin edilerek gönderilmesi emredilmekteydi. Bu malzemeler teslim edildiği takdirde gemi inşasıyla görevli memur, söz konusu malzeme ve nakliye ücretlerini ödeyecekti.⁶

1745'te Maraş Valisi Rişvanzâde Süleyman Paşa'yı. İfraz-ı Zülkadiriye cemaatinden Sakallu Ceridi aşiretinin Rakka'ya sürgün edilmesi görevi verilen Rişvanzâde Süleyman Paşa ve İfraz-ı Zülkadiriye Mukataası voyvodası Süleyman Ağa bu görevi yapacaklardı. Ancak Süleyman Ağa'nın vefatı ile bu iş yarım kaldı.⁷

¹ **Dergâh-ı Muallâm:** Osmanlı Sarayının diğer adıdır.

² **Kapıcıbaşı:** Kapıcıların amirleri olup sarayın muteber hizmetlilerindendir. Bkz. Sertoğlu, s.173.

³ C.NF. 14/670/3.

⁴ **Rumkale:** Osmanlı Döneminde bir kaza merkezidir. Şimdi ise Nizip'in kuzeyinde eski bir kale olup Şanlıurfa'ya bağlı Halfeti ilçesinin eski merkezidir.

⁵ C.T. BHR. 10313;C.NF. 670/2

⁶ C.NF. 670/1

⁷ Tatar, s.237.

Bayezidzâde Abdullah Bey'in Maraş Mütesellimliği ve Valiliği 1749

Öteden beri Maraş idaresinde söz sahibi olan Bayezidli ailesinin ileri gelen kişilerden biri de Bayezidzâde Abdullah Bey'dir. Daha önce bahsi geçtiği üzere 1714 tarihinde onun hakkında arşivlerde kayıt bulunmaktadır. Onun bu tarihte Andırın ve Kadirli taraflarında zeamet ve tımar sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Maraş Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın¹ 1749'da ölümüyle yerine Çerkez Hasan Paşa'nın atandığı ve onun Rumeli'de İsmail Kalesi tarafında ordunun başında olduğu, bundan dolayı da Maraş'taki işlerin görülmesi için Bayezidli Abdullah Bey'in mütesellim olarak tayin edildiği 26 Eylül 1749 tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır. 1750-51'de ise Maraş valisi Abdurrahman Paşa'ydı. Antep ve Maraş üzerinden Kars'a (Kadirli) giden Rum ve Ermenilerin karşılaştıkları güçlüklerin giderilmesi için Abdurrahman Paşa'ya ferman gönderilmişti.² Maraş valisi Abdurrahman Paşa'nın valiliği sırasında Reyhanlı aşiretine bağlı Çoşlu cemaati mensupları eşkıyalık faaliyetleri içindeydiler. Bu yüzden Abdurrahman Paşa 1750'de aşiretin ileri gelenleri ile Pazarcık kazasında bir toplantı yaptı. Bunlar bir daha eşkıyalık yapmayacaklarını, aralarında eşkıyaları barındırmayacaklarını ve verdikleri sözleri tutmadıkları takdirde 12 bin kuruş nezir vereceklerini kabul ettiler. Yine 1751'de Antep'in Mertemenki, Arablar ve Vücebakır köylerinde eşkıyalık faaliyetleri vardı. Buraların ileri gelenleri ile Maraş valisi Abdurrahman Paşa'ya gönderilen fermanla eşkıyalık faaliyetlerine izin verilmemesi emredilmişti.³

1753 Eylül'ünde Maraş Beylerbeyi Mehmed Paşa'ydı. Rakka'da iskândan kaçan Karalar Ceridi aşireti mensuplarının

---

¹ **Ahmed Paşa:** Kesriye'de ayandan sadık ağanın oğlu olup bir valiliklerde bulunduktan sonra 1749'da Maraş valiliğine atanmış, akıllı, edip bir siyasetçi olup aynı tarihte Maraş'ta vefat etmiştir. Mehmed Süreyya, C. I, s.199. Maraş Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın 1750'de Kadirli tarafında eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan Karalar Ceridi aşiretinin denetim altına almakla görevlendirildiğine dair bir arşiv kaydı olduğuna göre daha sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır. Bkz: Tatar, s.241.

İbrahim Yılmazçelik, 1750-52 tarihli (H.1164-65) *Gaziantep Şer'iyye Sicilinin Tanıtım ve Fihristi*, **Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.12, S.1, Elazığ 2002, s.333.

³ Yılmazçelik, Antep Şer'iyye Sicili., s.345.

Kadirli, Sarıçam, Sis, Misis, Tarsus ve Yüreğir taraflarında eşkıyalık faaliyetlerini artırmaları ve hac yolunu kesmeleri üzerine onlara mani olmak için Maraş Beylerbeyi Mehmed Paşa görevlendirilmişti.¹ 1754 Şubat'ında Maraş valisi Mustafa Paşa'ydı. O, eşkıyalık yapan Receptlü Afşarları ve Tecirli aşiretlerinin eşikayalık faaliyetlerini engellemekle görevlendirilmişti. Bu sırada Tecirli cemaati mensupları 500 kişi ile Sis tarafında oturan Bozdoğanlı aşiretine saldırıp 80 bin kuruş değerinde hayvanlarını gasp edip aşiretin ileri gelenlerinden Kara Nebioğlu adlı şahıs ile 15 kişiyi öldürmüşlerdi. Bunların gasp ettikleri malların alınması ve hak ettikleri cezaların verilmesi için Maraş valisi Mustafa Paşa görevlendirildi. Ayrıca aşiret mensuplarının Çukurova'dan Andırın, Göksun, Zamantı ve Elbistan taraflarında olan yaylalara çıkmalarının engellenmesi, yolların ve geçitlerin kontrol altına alınması için bölgedeki güç sahipleri ve yetkililer görevlendirilmişti.² 17 Eylül 1754'te tarihli bir belgeden Bayezidzâde Abdullah Bey'in, Maraş halkı tarafından adam öldürmek, şunun bunun malını yağma etmek ve mahkemeden verilen hükümleri icra ettirmemek gibi durumlardan dolayı İstanbul'a şikâyet edildiği anlaşılmaktadır. Bayezidzâde Abdullah Bey 1760'larda ölmüş olmalı ki belgelerde bir daha kendisinden bahsedilmemektedir. Ancak onun yerine Bayezidli ailesinin liderliğine geçen oğlu Numan Bey, Maraş idaresinde rol oynamaya başlamıştır.

Zülkadirzâde Mustafa Bey'in oğlu olan Süleyman Bey, Maraş idaresinde öne çıkan bir şahsiyettir. Uzun yıllar Maraş mütesellimi olarak görev yaptı. Onun Maraş idaresinde görev aldığı yıllarda kendisine rakip olarak Bayezidli ailesinden Abdullah Bey'in oğlu Numan Bey ön plana çıkmıştır. Numan Bey'den önce Maraş idaresinde babası Bayezidzâde Abdullah Bey söz sahibiydi. İki ailenin reisleri arasında uzun yıllar mücadele sürüp gitmiştir.

Zülkadirzâde Süleyman Bey'in 1743 tarihinde Maraş'ta Alaybeyi olduğu anlaşılmaktadır. 1746 tarihli bir belgede Maraş Alaybeyliği, devam eden Süleyman Bey'in Nurhak nahiyesinde tımar tevcihinde bulunduğu görülmektedir. Süleyman Bey, 11 Haziran 1759'da (H.15 Ş.1172) Maraş'ta ayan olarak

---

¹ Tatar, s.241.

² Tatar, s.242.

bulunmaktaydı. Ona gönderilen fermanda Maraş'a atanan vezirlerin Süleyman Bey'den gayet hoşnut oldukları, hatta Maraş Mütesellimi olan el-Hac Halil Ağa'nın da ondan memnuniyetini bildirdiği belirtilmekteydi. Bu sırada Maraş Beylerbeyi olan Mısırlı İzzet Ahmed Paşa'nın Maraş'a geldiğinde Süleyman Bey'in daha önce mütesellim Halil Ağa zamanında ne gibi işleri yaptıysa aynısını yapmaya devam edeceği belirtilmektedir.¹

Maraş Ayanı Zülkazâde Süleyman'dan Maraş Valisinin Memnun Olduğuna Dair Bir Belge

Belge no: 39 C.DH.. 14679

Tarih 1174 Zilkade 11

Hala Maraş Valisi vezir-i mükerrerem seadetlü Sait Mehmed Paşa hazretleri tarafından gelen evrakin hulasasıdır. Maraş ayanından Zülkadir oğlu Süleyman Bey kulları kendi arzıyla mukayyed vülâti Maraş'a istikamet ile hizmet eyleyüp sâbikan Maraş ve hala Trabzon Valisi vezir-i mükerrerem Süleyman Paşa hazretlerinin dahî nice hizmetinde bulunup şükranîyetini hâvi yedine memhur buyuruldu virmişken müşarun ileyhın ahâli-i Maraş ile mukaddemen vuku bulan munakaşalarında bunun dahî medhali olmak üzere bazı ashabi ağrazın tahrikleriyle hakkında derseadete tahrîrât irsâl ve emr-i âlî isdâr Olunup mûmâ ileyhın madde-i mezkûrada alakası olmadığını cemm-i ğafir ihbar ve ve sâbikan Rakka Valisi veziri mükerrerem seadetlü Hüseyin Paşa hazretlerinin tahrîratıyla ahâli-i Maraş'ın cürümleri affolunmağla mir-i mûmâ ileyhın dahî affını natık yedine emr-ü ali ihsan buyurulmasını vezir-i müşarun ileyh mektubunda ve Adana Beyler Beysi Ahmed Paşa arzu halinde ve Maraş kadısı i'lâmında ve ahâli-i muhzırlarında tahrîr iderler. Müşarun ileyh Süleyman Paşanın vekili ile ahâli-i Maraşa mürafaat ettirilmek için sâbikan Rakka Valisi Hüseyin Paşa hazretlerine hitaben sâdır olan dâ 'ileri mücebince müşarun ileyhın vekil şerisi talep olundukta huzuru şera gelmeyup ahâli-i mezkure dahî taib-i müsteğfir ve cürmleri affolunmasını niyaz eyledikerini müşarun ileyh

¹ C.DH. 14679/29

Hüseyin Paşa Taraflarından dersaadete tahrîr olunmağla Süleyman Paşanın vekili zuhur eylediği gibi Rakka Valisi huzurunda mürâfaadan nükûl eylemeleri şartıyla ahâli-i Maraşın cürmleri affolunduğunu havi emr-i şerif verildiği divan-ı humâyun kaleminde derkenar olunmuş Mûmâ ileyh Süleyman Beyden Şükran olduklarını havi sâbikan Maraş ve Rakka Valileri Müşarun ileyhüma Süleyman Paşa ve Hüseyin Paşa hazretlerinin buyuruldular.

14 Haziran 1761'de (H. 11 Zilkade 1174) Maraş Beylerbeyi vezir Said Mehmed Paşa tarafından Sadarete bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda Maraş ayanından olan Zülkadirzâde Süleyman'ın, paşanın isteğiyle hizmet ettiği, daha önce Maraş valisi iken şimdi Trabzon Valisi olan Süleyman Paşa'ya da nice hizmetleri olduğu ve paşanın bu konuda mühürlü buyruldu gönderdiği belirtilmektedir. Süleyman Paşa'nın Maraş valiliği sırasında Maraş ahali ile onun arasında münakaşalar olmuştur. Paşa, bazı kötü sözlü ve yalancılar tarafından İstanbul'a şikâyet edilmişti. Ancak paşayı şikâyet edenlerle Zülkadirzâde Süleyman Bey'in bir alâkası yoktu. Paşa ile Maraş ahali arasında şikâyete söz konusu olan mesele görüşülüp karara bağlanmıştı. Bu konuyu halletmek için Rakka valisi Hüseyin Paşa görevlendirilmişti. Maraş ahali ile paşa arasındaki münakaşayı halletmek için toplanan meclise paşanın vekil tayin ettiği kişi gelmemişti. Bu konuda Adana Valisi Ahmed Paşa da buyruldu göndermişti. Neticede Maraş ahalisinden suçlu olanları, Rakka Valisi Hüseyin Paşa'nın huzuruna gelmeleri şartıyla affedilmişti. Burada ismi geçen Hüseyin Paşa 1762-63'de¹ Maraş valiliğinde bulunmuştur. Bu olayların yatışmasındaki yardımlarından dolayı Maraş ayanı Zülkadirzâde Süleyman Bey'e Rakka Valisi Hüseyin Paşa ile Trabzon valisi Süleyman Paşa,² övücü birer yazı göndermişlerdir.³

Maraş Beylerbeyi Rişvanzâde Süleyman Paşa

Maraş Eyaleti'ne bağlı Malatya Sancağı'nda yaşayan Rişvan aşiretine mensup birçok önemli idareci yetişmiştir.

¹ Sicill-i Osmanî, C.III, s.715.

² Sicil-i Osmanî, C. V, s.1543.

³ C.DH.294/14679.

Bunlardan biri daha önce bahsi geçtiği üzere 1700'lerde Maraş Beylerbeyi olan Rışvanzâde Halil Paşa'ydı. Onun oğlu Rışvanzâde Seyyid Mehmed Paşa da (H.1133) 1720'de Maraş Beylerbeyliği'ne tayin olmuştu. Bu şahıs daha önce Sivas ve ardından da Adana ve Musul valiliklerinde bulunmuştu. Rışvanzâde Seyyid Mehmed Paşa daha önce de Gence Seraskeri Vezir Mustafa Paşa'nın hizmetinde bulunmuştu. Yine 1726'da Rışvanzâde Ömer Bey'e Çorum sancağı verilmişti.¹ XVIII. Yüzyılın başından itibaren bunların Maraş beylerbeyi olarak görev yaptıkları anlaşılmaktadır. 1764'te Maraş Beylerbeyi olan Rışvanzâde Süleyman Paşa, Rışvanzâde Ömer Paşa'nın oğludur. Süleyman Paşa aynı zamanda Malatya mutasarrıfıydı. O, Maraş mütesellimliğine de Bayezidzâde Numan Bey'i tayin etmişti. Rışvanzâde Süleyman Bey 1764'te Besni de vefat etmişti. Zülkadirzâde Süleyman Bey, Numan Bey'e muhalifti. Bu yüzden Süleyman Bey başına topladığı akrabası Ömer Bey ve adamlarıyla birlikte Maraş Beylerbeyi'nin sarayını basarak hem Numan Bey'e hem de vefat eden Rışvanzâde Süleyman Bey'e ait mal, eşya ve parayı yağmalamıştı.² Bir araştırmacı bu olayı bir eşkıyalık olayı olarak değerlendirmiştir. Oysaki bu hadise basit bir eşkıyalık olayı değildi. Bu olay Maraş'ta uzun süreden beri devam eden Zülkadirli ve Bayezidli ailelerinin nüfuz çekişmesinin sonucunda meydana gelmişti. Rışvanzâde Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra onun yerini alan oğlu Ömer Paşa uzun yıllar Malatya mutasarrıflığı yapmıştır. Rışvanzâde Ömer Paşa 1783'te Maraş Beylerbeyliği'ne atanmıştır.³

Bayezidzâde Numan Bey ve Oğlu Hacı Abdullah Bey

Hacı Abdullah Bey'den sonra oğlu Numan Bey Bayezidli ailesinin liderliğine geçmişti. Numan Bey hakkındaki ilk bilgiler 1748'e kadar gitmektedir. Bu tarihten 1780'lere kadar o ve oğlu Hacı Abdullah Bey Maraş idari ve siyasi hayatında önemli rol oynamışlardır.

28 Eylül 1763 tarihli bir arşiv belgesinden Numan Bey'den bahsedilirken Maraş ayanından ve Bayezidli ailesinden olduğu

¹ Başar, s.86-88.

² Faruk Söylemez, *XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş Ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri*, **Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.22, Yıl:2007/1, s.75.

³ Faruk Söylemez, *Malatya Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın Muhallefati*, **Otam**, S.27 Bahar 2010, s.167.

belirilerek Maraş'tan başka bir yere sürgün edilmiş olduğu, oradan da başka bir yere yeniden sürgün edilmesi istenmektedir. 3 Şubat 1764'de tarihli belgeden Bayezidli Numan Bey'in sürgün edildiği yerin Kıbrıs olduğu anlaşılmaktadır. Maraş kadısı bir i'lâmla Numan Bey'in, affedilmesi istemişti. Bunun üzerine o affedilerek Maraş'a dönmüş ve mütesellim olarak yeniden tayin edilmişti. Ancak 22 Mart 1768'de Maraş Eyaleti'nde hem cebelü¹ tahsildarı Seyyid Ali hem de eşkinci² bedelîyeleri mültezimi olan Bayezidzâde Numan Bey zimmetlerine para geçirmekle suçlanmış ve söz konusu olan paranın tahsil edilmesi için Rakka valisi Mehmed Paşa ile Maraş ve Adana Beylerbeyi Ali Paşa'ya³ hüküm gönderilmişti. 8 Mayıs 1767 (H.9 Zilhicce 1180) tarihli Antep Şer'iyye sicilinde yer alan bir fermana göre Bayezidzâde Numan Bey, Nisan 1767'de Maraş mütesellimi olarak görev yapmaktaydı. Bu sırada Maraş valiliği Adana ile birlikte Mehmed Paşa'ya verilmiştir. Numan Bey ve Maraş valisine eyalette eşkıyalık faaliyetlerini önlemeleri için bir emir gönderilmişti.⁴ Yine aynı defterde yer alan bir hükme göre Maraş mütesellimi Bayezidzâde Numan Bey'e verilen zeamet⁵ ve erbab-ı tımarlarının 1180 (M.1767) senesine ait eşkinci bedelîyesini tahsil ederek göndermesi emredilmekteydi. Söz konusu eşkinci bedelîyesi 11 seneliğine Numan Bey'e* verilmişti. Ondaki bu parayı acilen toplayıp göndermesi istenmekteydi.⁶ Bu sırada İstanbul'da bulunan

---

¹ **Cebelü**: Bir zeamet veya tımar sahibinin dirliğinin miktarına göre savaş zamanında yanında götürmeye mecbur bulunduğu silahlı süvari. Zamanla cebeli yerine bunun masrafına eşit miktarda para alınmaya başlamış ve giderek bu bir vergi haline gelmiştir. Buna **Cebelü Bedelîyesi** denmiştir. Bkz: Sertoğlu, s.62.

² **Eşkinci**: Sefere iştirak eden Tımarlı sipahilere denir. Bu ifade Kapıkulları için kullanılmazdı.

³ Ali Paşa (Moldovanî): Kastamonulu olup Bosna, Diyarbakır, Anadolu, Konya, Adana ve 1768-69'da Maraş valiliklerinde bulunmuş ve 1774'te vefat etmiştir. Bkz: **Sicill-i Osmanî**, C. I, s.292.

⁴ Serhat Kuzucu, **123 Numaralı Gaziantep Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi** ((H.1180-1181-1766-1767), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Gaziantep 2006, s.259.

⁵ **Zeamet**: Mirî arazinin bir çeşidi olup orta dereceye sahip olan devlet yöneticilerine verilen topraklardır. Zeamet sahiplerine zaim adı verilir. Bkz. Sertoğlu, s.372-373.

⁶ Kuzucu, s.310.

Numan Bey, Ekim 1767'de Antep alaybeyine, çeribaşına¹ ve diğer görevlilere emir göndererek kendisine ihale edilen züema-i eşkinci ve erbab-ı tımarın² Antep hissesine düşen bedellerinin toplanarak derhal adamlarından Karakulak Mehmed Bey'e verilmesini istemektedir.³

1767 Kasım'ında Numan Bey, Antep voyvodası ve ileri gelenlere gönderdiği yazı ile Maraş valisi Hasan Paşa'nın alması gereken imdat-ı hazariyenin⁴ ikinci taksidinin ödemesinin vaktinin geldiğini ve bu paranın eyalet merkezi olan Maraş'a gönderilmesini istedi.⁵ Numan Bey'in bu isteği üzerine Kasım 1767'de Antep kazasına düşen 1500 kuruşluk imdat-ı hazariye toplanarak Maraş'a gönderildi.⁶ Bu paranın ilk taksidi de 1767 Mayıs ayında toplanmıştı. Bu vergiyi toplamak üzere gönderilen Numan Bey'in adamı Karakulak Mehmed'e, Antep'ten 50'si hizmet, 94,5'u eski hizmet ve 1500 de imdat-ı hazariyenin birinci taksidi olmak üzere toplam 1644,5 kuruş verildi.⁷

1768'de Ali Paşa'nın yerine Maraş Beylerbeyliğine atanan Derviş Mehmed Paşa vazifesine başladığında Maraş mütesellimi Bayezidzâde Numan Bey'di. Bu sırada Maraş'a bağlı olan Kilis ve Azez sancaklarında yaşayan aşiretler, devlete itaat içinde olup bunların idaresi defterdar tarafından vergileri tahsil etmek şartıyla Maraş muhasebesine havale edilmişti. Vergilerini toplama görevi ise Maraş Beylerbeyinin kapı kethüdası olan Numan Bey'e verilmişti. Kilis ve Azez'in Maraş'a yakın olması nedeniyle, mirî vergileri tahsile kudreti olan Numan Bey'in senesi gelen vergileri toplaması emredilmişti. Bu vergilerin toplanması için memurlar görevlendirilmesi ve iki senelik verginin toplanması istenmekteydi.

---

¹ **Çeribaşı:** Tımarlı sipahilerin bir nahiyelik bölgede bulunanların amirine çeribaşı denirdi. Alaybeyine bağlıydı. Bkz. Sertoğlu, s.14.

² **Tımar:** Mirî arazinin en küçüğü olup savaşlarda yararlılık gösteren askerlere verilirdi. Bunlara Tımarlı sipahi denirdi. Tımar sahibi kendisine tahsis olan tımarın şer'i vergisini tamamen örfî vergisinin ise tekâlif kısmını tımarının türüne göre ve eyaletin kanunlarına göre alırdı. Sefer zamanında yıllık gelirine göre yanında silahlı ve iyi yetişmiş süvari götürürdü. Bkz. Sertoğlu, s.338.

³ Kuzucu, s.311

⁴ **İmdat-ı Hazariye:** Barış zamanlarında eyalet valilerinin ahaliden aldıkları vergiye denirdi.

⁵ Kuzucu, s.311.

⁶ Kuzucu, s.312.

⁷ Kuzucu, s.204.

Eğer geçmiş iki senede de toplanmayan vergiler varsa memurlar vasıtasıyla toplanarak teslim edilmesi emredilmekteydi. Bu vergiler şahısların zimmetine geçmişse tahsil edilmesi için gerekli emr-i âliler istenirse gönderileceği de belirtilmekteydi. Vergilerin toplanmasına engel olanlar olursa şiddetle cezalandırılacaktı. Bu konuda bütün yetki Maraş Beylerbeyi tarafından Numan Bey'e verilmişti. Ona, Maraş beylerbeyi, kapıcılık başı rütbesi verilmesi için padişahın ferman göndermesini de arz etmişti. Numan Bey'in bu işleri yapmaya ve vergileri toplamaya güç ve kudreti olduğu da belirtilerek bunu taahhüt ettiği de belirtilmekteydi. Numan Bey, aşiret sahibi olup bu konuda taahhüdünün üstesinden gelmeye gücü vardı.¹

28 Eylül 1768'de Maraş mütesellimi Numan Bey ile oğlu Abdullah Bey'in isyan ettikleri anlaşılmaktadır. Onların ve yardımcılarının yakalanması için Adana valisi Ali Paşa görevlendirilmişti. Daha sonra affedildiği anlaşılan Numan Bey, 21 Aralık 1773 tarihinde Maraş valisi Derviş Mehmed Paşa tarafından kapı kethüdası ve mütesellim tayin edilmişti. Numan Bey'e mütesellimlik görevi Maraş Eyaleti'nde vergileri tahsil etmesi, aşiretler ve kabilelerden asker toplayarak orduya sevk etmesi şartıyla verilmişti.

1769'da Andırın'da idareci olarak görülen Numan Bey'in yönetimi altında İftaz-ı Zülkadiriye cemaatlerinin bir kısmı bulunmaktaydı. Bunlar arasında Çiçekli, Karaman Uşağı, Çullu, Karaman Hacılı, Abdal, Yağbasanlı, Nevalu Avcısı, Kömürcüler, Çalık Uşağı gibi cemaatler bulunmaktaydı. Ayrıca Abdallu, Kabakçı Uşağı, Kabaklı ve Yeğen Alili gibi cemaatler Andırın'da diğer güç sahiplerine bağlıydı. Tekfur Dönüklüsü, Ufacıklı ve Duraklı cemaatleri de Maraş Eyaletinin değişik bölgelerinde yaşamaktaydılar. Bu cemaat mensupları Çukurova bölgesine iskân edilmek istenmekteydi. Ancak onlar Bozok ve diğer taraflara doğru firar etmişlerdi. Bunların firarları bir türlü engellenememiştir.²

Padişaha sunulan belgeden anlaşıldığı üzere Azez ve Kilis yakınlıkları sebebiyle Maraş Eyaleti'ne bağlanmıştı. Maraş Beylerbeyi olan Derviş Mehmed Paşa'ya bu sancakların vergilerinin iki yılda bir tahsil etme yetkisi verilmiştir. Paşa'nın kapı kethüdası olan Maraşlı Numan Bey'in aşiret sahibi olması ve

---

¹ C.DH. 936

² Tatar, s.344.

memleketi zabt u rapt altına alması sebebiyle bu vergileri toplayacağı belirtilmektedir. O da bunu adamı Karakulak Mehmed Ağa'ya havale etmişti. Mal-ı Mirîyi tahsil etmek şartıyla paşanın meramını müsaade buyrulması konusunda ferman-ı âli verilmişti. Bu iki livanın Paşa'ya divan-ı hümâyûna tevcihe buyrulduğu halde eski ve yeni emval-ı mirîyenin tahsil olunmasına karar verilmiştir. Ancak kapıcıbaşılık payesi divan-ı hümâyûn tarafından verilecektir. Bunların yapılması için padişaha başvurulmuştur. Söz konusu kapucı- başılık adı geçen kişiye gerekli yetki alındıktan sonra verilecektir. Bu yazıya istinaden padişaha sunulan arzda Mirîmirandan Derviş el-Hac Mehmed Paşa kullarına Maraş eyaletinin, mütesellimliğinin ise ayandan Bayezidzâde Numan'a verilmesi arz edilmişti.¹ Bu belgelerden anlaşılacağı üzere Numan Bey'e Maraş mütesellimliği verilmişti. Ancak aşağıda görüleceği üzere bu durum fazla sürmemiş, derhal görevden azledilmiş ve yerine Zülkadirzâde Süleyman Bey tayin edilmişti. Aynı belgenin derkenarında Bayezidzâde Numan Bey'in mütesellimliğinin sona erdiği belirtilmekteydi. Maraş valisi Mehmed Paşa veya kapı kethüdası tarafından yazılan bir arzda eğer bir bilgi yanlışı yoksa Zülkadirzâde ailesinden Numan Bey'in Maraş mütesellimi ve kapıcı başısı olması istenmektedir. Bu yıllar savaş yılları olduğundan ve Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa seferde bulunduğu mütesellim onun adına Maraş eyaletini idare etmekteydi. Belgeden anlaşıldığı üzere daha önce Bayezidzâde Numan Bey'e verilen Maraş mütesellimliği bu defa Zülkadirzâde Numan Bey'e verilmişti. Ondan, Kilis ve Azez sancaklarının vergilerini de Maraş Beylerbeyi adına toplaması istenmektedir. Zülkadirzâde Numan Bey'in akıbetinin ne olduğunu bilmiyoruz. Aynı tarihlerde Mehmed Paşa tarafından bu defa da mütesellim olarak Zülkadirzâde Süleyman Bey tayin edilmişti. Bu durum bardağı taşıran damla olmuş ve bunda sonraki süreçte Bayezidli ve Zülkadirli aileler arasında mücadele hızlanmıştır.²

*Maraş Mütesellimi Bayezidzâde Numan Ve Oğlu
Abdullah Beyler İle İlgili Belge
Belge no:30 C.DH.. 4646/1*

¹ C.DH. 568

² C.DH. 4646/4

Tahsis için divan-ı humâyunda iktizasına bade emri şerif tahrîr ve baş muhasebeye ali haber verile 16 Cemaziyel evvel 1182 (1768)

Arz-ı bendeleridirki

Mirî mrinandan Mehmed Paşa kulları Adana ve Maraş Beylerbeyi iken der aliyeye irsal eylediği tahrîrat-ı mefhumlarında eyalet-i Maraş ilhaken kendüye tevcihiye ve ihsan buyuruldukta sâbikan Maraş mütesellimi olan Numan Beg mukaddeman mütesellimliği hılafında şerrü ve şekâvetten fukarânın ahvalleri diğer gün olmaktan naşi mîr-i miran mûmâ ileyh tarafından Eyâleti mezbure mütesellimliği belde-i Maraşın kadimen hanedanlarından salah ve iffet ile maruf Zülkadirzâde Süleyman Beg kullarına ihale ve mirî merkum dahî münhebiç insaf ve itidale süluk ve terfiye ahval-i ibade bezli müfret ve etvarından siğarı ve kibarı memnun ve şâkîrler iken mezkur Numan Beg iddia-yı istiklali birle melanete ibtidar ve oğlu Abdullah yetmiş seksen nefer müsella erâzil ile suukta sarac dükkanında faur ve müteğallibane hareket ve uyunesini hakim etbain ve mütesellim Süleyman Bey adamlarına bila muceb şetim ve kavga ile muharebe ihdas eyledikte bi kazaillahi teala merkum Abdullahın bir adamı fevt ve biri mecruh olunduğundan başındaki huzle ile mahkemeye hücum ve Maraş naibi Efendiyi ve maşiyen konağına isal ve babası Numan Beyi dahî Andurun nahiyesinden davet ve hevdarlarını cemi ve kendü kabahatlerin setr için mütesellimi merkum Süleyman Bey ve ammisi Osman Bey haklarında mezuru arz muhzır peyda ve asitaneye göndermeleri mezburların tahrîrat-ı kazibeleri işga buyurulup şâkîler mahallinde mudafaaya havale ve bir kût'a emr-i âlî ile ol canibe tesyir olundu Maraş ahâlisi muhzırlarında mahkeme katipleri Saadettin Efendi ve Mehmed Efendi ve Abdullah Efendi mektuplarında tastir ve Paşayı mûmâ ileyh memhur kaimesinde tahrîr ve inhâ eylediklerinden gayri mezbur Numan Bey öteden beri tecribi bilad ve izrarı ibad ile meluf ve niceleri zeameti ve timarlarını istila ve Andırın Nahiyesinin müteaddid harflerin bila mirî zabt ve ifraz-ı zülkadriyye hassı perakendelerinden 4.000 haneden müteceviz reayayı tarafına celp ve işar ve rûsum mal-ı

mirîlerin ekli ve beliğ ve vülat-ı Maraştan hayfından yirmi seneden beri nahıye-i Andırunda ikamet ve Eyâleti Maraş Adanaya ilhaken tevcihîye olundukca bezli rüşvet ile kendi mütesellim olup ahâli-i memlekete tasallut ve oğlu Abdullahı alayBeye ve kayınbabası Sümbül oğlu Hüseyin Efendiyi müftü nasb ve birbirlerine muarazat ile ihtas-ı mezalime mübâderet ve beher hafta bahasından ziyadeye esnafa işba tarh ve enbavı avanelerini fukarâya teslit ve gecelerde nehbi enval ve katli nüfusa mübaşeret ve keyfiyet mezalimini havi hükkamdan i'lâmı talep olundukta merkumdan ahzu rüşvet ile tariki haktan hudül ve müzevir muhzır ve i'lâmlarıyla mefasitlerine icrâ ve ahâlinin ahvallileri ve diğer gün olmağla mezkur Numan beg mübaşir marifetiyle Adanaya ihzarve iki yüz kiseden efzun ahâliden zulmen aldığı emval badel subut-i istirdat ve mirüçün zabtı bir dahî mütesellim olmamak şartıyla Kıprıs ceziresine nefyi ve oğlu mezbur oğlu Abdullahın üzerinden alayBeylik ref ve Haleb kalasına kala bend olunmasını ahâli-i diğer muhzırlardan tahrîr ve mezbur Numan Bey üç-dört defa Kıprıs ceziresine nefyi olunması bâbında evamir-i aliye sâdir olunmuşken kendüsü ibret ve asker sahibi olduğundan Maraş sükkanından Yahya oğlu İsmail ve Hamza oğlu Abdullah ile infafen adem-i itaat ve emval-i mirîyenin tatiline badi olmağla müfsid-i mezbur ve avanesi ceziretül Kıprıs'a nefiy olunmadıkca nizam-ı memleket ve husuli emval-ı mirîye mümkün olmayacağıın Paşa-yı mûmâ ileyh dahî kaimesinde tasrih ve tezkire

vâkıan merkum Numanın cümle mefasidinden Maraş havalisinde vâki Cihan-ı enhar kars-ı mukataasını senevi ellişer bin kuruşa olmak üzere yetmiş altı ve yetmiş bir senelerine mahsuben zabt ve seksen senesi zabtını dahî sâbikan Rakka Valisi veziri mükerrerem seadetlü Paşa hazretleri tarafından iltizam edip sinin-i mezkure bedeli iltizam olan 18.000 kuruştan fakat 5.500 kuruşunu sâbikan Malatya Mutasarrıfı münifi Abdurrahman Paşa tarafına teslim ve baki 12.500 kuruşu zimmetinde iki dergah ali kapıcıbaşlarından olup ol havaliden bu mekûle emval-ı mirîye tahsiline memuriyet ile hala ol canibde olan Hüseyin Ağa kulları meblağ-ı mezburu merkumdan talep eyledikde vaz-ı yed eylemedim deyû hılaflı vâki red ile

cevap verdiğini ve bundan maada Eyâleti Maraşın eşkinci zeama ve erbab-ı tımarının seksen senesi birliyeleleri olan 11.813 kuruş ve sıbyan ve mütekaidlerinin altmış yedi senesi cebhelü birliyeleleri olan 5.193 kuruşuna ceman 11 106 kuruş kapıcı başı mûmâ ileyh taleb eyledikte eşkinci berriyesine mahsuben yalnız 8.042 kuruşunu teslim eyleyüp küsuru 8.964 kuruş için cebelü berriyesine tarih-i mezburda zabt eylemedim gıyabımda Uhdeme kayd ettirmişler deyü hulafen inhâ ile nezaret eylediği i'lâm ve muhızır senedi ittihaz ile ol miktar malı mirîyenin telef olmasına badi olduğu kapucu başı mûmâ ileyhın vârid iden tahrîrattan münfehim olmağla bu takdirce gerek mukataa-i mezburenin sinin-i merkuma bedeli iltizamından ve gerek malı mirîye elyevmü min haysul mecmu 20.464 kuruş merkum Numan Beyden tahsili matlup ve i'lâm olunduğu üzere harekatı şenâsına binâen gerek kendu gerek avanesi tedip olunmak üzere telhis olunması bâbında fermân-ı alileri sâdır olmağla taraf-ı devlet-i aliyyeden mukaddem ve karu gûzar bir kulları mahsus mübaşir tayin olunup hala Maraş Eyâleti inzimamıyla Adana Valisi olan veziri mükerrerem seadetlü Ali Paşa hazretleri marifetleriyle merkum Numan Bey ve oğlu Abdullah ve sair avanesi buldukları mahalde ala eyyi hal ahzu ve Adanaya ihzar ve muhkem habs ve zimmetinde olan mezkurul miktarı malı-ı mirî kendisinden tahsil edada muhalefet ederse malı ve eşyası marifeti şeriyle fûruht ve berveche tekmlil kapucu başı mûmâ ileyh mübaşeretiyle acaleten der aliyeye irsal olunmak ve Adana kadısı huzurunda merkum Numan ve oğlu ve sair avanesiyle dahî mehabı hukuku ferdin ferdin bade teraflı şeran zimmetinde tedib olan hukuk-u fukarâ bayı vechekan tahsil olunduktan sonra tecemmü olan meblağ bir mais mahalle hıfz ve tedibleri için haklarında tevcihiye fermânı âli sudur ederse ana göre amel ve hareket Olunmak üzere kendüleri hapiste takrir ve ifa ve keyfiyeti hal sureti müstacalatiyle der-aliyeye arz ve i'lâm ve fîrarlarına efnayı nam olunmak üzere veziri müşarun ileyh ve Adana kadısına ve mübaşire ve Maraş'ın ayan ve zabitanına hitaben bu humâyundan iktizasına göre emr-i şerif tahrîr ve baş muhaseBeye

ilmühaberi virmek bâbında fermândeveltü inayetlü sultanım hazretlerindir (1753).

1768'de Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa, Bayezidzâde Numan Bey hakkında İstanbul'a bir tahrirat göndermişti. Bu tahrirattan Numan Bey hakkında geniş bilgi elde etmekteyiz. Maraş mütesellimi olan Numan Bey kanunlara aykırı davranmakta ve fukaraya zulüm uygulamaktaydı. Bundan dolayı Beylerbeyi, Maraş'ın ileri gelen ailesinden Zülkadirzâde Süleyman Bey'i, Maraş mütesellimi atamıştır. Paşa, İstanbul'a gönderdiği yazıda Süleyman Bey'in sulh ve iffet sahibi olarak herkes tarafından sevildiğini belirtmektedir.

Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey ile Zülkadirzâde Süleyman Bey'in Adamları Arasında Maraş Çarşısında Kavga

Mütesellimliğın Zülkadirzâde Süleyman Bey'e verilmesi üzerine Bayezidzâde Numan Bey devlete karşı ayaklanmıştır. Maraş mahkeme naibi ve kâtiplerinin ilamından anlaşıldığı üzere Abdullah Bey kavga çıkarmak için bahane aramaktaydı. O devamlı olarak her gün 70-80 silahlı adamı ile Suk-ı Sultaniyedeki (Sultan Çarşısı) Saraçhane'de küçük dükkânında oturmaktadır. O kızgın bir şekilde etrafa bağırıp çağırmakta, adamları da kanun ve düzene aykırı şekilde sözler sarf etmektedirler. Bunların Maraş mütesellimi Zülkadirzâde Süleyman Bey'in adamlarına küfür etmeleri ve kötü hareketleri sebebiyle kavga çıkmıştır. Bu kavgada Bayezidzâde Abdullah Bey'in adamlarından biri ölmüş biri diğeri de yaralanmış sonra da vefat etmiştir. Bunun üzerine Abdullah Bey ve adamları Maraş mahkemesinin olduğu mahalle saldırıp naip¹ efendiyi zorla buradan alıp kendi konağına kaldırmıştır. Ayrıca Abdullah Bey, Andırın'da oturan babası Numan Bey'den yardım isteyip onun acele Maraş'a gelmesini istemiştir. Numan Bey ve oğlu Abdullah Bey, başta Maraş müftüsü ve diğeri ileri gelen efendiler olmak üzere Maraş Mahkemesi naibini ve muhızırını zorla Andırın'a götürmüşlerdir. Böylece Maraş mahkemesi başsız kalmış ve davalar görülemez olmuştur. Bu olaylara çarşının terzi esnafı da

---

¹ *Naip*: Genel olarak vekil anlamına gelmekle birlikte daha çok kadınların görev mahallerine gitmedikleri zaman vekil olarak gönderdikleri kişilere denir. Bkz: Sertoğlu, s.235-236.

şahit olmuştur. Bu konuda gerekenin yapılması istenmektedir.¹ Numan Bey ve oğlu kendi adamları ve kethüdalarının² suçlarını görmezden gelerek, naipten Maraş mütesellimi olan Zülkadırzâde Süleyman Bey ve amcası Zülkadırzâde Osman Bey haklarında sultan III. Mustafa'ya bir şikâyet arzı sunmasını istemişlerdir. Ancak Abdullah Bey'in isteklerine karşı çıkan Maraş Mahkemesi naibi ve kâtipleri Sadeddin, Mehmed ve Abdullah efendiler hazırladıkları ilamla onu İstanbul'a şikâyet etmişler ve hakkında ferman istemişlerdir. Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa da İstanbul'a gönderdiği tahrir ile Numan Bey ve oğlunu şikâyet etmiştir. Bu şikâyet arzından anlaşıldığı üzere Numan Bey öteden beri Maraş'a zarar vermekte, halka zulüm uygulamakta, zeamet ve tımarları sahiplerinin elinden zorla ele geçirmekteydi. Ayrıca o Andırın Nahiyesi'nde müteaddit defalar devlete ait miri arazileri ele geçirmişti. Ayrıca İfraz-ı Zülkadriyye³ hassı perakendelerinden 4.000 haneden fazla reyayı kendi tarafına çekip, aş'a rına ve mirî malların vergilerine el koymuştur.

Maraş ahali ve ileri gelenleri ile Bayezidlilerin arasının bir türlü düzelmediği, şehirde asayiş ve sükûnetin sağlanamadığı görülmektedir. Bu durumdan halk büyük zarar görmekteydi. İki tarafın adamları arasında çarşı-pazarlardaki sürekli kavgalar ve münakaşalar esnafa zarar vermekteydi. İşlek bir ticaret merkezi olduğu anlaşılan şehirde Suk-ı Sultaniye (Sultan Çarşısı-Kapalı Çarşı), Saraçhane Çarşısı ve Bedesten gibi halkın devamlı uğradığı ve ticaret etkinliğinin yapıldığı mekânlar bulunmaktaydı. Belgelerde bu mekânlar hakkında bilgiler geçmekteydi.

Bayezidzâde Numan Bey'in Andırın'da İkameti

Bayezidzâde Numan Bey, Maraş valilerinden korkusundan 20 seneden beri (1748) Andırın nahiyesinde ikamet etmekteydi.

---

¹ C.DH. 4646/5.

² **Kethüda**: itimat olunur, bir yeri idareye memur kimse manasındadır. Türkçede kâhya anlamındadır. Devlet adamlarının maiyetinde çalışan ve onun işlerini yapan kişi anlamındadır. Hazine kethüdası, defterdar kethüdası, sadaret kethüdası gibi. Bkz. Sertoğlu, s.183.

³ **İfraz-ı Zülkadriyye**; Dulkadirli Türkmenlerine mensup olmakla birlikte zamanla onlardan ayrılan bu Türkmenlere denmiştir. Daha çok Bozok koluna mensup olan bu Türkmenler Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağılmışlardır. Bkz: İlhan Şahin; *Osmanlı Devrinde Konar- Göçer Aşiretlerin isim Almalarına Dair bazı Mülahazalar*, İÜEF, **Tarih Dergisi**, İbrahim Kafesoğlu Hatıra Sayısı, S.XIII, İstanbul 1987,s.197; Terzi, s.69.

Maraş Eyaleti, Adana Eyaletine bağlandığında Bayezidzâde Numan Bey, rüşvet ile kendisini mütesellim tayin ettirip, memleket ahalisine tasallut etmişti. Numan Bey, oğlu Abdullah'ı Maraş alaybeyi ve kayınbabası Sümbül¹ oğlu Hüseyin Efendi'yi de Maraş müftüsü tayin ettirmişti. Bunlar birbirleri ile ittifak ederek istediklerini yapmakta, halka zulüm uygulamakta, her hafta esnaftan para almaktaydılar. Adamları da geceleri halkın mallarını yağmalamakta, onları öldürmekte, fukaraya her türlü keyfi zulüm yapmaktaydılar. Halk bunlar hakkında mahkemeye başvurup i'lâm istediklerinde de rüşvet ile kendi lehlerinde karar aldılmaktaydılar. Bunlar halka her türlü fesatları uygulamaktaydılar.

Numan Beyin Sürgün Kararı

Numan Bey hakkında şikâyetler artınca mübaşir vasıtasıyla Adana'ya getirilmesine ve halktan aldığı 200 kese parayı vermesi istendi. Numan Bey'in suçu sabit olunca mallarının müsadere edilmesi, bir daha mütesellim olmaması şartıyla kendisinin Kıbrıs'a sürgün edilmesine, oğlu Abdullah'ın alaybeylikten azledilmesine ve Halep kalesine kalabend olmasını karar verilmiştir.

Bayezidzâde Numan Bey'in üç dört defa Kıbrıs'a sürgün edilmesine dair İstanbul'dan emir gelmesine rağmen bu yapılmamıştı. Numan Bey'in kendisi aşiret ve asker sahibi olduğundan Maraş'ın ileri gelenlerinden Yahya oğlu İsmail ve Hamza oğlu Abdullah ile birleşerek ve ittifak yaparak mirî malları vermeyip isyanlarına devam etmiştir Numan Bey ve adamları Kıbrıs adasına sürgün edilmedikçe memlekette nizam sağlanamayacak, mirî maladan vergi alınamayacaktır. Bu konuda daha önce Maraş valisi tarafından tezkireler gönderilmişti.

Belgelerde Bayezidzâde Numan Bey'in bütün yaptıkları ve fesatları bir bir sayılmaktadır. O, Maraş'ta Ceyhan nehri Kars-ı mukataasını yıllık 50 bin kuruşa iltizam etmiştir. H.1176 (M.1762) ve H.1171 (M.1757) senelerine mahsuben zabt ve H.1180 (M.1766) senesi zabtını dahî eski Rakka Valisi, kendisine iltizam etmiştir. Söz konusu bu senenin iltizam bedeli olan 18.000

---

¹ *Sünbülzâde (Sünbuloğlu)*: Maraş'ın ileri gelen ailelerinden biri olan bu aileden Sünbülzâde Vehbi XVIII. ve XIX. yüzyılın en önemli divan şairidir. Şairürü'-Şuara olarak bilinir. Bu aile mensupları ilimle uğraşmakta olup kadı, müderris ve müftü gibi ulema sınıfına mensup âlimler yetiştirmiş olup aile mensupları hala Maraş'ta yaşamaktadırlar.

kuruştan sadece 5.500 kuruşunu eski Malatya Mutasarrıfı Abdurrahman Paşa'ya teslim etmiş ancak geri kalan 12.500 kuruşu zimmetinde kalmıştır. Bunları toplamak için gönderilen Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından olup Maraş tarafında bu mirî malları tahsille görevlendirilen Hüseyin Ağa bu parayı istediğinde, daha bunu toplamadım diyerek vermemiştir. Ayrıca Numan Bey Maraş Eyâleti eşkinci züema ve erbab-ı tımarının 1180 senesi (1766) vergilerinden 11.813 kuruş, sıbyan ve mütekaidlerinin 1167 (1753) senesi cebelü vergilerinden olan 5.193 kuruşun toplam 11.106 kuruşu Hüseyin Ağa istediğinde eşkinci berriyyesine mahsuben yalnız 8.042 kuruşunu teslim eyleyüp geri kalan 8.964 kuruş için cebelü berriyesini söz konusu tarihte zabt eylemedim, gıyabımda bana kayd ettirmişler diyerek kanunlara aykırı davranmış, bu konuda elde senet olduğu halde kabul etmemiş ve mirî malların telef olmasına neden olmuştur. Bu konuda kapıcıbaşı bir tahrirat göndermiştir. Numan Bey'den hazineye vereceği gerek söz konusu mukataanın gerekse söz konusu senelere ait iltizam bedellerinin ve gerekse mirî mallardan zimmetine geçen o andaki toplam 20.464 kuruşun tahsili talep ve i'lâm olunmuştur. Ancak o, bunları ödeme emrine kulak asmamıştır. Gerek kendisinin gerekse adamlarının te'dip olunması konusunda fermanlar gönderilmiştir. Bu konuda İstanbul'dan iş bilen ve başarılı bir mübaşir gönderilmiştir. Bu mübaşir vasıtasıyla Maraş ve Adana valisi Vezir Ali Paşa'ya gönderilen emirle Numan Bey, oğlu Abdullah ve yardımcılarını buldukları yerde yakalayarak Adana'ya getirmesi ve hapsetmesi emredilmiştir. Ayrıca onun zimmetinde olan mirî mallar tahsil edilecekti. O bunu kabul etmediği takdirde malı ve eşyası satılarak parası kapıcı başı tarafından İstanbul'a gönderilecekti.¹

Bayezidzâde Numan Bey ve Adamlarının Sürgün kararı İle
İlgili Belge

Belge No : 29C.DH..4646/2

Atebe-i aliye-i adalet unvan ve südde-i seniyye-i saadeti nişan lâ zâlet aliyyeten ile yevmi'l mizâne turâbına Medine-i Maraşta sakin ülema ve süleha ve eimme-i hutaba ve sâdâti kiram nükab ve erbabı tımar ve zuama ve meşayih esnaf ve fukarâ ve duafa railerin

---

¹ C.DH. 4646/1.

muhzırlar arzuhal ve sıdk makalleri budurki hala Medine-i Maraş sükkânından Bayazıtöğlü Numanın daima payetse vekari zulüm ibare ve tahrîb balada bu ğayri veche zabtu tımar ve zeamet zecr fukarâ ve raiyet-i kars-ı Maraş sancağında Andırın nahiyesi dimekle maruf bir azim nahiyenin muteammidelerin bila mirî zabtı ve ifraz zülkadriye olup perakende dört binden ziyade evi bilasında kendiye bend ve aşar husul ve rusum raiyetlerin bir türlü aratmayup mecmuu zimmetinde baki ve bunun emsali mirîye dair nice kapu deşirâtı olduğunda binâen vülati Maraş olan vüzera Beyler Beyine Efendilerimizden hukuktan naşı yirmi seneden tecavüz Nahıye-i mezburede tahassun birle temekkün idüp bu esnada ahâlimiz perişan ve vüzera Beyler Beyine tahammül kalmayup derü devlet medare halimizi ifade birle dört seneden berü Adana Eyâletine nim ve ilhak ve mütesellim ile zabtolunmak üzere kayd olunmağla kuvveti aliyyesine binâen Maraş mütesellimliğini ol andan berü zabtı ve oğlu Abdullahı alaybeyi nasb ve kayın pederi Sünbüloğlü Hüseyin Efendi müftü tayin ettirip birbirlerine kesb-i zulüm feşa vech raina dâ 'ilerine Muavenet birle türlü dahî ibare ve tahrîb balada icadı mezalim defteri virat ve esnaftan kimesneler behasından ziyade tahassun ziyade eşyayı mirîye ve etba-i avaneler ehli arz taifesinden arz ve mal ve nakdilerine tasallut zina ve livata birle esna-i tarikte şürbi hamrı mukayyed olan kimesneleri her birleri zecr leylen sırkati ve pişe nehare katlin nüfus ve esnafın inhâ cimâli iftihar pişe edip bu yevmen feyevmen ahâlimiz sayeste ve ihrakı memaliki değıl namları istima olunan mahalde ve meni mekana imkan olmayup bir türlü tahammülümüz kalmadığından derü devlet medar halimizi i'lâm ve ifade için naiblerden arz ve i'lâm taleb eylediğimizde kuvveti mal ve kesreti münasebetimizden naşı naibleri el cema birle Tariki hakdan irca edip arzları....kat andır kat ettiklerinden maada hilafı arzlar olup ahâliden habersiz safete muhzırlar peydasıyla beher hal meramlarını icrâ etmelerile takatimiz tak vesinelerimiz çak andır çak ve tevanımızın kalmadığı celdenli ve rasulihî fukarâ ve

duaıanın haline merhamet ve ehli vaid ellerimiz şefkat merkum Bayazıdoğlu Numan ba fermân-ı ali mütesellimlikten badel azil mübaşir kavi marifetiyle divan Adana murafaa iki yüz kese akçeden müteceviz zulmen ahzeylediği emvali bu mesbut Tahsil ve taraf-ı miriye zabt sair emvali miriye dair olan kuyudatı ihracı tamamı tahsil olunmak için fermânı ali isdâr ve badet tahsil bir dahî mütesellim olmak üzere Konyaya mebni ve Kıbrıs ceziresine nefi ve icla ve oğlu Abdullah derhal Beylikten badelazil islahı nefis oluncaya değin Haleb Kalesine habs ve kayın peder Sünbüloğlu Hüseyin Efendi dahî dahi fetevadan hıcr olunduktan sonra mukaddeman sadrı esbak devletlü merhum Said Mehmed Paşa nefeylediği Birecik kalasına nefy birle fukarâ ve duaıa railerinin ahâli ve iyali ve evladı etfallaerinin davet-i hayretiyetleri isticlab buyurulmaları rcasında evvelki vâki el haldir hasbunallahi teala seriri alaya muhzırlarla arzu hali olundu baki emri fermân lütfü ihsan hazreti men lehul emrindir

İstanbul'a Bayezidzâde Numan Beyle ilgili pek çok şikâyet gitmiştir. Yine aynı tarihte Maraş'ın ileri gelenleri Bayezidzâde Numan Beyle ilgili bir arzuhal sunmuşlardır. Bu arzuhale göre Numan Bey'in daima zulüm ve tahrip yolunu tuttuğu, fakir fukaranın mallarına el koyup, zeamet ve tımarları haksız yere ele geçirdiği belirtilmiştir. Numan Bey, Kars-ı Maraş Sancağının (Kadirli) Andırın Nahiyesinde oturmaktaydı. Yukarıdaki belgedeki benzer ifadelerden bahsettikten sonra onun 20 yıldan beri Maraş Beylerbeyine itaat etmediği belirtilmektedir. Halkın artık ona dayanacak gücü kalmadığı belirtilmekteydi. Maraş ahaliyi aynı zamanda beylerbeyinden de memnun değildi. Çünkü Maraş dört seneden beri, Adana Eyaletine yarım yamalak bağlanmış ve beylerbeyi de orada oturmakta ve halkın sıkıntıları ile ilgilenmemekteydi. Belgeden anlaşıldığı üzere Numan Bey'in adamları halka zulüm yapmakta, onların mallarına el koymakta ve gece gündüz demeden ve hiç kimseden çekinmeden bu baskılarını sürdürmekteydiler. Onların yüzünden ahali evlerine giremeyip memleketlerini terk etmekteydiler. Müftü ve naip dahi onların kontrolüne girdiğinden ahali şikâyet edecek kimse bulamamakta bulsalar dahi bir netice elde edememekteydiler. Numan Bey ve

adamları ahalinin haberi olmadan kendi lehlerine İstanbul'a da istedikleri tahriratı göndermekteydiler. Şehrin ileri gelenleri ahalinin içinde bulunduğu bu duruma tahammülleri olmadığından onlardan habersiz bu arzuhali yazdıkları da belirtmekteydiler. Fakir ve fukaraya şefkat ve merhameti olmadığı iddia edilen Numan Bey'in mütesellimlikten azledilmesi, el koyduğu 200 kese akçenin derhal teslim edilmesi, kendisinin Kıbrıs'a sürgün edilmesi, oğlu Abdullah'ın Alaybeylikten derhal azledilerek Haleb kalesine hapsedilmesi, kayın pederi Müftü Sünbülzâde Hüseyin Efendi'nin azledilerek fetva verme yetkisinin elinden alınarak Birecik kalesine sürgün edilmesine dair daha önce Maraş valisi olan merhum Said Paşa tarafından muhızrlar ile arzuhaller gönderilmişti.¹

Bayezidzâde Numan Beyin Sürgün Kararı İle İlgili
başka Bir Belge

Belge no:34 C.DH.. 4646/3

*seadetlü mekremetlü utuvetlü peder-i azam
sultanım Ağayı celil-i lisan hazretleri hemare cenab-ı
hak ve feyyaz mutlak ve çura mesutların ihtar kenduden
masun eylemek davet-i eda ve tetimme kılındığı zibende
bir deşte-i tenavirleri budurki Eyâleti Maraş dahilinde
Kars-ı Zülkadriye sancağına tabi Andurun kazası
sakinlerinden Bayazıtıoğlu Numan Bey dimekle arif nam-
ı kimesnenin bundan akdem hakkında Kıbrıs ceziresine
nefyi vahide olunup itaatı emr-i âli itmeyüp badehu
yetmiş yedi senesine evasıtı rebülevvelinde
mukaddeman virilen emr-i âli mücebince tekrar Kıbrıs
ceziresine nefyi ve icla olundukta yine itaatı emr-i âli
etmeyüp tekrar bir takrib nefyi olmaktan itlak ettirup
badehu yetmiş dokuz senesi cemaziyel ahir guresinde
itaat eylemesinin hukmünü istifsad bâbında Maraş
Valisine hutaben emr-i âli sâdır olunmak eşkiyâyı
mezburun Medine-i Maraşta avaneleri Yahya oğlu
İsmail ve Hamzaoğlu Abdullah nâmu kimesneler ile
yekdil ve kendü aşayirden Seyyid Cemiyeti sahibi
asâkiri olduğundan itaatı emri ali etmeyüp şâki
mezbur ala eyyi hali ahzi avaneleri ahzu Kıbrıs
ceziresine nefi ve icla olunmadıkca ne vilayetihtilalden*

¹ C.DH.4646/2.

hali ve ne malı mirî tahsil olunur birkaç seneden berü ve Eyâleti mezbur derunlarına vali varmadığından Mahalli nizam ve iptal mal-ı mirî temayan ve ahâlinin vürüd eden tahriratlarından malum senaveri olmak egerce münasib buyurulur ise Eyâleti merkumenin nizamı ve malı mirîye tahsili bâbında eyalet-i merkumun azimet senaveri bâbında bir kut'a emr-i âlî isdâr buyurulmak emr-i fermân Efendilerimizindir ne güne reyî buyurulursa sultanım hazretleri e'lamdir

Mehmed fi 1182 25 Rebiyülevvel (7.10.1768)

25 Rebiyülevvel 1182 (9 Ağustos 1768) tarihli başka bir belgeden Numan Bey hakkında yine bir şikâyet olduğu anlaşılmaktadır. Maraş Beylerbeyi olan Derviş Mehmed Paşa tarafından sultan III. Mustafâ'ya yazılan bu arzuhale göre: Numan Bey, Andırın sakinlerinden olarak gösterilmektedir. Onun bundan önce Kıbrıs'a sürgün edildiği, ancak emr-i âliye uymayarak sürgüne gönderilemediği belirtilmektedir. Daha önce 1763 Eylül ayında (H. Evasıt-ı Rebiyülevvel 1177) ikinci kez sürgün olmasına dair hakkında ferman geldiği ancak yine bir yolunu bulup sürgüne gitmediği belirtilmektedir. Bunun üzerine 15 Kasım 1765'te (H. Gurre¹-i Cemaziyelahir 1179) onun itaatten çıktığına dair bir ferman gelmiştir. Bu konuda Maraş valisine hitaben bir emr-i âli gönderilmiştir.

Bütün verilen emir ve gönderilen fermanlara rağmen Bayezidzâde Numan Bey, Maraş'taki adamları Yahyoğlu İsmail ile Hamzaoğlu Abdullah'a ve kendi aşiretinden birçok askere sahip olmasına güvenerek devlete itaat etmemiştir. Numan Bey ve adamları Kıbrıs adasına sürgün edilmedikleri takdirde Maraş'ta asayişin ve düzenin sağlanamayacağı belirtilmektedir. Onun yüzünden Maraş'ta vergiler toplanamaz olmuş, birkaç seneden beri eyaletin iç kesimlerine vali varmadığından oralarda da vergi tahsil edilemez olmuş ve asayiş kalmamıştır. Bu konularda padişahın bir ferman istenmektedir.²

Maraş mütesellimliğinden azledilen ve birkaç kez Kıbrıs'a sürgün edilen Bayezidzâde Numan Bey'in yerine Maraş mütesellimliğine Zülkadirzâde Süleyman Bey tayin edilmişti. Eylül

¹ *Gurre*: Hicri takvimde ayın ilk gününe denir.

² C.DH. 4646/3

başları 1768’de (H. Evahir-i Rebiyülahir 1182) Maraş medresesi müderrisi el-Mevla el- Hac Ahmed tarafından padişaha gönderilen arzda Zülkadirzâde Süleyman Bey’in dindar, fakir ve fukaraya koruyan, kanunlara uyan bir kişi olduğu belirtilerek onun hakkında padişahın herhangi bir söz ve kelime duyarsa ona inanmaması ve araştırması istenmekteydi.¹ Bu ifadelerden Bayezidlilerin, Zülkadirzâde Süleyman Bey hakkında herhangi bir iftira ve şikâyetlerine karşı önceden padişahın uyarılarak tedbir alınmak istendiği anlaşılmaktadır.

Maraş İleri Gelenlerinin Bayezidzâde Numan Beyle İlgili Bir Şikâyet Arzı

Belge 31 C.DH.. 4646/6

Atebe-i aliye-i adalet unvan ve sütte-i seniyye-i seâdet-i nişan lâ zâlet aliyyeten ile yevmi'l-mizan turâbına Medine-i Maraş'ta kimesne ülema ve süleha ve eimme-i hüteba ve sadat-i kiram mertebe ve meşayih ve ayana vilayeti züema ve erbab-ı tımar ve bil cümle fukarâ daiyelerinin muhızlıları arzuhalleri budur ki Maraş sakinlerinden Bayazitoğlu Numan Bey birkaç seneden berü mütemadi Maraş mütesellimi olup enva-i mezalim muhaddisatı icrâ ve fitne ve fesâdı haddi tecavüz idüp fukarâ ve duafa hal perişanların sabık Adana ve Maraş Beylerbeyi seadetlü Ali Paşa hazretlerine izharı tazallum hal ve izzeti iltimas etmişler iken Eyâleti Maraş ruhama lîlfukarâ Adanaya ilhaken seadetlü Mehmed Paşa hazredlerine tevcihiye ve ihsan buyuruldukte Maraş mütesellimi lakin ba fermâni ali ve Paşayı mûmâ ileyhın buyuruldu ise Maraşın kadima ve hanedanından bais muhızır Zülkadirzâde Seyyid Süleyman Bey kullarına tefviz buyurulup merkum kulları hizmeti memuresinde canib-i şera kanuna riayet ederek edanın memleketi hıfz siyaneti fukarâ ve duafa bezli kudret ve hılaf-ı şera vel kanun hareket etmeyup vilayetimizin imaret ve fukarânın emni rahatıyla meşğul olub beldemizin sağır ve kebiri eddai ve etvarından dahî şâkîr olupberderlü kusuru yoğiken mezbur Numan Beyin istiklal davasıyla ihsar olup şerile munfasıl olacak

¹ C.DH. 4646/4.

mevadda sahip olup hakim-i şera dahî ..... haber olup
icrâyı hukkamı şeri mutalla bila hava muharrer icrâyı
arz sevdasıyla hılaflı bahane beherdeye ve şüruu ve
Maraş naibini isbat kendi odasına kaldırıp ve hevasına
tabi kimesneleri dahî cem edip hılaflı inhâya ve kizb
iftirayı mahzı merkur Seyyid Süleyman Bey ve ammisi
zülkadir zâde Osman Bey kulları haklarında muhızır
peyda o cebren inayet mezbura arz etsin mahalli
Süleyman Bey gerekse Osman Bey kulları ehli arz
dindar ve müstekim ve herhalde şeri kanuna muti ve
müstegad ve vâki olan evamiri aliyenin icrâsına
mezkurları say ve dikkat vücuhüyle mazarrı inayet
kulları olmalarıyla mezbur Numan Beyin kuvveti ve
cebri sebebiyle tertip eylediği ahzı muhızır kizb-i sarîh
ve ühtane azimdar ile ve mersule esna ve iltifat
buyurulmamak ricâsına evvelki vâkiül haldir
hasbunallahu tealadır temeddüd ile mahzarlar arzuhal
oldu baki emir hazreti men lehul emrindir.

İmza ve mühürler

Bende Dizdar Ömer kala-i Maraş

Bende Ömer zaîm

Bende Seyyid Hasan miralay zaîm

Bende Hüseyin miralay Maraş

Bende Mustafa miralay-ı Maraş

Bende seygid

Bende Mehmed zaîm

Nemegahul fakir es Seyyid Mehmed el müderris

Nemegahul fakir el haç Mahmut el müderris

medrese

Mehmed imam Sadi Bey

Es-seyyid Ataullah müftiy-i Maraş sabık
kaimkamü'l- nakibü'l-eşraf

Mehmed imam cami-i şekerlü

Süleyman el müderris bi cami-i kebir

Es-Seyyid Hüseyin el medrese bi cami-i Divanlı

Ahmed el müderris bi cami-i şekerli

Bende İbrahim erbab-ı tumar

Bende Ali erbab-ı tumar

Bende Abdurrahman erbab-ı tumar

Bende Ali erbab-ı tumar

Bende Mustafa erbab-ı tımar
Bende Süleyman erbab-ı tımar
Bende Mehmed erbab-ı tımar
Bende Ali erbab-ı tımar
Bende Hasan erbab-ı tımar
Bende Ali erbab-ı tımar
Bende Halil erbab-ı tımar
Bende Mehmed erbab-ı tımar
Bende Rasul erbab-ı tımar
Bende Osman erbab-ı tımar
Bende Ahmed erbab-ı tımar
Bende Osman erbab-ı tımar
Bende Ahmed erbab-ı tımar
Bende Maşim....erbab-ı tımar
Bende Ahmed erbab-ı tımar
Bende Muhyittin erbab-ı tımar
Bende Osman erbab-ı tımar

1760'larda III. Mustafa zamanında Maraş'ta cereyan eden olaylarla devlet yeteri kadar uğraşamamıştır. Çünkü Sultan III. Mustafa, Ruslara savaş açmış ve tarihimizin en büyük mağlubiyetlerinden biri olan bu savaşta, Kırım Ruslar tarafından işgal edilmişti. Neticede Osmanlı Devleti'nin içişlerine Rusların karışmasına fırsat verilen KüçükKaynarca anlaşması imzalanmıştı. Bu yüzden devlet bir eyaletinin merkezinde olan iç karışıklıklarla uğraşma fırsatı bulamamıştır.

Maraş'ta Zülkadırlı ve Bayezidli aileleri arasında cerayan eden olaylara şehrin ileri gelenleri de karışmışlardır. Bunların büyük bir kısmı Zülkadırlıları destekliyorlardı. Şehrin müftüsü, müderrisleri, imamları, tımar ve zeamet sahipleri Zülkadırlı yanlısı olduklarından 1768'de Maraş'ta olup bitenleri İstanbul'a şikâyet arzı göndermişlerdir. Bu şikâyet arzında Kale Dizdarı Ömer, Miralay Seyyid Hasan, Miralay Hüseyin, Miralay Mustafa, Maraş Ulu Camii Medresesi Müderrisi Süleyman, Divanlı Camii Medresesi Müderrisi Hüseyin, Şekerli Camii Medresesi Müderrisi Ahmed, Müderrisler Seyyid Mehmed, Mahmud, Şazi Bey Camii İmamı Mehmed, Maraş Müftüsü Abdullah, Şekerli Camii İmamı Mehmed, Maraş Müftüsü ve Eski Nakibü'l-Eşrâf kaymakamı Ataullah Efendi başta olmak üzere pek çok tımar sahibi toplam 33 kişinin imzası bulunmaktaydı. Bu arz sunanlar arasında Zülkadırlı

ailisine mensup Ömer Bey de bulunmaktaydı. Onlar Bayezidzâde Numan Bey'in birkaç seneden beri mütesellim olarak görev yaptığını belirtilerek, onun çeşitli mezalimlerde bulunduğunu, fitne ve fesadının haddi aşmış, fakir ve fukaranın perişan olduğunu belirtmekteydiler. Onlar Maraş ve Adana Valisi Ali Paşa'ya söz konusu durumu ilereyerek Maraş'ta yaşanan zulmün kaldırılmasını istemişlerdi.

Maraş'ta düzeni sağlayamayan Vali Ali Paşa'nın azledilmesi üzerine onun yerine Maraş ve Adana valisi atanan Mehmed Paşa göreve başladığında, mütesellim olarak Zülkadirzâde Süleyman Bey'i atamıştı. Bu atamayla ilgili belgede Süleyman Bey'in kanunlara uyan, memleketi ve fakir fukaraya koruyan, vilayetin imar edilmesiyle ve fukaranın rahatıyla uğraşan bir kişi olduğu belirtilmektedir. Süleyman Bey, büyük küçük demeden herkese hizmet ederken, Bayezidzâde Numan Bey isyan ederek yönetimi ele geçirmişti. Onun etrafında yönetimi ele geçirecek bir zorba grubu bulunmaktaydı. Numan Bey, Maraş naibini kendi konağına kaldırıp adamlarını ve kendi gibi olanları toplayıp Zülkadirzâde Süleyman Bey ile amcası Osman Bey hakkında yalan ve iftiralar düzenleyip hazırlattığı ilamı naib ve muhızrlara imzalatıp İstanbul'a göndermişti. Ancak söz konusu belgede bunların doğru olmadığı, Seyyid Süleyman ve amcası Osman Bey'in ehl-i ırz sahibi, dindar ve doğru kişiler oldukları belirtilmekteydi. Onlar hakkında Bayezidzâde Numan Bey'in kuvveti ve zorbalığı ile hazırlattığı yalan arzılara iltifat edilmemesi ifade edilmekteydi.

Bayezidzâde Numan Bey Hakkında Bir Şikâyet

Bayezidzâde Numan Bey'in kanunlara aykırı hareketi ve cizye vergilerini toplayıp mübaşire vermemesi nedeniyle onun hakkında şikâyetler olmuştu. Bunun üzerine Maraş beylerbeyi Mehmed Paşa ve onun mübaşirine 30 Ağustos 1770 tarihli bir hüküm gönderilmişti. Bu hükümden anlaşıldığı üzere; Üç kalem Maraş cizyesinin 83 ve 84 senelerine ait olan kısmı Mehmed oğlu Mehmed kefaletiyle Yusuf oğlu Mehmed'in uhdesine verilmişti. Bu cizyeler Kars-ı Zülkadiriye, Haçın ve Andırın kazalarının 1769-70 (H.1183-84) seneleri cizyeleri idi. Bunlar Bayezidzâde Numan

Bey'e iltizam¹ edilmişti. Ancak Numan Bey söz konusu bu cizye tutarlarını taksitle bu gün yarın veririm diyerek mübaşiri oyalamış ve vakit geçirmişti. Ayrıca Kars-ı Zülkadiriye, Haçın, Andırın ve Zeyton köyü 1184 (1770) yılı cizyeleri de Numan Bey'e iltizam edilmişti. Bu kazaların toplam cizyesi 12.200 kuruş iken söz konusu Numan Bey şimdiye kadar bunu da vermemişti. Numan Bey'den 1769 (H.1183) ve 1770 (H.1184) senelerine ait iltizam ettiği cizye bedellerini derhal vererek İstanbul'a gönderilmesi istenmektedir. Bu konuda Maraş Valisi Mehmed Paşa'nın sorumlu olduğu belirtilerek bu işin sorumluluğunun kendisine ait olduğu hatırlatılmaktadır. Bu cizyelerin en küçük bir kısmını dahi telef ettirmeden tahsil ettirerek mübaşire teslim edip İstanbul'a gönderilmesi emredilmektedir.²

Devlet Maraş valisi Mehmed Paşa ve Mütessellimi Bayezioğlu Numan Bey'den memnun olmalı ki, kargaşa içinde olan Kilis ve Azez sancaklarının düzeni sağlamak için idaresi 6 Haziran 1774'te onlara vermişti. Ancak yine bir şart koşulmuştu. Bu görev iki yıllık olacak ve toplanacak vergiler seneleri içinde verilecekti. Böylece Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa ve kethüdası olan Numan Bey'e de kapıcıbaşılık tevcih edilerek Kilis ve Azez sancakları verildi.

20 Haziran 1777'de Maraş Eyaleti karışıklıklar içindeydi. Maraş sakinlerinden olduğu belirtilen fesad ile maruf ve meşhur olan hem ayan hem de eski müftü Seyyid Ataullah Efendi ve oğlu eski nakip Mehmed ve diğer oğlu Ali olayların müsebbibi olduklarından Kıbrıs'a sürgün edilmişlerdi. Bu yıllarda Bayezidoğlu Numan Bey ölmüş olmalı ki artık ondan bahsedilmemektedir. Onun yerine geçen oğlu Abdullah Bey'in adı belgelerde sıkça geçmektedir. 2 Haziran 1780'de Abdullah Bey'in isyan halinde olduğu ve fesat çıkardığından bahsedilerek, kendisinin yakalanarak başının kesilmesi ve İstanbul'a yollanması için Halep ve Maraş valilerine hükümler gönderilmişti.

---

¹ **İltizam**: XVII. Yüzyıldan itibaren devlete ait olan gelir getiren varlıklar belli bir bedel karşılığında kişilere verilmesi usulüne denir. İltizamı alan kişi geliri devlete peşin olarak öder kendisi de bunu halktan toplardı. Bu kişilere de **mültezim** denirdi. Bkz: Sertoğlu, s.160-161.

² C.ML. 642.

Maraş Ahalisinin Kılıçlı Aşireti İle İlgili Bir
Şikâyet Arzı

Belge no:37

C.DH.. 12280/2

Atebe-i aliye-i adaleti ünvanı ve süddei seniyye-i saadeti nişani la zallet aliyyeten ile yevmil mizani türabına Medine-i Maraşta sakin ülema ve süleha ve meşayih eimmei hutaba ve sâdât-ı kiram ve etbau ve ayan vilayeti ve ba mahalle fukarâ ve duafa dâ 'ülerinin mahzarlarıyla arzuhalleri budurki bakiyyetü's suyuf Kılıçlı taifesi ez -kadim şekâvetle meluf ve bağı tuğyan ile mezmum taife-i bed mercalim olmalarıyla Maraş'a karib Pazarcık Ovasında heyeti menhusalarıyla Maraş ve Ayıntap bâbında oturup leylen ve neharen kerdan kerda süvarileri Haleb ve Ayıntap ve Malatya ve Sivas maberinden iyab u zihab iden taifeyi tüccari ve ebnayı sebinin emvali ve eşyaların ve revailerin nehb-i gârât ve bi gayri hak ashabını katl ve ibadullahı ve mazarratlarından hali olmadıklarına turuk-u mesâlikede mürur ve eşkiyayı mezburlar kapusuz suretten mahalde işitilir ise der akib süvarileri musaraata ve edeb kapusuna kavuşup anlarla ittihar ve belağ -ı mübalağa emvali tekavüt itibar ile evlerine gelip ve daim aldıklarımız memerru maber eylemeniz mülasebeye muvaffakta ve tayfayı mezbur Kızılbaş bir mübaşiri mezahibi erbeada hariç ve rehberi mütevrini mestuR olup tarikissalah sıyamu behayim Zalimi bidefi mal olduklarından şeri şerif olmalarından sonra itaatından revkerdane sayı fiil ardı bil fesâdı vacibil mazale olduklarından bundan akdem Malatya ile Elbistana Beyninde Mihmatlu Aşiretini birkaç yüz süvari ile basup emvalleri devvap ve mevaşilerin müşteranı efradların fukarâları gasbu ve gârât ve mahza nisalarının libası ve ceplerini soyup gasb ve uryan ve perişan eyleyup ve bundan faydayı ihale arz Aşiretine çakallı Aşiretini keزالik süvarileriyle basup ağnâm ve emvali ve eşyaları ve devvabı ve mevaşileri gasb ve hılaf-ı şera ve'l kanun Bey-i ve fesâdı mertebe zılaleti pesde asi meram olup şer ve mazarratlarına belde ve biladı saire ahâlileri ve hali ebnaissebil muttazar ve bil külliye fukarâ takatleri tak olup ve fukarâ daiyeleri ve hukukla merhamet-i

cihandariye şayane olmalarıyla ve mersumlar emn ve eşyası fukarâ için taife-i mezzum mezburları vücudu cinanat alır bir yüzünden izâle ve tahir olunmak bâbında Rişvanzâde Ömer Paşa ve maiyetine Eyâleti Maraşta vâki darb ve harbe kadir namdar kimesneler şahid ve katl-i ammeleri bâbında emr-i celili'ş şana isdâr ve ihsan buyurulmak ricâsına evvelki vâkiül hal hasbullahil melikil mütealdır devlet medar mahzarı birle arzuhali olunan baki emri hazreti men lehül emrindir.

Mühür -imza

Bende Bayezid Mehmed Beg

Bende Osman Zülkadirbeg

Bende Hasan Maraş sabık mederese-i Maraş

Bende Ali miralay Medine-i Maraş

Es-seyyit Ahmed bi- mekamu nakibul eşraf Maraşa

Es-seyyit Abdullah şeyhul kürsi bilcami-i kebir

Es-seyyit Abdurrahman el- mevlanael aksamü'l-asakir

Es-seyyit Ataullah el müfti en -nakip medrese-i bi Medine-i Maraş sabık

Nemegahul fakir Hüseyin medrese-i Maraş

Bende veli İbrahim

Bende Halil Raim

Bende Seyyid Ömer Zülkadir Bey

Yusuf imamı bi -camii Hatuniye

Ali El imam cami-i acemli

Nemegahu fakirullah veli el hatip bi- cami-i.....

Nemegahu İsmail hatib-i bi- cami-i kebir

Bende Mustafa

Nemegehu fakirullah Mahmut el imam camiül kebir

Mehmed İmam-ı cami-i sadaatı el- melikil mekki sadaat

Şeyh Ali Sünbülzâde bi medrese-i Medine-i Maraş

Bende Seyyid Murtaza İbrahim

Bende Ahmed İbrahim

Cami-i imam-ı salihie

Mehmed cami-i şemsi Paşa

Nemegahu fakir İbrahim imamı cami-i Teymur

El-haç Mehmed imamı cami-i Şekerli

Bende İbrahim

*Bende Ahmed babu esmad
İmam-ı cami-i Haznedarlı
Hüseyin İmam cami-i Duraklı
Es-seyyid Ahmed bi- cami-i Etmekçiyan
ömer hatib-i bi- cami-i iklime hatun
El-Haç Mehmed imamı camii şekerlü
İmam-ı cami-i Süleyman
El-Hac Şeyh Hüseyin Darendelizâde*

Derviş Mehmed Paşa Ve Abdullah Paşa Zamanında Maraş Eyaleti'ndeki Bazı Olaylar

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Maraş eyaletinde asayiş ve sükûnet kalmamıştı. Bir yandan Maraş'ın büyük aileleri arasındaki nüfuz mücadelesi diğer yandan Yörük taifesinden Kılıçlı Aşiretinin ve Kadirli sancağında yaşayan Bozdoğan Türkmenlerinin ayaklanmaları, Elbistan'da eşkıyaların voyvodayı ve maiyetini öldürmeleri ve Antep'i eşkıyaların basarak halkı perişan etmeleri gibi olaylar vardı.

Kılıçlı Türkmenlerinin Ayaklanması 1770

Maraş, Antep ve Hisn-ı mansur (Adıyaman) arasında yaşayan Kılıçlı Türkmenleri öteden beri ayaklanma halinde olup yolları kesmekte ve kervanları soymaktaydılar. 1770 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere Kılıç artığı olarak bahsedilen bu aşiret mensupları Maraş ile Antep arasında Pazarcık Ovası'nda oturmaktaydılar. Kılıçlı Aşiretinin eşkıyalık ve baskılarından büyük sıkıntı çeken Maraş ahalisi de onları devamlı şikâyet etmekteydi. Kılıçlı aşireti hakkında İstanbul'a sunulan bir şikâyet arzında Maraş'ın önde gelen kişilerinin imzaları vardı. Bunların belirttiğine göre Maraş ile Antep arasındaki geçitlerde yaşayan Kılıçlı Türkmenleri süvarileri vasıtasıyla gece gündüz demeden Haleb-Sivas-Malatya- Antep ve Maraş tarafına gelip geçen tüccar ve ahalileri soymakta ve öldürmekte olup bölgede asayiş kalmamıştı. Bunların üzerine asker gönderildiğinde onlar evlerine çekilip bu işi yapmadıklarını belirtmekteydiler. Bunlar devlete itaat etmemekteydiler. Hatta Kılıçlı Aşireti mensupları daha önce birkaç yüz süvari ile Elbistan ile Malatya arasında yaşayan Mihmatlu aşiretine baskın yapmışlardı. Bu baskın sırasında Mihmatlu aşiretinin malları, büyük ve küçükbaş hayvanları alınmış, fakir ve fukaralar gasp edilip soyulmuştu. Hatta söz konusu aşiretin

kadınlarının üzerlerindeki elbiseler dahi soyulup, cepleri boşaltılmış ve bu kadınlar çırılçıplak bırakılıp perişan halde kalmışlardı.

Kayseri, Sivas, Maraş, Antep, Rakka, Haleb, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Malatya ve Maraş gibi şehirlerde yaşayan Kılıçlı Türkmenleri zaman zaman sürgüne tabi tutulmuşlardı. Bunlardan bazıları Kıbrıs'a sürgün edilmişlerdi. Kılıçlı Türkmenleri H.1305/M.1887 tarihinde Maraş'ın Pazarcık, Narlı ve Türkoğlu ilçeleri arasındaki arazilere iskâna tabi tutulmuşlardır. Söz konusu tarihte Sahanlı, Atmalı, Tahtalı, Kılıçlı ve Çakallı aşireti mensupları Pazarcık kazası seyyar aşiretlerinden olup 25 Mart 1887'de iskân edilmelerine karar verilmişti. Bu aşiret mensuplarının yerleştirilmesi ile Maraş, Türkoğlu ve Pazarcık arasında 29 yeni köy kuruldu.¹

Bu arada Pazarcık kazası seyyar aşiretlerinden Sahanlı, Atmalı, Kılıçlı ve Çakallı aşiretlerinin iskân edilmeleri ve Atmalı Aşireti'nin Bozağa Oymağı'na tahsis olunan ve Behisni kazası hududu dâhilindeki arazinin Pazarcık'a ilhakına da karar verilmiştir.

Kılıçlı aşireti süvarileriyle, Çakallı aşiretini de basıp koyun, mal, eşya, davar ve neleri varsa alıp gitmişlerdi. Bunların cezalandırılması için Malatya Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın maiyetine Maraş'taki savaşı ve yiğit kişiler verilerek onlarla mücadele edilmesi için arzlar yazılmıştı. Bu arzı sunanlar arasında Maraş'ın ileri gelenlerinden: Bayezid Mehmed Bey, Zülkadirzâde Osman, Zülkadirzâde es-Seyyid Ömer Bey, Maraş medresesi eski Müderrisi Hasan, Maraş Miralay Alı, Maraş Nakibü'l-Eşrafi es-Seyyid Ahmed, Cami-i Kebir kürsüsü şeyhi es-Seyyid Abdullah, Maraş askeri kadısı es-Seyyid Abdurrahman, Maraş medresesi eski nakibi müftü es-seyyid Ataullah, Maraş Medresesi müderrisi Hüseyin, Hatuniye camii imamı Yusuf, Acemli camii İmamı, Hâtip Veli, Cami-i Kebir hâtimi İsmail, Cami-i Kebir İmamı Mahmud, Seyyidler Camii İmamı Mekke Melikleri Seyyidlerinden Mehmed, Maraş Medresesi müderrislerinden Şeyh Ali Sünbülzâde, Seyyid Murtaza İbrahim, Salihîye Camii İmamı, Şemsi Paşa Camii İmamı Mehmed, Teymur Camii İmamı İbrahim, Şekerli Camii İmamı Mehmed, Hazinedarlı Camii İmamı, Duraklı Camii imamı Hüseyin, Ekmekçi Camii

---

¹ DH:MKT.1494/13; DH.MKT.1505/17.

imamı Ahmed, İklim Hatun Camii hatibi Ömer, Süleyman Camii İmamı (Kale Camii) ve el-hac Hüseyin Darendelizâde Davud olmak üzere toplam 34 kişi bulunmaktaydı.

1770 tarihinde Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa ve Malatya Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'ya bir ferman gönderilerek Kılıçlı Türkmenlerinin isyanının bastırılması emri verildi. Her iki paşanın da derhal maiyetlerine asker toplayarak her ne yolla olursa olsun bu eşkıyayı yola getirmeleri istenmektedir. Ayrıca hükümde kendi halinde olanlara dokunulmaması da emredildi.¹ Alınan önlemlere rağmen Kılıçlı Aşiretinin kontrol altına alınamadığı anlaşılmaktadır.

Maraş ve çevre ahhalilerinin Kılıçlı Türkmenlerinden şikâyetlerinin devam etmesi üzerine Mayıs 1774'te (H.Rebiyülevvel 1188) bu sırada Maraş Beylerbeyi olan Abdullah Paşa'ya, eski Maraş Beylerbeyi olan Mehmed Paşa'ya, Zülkadirzâdelerden Mir-i Miran Osman Bey'e, Bayezidzâdelerden Numan ve Karabekirzâde Mir İbrahim Bey'e hitaben bir hüküm gönderilmiştir.

Bu hükümde belirtildiğine göre Maraş Yörüklerinden olup yol kesen, yağma yapan, insanları katleden, isyan halinde olan, bunu meslek edinen Kılıçlı aşiretinin üzerine asker sevk edildiği ve bunlardan bir miktarının yakalanıp Kıbrıs'a sürülerek iskân edildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan bir kısmının ise Maraş sancağı içlerinde toplanarak Halep ve etrafında gelip giden insanlara, köylerin halkına ve ahaliye tasallut ettikleri, mallarını yağmaladıkları, onları öldürdükleri ve çeşitli mezalim uyguladıkları belirtilmekteydi. Hatta halktan 500 kişi toplanıp Kılıçlı eşkıyasının zulümlerine tahammülleri kalmadığından onlarla mücadeleye başlamışlardı. Kılıçlı eşkıyasının zulümlerini sona erdirmek için onların yaşadığı yere yakın olan, Maraş Eyaleti'nin Malatya Sancağı Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer görevlendirilmişti. Bayezidzâde Numan Bey'e, Zülkadirzâdelere, Battal Ağazâde'ye, Antep ahalisine, Elbistan Voyvodasına, Karabekirzâde Hasan Efendi'ye, Gökvelizâde Abdullatif'e ve Maraş Eyaleti askeri taifelerine hüküm yazılarak Malatya Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'ya yardım etmeleri emredilmiştir. Onlardan Rışvanzâde Ömer Paşa'nın emrine maiyetlerini tayin ve adamlarını gönderip birlikte eşkıyanın üzerine

---

¹ C.DH. 12280/1

varıp yakalamaları ve cezalandırmaları istenmektedir. Böylece Kılıçlı eşkıyasının halk üzerindeki zulümleri kaldırılmış olacaktır. Bu konuda Maraş kadısı ve ahalinin mahzarlarından da mevzu bilinmektedir.

Kılıçlı Türkmenlerini İtaat Ettirilmesi için Malatya Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın Görevlendirilmesi

Kılıçlı Türkmenlerini kontrol altına alarak onların eşkıyalık faaliyetlerini engellemesi için Rışvanzâde Ömer Paşa'ya Eylül 1770 (H. Evasıt-ı Cemaziyelevvel 1184) tarihinde bir hüküm gönderilmiştir. Bu hükümde; Kılıçlı taifesinin eskiden beri şekavet, yağma ve isyan yolunu tuttuğu, bunların Pazarcık ovasında yaşadıkları, süvarileriyle gece ve gündüz gelip geçen tüccar, fukara, yolcu vesairlerin mallarını yağmalayıp, sahiplerini katledip birçok zulüm uyguladıkları belirtilerek halkın ve yetkililerin bunların cezalandırmaları konusunda arz sundukları belirtilmektedir. Maraş Beylerbeyi olan Derviş Mehmed Paşa'ya yazılan bu fermanan anlaşıldığı üzere onun maiyetinde olan Beylerin Kılıçlı aşireti üzerine yürümesi istenmektedir. Eşküyayı takip etmekle Maraş Eyaleti'nin Malatya sancağı Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın görevlendirildiği belirtilmektedir. Bu konuda Ömer Paşa'ya yeteri kadar para ve adam tayin ederek Kılıçlı eşkıyasının üzerine varılıp acele olarak hangi şekilde olursa olsun bunların şerleri kaldırılarak, yaptıkları ve müstahak oldukları cezaların verilmesi istenmektedir. Fakat bu aşiretten olup da eşkıyalık olaylarına karışmayan ve kendi hallerinde olanlara dokunulmaması da emredilmektedir. Fermana eşkıya ile baş edebilmek ve Ömer Paşa'nın başarılı olması için her türlü tedbirin alınması istenmektedir. Bu fermanın Maraş'a varacağı tahmini tarih olan Ekim 1770 tarihinde (H.Evahir-i Cemaziyelahir 1184) Maraş ileri gelenlerinden Zülkadirzâdelerden Seyyid Süleyman, Seyyid Osman, Bayezidzâdelerden Numan ve Karabekirzâdelerden İbrahim beyleri Maraş kadısı huzurunda toplayarak onların da Kılıçlı eşkıyasını takibe görevlendirilen Ömer Paşa'ya gerekli yardımı yapmaları sağlanacaktır. Bu fermana Rışvanzâde Ömer Paşa'nın Maraş valisinin emrinde olduğu, o ne zaman kendisini çağırırsa zaman kaybetmeden ve tereddüt göstermeden yanına gitmesi gerektiği de belirtilmekteydi.

Mehmed Paşa'dan sonra Maraş valisi olan Abdullah Paşa 1774 tarihinde Maraş ve çevresinde bulunan ve isyan halinde olan

aşiretler hakkında İstanbul'a bir tahrirat gönderdiği, ona gönderilen bir hükümden anlaşılmaktadır. Bu tahrirata göre, daha önce gönderilen hükümde söz konusu aşiretlerin çıkardıkları karışıklıkları önlemek ve onları zabt u rabt altına almak için Maraş Eyaleti'nin Malatya Sancağı Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın görevlendirildiği belirtilmektedir. Fermanla Maraş derbentlerinde yaşayan Kılıçlı, Tecirli ve Bozdoğan aşiretleri ile diğer aşiret mensuplarının memleketi perişan edip fukaraya zulüm uygulayıp onların mal ve mülklerini yağmalayıp fitne ve fesada sebep oldukları belirtilmektedir. Rışvanzâde Ömer Paşa'nın bu eşkıyaların üzerine yürüyüp onları etkisiz hale getirip isyanlarını önlemesi istenmektedir. Ömer Paşa'nın Maraş Beylerbeyi Abdullah Paşa'nın maiyetinde olduğu ve ona hizmet etmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Onun Abdullah Paşa'dan gelebilecek herhangi bir yazılı emre uyması gerektiği her ne emrederse kapı halkı ile birlikte yapması istenmektedir. Abdullah Paşa'ya da Ömer Paşa'ya gerekli yardımı yapması tembih edilerek Maraş Eyaleti'nin bu eşkıyalardan temizlenmesi ve isyanlarının sona erdirilmesi talep edilmektedir. Söz konusu aşiretlerin isyanının bastırılması için Maraş ileri gelenlerinden Zülkadirzâdelere, Bayezidzâde Numan Bey'e, Antep ayanından Battalzâde'ye, Elbistan voyvodası Karabekirzâde'ye, Gök Velizâde Abdullatif'e, Maraş ileri gelenleri ile Yeniçeri süvarilerine, zabitanlara ve Maraş'taki askeri yetkililere bu fermanın birer sureti gönderilerek gerekli yardımların yapılması emredilmektedir.¹

Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli) ve Andırın'da Bozdoğan Aşiretinin Ayaklanması

Bozdoğan Türkmenleri Maraş Eyaleti'nin Kars-ı Zülkadiriye sancağı ve Andırın nahiyesinde yaşamaktaydılar. Bunlar bir boybeyinin denetimi altındaydılar. 1774 tarihinde Maraş kadısının İstanbul'a gönderdiği i'lâmından anlaşıldığı üzere Maraş Eyaleti'nin Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli) Sancağı havalisinde yaşayan Bozdoğan Aşiretleri öteden beri kendi hallerinde olmayıp Sivas ve Kayseri havalilerinde kasabalara ve köylere inerek meskûn binalara saldırıp, yolları kesip, insanları öldürüp onların mallarını yağmalamaktaydılar. Bunların boy Beyi olan Abdulkerim oğlu Süleyman Bey aşiretini düzen altına alacağı yerde onların bu

---

¹ C.ZB. 2866/1.

şekavetlerine müsamaha göstermekteydi. Bunların yaptıkları gün be gün artınca Kerim oğlu Süleyman Bey'e emirler gönderilerek aşiret mensuplarının olaylarını engellenmesi istenmiştir. Bu eşkıyalıkları yapan Bozdoğan aşireti mensuplarının kışlaklarında basılarak gerekli cezaların verilmesi için Maraş kadısı tarafından bir i'lâm gönderilmiştir.

Bozdoğan Aşireti mensuplarını yola getirip isyan ve bozgunculuklarını önlemesi gereken boybeyi Abdulkerim oğlu Süleyman bu esnada ocak salyanecilerinden Mehmed Çavuş'un üzerine hücum ederek kapısında bulunan 10.000 kuruş mal-ı mirî para ve eşyayı yağmalamıştır. Söz konusu çavuş durumu bir arzuhalle yetkililere bildirmiştir.

Maraş kadısının Bozdoğan Aşiretinin şekavetleri sebebiyle yazdığı i'lâm üzerine Maraş Beylerbeyi Abdullah Paşa'ya¹ 1774 tarihinde bir hüküm gönderilmiştir. Kadının i'lâmında belirttiği hususlardan bahsedilen hükümde Abdullah Paşa'nın Bozdoğan aşireti üzerine giderek başta boy beyleri olan Abdulkerimoğlu Süleyman ve diğerlerini yakalayarak Mehmed Çavuş'tan aldıkları 10.000 kuruş ve yağmaladıkları diğer malları alarak söz konusu eşkıyayı yakalayıp suçlu olanlara gerekli cezaları vermesi istenmektedir. Abdullah Paşa'dan durumu İstanbul'a bildirilmesi de istenmektedir.² Bozdoğan Aşireti, Bayezidli ailesi ile de akrabalık kurmuştur. Kalender Paşa'nın kardeşi Yusuf Bey, Bozdoğan aşiretinin boy beyi Abdulkerim Bey'in kızı Kara Fatma ile evlenmiş ve bu evlilikten ileride Maraş valisi olacak Süleyman Bey doğmuştur. Süleyman Bey, amcası Kalender Paşa'nın ölümünden sonra Maraş idaresinde söz sahibi olmuştur. Onun annesi Kara Fatma ise Kalender Paşa'nın kethüdalığını yapmıştır.

Antep'te Karışıklıklar

Maraş Eyaletine bağlı Antep kazasının içini ve dışını rezil ve süfeha zapt edip fakir fukarayı perişanlık içinde bırakmışlardı. Ahali işlerini yapamaz hale gelmişti. Antep ahali dert ve sıkıntılarını birçok kez şikâyet etikleri halde onlara yardım eden bulunamamıştı. Ahali İstanbul'a gönderdikleri şikâyetlerinde

---

¹ **Silahtar Abdullah Paşa**; 1783 tarihinde vefat eden Abdullah Paşa pek çok yerde valilik yaptıktan sonra Maraş'a atanmıştı. Bkz: Ahmed Vâsîf Efendi, **Mehasinü'l-Âsâr-ve Hakâikü'l-Ahbâr**, (Yay. M. İlgürel), TTK Yay., İstanbul 1994, s.218.

² C.DH. 3762/2

şehirlerinden eşkıyanın temizlenmesi, düzen ve asayişin sağlanması, için bir ferman gönderilmesini talep etmişlerdir.

Antep'te düzen ve asayiş sağlayacak olan Maraş idarecileri ve yetkilileri bu sırada bu durumu yapacak durumda değildiler. Çünkü Maraş'ta Zülkadirli ve Bayezidli aileri aralarında eskiden beri devam edip gelen düşmanlıklarını icra etmekteydiler. Maraş ahali de kendi emniyetlerini sağlamak amacıyla bu firkadan birine iltica etmek zorunda kalmıştı. Şehirde güçlü olan bu firkalar da çevrede bulunan aşiretlere dayanarak mahalli düzeni sağlamaya çalışmaktaydılar. Antep'te düzen ve asayiş bozan, fitneye sebep olanların etkisiz hale getirilmesi için vakit kaybedilmeden harekete geçilmelisi lazımdı. Bu konuda gerekli karar ve önlemlerin alınması için İstanbul'daki yetkililerden destek alınmalıydı.

Bu sırada Maraş valiliğine atanan Abdullah Paşa'ya, Antep'teki bu karışıklar sebebiyle bir buyruldu gönderilmiştir. Bu buyrulduda Maraş valisine, Antep naibin eşkıya ile baş edemediği, bu yüzden de kendisinin şehrin iç ve dışında olan eşkıyayı temizleyerek halkın huzurunu sağlanması emredilmiştir.¹

Elbistan Voyvodası ve Maiyetinin Öldürülmeleri

Elbistan kazası Voyvodası İbrahim Ağa ve 5 hizmetçisi, kasaba voyvodası Hasan, oğlu, Kara İbrahim oğlu Recep, Hasan ve yardımcıları Hacı Musa ve Hacı İbrahim adlı şahıslar tarafından 1766'da öldürülmüş ve malları yağmalanmıştır. Voyvoda İbrahim'in varislerinden kardeşi Hüseyin, kız kardeşi Hatice ve diğer iki şahıs İstanbul'a arzuhal sunup söz konusu katillerin cezalandırılmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa ve Maraş kadısına bir ferman gönderilmiştir. Bu fermanda Elbistan Voyvodası İbrahim'in kasaba voyvodası Hasan ve adamları tarafından haksız yere öldürüldüğü, suçluların cezalandırılması ve gerekli araştırmaların yapılması için Ali Ağa'nın mübaşir tayin edildiği belirtilerek, mütesellim ve diğer yetkililer tarafından gerekli yardımların yapılarak söz konusu cinayeti işleyen şahısların yakalanıp Maraş kadısının huzuruna çıkarılıp, mahkeme edilerek hak ettikleri cezaya çarptırılması istenmektedir. Bu konuda gereğinin yapılması için ferman gönderilmiştir.

---

¹ C.ZB. 2865

Zülkadirzâde Numan Bey 1773-74

Daha önce bahsi geçtiği üzere Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa mütesellimliğe ve kapıcı başılığına Bayezidzâde Numan Bey'i getirmişti. Ancak bir süre sonra bu görevlerden azledilen Numan Bey'in yerine adaşı olan Zülkadirlilerden Numan Bey kapıcıbaşı olarak tayin edilmiştir. Derviş Mehmed Paşa, Zülkadirzâde Numan Bey'i kapıcı başı atanması için 1773 tarihinde padişaha başvurmuş ve neticede padişah 1774 tarihinde Numan Bey'e kapıcı başılık payesi vermiştir. Fermanla belirtildiği üzere Kilis ve Azez sancaklarının Maraş'a yakınlığı sebebiyle paşaya bağlandığı belirtilerek buraların vergisini toplaması içinde Zülkadirzâde Numan Bey'e kapıcı başılık verilerek bu işle görevlendirildiği belirtilmektedir. Paşaya, Kilis ve Azez sancaklarının iki yıllığına verildiği belirtilerek bu yıllara ait vergilerin toplanarak hazineye intikal ettirilmesi istenmektedir.

Söz konusu bu iki livanın mukataasının 1187 senesi Martından itibaren paşaya verildiği belirtilmektedir. Azez mukataasının senelik 35.449,5, Kilis mukataası için de, 45.707 kuruş bedeli olduğu belirtilerek bunun toplanarak hazineye verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu işle görevlendirilen Zülkadirzâde Numan Bey'in bu parayı vermediği takdirde kendi malından bunun tahsil edileceği de belirtilmektedir. Ayrıca Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa'ya kendisinin istemesi ve kefil olması yüzünden Numan Bey'e bu görev verildiği de hatırlatılarak kethüda Karakulak Mehmed tarafından durumun arz olduğu belirtilmektedir.¹

Maraş Valisi Abdullah Paşa 1774

1774 Ağustos ayı içinde (H. Cemaziyelahir 1188) Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa'nın görevden azledildiği ve yerine Abdullah Paşa'nın tayin edildiği anlaşılmaktadır. Maraş valisi Abdullah Paşa'ya, Maraş kadısına ve diğer ileri gelenlere gönderilen fermanla 5-6 seneden beri devam eden savaşlar sebebiyle (Osmanlı- Rus Savaşı) memleketin nizamının kalmadığı ve vergilerin toplanamadığı belirtilerek, bu fırsatları değerlendiren eşkiya ve diğer şahısların halka baskı ve zulüm yaptıkları belirtilmektedir. Hatta Maraş ahalisi iki fırkaya ayrılarak

---

¹ C.DH /301/No:15009.

kendilerinin eski kanunlarını icra ederek devlete itaatten uzaklaşmışlardı. Maraş'ın ileri gelen Bayezidli ve Zülkadirli aileleri aşiretleri kendi yanlarına çekerek diğerleri üzerinde baskı uygulamaya kalkışmaktaydılar. Padişahın gönderdiği fermanla, Maraş'ta karışıklıklara sebep olan Zülkadirli ve Bayezidli fırkaları üzerinde devlet otoritesinin sağlanmasını istenmektedir. Abdullah Paşa'nın Maraş ayanlarını, ulemasını ve diğer ileri gelenlerini huzuruna davet ederek memleketin düzenini kimlerin bozduğunu, fitne ve fesada kimlerin sebep olduklarını, onlara sorarak gerekeni yapması istenmektedir. Hatta Maraş halkının iki fırkaya ayrılarak bir fırkanın nefsanîyet duyguları ile hareket ederek diğerinin üzerine baskı yaptığı ve karışıklığa sebep olduğu belirtilerek, bunların önünün alınıp memlekette düzen ve asayişin sağlanması istenmektedir. Düzeni bozan ve fesada sebep olanların haklarından gelmesi tembih edilmektedir. Maraş valisinin asayiş ve düzeni sağlarken de doğruluk ve dürüstlükten ayrılmaması tembih edilmektedir.¹

Maraş Eyaletinden alınması gereken imdat- hazariyenin tahsil edilmesi için vali Abdullah Paşa'ya bir hüküm gönderilmişti. Abdullah Paşa sadarete gönderdiği tahriratı ile bu vergiyi toplamaya çalıştığını bildirmişti. Hükümden anlaşıldığı üzere H.1188 senesine ait (1775) Maraş vilayetinden 25.000 kuruşluk imdad-ı seferiyenin² yarısı hazine-i amireye, dörtte birinin ise vezir Abdullah Paşa'ya verilmesi gerektiği belirtilmekteydi. Abdullah Paşa'nın tahriratından anlaşıldığına göre Maraş imdad-ı seferiyesinin eskiden 23.000 kuruş toplandığı ve gelen hükümde bunun 2.000 kuruş artışla 25.000 kuruş toplanması gerektiği belirtilmekteydi. Bu yıla ait 23.000 kuruşluk imdad-ı seferiyenin dörtte birlik kısmı olan 4.762,5 kuruşluk birinci taksiti Maraş'ın eski valisi Derviş Mehmed Paşa'nın zimmetinde kalmıştı. Bu paranın 3.000 kuruşu Malatya sancağı ahalisinden tahsil edilecekti.

Öteden beri Keban Madenine kömür nakil etmek üzere gerek seferiye gerekse tekâlif-i örfiyeden muaf olanlardan başka iktiza eden 3.737,5 kuruş, söz konusu çentruz tarafından tahsil edilmesi ve hazineye teslim olunması için mütaahit olmağla söz konusu seferiyenin eskisinden fazla olarak 2000 kuruş fazla

---

¹ C.AS. 47980/2

² *İmdad-ı Seferiye*: Savaş zamanlarında Eyalet valilerinin ahaliden aldıkları paraya denirdi. Bu yılda iki defa alınrdı.

toplanması ve Derviş Mehmed Paşa'nın zimmetinde kalan kısmının da tahsil edilmesi için Maraş kadısı bir i'lâm göndermişti.

Kayıtlara müracaat edildiğinde Maraş eyaletinin 1188 yılına ait 25.000 kuruş imdad-ı seferiyenin Muharrem ayının başında tahsil edilen 11.500 kuruşun valiyeye tahsis edildiği geri kalan 13.500 kuruşun ise tahsil edilmesi için divan-ı hümâyûn tarafından Maraş valisine emir yazılmıştı. Ancak vali eyaletinden toplanan İmdad-ı seferiyesinin 23.000 kuruş olduğu neden 25.000 kuruş toplanacağını sormuştur. Yapılan araştırmada 1731 Haziran ayı başında (H.Evahir-i Zilkade 1143) Maraş Eyaletinden toplanan 23.000 kuruş imdat-ı seferiyeye Maden eminine verilmek üzere 2.000 kuruş daha eklenmesi kabul edilmiş ve bunun da her sene toplanması kararlaştırılmıştı. Söz konusu 2.000 kuruş imdad-ı hazariye ve seferiyenin acil olarak tahsil edilerek 1189 senesine ait olanın da tahsil edilerek Malatya'nın imdad-ı seferiye ve hazariyesi olan miktarın Keban emini marifetiyle bir an evvel toplanarak, kömür bahasına harcanmak üzere 1775 Mart ayı ortalarında (H.Evasıt-ı Muharremi 1189) Maden emini ve Malatya kadısına hitaben hüküm yazıldığı baş muhasebe kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Netice olarak Maraş eski valisi Derviş Mehmed Paşa zimmetine geçen 4.162,5 kuruşun alınması ve Abdullah Paşa tarafından verilmesi taahhüt edilen 3.132,5 kuruş da şimdiye kadar verilmediğinden tahsil edilmesi istenmektedir.¹

Maraş Eski Müftüsü Seyyid Ataullah Ve Zükadirzâde Mahmut
Ve Yeğeni Ömer Beylerle İlgili Şikâyet Arzı
Belge No : 26 C.T.ADLİYE 4397/1

Atebe-i aliye-i ada-leti unvane ve sūdde-i seniyye-i saâdete Nişan lâ-zâlet aliyyeten ile yevmi'l mizane türabına Medine-i Maraşta sakin ülama ve sülaha ve eimme ve hütaba ve sâdatı kirâm ve âyane vülâti bilcümle fukarâ dayimlerinin muhzırları arzı halleri ve sadak makalleri Medine-i Maraş sükkanında müşarun ileyh maruf ve meşhur ayana ve müftiyyi esbak es Seyyid Ataullah Efendi ve oğulları nakib-i esbak Muhammed Ağa ve Ali nâmu kimesneler haklarında

---

¹ C.ML. 12175.

nefiy sâdır olan bir kıt'a emri ali Maraş mahkemesine vürüt cümle müvacehesinde fetih ve kiraat olunup bundan akdem ba emr-i âli matlup buyrulan hâne avâriz varaka iştırası Birecik nâmu mahalle inşası matlup olanlar kiramına mübayaalar tevzi ve taksim pusula mübaşirine teslim olduktan sonra merkumlar tecemmü ve tuyan tatil ve izmihlaline badi oldukları der adalet penahiye arz ve muhzır olunmuşken eseri asarı zuhur itmediği ecliden güna bigun fesâdına ihanet zulümlerine tefvit ve mesbuk almışlar olmayan mevade hasaret edip bu defa sâbikan Maraş Valisi vezir Ruşentayr ve devletli Abdullah Paşa hazretlerine su-i kasdı asakiri vafire ile vezir müşarün ileyh hazretleri üzerine hucum edip hakkında defaatle emr-i âli sâdır olan maktul Zülkadir oğlu Mahmut Bey biraderi oğlu Ömer Bey ile ittihad ve daimen ibadullah isal mutasarrıfi tezayüd ve Medine-i mezburenin harabına ve evamirü aliyenin ademi infazına ve malı mirinin tatiline merkurum Ataullah oğlu Mehmed ve Ali nâmu kimesne bais ve badi oldukları cümlemizin marifetimiz olmağla badel veche kale rasululahi (Küllüküm râin ve küllüküm mes'ülün an raiyyetihi" (Raiyyetinden dolayı, idare ettiği insanlardan dolayı, ahirette vay valinin başına geleceklere) fetvası üzere merkumları itibarü's sahih Haleb şehba sükkanlarından Celil Efendi misüllü kavi mübaşir marifetiyle Kıprıs kalesine kale-i bend olmadıkca şer-i şerif ve infaz emr-i ali olmamağla evvelki vâki mahaldir hasbunallahî mülükül meal paye-i seriri i'lâma muhzırta arz-u hal olunur. Baki hazreti menlehul emrindir.

İsim ve Mühürler

Bende Mehmed bi medrese-i Gadiriye –Kuds-i şerif

Bende Ömer Dizdar-ı kale-i Maraş

Es syyit Mustafa el Müderrisi bi medrese-i Bektutiye

Es seyyit Ali el müderrisi bi medrese-i hasbi

Mehmedil Marun bi medrese-i as.....

Mehmed Said el-Marun .....

Nemegahu fakirül .... Ahmed Reşit el imamı bi camii el hac Hüseyin

Nemegahu fakirül Ahmed şeyh kürsi bi camii kebir.

Ayandan Eski Müftü es-Seyyid Ataullah ve Olayları 1774

Maraş valisi Abdullah Paşa zamanında şehirde işler karışmıştı. Bayezidli ve Zülkadirli ailelerinin sebep olduğu karışıklıklara, bir de eski Müftü, nakibü'l-eşraf kaymakamı¹ ve müderris es-Seyyid Ataullah Efendi'nin olayları eklenmişti. Bu yüzden Kudüs Gadiyye Medresesi müderrisi Mehmed, Maraş kalesi dizdarı Ömer, Bektutiye Medresesi Müderrisi Mustafa, Müderris Mehmed el-Marun, Mehmed Said el-Marun, el-Hac Hüseyin Camii imamı Ahmed Reşid ve Maraş Ulu Camii Şeyhi Ahmed tarafından sadarete bir şikâyet arzı sunulmuştur.

Maraş ileri gelenlerinin şikâyetlerinde belirttikleri hususlardan dolayı yetkililer es-Seyyid Ataullah Efendi, oğulları Mehmed ve Ali haklarında sürgün kararı almıştı. Bu karar Maraş mahkemesinde herkesin gözü önünde açılıp okunmuştu. Bu karara göre söz konusu kişiler Birecik kalesine sürgün edilecekti. Ancak bu kişilerin sürgünü ile ilgili her türlü tedbir alınmışken bir yolunu bularak sürgüne gitmemişlerdi. Bu defa bu kişiler Maraş ileri gelenlerinden Zülkadirzâde Mahmud Bey ve kardeşinin oğlu Zülkadirzâde Ömer Bey'le birleşip Maraş Valisi Abdullah Paşa'nın üzerine hücum etmişlerdi. Bu yüzden Maraş harap olmuş, vergiler toplanamamış ve gönderilen emirlere uyan olmamıştır. İstanbul'dan Zülkadirzâde Mahmud Bey'in ortadan kaldırılması için hüküm gönderilmiş ve bu gelen karar gereğince bu şahıs öldürülmüştür. Es-Seyyid Ataullah Efendi, oğulları Mehmed ve Ali haklarında ise ikinci defa sürgün emri çıkarılmıştı. Söz konusu kişiler Maraş'ın harap ve emr-i âlînin geçersiz olmasına, mutasarrıfın zor durumda kalmasına, şehirde vergilerin toplanamamasına neden olmuşlardı. Bu yüzden bu şahısların Haleb'in ileri gelenlerinden mübaşir Celil Efendi nezaretinde Kıbrıs'a sürgün edilmeleri kararlaştırılmıştı. Bunların sürgün edilmediği takdirde Maraş'ta sükûnet ve huzur sağlanamayacağı ve karışıklıklar devam edip gideceği belirtilmektedir.²

¹ *Nakibü'l-Eşraf Kaymakamlığı*: Eyalet ve sancaklarda seyid ve şeriflerin haklarını korumak için kurulmuş bir teşkilattır.

² C.ADL. 4397/1.

Ekim- Kasım 1777'de (H. Ramazan 1191) es-Seyyid Ataullah Efendi ile ilgili Maraş kadısı İsmail Efendi tarafından da İstanbul'a gönderilen i'lâmda daha önceki şikâyet arzında ifade edilen bilgilerin benzeri bulunmaktadır. Neticede haklarında sürgün kararı verilen Seyyid Ataullah ve oğullarının Birecik kalesine sürgün edilerek gemiler için kereste mübayası ile görevlendirilen kişilere teslim edilmişti. Bir süre sonra bu şahıslar affedilip ve Maraş'a dönünce eski huylarına devam ederler. Seyyid Ataullah Efendi ve oğulları, Zülkadirzâde Ömer'le ittifak yapıp Maraş valisi Abdullah Paşa'nın üzerine hücum ederek onu öldürmeye kastetmişlerdir. Haklarında yapılan şikâyette onların Maraş'tan çıkarılmadıkça şehirde sükûnetin sağlanamayacağı belirtilmektedir.¹ Bu arada Maraş ahalisinden bazı şahıslar da Andırın'da ikamet eden Bayezidzâde Abdullah Bey'in yanına kaçmışlardı. İsyan halinde olduğu belirtilen Bayezidzâde Abdullah Bey'in Haziran 1780'de idam (H.29/Ca/1194) edilerek başının İstanbul'a gönderilmesi emredilmektedir.²

Bayezidzade Abdullah ve Kanadıkırık Mehmed ve Eski Müftü sey-yid Ataullah İle ilgili Bir hüküm

Hala Maraş Beylerbeyi Osman dâme ikbâlehû ve Maraş Müftüsü kadısına hükümki senki mir-i miran mûmâ ileyhsin bu defalar der ribab-ı Atike-i fukarâ vârid olan tahrîratında Maraş kadısı mevlana Es-seyyid Mehmed Hâşim zîde fazlununün i'lâmında ve ahâli-i bir kıt'a mahzarlarından Maraş sükkanından ayan ve münkalebe Seyyid Ataullah ve oğulları Seyyid Ali ve Seyyid Mehmed nam-ı kimesneler muvafızı fitne ve fesâd ve muceb ihtilal bilad oldukları bundan akdem bil i'lâm ve muhzırlarının olduğuna binâen Kıbrıs Ceziresinden müteğalliben için emr-i âlî şanın isdâr oldukça bez-i nisan ile bir takrib tahlis-i giriban ve bu Eyâletin Maraş sükkanında Bayazıtoglu Abdullah nam-ı şâkî ile ittihad-ı takviye fesâd ve merkumun hevardarları Kanadıkırık Mehmed dahî şâkî mezbur Abdullahı naibden muharebe ve merkum Seyyid Ali Andurun nam-ı mahalle müftü mezburun yanım ma ve o şehre davet ve ihtilal nizamı

¹ C.ADL.4397/2

² C.DH.349/17410.

memlekete mübâderet etmelerinden naşi salifüz zikir beş neferle cezaları tertib ve merkumun Seyyid Ali ve Mehmed ve Kanadıkırık oğlu Mehmed dahî hıyni muharebede ahzi ve hapsi olmağla rahmen lil fukarâ merkumlar mübaşir marifetiyle Kıprıs ceziresine nefiy olmaları bâbında emr-i şerifim suduru tahrîr ve istid 'â olunduğu ecliden mübaşir marifetiyle salifüz-zikir el-hac nefer Kıbrısa nefiy olmaları fermânım olmağın imdi senki mi-i miran ve Maraş kadısı Mevlana mûmâ ileyhesiz tahrîr ve i'lâm olunduğu üzre mahbus-u merkuman Seyyid Ali ve Mehmed ve Kanadıkırık oğlu Mehmed ihtilal-ı nizam memleket-i izrar ahâli-i ve raiyeti mucebi harekete tasdirine binâen nefi ile tedib ve sairlerinin terhib-i lazim gelmekle mezburdan üç nefer habsi için muhafızları halatına vakti birle mübaşir mûmâ ileyh marifetiyle ol hale tedibi Kıprıs Ceziresine ala tarik-i nefiy irsal ve tesyire ihtimam-ı mübâderet ve senki Mevlana mûmâ ileyhsin vüsullerinin merkumani Kıbrısa menfiyyen meks aram ettirip bila emr-i şerif mahal-i âhere ulaşanlar hakkında bu tarafa vüsullerini mübaşir-i mûmâ ileyh ile der seadete i'lâma mübâderet ile babının emr-i şerif ba verilmiştir.(1782) tarih 1197

1782'de Maraş valiliğine Abdullah Paşa'nın yerine Osman Paşa tayin edilmişti. Bu tarihte Maraş ileri gelenlerinin arzları üzerine, İstanbul'dan 1782 (H.1197) de beylerbeyine, müftüye ve kadıya bir hüküm gönderilmiştir. Bu hükümden anlaşıldığı üzere Ataullah Efendi ve oğullarını Maraş Valisi Osman Paşa, Kadı es-Seyyid Mehmed Haşim ve ahali şikâyet etmişlerdi. Onların ifadelerine göre ayan ve mütegalibe Seyyid Ataullah, oğulları Seyyid Ali ve Seyyid Mehmed fitne, fesat ve ayaklanma halinde bulunmaktaydılar. Hatta Seyyid Ataullah ve oğulları, Bayezidoğlu Abdullah Bey'le ittifak edip fesatlarını artırmışlardı. Bu kişilerin taraftarı olduğu belirtilen ve Maraş'ta ikamet eden Kanadıkırıkzade Mehmed, Bayezidzâde Abdullah ile haberleşip, Seyyid Ali tarafından Andırın'da bulunan eski müftü Ataullah Efendi'nin yanına getirilmişti. Neticede bunların hepsi isyan yolunu tutmuşlardı. Üzerlerine gönderilen askerler onları mağlup edip Kanadıkırıkzâde Mehmed'i, Ataullah Efendi'nin oğulları Mehmed

ve Ali'yi yakalayıp haps etmişlerdi. Bayezidzade Abdullah ve Ataullah Efendi ele geçirilememişti. İsyancıların Kıbrıs'a mübaşirler vasıtasıyla sürgün edilmelerine karar verilmiştir. Bu hükümde Maraş Beylerbeyi Osman Paşa ve kadıya sıkı sıkıya tembih edilerek bu kişilerin Kıbrıs'a gönderilip orada hapsedilmesi istenmekteydi.

Maraş Valisi Osman Paşa'nın Kılıçlı Türkmenlerinin üzerine gittiği sırada Maraş ayamı ve mütegalibeden Seyyid Ataullah, oğulları Seyyid Ali ve Mehmed adlı kişiler bir kaç seneden beri devlete karşı isyan eden, kanunlara uymayan ve fukaraya baskı ve zulüm yapan Bayezidzâde Abdullah Bey'i mütesellim yapmak amacıyla Maraş'a davet etmişlerdi. Hatta bunların Kılıçlı taifesiyle de haberleşip onları fitneye kışkırttıkları ahali tarafından bilinmekteydi. Ahali bu konuda padişaha arz sunmuştu. Bunun üzerine İstanbul'dan gelen hükümle bunların Kıbrıs'a sürgün edilme kararı gelmişti. Fakat Ataullah Efendi bu karar gelmeden önce kaçıp İstanbul'a giderek haklarındaki kararı hafifletmeye çalıştığı sırada oğlu Mehmed başına topladığı rezil şahıslarla Maraş mahkemesine saldırarak kapıya kurşun sıkıyordu. İstanbul'dan Maraş'a dönen Seyyid Ataullah Efendi yine kendi halinde durmayıp fitne ve fesada devam etmişti. Bu esnada 1782'de Maraş Beylerbeyliği Zülkadirzâde Seyyid Ömer Paşa'ya verildiğinde bu şahıslar korkularından gece vakti Andırın'da bulunan Bayezidoğlu Abdullah Bey'in yanına kaçmışlardı. Maraş kadısı İstanbul'a gönderdiği ilamda Ataullah Efendi ve adamlarının eski kayıtları gereğince Kıbrıs'ta Magosa kalesine kalebent edilmeleri için Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa'ya bir hüküm gönderilmesini ve mübaşir tayin edilmesini talep etmişti. Maraş ahali de bu konuda paşaya şikâyette bulunmuştu. Ömer Paşa da bu konu ile ilgileneneğine dair bir mektup yazmıştı.¹

Kanadıkırıkzâde Mehmed Efendi'nin Kıbrıs'a Sürgün Kararı

Yukarıda bahsi geçtiği üzere Maraş ulemasından Kanadıkırıkzâde Mehmed Efendi Maraş'ı terk ederek Seyyid Ataullah Efendi ve oğullarına katılmış ve Andırın'da bulunan Bayezidzâde Abdullah Bey'in yanına gitmişti. Maraş Beylerbeyinin bunların üzerine asker sevk edip tutuklamasıyla

---

¹ C.DH. 12410.

Kanadıkırıkzâde Mehmed Efendi de Kıbrıs adasına sürgün emri almıştı. Ancak onun affedilmesi için bazı kişiler devreye girerek bir arz sunmuşlardır. Bu arzda Maraş ulemasından olup, gece ve gündüz ilim talimi ve tedris yaparak vaktini geçiren, Maraş halkının kendisinden memnun olduğu Kanadıkırıkzâde Mehmed Efendi'nin bazı şahıslar tarafından isyancı müfsitlerin adamı denilerek, hakkında zorla bir i'lâm çıkarılıp, İstanbul'a gönderildiği belirtilmektedir. Bu yüzden İstanbul'dan gelen emirle isyancılarla birlikte onun da Kıbrıs'a sürgün edilmesi kararı verilmişti. Bu yüzden Kanadıkırıkzâde Mehmed Efendi perişan olmuş, ona merhamet edilmesi ve affedilerek serbest bırakılması için Maraş kadısı tarafından bir i'lâm, ahali tarafından bir muhızır ve Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa tarafından da bir mektup gönderilmiştir.

Maraş Valisi Süleyman Paşa

Osman Paşa'dan sonra Maraş valiliğine Süleyman Paşa tayin edilmişti. O da 11 Haziran 1778'de (H. 15 Cemaziyelevvel 1192) Maraş valiliği görevinden azledilip Musul Valiliğine atanmıştır.

Maraş Valisi Çerkez Hasan Paşa

Süleyman Paşa'nın Maraş valiliğinden azledilmesinden sonra yerine 8 Ekim 1778'de (H.16 Ramazan 1192) daha önce Musul valisi olan Çerkez Hasan Paşa¹ getirilmişti. Ancak Hasan Paşa Osmanlı- Rus hududunda olan İsmail kalesinde görevli olduğundan yerine eyaleti idare etmek için bir müteselimin görevlendirilmesi gerekmiştir. Bu iş için de Vali Süleyman Paşa'nın azl tarihinden itibaren Bayezidzâde Abdullah Bey'in Maraş mütesellimliğine atanması sadrazamın yazısı ile padişah I. Abdulhamid'e sunulmuştur.²

Hasan Paşa'nın Maraş Beylerbeyi tayin edilmesinden sonra, eyaletin kazalarından vali için senede iki taksid halinde 11.500 kuruş imdad-ı hazariyenin toplanması için 30 Ocak 1178'de (H.Gurre-i Muharrem 1192) karar alınmıştır. Toplanacak paradan

---

¹ *Çerkez Hasan Paşa*: s-Savaşlarda başarılı olmuş ve güzel hizmetlerde bulunmuş olup 1789'da vefat etmiştir. Sicil-i Osmanî, C. S.633.

² *C.D. 8385/2.*

herkesin hissesine ne kadar düştüğü konusunda Maraş kadısı Ahmed Efendi bir i'lâm göndermiştir.

Saçaklızâde Mehmed'in Adının Geçtiği

Bir Belge

Belge No : 14

C.M. 1052

Daftül hüžün vel elem veliyyü niam kafe üm hazretleri sağolsun

Arzu hal daileridir Alauddevle evkafından kuds-u şerifte vaki kadriye medresesi vakfiye-i mamul bihasında ülemai Maraş meşruta olmağın ülema-i Maraştan Hasan Efendi nam-ı kimesne mutasarrıf iken fevt oldukta kuds-u şeriften Abdulmuti nam-ı kimesne İslambolda bulunmak hasebiyle hilafı şart vakıf medrese-i mezbûra alıp vakfı şer'a gâdir etmekle etmekle Maraş naibi Mehmed Efendi arzı ile bu daiyelerine tevcih buyrulmuş iken mezbûr Abdulmuti ve sairleri hilafı şart vakıf taaruzunda hali olmadıkları ecliden bu daiyelerine kel evveli ibka ve yedine müceddeden beratı şerif ali-şan sadaka ve ihsan buyrulmak hasebine arzuhale cesaret olundu fermânımız men lehül emr-indir.

Ed-dai elfakir Mehmed Saçaklı zâde el-Maraşî

Tarih 1143(1730)

Alâüddevle Bey'in Kudüs'te İnşa Ettirdiği Gadiiriye Medresesi ve Ceridzâde Hasan Efendi'nin Tevliyetine Tayini

Dulkadir Beyleri arasında en fazla imar faaliyetlerinde bulunan ve vakıf kuran Alâüddevle Bey'di.¹ O, beyliği süresince 1479-1515 tarihleri arasında Dulkadir topraklarında hatta beyliğin sınırlarından uzak yerlerde dahi eserler inşa edip vakıflar kurmuştur. Bu eserler günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlardan biri de beylik sınırları dışında ve o zaman Memlukların hâkimiyeti altında olan Kudüs-ü Şerif'te inşa edilen Gâdiriye Medresesi'ydi. Alâüddevle Bey bu medrese için bir vakıf kurmuş ve gelirleri için de Maraş'ın kaza ve köylerinde yaşayan gayrimüslimlerin cizye vergilerini tahsis etmişti. Osmanlılar zamanında da bu vâkıfa

¹ Dulkadir Beylerinin inşa ettiği pek çok eser ve kurdukları birçok vakıf vardır. Biz burada sadece Alâüddevle Bey'in Kudüs'te inşa ettirdiği Gadiiriye Medresesi üzerinde durmak istedik.

dokunulmamış, vakıf varlığını korumuş, vakfın mütevellileri de vazifelerini sürdürmüşlerdir. Bu medresenin 1800'lere kadar varlığını devam ettirdiği bilinmekte olup daha sonraki durumu meçhuldür.

Gadiriye Medresesi ile ilgili bir arşiv belgesindeki bilgiler dikkat çekicidir. Çünkü bu belgeyi kaleme alan şahıs Maraş'ın meşhur âlimi Saçaklızâde Mehmed Efendi olup 1730'larda Maraş kadısı olarak görev yapmaktaydı. Belgeden anlaşıldığı üzere Kudüs'teki Gâdiriye Medresesi vakfîyesine Maraşlı Hasan Efendi mutasarrıfken ölmüş ve yerine Kudüs'ten Abdulmuti adlı şahıs İstanbul'da giderek bu vakfın evraklarını alıp Maraş naibi Mehmed Efendi vasıtasıyla kendi üzerine tasarruf ettirmişti. Ancak söz konusu Abdulmuti Efendi ve sair şahıslar vakıf şartlarına haiz olmadıklarından önceki hak sahiplerinin tasarruf etmelerine karar verilmiştir 1730 (H.1143).¹

Ceridzâde Hasan Efendi'ye Kudüs'teki Gadiriye Medresesi

Tevliyetinin verilmesiyle ilgili Belge

Belge no16

C.M. 472

Der-ü devlet mekine-i arz-ı dâî kemîne-i budur ki Medine-i Maraş'ta sakin ülama ve süleha ve eimme-i hutaba ve fukarâ ve dâ 'ileri ba cemhimim mahfeli kazaya gelip şöyle tazallum hali ve takrir makal eylediler ki Alâüddeve Beyin evkâfından Kuds-i şerifde vâki vazife-i muayyene ile Gâdiriye medresesinin müderrislik tevliyetine mutasarrıf olan Hacı Ahmed Efendi fevt olup medrese-i mezkure ulama-i Maraşa meşruta olmak hasebiyle ma'a tevliha mahlülünden Maraşta sakin ilmi ve fazlı ile maruf ve salah ve takviye ile mevsuf otuz seneden mütecaviz neşr-ü ulum ve talim ve tazyif fûnun ile evka yekdar tekrar olan Ceridzâde Hasan Efendi dâ 'ilerine bila taleb ba-işaret aliye-i tevcih ve inayet buyurulup iyali ve medarı ve maaşı ancak medrese-i mezkure ma'a tevellihaya münhasır olup hizmetinde bir türlü kusuru ve mucib azli yoğ iken müteveffa-ı mezburun cahil ve nâ-ehil ve erâzil-i nâs ve süfihadan iki oğlu kalup tahsil-i ilm-i şerif rağbet etmediklerinden maada nice ifal-ı şenia ile meşhur ve

¹ C.ML. 16/1052.

ahlak-ı zemime ile menfur olan oğlu Mehmed mahalli halvette Fahişe ile ahzolunup vaz-ı zindan olunmağla bir tarik ile firar ve Asitane-i aliyeye varup nisf medrese-i mezbura maa nisf tevelliha yedimizdir deyü merkur Hasan Efendi dailer üzerinden ref ve yalnız kendü üzerinde berat ettirip ğadr etmişken envai sehimle müttehim ve sırkat ile muahaza olunup kat-i yed lazım gelen diğer karındaşı Ahmed dahî asitane-i aliyeye firar rubu medrese-i mezkure ile nısıf tevelliyeti merkur Hasan Efendi dâ 'ileri üzerinden ref ve kendi üzerine berat ve gadr eylemekle vâki hal bizlerdir devlet dare muhzırla arzuhal eylediği siz dahî vukua üzere i'lâm ediyorken deyü .biemrihi iltimas etmeleriyle fil hakika hali sübutt olunan minval üzerine olduğuna bu dâ 'ilerinini dahî ilmi bi kemale muhit olunmağla zikr olunan medrese-i mezkurennin nısfı maa nısıf tevelliye Muhammed ref inden ve rubuu medrese-i merkuma mea nısfı tevelliye diğer oğlu Ahmed refinden sahi evla olan merkur Hasan Efendi daiyelerine tevcih ve ihsan buyrulmak ricâsında evvelki vâkiu'l-haldır bil iltimasdır devlet- medarı ali vukua arz ve i'lâm olundu baki emri fermân hazreti men lehül emrindir hurrire fi evahiri şehri rebi ülahir es sene erbea semanin ve miete elf 1184 21.10.1770.

*El abduddai eddevletül aliyetü Osmaniye
Es-Seyyid Ahmed el-Mevlena Kuds-i şerif*

Kudüs Kadısı es-Seyyid Ahmed Efendi tarafından yazılan 21 Ekim 1770 tarihli bir i'lâmda Kudüs'teki Alâüddeve Bey'in yaptırdığı Gâdiriye Medresesi ile ilgili ilginç bilgiler öğrenmekteyiz. Buna göre; Alaüdevle Bey Evkavından Kudüs-ü Şerif'teki Gâdiriye medresesi vazife ve müderrisliğine mutasarrıf olan Hacı Ahmed Efendi vefat etmiştir.

Hacı Ahmed Efendi'nin ölümü ile medrese tevliyeti boş kalınca, medrese Maraş'a bağlı olması sebebiyle, Maraş'ta ikamet eden, ilim ve fazlı malum, salih ve takva sahibi, 30 seneden beri ilim neşr ve talim eden ve fen ilimlerine maruf Ceridzâde Hasan

Efendi¹'nin bu göreve getirilmesi istenmiştir. Hasan Efendi'nin maaşı ve geçimi bu medresenin vakıf gelirinden sağlanmaktaydı. Onun hizmetinde bir kusur ve mucep yoktu. Müteveffa Hacı Ahmed Efendi'nin ise cahil, ahlaki bakımdan zayıf iki oğlu olup bunlar ilim tahsil etmeyip, kötü işleri yapmaktaydılar.

Ahmed Efendi'nin oğlu Mehmed, medresenin halvet mahallinde bir fahişe ile yakalanıp zindana konmuştur. Daha sonra o bir yolunu bulup firar edip İstanbul'a gitmiş, medresenin yarı tevliyetini kendi üzerine kaydettirtip, Ceridzâde Hasan Efendi'nin üzerinden olan tevliyeti kaldırmış ve kendi üzerine berat ettirmiştir. Hırsızlık gibi işlere bulaşan diğer kardeşi Ahmed de İstanbul'a gidip medresenin dörtte birini ve yarım tevliyetini Hasan Efendi'nin üzerinden kaldırıp kendi üzerine berat eylemiştir. Kudüs kadısı es-Seyyid Ahmed, söz konusu medresenin tevliyetinin yeniden Maraşlı Ceridzâde Hasan Efendi'nin üzerine geçirilmesi için bir i'lâm göndermiştir. Buna göre medresenin yarım hissesi ile tevliyetinin yarısı Mehmed'in üzerinden kaldırılmalıdır. Yine medresenin dörtte bir hissesi ile tevliyetinin yarım hissesi de Ahmed'in üzerinden kaldırılmalıdır. Medrese ve tevliyetin asıl sahibi Hasan Efendi'nin üzerine geçirilmelidir.²

Kudüs Gadiye Medresesi'nin Geliri İle İlgili Belge

Belge no :18

C.ML. 1620/2

*Kıdvetü'l- kuzât ve'l-hukkam madenü'l-fazl ve'l-
kelam mevzana Maraş kadısı zîde fazluhu ve kıdvetü
emacid ve âli şân Maraş cizyedarları zîde tevki refi
humâyun ve aslı olucak malum olaki Kuds-i şerifde
Gadiye Medresesi vakfının ber-veche iştiraken
mütevelliler olup vazifeleri Maraş cizyesi malından
muayyen olmağla müstehak oldukları vazifeleri tamamen
verilmek iktizası ederiken Maraş cizyedarı vakti
zamanıyla edasında teallül eylemeleri cizye-i mezbura
malında muayyen olan vazifeleri beher sene vakti
zamanıyla taraflarına teslim ve cizyedarların*

¹ *Ceridzâde Hasan Efendi*: Dulkadir beyliğine bağlı Cerid Türkmenlerine bağlı olan Hasan Efendi'nin aile mensupları Adana tarafından Maraş'a gelip yerleşmişlerdir. Aile mensupları Maraş'ta hala yaşamakta olup *Veziirler* diye bilinmekte ve *Alpaslan* soyadını taşımaktadırlar.

² *C.ML. 472.*

hesablarına mahsub olmak için emri şerifim sudurunu istid'â etmeğin kuds-i şerifde vâki ğadiriye vakfının tevliyeti başka başka berat-ı alışanlarımla Hasan ve Mehmed zide salahihanın münazatan üzerlerinde olduğu Anadolu muhasebesinde ve Maraşta vâki Alâüddevle evkâfından imaret-i nebeviye vakfı için Pasor ve KaraAğaç ve Kala-i Zeytun keferelerinden 153 neferin 55 er akceden 7650 akçe Kuds-i şerifte Alâüddevle medresesi vakfı için dahî Fenk kale-i zeytun karyesi keferelerinden 135 nefer 50 şer akceden 6750 akçe malı cizyedarların ceman 14.400 akçe hasıl yazılmağla 102 senesinde zikrolunan 14.400 çürük akçe ikrar olunup meblağ-ı mezbur Maraş cizyesi malından cizyedarlar yedinden ahz olunmak üzere 133 senesine zilkadesinde emri şerif verilip hususu mezbur eğerce uhde-i karibinde başka emr-i şerif verildiğinin kaydı bulunmayup lakin tarihi mezburdan bu ana gelince tarafı vakıf için ber mucep emr-i şerif cizyedarlarından ahz olunduğunu müşir surette berat-ı alışanıma huccet-i zuhur eyleye irade masrafı kaydıçün başka başka kaimeler verilip ol vecihle irade masrafı kayd oluna geldiği cizye muhasebesinden sene derkenar olunmağın derkenarlar mücebince emri şerif verilmek bâbında iftiharul ümara vel ekabir müstecema cem olmalı vel mefahir bil-fül baş defterdarım İbrahim sarım dâme uluvvühü telhis mücebince derkenar mücebince amel olunmak bâbında fermân-ı alışanım sâdır olmuştur buyurulmağın hukmü şerifim vardıkta Bu babda sâdır olan emr üzere amel edip hususu mezbur için eğerce uhde karibinde başka emri şerif yedlerinin kaydu bulunmayup tarihi mezburda bu ana gelince taraf vakıf için emr-i şerif cizyedarından ahz olunduğu fi müşiri suret beratı alışanım hücceti zahriye ile irade ve masrafı kayd için başka başka kaime ler virilüp ol cümle irade ü masraf oluna geldiği hazine-i amirem defterlerinde mestur ve mukayyed olmağla evvel geldiği veche üzere suret-i berat-i alışanıma hucyeti zahriye ile cizyedar merkum eda ettirip muğayiri kadimi teallül ve muhalefet ettirmeyesin şöyle bilesin alamet-i şerife

*itimad kılasun tahrîren fi evaili saferül hayr sene-i seba
tisin mieve elf.*

*Mühür: Seyyid Mehmed Haşim b. Abdulahad el kadı
El medrese-i Maraş nemegahu el fakir gufire lehu
Tabaka asluhu Hurrîre İslambol*

1783 Ocak ayında (H. Evail-i Safer 1197) Maraş kadısı ve cizyedarlarına bir hüküm gönderilmiştir. Bu hükümde Kudüs'teki Gâdiriye Medresesi vakfına Maraş Eyaleti'nde yaşayan gayrimüslimlerden alınan cizyeden verilmesi emredilmiştir. Bu hükümden anlaşıldığı üzere bu medresenin tevliyetine Ceridzâde Hasan ve Mehmed efendiler tasarruf etmekteydi. Her yıl bunlara verilen paranın vaktinde verilmesi istenmektedir. Bu medrese için bu cizye¹ gelirinden 14.400 çürük akçe para verilmekteydi. Bu para Maraş Eyaletinden toplanan cizyenin bir miktarını oluşturmaktaydı.

Medreseyle ilgili hükümde Gâdiriye medresesi tevliyetinin² Hasan ve Mehmed Efendiler üzerlerinde olduğuna dair daha önce emr-i âli gönderildiği belirtilmektedir. Maraş'taki Alâüddevle evkafından imaret-i nebeviye vakfı için Pasor, Karaağaç ve Zeytun kalesi Ermenilerinden 153 neferin her birinden 55'er akçe olmak üzere 7650 akçe; Kudüs-ü Şerifte Alâüddevle Medresesi vakfı için Fenk Zeytun Kalesi köyü Ermenilerinden 135 neferin herbirinden 50'şer akçeden 6750 akçe olmak üzere toplam 14.400 cizye hâsıl olmuştu. Bu miktarın 1691 (H.1102) senesinde zikr olunan vakıflara verilmesi kararlaştırılmıştı. Söz konusu meblağın cizyedarlar tarafından Maraş Cizye malından alınması için 23 Eylül 1721'de (H.1133 Senesi Zilkadesi) emr-i şerif verilmişti. Ancak bundan sonraki zamanlarda bu konuda emr-i şerif verildiğinin bir kaydı bulunmayıp söz konusu tarihten 1183 tarihine gelinceye kadar vakıf için kararlaştırılan paranın verilmesine dair emr-i şerifin cizyedarlardan alındığını gösteren berat-ı alışan verilmiştir. Masrafların kaydı için de yazılar verildiğine dair cizye muhasebesinde sene-i derkenar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum defterdar İbrahim Sarım'ın telhisinden

¹ *Cizye*: Eski devirlerde İslam Ülkelerinde yaşayan Müslüman olmayanlardan korunmaları şartıyla alınan baş vergisine denir.

² *Tevliyet (mütevelli)*: devletin nezareti altında olmak şartıyla kurulan bir vakfi kurucusunun neslinden gelen ve mütevelli denilen hususi şahıslar tarafından idare edilmesine denir. Bkz: Sertoğlu, s.105.

anlaşılmakta olup bunun içinde ferman-ı alîşân sadır olmuştur. Bu konuda söz konusu uygulamanın devam ettirilmesi Maraş kadısı Mehmed Haşim b. Abdulahed Efendi'den istenmektedir.¹ Bu belgeden Maraş'taki Alâüddeve Bey'in inşa ettirdiği İmaret-i Nebeviye ve Kudüs'teki Gâdiriye medresesinin vakıf gelirlerinin ne kadar olduğu ve nereden sağlandığı hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

1783 yılında (H.Safer 1197) Kudüs-i Şerif'te Alâüddeve Bey'in imaret evkafının senelik belirlenen masrafı 14.400 çürük akçe olup söz konusu bu para 1197 senesinde Maraş Eyaleti gayrimüslimlerinden toplanıp cizye malından mahsup edilmiştir. Bu paranın cizye muhasebesine kaydedilip kaime verilmesi için Maraş kadısı es-Seyyid Haşim b. Abdullah tarafından Dersaadet'e bir i'lâm gönderilmiştir.²

Alınan karar gereğince bu 14.400 çürük akçe Gâdiriye Medresesi tevliyetine mutasarrıf olan Hasan ve Mehmed Efendilere cizyedar merkum tarafından teslim edilmiştir. Bu kişilerde bu parayı aldıklarını Ocak 1783'te (H. Safer 1197) kabul etmişlerdir. Bu parayı veren cizyedarlar ise Yusuf Celil Abdullah, Mehmed Hakî ve es-Seyyid Ali Efendilerdir. Söz konusu bu 3 kişiye de 15 Ocak 1783'te yaptıkları vazife için 90 kuruş verilmiştir.

Maraş Kalesi ve Camii

Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlılara katılan Maraş'ın kalesine onun oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından bir camii inşa edilmişti. XVII. Yüzyılda Maraş'ı ziyaret eden Evliya Çelebi Maraş Kalesi ve içindeki Sultan Süleyman Camii'nden bahsetmektedir. Evliya Çelebi Maraş Kalesi'nin Sultan Süleyman tarafından tamir ettirildiğini yazarak kalede biri Sultan Süleyman adına diğeri de daha sonraki döneme ait iki kitabeyi okuyarak seyahatnamesine kaydetmiştir.

Evliya Çelebi'nin Maraş Kalesi ve içinde bulunan camii hakkındaki verdiği bilgilere bakacak olursak: XVII. yüzyılda kalede 100 hane ve bir de Sultan Süleyman adına yapılmış camii vardı. Bu camiin XIX. Yüzyıla kadar varlığı bilinmektedir. Hatta 1714 tarihinde (29/Z /1126) Maraş Kalesindeki Sultan Süleyman

---

¹ C.ML. 1620/2.

² C.ML. 1620/1.

Camii ve hademelerinden bahsedilmektedir. Bu kalede görev yapan muhafızların, imam ve hademelerinin giderlerini karşılamak için Antep mukataasından gelir ayrılmıştı. Bu gelirlerin gönderilmesi konusunda Antep naibi Ahmed Efendi tarafından bir hüccet yazılmıştır.¹ Maraş Kalesinde bir dizdar olup yanında askerler vardı. Burada daha sonraki dönemlerde 50 muhafızın olduğu kayıtlıdır. 1798’de Maraş’ta şiddetli bir deprem olmuştur. Bu depremle kale içinde bulunan evler yerle bir olup birçok kişi ölmüş ve camii de yıkılmış olmalıdır.² Kale kapısında üzerinde ön ve arka yüzde iki kitabe bulunmaktadır. Ön yüzde “*el-hamdü ve leyletü's-salâat alâ Muhammedin hayrü'l-ibâd ve alâ leyâli'l-emcad ve ba'd emera kale e'azze'l-kadriyyet'i-l-mamurriyete sultanü'l-berreyn ve hakanü'l-bahreyn Sultan Süleyman ibn Selim Han, sene 935 (M.1528).*”

Kale kapısının iç yüzündeki kapılar arasında ise dizdar loncasında bir tahta üzerinde yazılı kitabede ise “*Anı için dedi Hatîf tarihini, devam ü izz ü rif’at kıl İlahi, saklıya Hak eyleye cümle elemelerden berî, sene 1054 (1644)*” yazısı bulunmaktadır.

Evliya Çelebi’nin verdiği bilgiye göre Maraş kalesinin kuzey tarafında da devamlı kapalı olan bir kapı bulunmaktaydı. Yine onun verdiği bilgilere göre kale kapısının sağ ve sol taraflarında iki aslan ve iki kaplan heykeli vardı. Bu heykellerden ancak biri günümüze ulaşmıştır. Maraş Aslanı olarak bilinmekte olan heykel İstanbul Eski Eserler Müzesi’nde sergilenmektedir.

1765 tarihli yazılan bir arzda Maraş kalesindeki caminin yevmi 13 akçe ulufe ile imam ve hatiplik görevini yapan İbrahim’in çocuksuz olarak ölmesi sebebiyle boş kalan bu görevlere erbab-ı istihkâmdan dindar, doğru yolda, takva sahibi olarak bilinen ve seçkin bir şahıs olan Şeyh Bekir Halife’nin atanması istenmektedir. İbrahim de onun bu vasıflara haiz olduğunu ölmeden önce belirterek yerine atanması için berat-ı şerif-i alîşân verilmesini Maraş Kadısından talep etmişti. İbrahim’in ölümü üzerine Maraş kadısı Ekim 1765 tarihinde (H. Evasıt-ı Cemaziyelevvel 1179) Kale Camiinin imam ve hatipliğine Şeyh Bekir Halife’nin atanması için bir arz sunmuştu. Bu tarihte Maraş Kalesi’ndeki camiin boş olan hatipliğinin Şeyh Bekir

---

¹İ.E.V. 71/7655.

² Kahramanmaraş idarecilerinden Kanuni Sultan Süleyman’ın hatırasını yaşatmak amacıyla bu Camiinin yeniden inşa etmeleri beklenir.

Halife'ye verilmesi için kale dizdarı da bir arz yazmıştır. Bunun üzerine söz konusu şahıs padişah fermanı ile kale camiine hatip olarak atanmıştır. Bu belgeden anlaşıldığı üzere kaleyi dizdar idare etmekte olup, camiye hatip tayin edilmesi için arz dahi yazmaya yetkilidir. Oysaki Maraş'taki diğer camii ve medreselere tayin edilecek imam ve müderrisler için kadı veya müftü arz yazmaktaydı.¹

26 Temmuz 1766 (H. 18 Safer 1180) tarihli başka bir hükümden anlaşıldığı üzere Maraş kalesi muhafazası cemaatinden mutasarrıf bölüğünden günlük bir akçe yevmiye ile naccar olan Halil'in ölmesiyle söz konusu vazife boş kalmıştır. Maraş Kalesi dizdarı bu vazifeye aynı yevmiye ile es-Seyyid Ahmed'in atanması için padişaha bir arz sunmuştur. Bunun üzerine gönderilen hükümlerle 7 Temmuz 1766 (H.29 Muharrem 1180) tarihi itibarıyla Ahmed'in kale naccarlığına atanması kararlaştırılmıştır. Söz konusu Ahmed Efendi'nin naccarlık vazifesini eda ettikten sonra müstahak olduğu yevmi bir akçe ulufesinin verilmesi kale dizdarına emredilmiştir.

Maraş'tan Saraya Avcı Kuşlar Gönderilmesi

Osmanlı padişahlarının süreklilikle avlarına çıktıkları bilinmektedir. Bu süreklilik İslam öncesinden beri devam edip gelen bir gelenektir. Başta padişah ve diğer görevlileri olmak üzere avcı çıkarlardı. Bir savaş düzen ve tertibinde yapılan bu süreklilik avlarında doğada bulunan aslan, ayı, kurt, sansar ve tilki gibi yırtıcı hayvanların yanında tavşan, geyik ve yaban keçisi gibi eti yenen hayvanlar da avlanırdı. Ayrıca her türlü eti yenen kuş da avlanırdı. Bu kuşların avlanması ve tuzakların kurulması, vurulan hayvanın yakalanıp getirilmesi veya bizzat yakalanması için kartal, doğan, çakır, atmaca, şahin gibi yırtıcı ve avcı kuşlar eğitilir ve süreklilikte avında onlardan faydalanırdı. Bu işlemlerle görevli olan kişiye de Doğanca başı² denirdi.

Maraş arazisi dağlık olduğu için pek çok doğan, çakır,³ kartal, atmaca, şahin vesair avcı kuşlar yaşamaktaydı. Bu durum

¹ C.E. 32066

² **Doğanca başı:** Enderun doğancılarının ve Doğanca koğuşunun amirine denir. Padişahın doğan adlı av kuşlarına bakmak ve avda beraber bulunmak vazifesiyle mükellef kişidir. Bkz: Sertoğlu, s.89.

³ **Çakır kuşu:** kıvrık, kısa gagalı, ince uzun keskin pençeli, bir atmaca kuşudur. Doğan türünde bir kuştur.

bilindiği için Maraş eyaletinden bu kuşlar toplanıp İstanbul'a gönderilmekteydi. Bu iş için de Maraş'ta bir kişi Doğancıbaşı olarak görevlendirilmişti. İstanbul'da da Hassa Çakırcıbaşı¹ bulunmaktaydı. Doğancıbaşı ona bağlıydı. Bu kuşların toplandığı yer Karaca Arablı ve vesair yerlerdi. Burada oturan şahıslardan seçilen ve kendilerine tezkire verilen çakır yuvacısı² ve atmaca görücüsü olarak görevlendirilen şahıs yaptığı iş karşılığında bu mahalde oturan Müslümanların her birinden 150'şer, zimmilerden ise 300'er akçe toplamaktaydı. Bu para ile kendi geçimini sağlayan çakır yuvacısı ve atmaca görücüsü kişiler besledikleri veya yakaladıkları çakır ve atmacayı saraya göndermekteydiler.

Maraş'ta Zülkadir ve Bayezidli aileleri arasındaki nüfuz mücadelesi bu alanda da ortaya çıkmıştır. 1782'de Maraş Beylerbeyi olan Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın en büyük rakibi Bayezidzâde Abdullah Bey'di. Ömer Paşa'nın Beylerbeyi olduğu Maraş Eyaletindeki işlere Abdullah Bey karışmaktaydı. Bu yüzden Maraş'tan toplanacak çakır ve atmaca kuşlarının saraya gönderilmesinde mesele çıkmaktadır.

1785-1786'da (1200) Baş hakani emini Mehmed Efendi saraya bir arz sunmuştur. Bu arzdaki anlaşıldığı üzere Maraş doğancıbaşı da bir arz sunmuştur. Bu arzdaki Maraş doğancıbaşı defterine tabi olan mahallerde oturan halktan çakır yuvacı ve atmaca görücülerinin saraya çakır ve atmaca getirmediikleri anlaşılmaktadır. Bu mahallerde oturup da elinde bu işi yapmaya mühürlü teksire olmayan Müslümanlar 150'şer akçe, zimmiler de 300 akçe vereceklerdir. Bu para toplanıp çakır yuvacı ve atmaca görücülere verilecektir. Onlar da çakır ve atmaca toplayıp saraya göndereceklerdir. Ancak kanun-ı kadim üzere toplana gelen bu vergiler 1782-83-84 ve 85 (H. 1197-1198-1199-1200) senelerinde toplanmasına rağmen Maraş ayanlarından Bayezidzâde Abdullah Bey tarafından cebren ve kahren tahsil edilip çakır yuvacı ve atmaca görücülere verilmemiştir. Bayezidzâde Abdullah Bey'den

---

¹ **Çakırcıbaşı:** Padişahın yakınında olan ve onunla birlikte ava giden kişidir. Bunlar çakır denilen av kuşlarını taşırlar, kullanırlar ve terbiye ederler. Bkz. Sertoğlu, s.69.

² **Yuvacı:** Saray avcıları için lazım olan şahin, atmaca ve doğanları yetiştirmek için bunları yavru halinde iken bunları yuvalarından çıkarak kişiye verir. Bunlar yaptıkları hizmetlerine karşılık eşkince ocağı şeklinde tımara sahip bulunurlardı. Bkz: Sertoğlu, s.371.

bu paranın tahsil edilmesi için Defter-i Hakaniye-i Amirede¹ kayıtlı, malum-u devletlerinin buyurdıkları Maraş mutasarrıfı Ömer Paşa'ya yazılmış bir kıta hüküm bulunmaktadır.² Bu arzla, bu işin yapılması için Defterdar³ Efendi'ye ve Ömer Paşa'ya havale edilmiştir. Gönderilen yazıda Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın bu işle görevlendirildiği ve söz konusu parayı Bayezidzâde Abdullah Bey'den tahsil etmesi istenmektedir.

1785 tarihinde Padişaha, Hassa Çakırcı başı Mehmed Emin Ağa bir arz sunmuştur. Bu arzdaki anlaşıldığına göre Maraş'ta bir Doğancı başı bulunmaktadır. Maraş'ın Karaca Arablu vesair yerlerinde oturan, defter-i hakanide kayıtlı ve kendilerine berat-ı şerif verilmiş Hassa çakır yuvacıları, atmaca görücüleri ve evlatları 1782 (H.1197) senesinden beri saraya atmaca ve çakır getirmemişlerdir. Kendilerine mühürlü ve mamul bu işi yapmaya tezkiresi olmayan Müslümanlardan 150'şer akçe ve zimmilerden 300'er akçe kuş mirîsi bahası ve vesair vergiler çakırcı başılar tarafından tahsil olunmaktadır. Ancak Aralık 1782 (H. 1197) senesinden Aralık 1785 (H.1200) senesine gelinceye kadar dört yıllık vergiler Maraş ayanından Bayezidzâde Abdullah Bey tarafından cebren ve kahren tahsil edilmiştir. O bunu kasıtlı ve bilerek yapmıştır. Bu paranın Abdullah Bey'den tahsil edilmesi için doğancı başı, Maraş mutasarrıfı Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya hitaben bir hüküm gönderilmesini arz etmiştir. Bu konuda Ömer Paşa'ya da bir hüküm gönderilmiştir.

1784-85 (H.1198 ve 1200) senelerine ait olmak üzere yuvacı ve çakır görücüler saraya çakır ve atmaca götürmemeleriyle ortaya çıkan mürde baha ve vesair vergilerin kanun ve kadim oluna geldiği üzere toplanması ve tahsil edilmesi için Hassa Doğancı başılığında Osman tayin edilmiş ve kendisine emr-i şerif verilmişti. Söz konusu son iki seneye ait olmak üzere saraya çakır ve atmaca getirmeyip yanlarında mühürlü tezkire olmayan Müslümanlardan 150'şer ve gayrimüslimlerden 300 akçe mirî

---

¹ *Defter-i Hakaniye-i Âmire*: Osmanlı devletinde bütün arazi kayıtlarının bulunduğu tımar, has, zemet, mülk, vakıf gibi arazi çeşitlerini tayin ve tescil eden ana defterlerin bulunduğu yerin adıdır. 1871'den sonra Defter-i Hakani Nezareti adını almıştır. Bkz: Sertoğlu, s.81.

² C.S. 6019/1

³ *Defterdar*: Osmanlı devletinde mali işlerin en büyük amirine verilen addır. Önceleri Anadolu ve Rumeli defterdarlığı olarak ikiye ayrılırdı. Daha sonra sayıları artmıştır. Bkz: Sertoğlu, s.81.

mürde baha, resm-i küvara, resm-i arusane, cürm-ü cinayet, bad-ı heva, Beytül- mal vesair külli ve cüzi hukukan ve rusumatan kanun ve kadim evvelden beri devam eden vergilerin doğancı başı Osman marifetiyle toplanıp ve tahsil edilip hassa çakır ve atmacalarının tam parasının bu işle görevlendirilenlere verilmesi için 1786 Mart ortalarında (1200 Rebiyülevvel Evasıt) emri şerif verilmişti.¹

Efsus'ta (Afşin) Cinayet

Maraş Beylerbeyi olan Zülkadirzâde Ömer Paşa, Elbistan Kazası Efsus köyünde ortaya çıkan bir eşkıyalık olayı ile ilgili sadarete bir arz sunmuştur. Ömer Paşa'nın gönderdiği yazı incelenerek özet halinde 5 Ağustos 1784 (H.18 Ramazan 1198) tarihinde bir yazı yazılarak bu konuda padişah'tan bir hüküm vermesi arz edilmiştir.

Bu belgeden anlaşıldığı üzere Efsus köyünden Hacı İsmail oğlu Mehmed adlı şaki birkaç seneden beri isyan, gasp, çeşitli fesat ve fitne halinde olup Reyhanlı aşireti kethüdalarından Mürseloğlu Osman adlı eşkiyaya da yakınlığı sebebiyle 300 den fazla eşkiyayı başına toplamıştı. Bu eşkiya grubu Elbistan kazasının etrafında gelip geçenler ve kaza ahalisinin üzerlerine hücum etmişler ve onlardan 20 kişiyi katletmişlerdir. Hatta bunlar 50 bin kuruşluk mal, eşya ve hayvanı ele geçirmişlerdir. Daha önce bu eşkiyaları yok etmek için Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya iki defa yazı gönderilmişti. Yine Elbistan kasabasında oturan Gürünî oğlu Mustafa, Saltoğlu Ahmed, Mimsabek oğlu Kör Hasan, Cemal, Köse İsmail ve kardeşi Hasan, Uzun İlyas, Kör Çavuş ve kır kethüdalarından Mahmud, Habib, Deli Hüseyin ve Eşek Ömer adlarında eşkiyalar, Hacı İsmail oğlu Mehmed ile ittifak edip Elbistan'da bulunan tımar ve zaviye vakıflarını fuzuli olarak zabt etmişlerdir.

Bu sırada Çıldır valisinin adamları Elbistan'a gelip tımar ve zeamet sahiplerini sefere götürmeye memur olduklarında, tımar sahiplerinden firar edenlere müdahale etmek istediklerinde eşkiya Hacı İsmail oğlu Mehmed ve adamları buna engel olmuşlardır. Memurlar bu işe engel olanların üzerine vardıklarında Hacı İsmail oğlu Mehmed, Kılıçlı ve Tecirli eşkiyasından olup Görne Görecik denilen yerde bulunan Rişvanların yanına sığınan süvarileri de

---

¹ C.S.6019/2.

başına toplamıştı. Bunlar Elbistan naibi Seyyid Ahmed Hayati Efendi'yi¹ azarlamışlar ve mahkeme kapısına girerek fetva işleri ve şer'i davalarının iptal edilmesine neden olmuşlardır. Bunların zulümleri haddi aşmıştı. Elbistan'da düzen ve asayişin sağlanması ve eşkiyanın cezalandırılması için Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya hitaben emirler gönderilmişti. Ayrıca Maraş ve Elbistan kadılarının ile ahalileri de eşkiyalar hakkında gerekli cezaların verilmesini talep etmişlerdir.²

Afşin'de Eşkiyalık Olayları İle İlgili Belge
C.DH. 16840

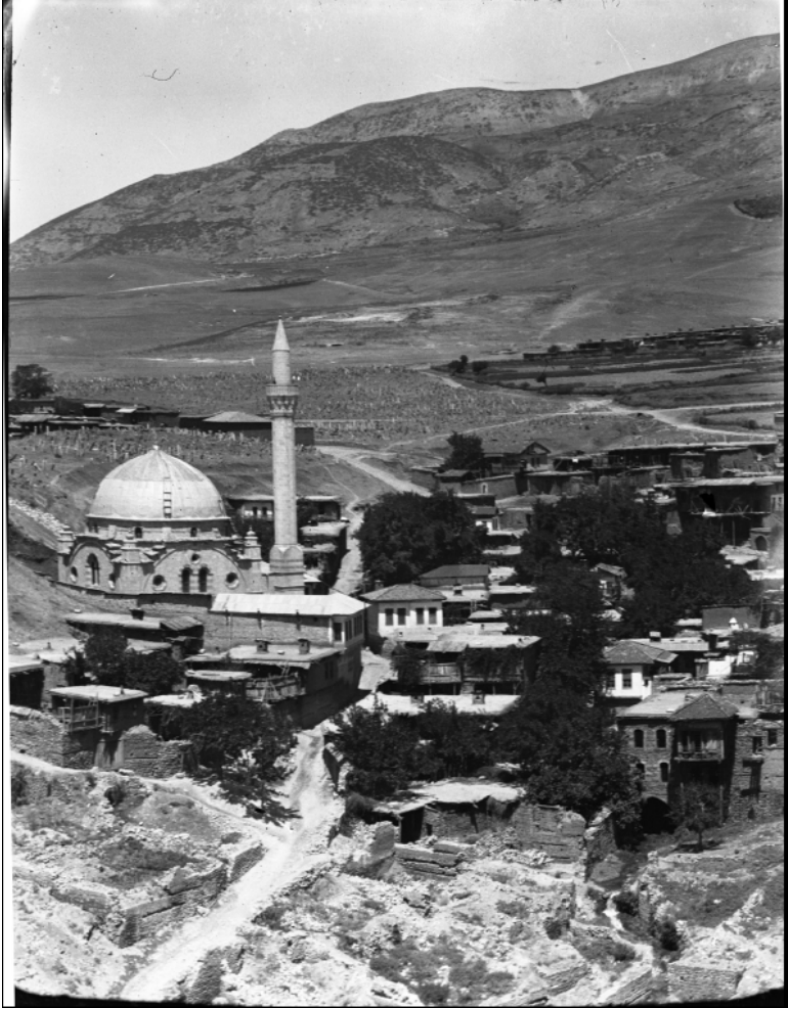
Eşkiyâyı merkur ala eyyi hal ise götürülüp habs ve ifa haklarında şeran tahakkuk muamelenin icrâsı tanzim gelir ise der aliyeye arz ve inhâ olunmak için emr-i şerifi itası... tarih: 18 Ramazan 1198 (5.8. 1784)

Maraş Beylerbeyisi Zülkadirzâde Ömer Paşa tarafından vürut eden evraktan 3 maddenin hülasasıdır. Tarih 1198 Maraş müzafatından Elbistan Kazasına tabi Efsus karyesi sakinlerinden Hacı İsmail oğlu Mehmed nam-ı şâkî birkaç seneden beri bağı ve tuğyan ve gasbı emval sefk-i dima ve sayir enva-i mefsedete ibtidarından fazla Reyhanlı Aşireti ketudalarından Mürseloğlu Osman nam-ı şâkiye karabeti Sebebiyle 300'den mütecaviz Eşkiyâyı başına cem ve ve kaza-i mezkur etrafında keşt ü güzar ve ahâli kaza üzerlerine hücum ve 20 miktarı kimesneler katl ve 50 bin kuruşluk emval ve eşya ve Hayvanlarını nehb ve gârât eyledikleri ledel inhâ bundan akdem şâkî mezbur ahz-i ve ihkak-ı hak olmak bâbında müruru eden iki kit'a evamir-i aliye suretinde Paşayı mûmâ ileyh tarafından buyuruldu ve canib-i şeriden mürasele tahrîriyle ruunet-i şeriden olundukta adem-i itaatından fazla şefaatinin mizrar ve bundan başka Elbistan kasabasında sakin Gürüni oğlu Mustafa ve Salt oğlu Ahmed ve Mimsabek oğlu Kör Hasan ve Cemal ve Köse İsmail ve karındaşı Hasan ve Uzun İlyas ve Kör Çavuş ve kara kethudalarından

¹ Elbistan'ın tanınmış âlimlerinden biri olup Yemli hazâde ailesine mensuptur.

² C.D 16840.

Mahmut ve Habib ve Deli Hüseyin ve Eşek Ömer nam-ı eşkiyâ ittihat ve kasaba-i mezburada vâki zeamet ve tumar ve evkafı zaviyelerini fuzuli zabt ve t'aşir eylediğın bu esnada zuama ve erbab-ı tumar Çıldır Valisi vezir-i mükerrerem maiyetine memur ve mahalli maksure azimetler için Elbistan havalisine vürüd ve tumar firarlarına ahire ilzam murat eylediklerinde şâkî merkur Mehmed ve avaneleri zabt ettirmeyip haiben ve hasiren savb-ı memuriyetleri canibine azimet eyledikleri şâkî merkur bakiye-i süyuf Kılıçlı eşkiyâsından Tacirli ve Görne Görecik nam-ı mahalde mütemekkin Rişvan derununa firar edenlerin süvarilerini başına cem ve etbasiyla tasallut eylediklerinden gayri kasaba-i mezburada mezun bil ifta olan Seyyid Ahmed Hayati Efendi dâ'ülerince umuru fetevadandır ve naibi şeri dahî tekdir ve mahkeme kapusuna birkaç erâzil vaz-ı birle umuru feteva ve deavay-ı şeriyeleri iptal-i birle mezaliminin haddi olmadığı bir yarar olmadığı şer ve mazarratından tahlis-i ibad için şâkî-i mezburun tertib-i cezası bâbında Paşa-yı mûmâ ileyhe hitaben müekked emr-i âli isdâr buyurulması Maraş kadısına i'lâm ve ahâlisi muhızlılarıyla Elbistan kadısı i'lâm ve ahâli-i kasaba-i Elbistan mahzarlarında tahrîri ederler. Eşkiyâyı başına cem ve ve kaza-i mezkûr Etrafında keşt ü güzar ve ahâli kaza üzerlerine hücum ve 20 miktarı kimesneler katl ve 50 bin kuruşluk emval ve eşya ve Hayvanlarını nehb ve gârât eyledikleri ledel inhâ bundan akdem şâkî mezbur ahz-i ve ihkak-ı hak olmak bâbında müruru eden iki kıt'a evamir-i aliye suretinde Paşayı mûmâ ileyh tarafından buyuruldu ve canib-i şeriden mürasele tahrîriyle ruunet-i şeriden olundukta âdem-i itaatından fazla şefaatinı mizrar ve bundan başka

Evvelen Bayazıdı Ailesi Tarafından Yapılıp Bilahare İttihat Terakki Döneminde Yeniden Yapılan Acemli Camiinin Maraş Harbi Sonrası Görünümü

II. BÖLÜM

ZÜLKADİRZÂDE ÖMER PAŞA'NIN MARAŞ BEYLERBEYLİĞİ DÖNEMİ(1782-1795)

Ömer Paşa'nın İlk Faaliyetleri

Maraş'ın Osmanlı idaresine girmesinden sonra Bayezidli ve Zülkadir ailesine mensup kişiler mahalli idarede görev almışlardır. Bunlar tımarlı sipahi, ayan, alaybeyi (miralay), çavuşbaşılık, kapıcı başılık, mütesellimlik ve mutasarrıflık gibi görevler yapmışlardır. XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise söz konusu bu ailelere mensup kişiler Maraş Beylerbeyliği makamına kadar çıkmışlardır. Osmanlı İdari yönetiminde taşra teşkilatının en üst makamı olan Beylerbeyi eyalet valisine denilmekteydi. Maraş Eyaleti Anadolu eyaletleri içinde büyük bir valilik olup Malatya, Gerger, Besni, Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli), Ayıntap, Kilis, Azez gibi sancakları vardı. Bu eyaletin Maraş Sancağına ise Elbistan, Hısn-ı-Mansur (Adıyaman), Rumkale ve Zamantı gibi kaza merkezleri bağlıydı. Maraş Eyalet merkezinin merkez sancağı Maraş olup aynı zamanda burası paşa sancağı adıyla anılıp bir mutasarrıf tarafından idare edilirdi. Ancak paşa sancaklarında bu görevi genellikle beylerbeyi yapardı. Diğer sancaklarda da mutasarrıflar bulunurdu.

Beylerbeyilik rütbesine bir kişinin atanabilmesi için kendisinin vezir rütbesinde olması gerekmektedir. Maraş Beylerbeyliğine, mahalli hanedandan atanan ilk kişi Zülkadirzâde Ömer Paşa'dır.¹ Daha önce mutasarrıflık görevinde bulunan Ömer Paşa 1782'de mirî miran (Beylerbeyi) rütbesi ile kendisine Rumeli Beylerbeyi Payesi verilerek Maraş Eyaleti Valisi olmuştu.

---

¹ Mehmet Süreyya, **Sicil-i Osmanî'de** Zülkadirzâde Ömer hakkında bilgi vermiştir. C.IV, s.1324

Zülkadirzâde Ömer ve Amcası Mahmud Bey'in¹ Maraş Valisi Abdullah Paşa²'ya Karşı Ayaklanmaları

Maraş Beylerbeyi olan Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın mahalli idare de ilk defa ne zaman görev aldığı bilinmemektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde Ömer Paşa'nın adı 1768 tarihli Maraş mütesellimi Zülkadirzâde Süleyman Bey'le ilgili bir arzualde geçmektedir.³ Yine 1770 tarihli Kılıçlı eşkıyası hakkında sunulan bir belgede Ömer Paşa'nın adı bulunmaktadır.⁴ 1774 tarihli bir belgede de Zülkadirzâde Ömer Bey'in amcası Mahmud Beyle birlikte Maraş valisi vezir Abdullah Paşa'yı öldürmek amacıyla onun üzerine saldırdığı yazılıdır.⁵

Ömer Paşa'nın Zülkadir ailesinden hangi beyin oğlu olduğu da kesin olarak belli olmamakla beraber bir arşiv belgesinde onun Zülkadirzâde Mahmud Bey'in kardeşinin oğlu olduğu yazılıdır. Yine Zülkadir ailesine mensup Numan Bey, bir süre Maraş Beylerbeyi Mehmed Derviş Paşa'nın kapıcı başlığını ve mütesellimliğini yapmıştır. Hakkında daha fazla bilgi bulunmayan Numan Bey'in Ömer Paşa'nın babası olma ihtimali yüksektir. Ömer Paşa'nın Numan adlı bir oğlu bulunmaktadır. Acaba Ömer Paşa bu oğluna babasının adını vermiş olabilir mi?

Zülkadirzâde Mahmud Bey ve Zülkadirzâde Ömer, Maraş ileri gelenlerinden eski müftü Seyyid Ataullah Efendi ile de ittifak yaparak Maraş Beylerbeyi Vezir Abdullah Paşa'ya karşı isyan edip adamları ile birlikte onun üzerine hücum etmişlerdi. Bu sebepten Mahmud Bey öldürülmüştür. Seyyid Ataullah Efendi ve oğulları da sürgün edilmişlerdi. İlk başlarda Seyyid Ataullah Efendi ile birlikte

---

¹ Halil Paşa: (Riştanzâde). Türkmen asıllı olup 1697-98'de Malatya Mutasarrıfı, 1708'de Maraş Mutasarrıfı oldu. 1711'de vefat eden Halil paşa'nın oğlu Ömer Paşa, torunu Süleyman paşa ve onun oğlu Ömer Paşa Maraş valiliklerinde bulunmuştur. Bkz: **Sicill-i Osmanî**, C. II, s.586; 751-52) tarihlerinde Kilis Malilane uhdesine tevcih buyurulan Riştanzâde Süleyman Paşa'ya vekâleten Zülkadirzâde Mahmud Bey, Kilis voyvodahına gönderildiyse de üç ay sonra ayrılarak Maraş'a dönmüştür. Bk. Arifi Paşa, s.65.

² **Abdullah Paşa**: 1722-1785 yılları arasında yaşamıştır. Boşnak asıllı olup Sivas ve Diyarbakır valilikleri yanında 1775'te Maraş valiliğinde de bulunmuştur. Döneminde eşkıyalarla mücadele etmiş ve başarılı olmuştur. Mehmet Süreyya, C.I, s.78.

³ **C.DH. 4646/6**

⁴ **C.DH. 12280/2**

⁵ **C.ADL.4397/1**

hareket eden ve Bayezidli ailesine karşı birlikte mücadele eden Ömer Paşa'nın daha sonra onunla arası açılmıştır. Seyyid Ataullah Efendi Maraş'ı terk ederek Andırın'da ikamet eden Bayezidli Numan Bey'in yanına gitmiştir.

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Maraş Beylerbeyliğine Atanması 1782

1768'den itibaren Maraş siyasetinde görülmeye başlayan Zülkadirzâde Ömer, Maraş Beylerbeyi Derviş Mehmed Paşa zamanında akrabası Zülkadirzâde Süleyman Bey ve babası olduğunu düşündüğümüz Numan Bey'in mütesellimliklerinde önemli roller oynamıştır. Maraş idaresinde ortaya çıkan karışıkların önlenmesinde ve bu konuda yetkililere gerekli tedbirlerin alınması için sunulan arzuhallerde onun ismi geçmektedir. 1774'ten itibaren Maraş Beylerbeyi olan Abdullah Paşa, Maraş idaresinde Zülkadir ailesi yerine Bayezidli ailesini yanına almıştır. Bunun üzerine Ömer Bey, amcası Mahmud Bey ve Maraş ayanı Seyyid Ataullah Efendi ile ittifak yaparak Abdullah Paşa'yı öldürmek amacıyla onun üzerine yürümüştür. Ancak başarısız olmuş ve çatışmalar sırasında amcası öldürülmüş, müttefiki Ataullah Efendi sürgün yemiş ve kendisinin hakkında da ferman gelmiştir. Bu fermanın mahiyeti belli değilse de onun sürgünü veya idamı ile ilgili olmalıdır.

Zülkadirzâde Ömer, gençliğinden itibaren kendisini Maraş'ta Zülkadirli ve Bayezidli aileleri arasında cereyan eden olayların arasında bulmuştur. Bu olaylarda şehirde pek çok kişi yaralanmakta, öldürülmekte ve malları yağmalanmaktaydı. Bu durumdan şehir ahalisi büyük sıkıntı yaşamaktaydı. Olayların müsebbipleri hakkında alınan sürgün ya da idam kararları uygulanamamaktaydı. Öyle ki haklarında üç dört kez sürgün kararı verilen kişiler bir yolunu bulup kendilerini affettirmekte ve sonra da sürgününe sebep olan aynı suçları tekrar işlemeye devam etmekteydi.

XVIII. Yüzyılın sonlarında Osmanlı idari sisteminde tam bir kargaşa yaşanmaktaydı. Yöneticilerin sık sık azledilmeleri yanında vilayetlerin statüleri de değişiklik göstermekteydi. Beylerbeyilik şeklinde idare edilen eyaletlerin başında vezir rütbesinde bir paşa bulunurdu. Bu paşa eyaletin merkez sancağında otururdu. Bu sancağa paşa sancağı adı verilirdi. Eyaletlere bağlı sancaklarda mutasarrıflıklar vardı. Bu mutasarrıflıklara da paşalar

tain edilirdi. Genellikle bir mutasarrıfa birden fazla sancağın idaresinin verildiği de görülürdü. Bu yüzden paşa sancağa gelmez yerine vekil olarak bir mütesellim gönderirdi. Sancaklar kazalara ayrıldı. Bu kazalar veya sancaklar bazı idarecilere mukataa şeklinde verilirdi. Bu sebeplerden dolayı eyaletlerde yetki kargaşası yaşanırdu. Bu yüzden bazen beylerbeyleri veya sancak Beyleri birbirleri ile mücadele etmek zorunda kalırdı.

Maraş'a atanan beylerbeyleri şehirde cereyan eden bu olayları bir türlü önleyememekteydi. Bunu sebepleri ya beylerbeyinin atandığı görev yeri olan Maraş'a gelmeyerek kendi yerine bir vekil (mütesellim) göndermesi ya da şehre geldiğinde kendisinin de bu ailelerin etkisi altına girmesi idi. Beylerbeyinin vekili olarak görevlendirilen kişiler genellikle mahalli ailelerden seçilirdi. Maraş Beylerbeylerinin vekilleri de ya Bayezidli ya da Zülkadir ailesinden seçilmekteydi. Mütesellim bu ailelerden hangisine mensupsa idarede kendi akrabaları ve taraftarlarına yer vermekteydi. Kendi yandaşlarının suçlarını görmezlikten gelmekteydi. Rakibi olduğu diğer aileye karşı kin ve düşmanlıkla hareket etmekteydi. Bu sebeplerden dolayı Maraş'ta asayiş ve düzen sağlanamamaktaydı. Bu durum XVIII. İkinci yarsında Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatlarının içinde bulunduğu duruma bir örnekti. Genellikle bütün eyaletlerdeki durum Maraş'takinden farksızdı. Eşkıyalık olayları başını alıp gitmiş, ortaya çıkan ayanlar devlet otoritesini dinlemez olmuşlar. Devlet devam eden Rusya ve Avusturya savaşları sebebiyle önemli yenilgiler ve toprak kayıplarına uğramıştı. Eyaletlerdeki karışıklıklar sebebiyle asker ve vergiler toplanamamış, yenilgiler sebebiyle ödenen savaş tazminatları da hazineyi boşaltmıştı. Bu yüzden eyaletlerde ortaya çıkan isyanlar ve kargaşa ortamı ortadan kaldırılamamaktaydı.

Zülkadirzâde Ömer Paşa, Maraş mütesellimi ve mutasarrıfi gibi görevler yaptıktan sonra 5 Aralık 1782'de kendisine tuğ (vezirlik) ve sancak verilerek Rumeli Beylerbeyi Payesiyle mir-i miran (Beylerbeyi) olarak Maraş valiliğine tayin edildi. Maraş'ta mahalli bir hanedana mensup bir kişinin beylerbeyi olarak atanması ilk kez olmaktadır. Yukarıda bahsi geçtiği üzere merkez teşkilatı yetkilileri Maraş'taki olayların üstesinden gelebilmesi için dışarıdan bir Beylerbeyi atamaktan vazgeçerek mahalli bir beyi bu makama getirmişlerdir. Acaba onlar, yerel bir beylerbeyi atayarak şehirdeki olayların üstesinden gelebileceklerini mi zannetmişler? Belki de bu kişi şehirdeki olayların sebeplerini daha iyi bilecek ve

çözüm yolları bulabilecekti. Bundan sonra da bu uygulama devam etmiştir. Hatta Maraş'ta 1840'lara kadar bu iki aileye mensup kişiler beylerbeyi makamına atanmışlardır. Bilhassa da Ömer Paşa'dan sonra rakip aileye mensup Bayezidlilerden Hacı Abdullah Paşa, Kalender Paşa, Süleyman Paşa ve Kenan Paşa gibi şahıslar Maraş Beylerbeyi olmuşlardır.

İlk defa 1782'de Maraş Beylerbeyi olarak atanan Zülkadirzâde Ömer Paşa, bu tarihten itibaren bazen görevinden alınarak sürgüne gönderilme kararı verilse de 1795'e kadar aralıklarla bu görevi sürdürdü. Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya I. Abdülhamid zamanında devam eden Osmanlı- Rus savaşları sırasında asker toplama ve cepheye gitme emri verildi. 1783'te Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya Ruslara karşı savaşmak üzere Kars muhafızlığı verilmişti. Ömer Paşa, Kars tarafına gitmiş ancak oraya ulaşmadan geri dönmüştü. Bu yüzden o azarlanmış ve görev mahalli olan Kars muhafızlığına gitmesi için hüküm yazılmıştır.¹ Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın seferde olması sebebiyle yerine Maraş valiliğine adaşı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın atandığı görülmektedir.² Ancak bu durum kısa sürmüş ve sefer dönüşünde Zülkadirzâde Ömer Paşa geri görevine dönmüştür. Malatya mutasarrıflığına dönen Rışvanzâde Ömer Paşa ise 1791 yılı sonlarında vefat etmiştir. Onun tereke kayıtlarından Zülkadirzâde ailesi üyelerinin bazılarının isimlerini öğreniyoruz. Bunlar Zülkadirzâde Seyyid Osman, onun oğlu Salih Bey ve Şire Mütesellimi Zülkadirzâde Yusuf Beydir.³

Vâsıf Tarihinde 14 Mayıs 1784'te Maraş eyaletinde Zülkadirzâde Ömer'in beylerbeyliğinin devam ettiği yazılmaktadır.⁴ Ancak bazı bahaneler ileri süren paşa görevi ihmalden 1787'de azledildi. O da İstanbul'a bir adamını göndererek padişahı af diledi ve asker toplayarak sefere katılacağını bildirdi. Bunun üzerine Sultan I. Abdülhamid, Ömer Paşa'yı 1789'da yeniden Maraş Beylerbeyi olarak atadı. Padişah ona kıymetli bir elbise de hediye etti.⁵ Ancak o, III. Selim

¹ Ahmed Vâsıf Efendi, **Mehasinü'l-Âsâr-ve Hakâikü'l-Ahbâr**, (Yay. M. İlgürel), TTK Yay., İstanbul 1994, 262

² Faruk Söylemez, *Malatya Mutasarrıfı Rışvanzâde Ömer Paşa'nın Muhallefatı*, **OTAM**, S.27 Bahar 2010, s.167.

³ Faruk Söylemez, *Malatya Mutasarrıfı*, s.182-183.

⁴ Vâsıf Efendi, s.141.

⁵HAT.1429/58518.

tarafından yine görevi ihmalden 1791’de azledilse de 1795’te asayişin bozulduğu Maraş ve Antep de düzeni sağlamak amacıyla yeniden beylerbeyi olarak atandı.

Ömer Paşa’nın Rışvan Aşiretinden Topladığı Vergi

1785 sonlarında Maraş-Malatya- Ayıntap ve Halep taraflarında yaşayan Rışvan aşiretinden toplanacak olan ağnam resminin¹ (vergi) Maraş tarafında yaşayanlarına isabet eden 50.000 kuruşunun kapıcıbaşı Veli Bey tarafından tahsili için emir verilmişti. Bundan önce 10.000 kuruşu nakden tahsil edilmişti. Geri kalanın da tahsil edilmesi için Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa’ya İstanbul’dan kapı kethüdası tarafından havale olunmuştu. Ancak Ömer Paşa para yokluğundan bunu tahsil edilememişti. Bunun üzerine ikinci kez gönderilen emirle bu paranın tahsil edilmesi yeniden istenmiştir. Ömer Paşa da bu parayı vereceğini belirtilerek bunu sağlamak için mal ve eşyasını satarak 40.000 kuruşu tedarik edeceğini bildirmiştir. Maraş kadısı, Maraş valisi Ömer Paşa’nın bu parayı göndereceğine dair bir ilam göndererek paşanın sadakat ve diyanetine dair bir teşekkürü de bu ilamla bildirmiştir.²

Bu arada urban ovasında iskân olunan Rışvan aşiretinden 80.000 koyun alınmış ancak bunların zapt edilmesi için asker olmadığından koyunların 60.000 başının telef olduğuna dair Rakka Valisi vezir Abdi Paşa mühürlü bir şukka göndermiştir.

Yukarıda mevzubahis olan para ile ilgili kapıcıbaşı Veli Bey sadarete bir yazı göndermiştir. Bundan anlaşılacağı üzere emval-i mirîyeyi hazineye memuriyetle Behisni ve Ayıntap canibinde olan Veli Bey’den gelen evrakın bir özeti yapılmıştır. Buna göre Rışvanzâde Ömer Paşa’dan talep edilen 15.000 kuruş hazineye nakden irsal eylemişti. Veli Bey bundan sonra Antep’e gitmek üzereyken, Maraş mutasarrıfı Zülkadirzâde Ömer Paşa’nın zimmetinde kalan 40.000 kuruş onun kapı kethüdasından talep olunmuştu. Ancak paşa bunu veremem demiştir. Bunun üzerine paşaya yeniden bir emir yazılmış ve bu paranın 25.000 kuruşu nakit tahsil edilmiş ve geri kalan 15.000 kuruş da nakit olarak istenmiştir. Paşa belli bir yerde ikamet etmediğinden söz konusu bu

---

¹ *Ağnam resmi*: Osmanlı Devleti’nde koyun ve keçilerden alınan verginin adıdır.

² C.M.L. 18101/2.

25.000 kuruş paşanın Haleb'te oturan Bezirganî tarafına kendi adamıyla gönderilmiştir. Böylece bu 40.000 kuruş tahsil edilmiş olacaktır.¹

1782'de Ömer Paşa'ya yazılan bir hükümden daha önce Maraş Valisi olan Çerkez Hasan Paşa zamanında Maraş Eyaleti hissesine düşen 25 bin kuruşluk imdat-ı seferiye parasının 1779-80 yıllarına ait Antep'ten alınması gereken miktarın bir kısmı o dönemde Antep mütesellimi olan Bayezidzâde Abdullah Bey tarafından toplanmıştı. Ancak bu para verilmemişti. Bu paranın alınması için Ömer Paşaya emir yazılmıştır.² Başka bir belgede Antep naibine yazılan hükümde Antep'te durumun karışık olduğu, şehrin iki nahiyeye ayrılıp perişan olduğu belirtilerek Battalzâde ve Fahurluzâde adlı şahısların halk üzerinde baskıları olduğu belirtilerek, halkın vergilerini ödemesinden sonra onların üzerindeki baskıların azaltılması istenmektedir.³

Ömer Paşa'nın Görevden Azledilmesi ve Kıbrıs'a Sürgün Edilmesi

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın ilk Maraş valiliği 5 yıl devam etmiştir. Tabii ki bu süreç kolay geçmemiştir. O, rakibi olan Bayezidli ailesine mensup Hacı Abdullah Paşa ve yeğeni Kalender Paşa ile devamlı mücadele etmiştir. Ömer Paşa'nın rakipleri onun hakkında haklı veya haksız padişah ve sadrazama devamlı şikâyet mektupları göndermişlerdir. Hatta şehirde Bayezidli ailesine taraftar kişiler tarafından da Ömer Paşa'nın aleyhine şikâyet mektupları gönderilmiştir. Bu durum karşılıklı oluyordu. Bayezidli ailesine mensup bir kişi göreve atıldığında bu defa da Zülkadirli ailesine mensup veya taraftar kişiler onun hakkında şikâyet mektupları göndermekteydiler.

*Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Sürgün
Edilmesi İle İlgili Belge
C.DH. 17172*

*Maraş mevlena hususu atüüz-zikre mahsus mübaşir
tayin olunan zide mevdehuya hükümki*

---

¹ C.ML. 18101/1

² Güldiken, s.42

³ Güldiken, s.45.

Birbirleriyle müttehit olan Moskof ve Nemçe kefereleri üzerlerine ve verilen feteva-yı şerife mucebince seferi humayun tahakkuk edip gaza ve cihada azimeti kaffe-i ehli İslam ve diyanet üzerlerine farzı ayn olduğuna binaen Anadolu canibinden seferi humayunuma tayin asakir sürücülüğüne memur Maraş Beyler Beysi Zülkadirzâde Ömer Paşa biddefeat istical zımnında evamiri aliyem gönderilmişken gün be gün bahane ve iğrarı ve icra ve iradeyle ğaza ve cihada azimette sureti tahallugu (?) evamir-i şahaneme alat-taati zahir ve aşikar olup gaza ve cihat ve emri evveli olupta iğradı dahi edenlerin ve diyanet izafesi olmamakla merkumun tuğ ve sancağı ref ve mübaşir marifetiyle Kıbrıs Ceziresine nef ve icrası fermanı olmağla işbu emri şerifi emirler ve mubaşir muma ileyhe irsal olmuş idi imdi paşayı merkum böyle vakitte iğrad Beyhude iderek emri kaza ve cihata azimetinde suret muhalefet olan evamiri aliyeyi alal itaat ve hiyanetinden Beyhude ettiği malum olduğu ciheti merkumun tuğ ve sancağı ref ve Kıbrıs Ceziresine nefi icrası hususuna edası vazife-i padişahı şahaneme taalluk eylediği senki mevlena muma ileyhsin malumun oldukta vusul ve emri münişimde derhal Paşayı mezkura Tayin olunan mubaşir muma ileyhe teslimi cezire-i mezkure nefi icraya musaraat ve senki mübaşir muma ileyhsin muktezayı memuriyetin üzere tuğları merfu Paşayı merkumu bila isticab Cezire-i mezkure götürüp menfiyyen mülk ve ikamet ettirip mahalli mintikasına vüsulüne müşir ilamı aslıyla orduyu humayunu ricat bu vecihle irayı Emri mübaşir sarfi vasi mukaddeman Halettan efsa anifi olmak babında tayin, Maraş kadısı hususu atıye tayin olan mübaşire muma ileyhin tuğ ve sancağı ref kendüsü iclal nefi olunmak üzere mezkur eden emri ati mukaddemesi badet- tahrir emval ve eşyasın canibi miriyeden zabtiçün başka bir kıta iradesine hüküm ki,

Devlet, Rus ve Avusturya harpleri sebebiyle Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa'dan 10 Aralık 1787'de asker toplamasını ve sefere katılmasını istedi. Ayrıca Azez ve Kilis

Voyvodası Daltabanzâde Mehmet Ali ve diğer bazı idareciler de orduya katılma emri aldılar. Sefere çağırılan Zülkadirzâde Ömer Paşa bu görevini yapmamış veya yapamamıştır. Bu yüzden vezirlik tuğları kaldırılarak görevinden azledildi ve Kıbrıs'a sürgüne gönderilme kararı alındı. Sultan I. Abdulhamid tarafından görevden azledilen Ömer Paşa hakkında Maraş kadısına bir hüküm gönderildi. Bu hükümden anlaşıldığı üzere; Nemçe (Avusturya) ve Moskov (Rusya) devletleri birbirleriyle ittifak yaparak Osmanlı Devleti'ne saldırmışlardı. Bunun üzerine alınan fetva üzerine söz konusu devletler üzerine sefere karar verilmişti. Gaza ve cihat bütün İslam ve din ehlinin üzerlerine farz olduğu gerekçesiyle Anadolu tarafından sefer-i hümayuna çağırılan ve asker sürücülüğü (toplama) görevi verilen Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer'in defalarca emirler gönderilmesine rağmen bahaneler ileri sürerek bir türlü sefer emrine uymadığı anlaşılmıştır. Bu yüzden onun tuğ ve sancağının elinden alınarak bir mübaşir vasıtasıyla Kıbrıs adasına sürgün edilmesine karar verilmiştir.¹

Devlete ihanet ettiği belirtilen Zülkadirzâde Ömer Paşa hakkında hazırlanan sürgün hükmü, Maraş kadısının eline ulaştığında vakit kaybetmeden bir an önce bir mübaşir vasıtasıyla Kıbrıs'a götürüp bir yerde ikamet ettirmesi emredilmiştir. Böylece Ömer Paşa Maraş valiliğinden azledilmiş oldu. Ancak Maraş kadısının onu Kıbrıs'a sürgüne götürebilecek ne gücü ne de silahlı adamları vardı. Sadece Ömer Paşa için gönderilen sürgün kararı değil daha önce sürgün kararı verilen Bayezidli ailesine mensup Numan ve Abdullah Beyler hakkında verilen sürgün kararları da uygulanamamıştı. Alınan kararlar kâğıt üzerinde kalmaktaydı. Maraş kadısının emrinde olan birkaç görevli ile bu işi yapacak gücü yoktu. Hakkında sürgün kararı verilen kişiler şehirden çıkarak dağlık bir bölgeye çekilmekte, adamları onu korumakta ve üzerlerine kimse gidememektedir.

Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey'in Maraş Mütessellimliği 1788

Zülkadirzâde Ömer Paşa görevden azledilerek, sürgün kararı alınmış ve mallarına da el konularak hazineye aktarılması kararlaştırılmıştı. Onun yerine 5 Mayıs 1788'de Niş Muhafızı Vezir Selim Paşa Maraş valiliğine atandı. Selim Paşa Niş muhafızı

---

¹ C.DH. 17172.

olarak Rumeli’de olduğu için görev yerine gelememiş ve yerine Bayezidzâde Numan Bey’in oğlu Hacı Abdullah Bey mütesellim olmuştu. Abdullah Bey vezir rütbesi taşıyan Maraş valisi değildi ama Selim Paşa’nın bütün yetkilerine sahip mütesellim olmuştu. Maraş’tan asker toplama ve savaşa götürme emri ise Firuz Paşa’ya verildi. Zülkadirzâde Ömer Paşa’nın görevinden alınması ve sürgün edilmesinin sebebi de açıkça belirtilerek onun Moskov ve Nemçe ile devam eden savaflara katılması için emir verildiği halde geçersiz sebepler ileri sürerek sefere iştirak etmediği belirtildi. Sürgün kararı verilmesine rağmen Ömer Paşa, Kıbrıs’a gönderilemedi, Maraş’ta kalmaya devam etti. Bunun üzerine Maraş kadısına 4 Haziran 1788’de yeni bir emir gönderilerek, paşanın tuğ ve sancağının kaldırıldığı ve kendisi hakkında bir kez daha Kıbrıs adasına sürülme kararının verildiği yazıldı.¹

Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey’in Maraş Mütesellimliğine atanmasıyla eskiden olduğu gibi Zülkadirli ve Bayezidli aileleri arasında mücadele yeniden başlamış oldu. Ömer Paşa’nın valilikten azli üzerine akrabaları Zülkadirzâdeler ve taraftarları Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey’in aleyhine hemen faaliyetlere başlayarak İstanbul’a şikâyet ve arzuhaller gönderdiler. Maraş kadısı Ömer Paşa’nın sürgün kararını uygulayamadı. Bunun üzerine Maraş’tan asker toplama, sefere götürme, Ömer Paşa’nın mallarını müsadere etme görevlerinin yanında onu Kıbrıs’a sürgün etme işi de Firuz Paşa’ya verildi. Bu konuda Maraş valisi olup Niş muhafızlığı yapan Selim Paşa’ya da bir hüküm gönderildi.

Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey’in 1200 yılında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Kalender Paşa’nın Maraş valiliği sırasında 1813 ve 1815 tarihli Maraş Ahkâm defterinde yer alan bir hükme göre Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey’in Abdulkadir Hilmi adlı bir şahsa 5217 kuruş borcu bulunmaktaydı. Defalarca bu borcun tahsil edilmesi için girişimlerde bulunulduğu halde gerçekleşmemişti. Hatta Bayezidzâde Abdullah Bey vefat edip, malları da varislerine intikal edince bu borcun tahsil edilmesi için Kalender Paşa’ya emirler yazılmıştır.²

---

¹ C.DH/17172/17.

² Cengiz Özveri, s.52.

Zeytun Ermeni Eşkiasının Ömer Paşa'ya Gönderilen Haberciyi Katletmesi

Hakkında verilen sürgün kararının ciddi olarak uygulanacağını gören Zülkadirzâde Ömer Paşa, silahşoru vasıtasıyla İstanbul'a bir arz sundu. Ömer Paşa'nın İstanbul'a sunduğu ilâmın bir özeti yapılarak ilgililere sunuldu. Bundan anlaşıldığı üzere; kendisine Anadolu Sürücülüğüne tayin, asker toplama ve sefere katılma emrini ihtiva eden fermanı getiren eski kapı kethüdası Numan Bey'in adamı Mehmed ile Ömer Paşa'nın divitdarının İstanbul'dan hareket ederek Maraş'a doğru yola çıktıklarında, Maraş'a 10 saat mesafede Ceyhan nehri kenarında Kısık¹ denilen mevkiye Zeytun Ermeni eşkiasından altı kişi tarafından yoları kesilmişti. Ermeni eşkıyaları Mehmed ve Divitdarı yakalamışlar, onlara çeşitli işkenceler yaparak darp etmişlerdi. Yarasının etkisiyle Mehmed ölmüş, divitdâr ise yaralı olarak Maraş'a ulaşarak paşanın konağına varmıştı. Paşa ve adamları tarafından sorguya çekilen divitdâr başlarına gelenlerden ayrıntılı şekilde bahsettikten sonra yanlarında bulunan bütün eşya ve evrakların tamamının Ermeni eşkıyalar tarafından gasp edildiğini anlatmıştır. Divitdar bu evrakların içinde sadece Ömer Paşa'ya değil, Antep Ayanı Daltabanzâde Mehmet Ali'ye, Battalzâde Mehmet Nuri'ye ve Malatya Mutasarrıfı Rişvanzâde Ömer Paşa'ya gönderilen fermanların da bulunduğunu belirtmiştir. Zülkadirzâde Ömer Paşa bir kâtip ve gavaim tayin ederek durumu araştırmak için olayın olduğu yere göndermiştir.

Zülkadirzâde Ömer Paşa, Maraş'ın dört bir tarafının eşkıyalık yapan aşiretler tarafından sarıldığını, sefere gittiği takdirde onların halkı katledeceklerini ve çeşitli fitne ve fesada cesaret edeceklerini belirtmektedir. Ayrıca 60 kese² (bin) kuruş borcunun olduğundan durumunun iyi olmadığını, alacaklıları tarafından sıkıştırıldığını ve aciz bir durumda olduğunu beyan ederek vaziyetin hassa silahşoru Mehmet Ağa ve vesaire devlet hademeleri, çuhadarlar ve tatarlardan sual olunmasını isteyerek kendisine merhamet edilmesini istemekteydi. Zülkadirzâde Ömer

¹ **Kısık**: Zeytun yakınlarında Ceyhan Nehri'nin en dar yerlerinden bir olan boğazın adıdır.

² **Kese**: belli bir miktarda altın ve gümüş paranın konulduğu meşin torbaya verilen isimdir. Bir kese içinde ne kadar para olduğu dönemlere göre değişmiştir. Fatih döneminde bir kese 30 bin, kanuni devrinde 20 bin, 1720'lerde ise 50 bin akçe olmuştur. Bkz. Sertoğlu, s.182.

Paşa'nın durumunu Maraş kadısı da bir ilamla İstanbul'a bildirmişti. Ayrıca Maraş ahalisi de durumu doğrulayan bir arzuhalde sunmuşlardır. Silahşor Mehmed Ağa tarafından sunulan arzuhalde Ömer Paşa'nın, padişahın emrinde olduğu, ancak mağduriyeti sebebiyle bir neferinin dahi kendisiyle sefere gelemeyeceği, kendisine tabii olanların hareket edemeyeceği ve asker yazmaya da kudreti olmadığı belirtilmekteydi. Ayrıca Ömer Paşa'nın durumu kapı kethüdası Numan Bey tarafından da sadarete arz edilmişti.¹ Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Zülkadirzâde Ömer Paşa kendisini acındırarak sefere katılmak istememekte, Zeyton Ermenilerinin ile Kılıçlı, Tecirli ve Bozdoğanlı gibi aşiretlerin eşkıyalıklarını bahane ederek seferden affını istemektedir. Ayrıca fazla miktarda borcu olduğunu ve alacaklarının kendisine baskı yaptıklarını da belirtmektedir. Aslında Ömer Paşa'nın sefere gitmek istememesinin sebebi Maraş'tan ayrıldığı takdirde rakibi olan Bayezidzâde Abdullah Bey'in Maraş idaresinde söz sahibi olmasından korkmasıydı.

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın vezareti kaldırılarak azledilmesi üzerine yerine Selim Paşa ve onun vekili olarak 30 Eylül 1788'de Maraş'a mütesellim olarak Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey tayin edildi. Ancak Kıbrıs'a sürgün edildiği halde gitmediği anlaşılan Zülkadirzâde Ömer Paşa, Maraş halkını da arkasına alarak yeni mütesellim Bayezidzâde Abdullah Bey ile mücadeleye girişti. Bayezidzâde Abdullah Bey 500 askerle sefere iştirak edebileceğini bildirmişti. Maraş idaresi için Bayezidzâde Abdullah Paşa ile mücadeleye giren Zülkadirzâde Ömer Paşa, destekçileri daha çok olduğu için galip geldi. Daha önce asker toplayarak sefere katılacak hali olmadığını bildirmesine rağmen şimdi 1500 askerle orduya katılacağını, ayrıca Darphane'ye de 91 gün içinde 30 bin kuruş vereceğini bildirdi. Halkın da isteği üzerine devlet Zülkadirzâde Ömer Paşa'yı yeniden Maraş Beylerbeyi olarak atadı.²

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın yeniden Maraş Beylerbeyi tayin edilmesinin gerekçesi bir fermanla Maraş ahalisine bildirildi. Bu fermanla; Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın beylerbeyilikten azledildikten sonra şehre yakın bir yerde bulunan bir mağaraya sığındığı ve yerine de Bayezidzâde Abdullah Bey'in mütesellim

---

¹ C.DH.17179/ 31.

² C.DH.969/19.

tain edildiği belirtilmekteydi. Ömer Paşa görevden azledilince, ahali onun iyi niyetli olduğunu bir arzla sadarete bildirerek yeniden Maraş valisi atanmasını istemişti. Bu konuda padişaha ve sadrazama gelen tahriratlar neticesinde gönderilen mübaşirler vasıtasıyla paşanın durumu tetkik edilmiştir. Sadrazam da bu mübaşirlere en uygun olanın yapılmasını emretmişti. Neticede Maraş Beylerbeyi tayin edilmesi gereken kişinin Ömer Paşa olduğuna karar verilmişti. Sadrazamın teklifi padişahın da onaylaması ile Zülkadirzâde Ömer Paşa yeniden Maraş beylerbeyi olmuştur. Bu konuda Bayezidzâde Abdullah Bey'in Maraş'ta ikamet etmemesi, ahalinin çoğunluğunun Ömer Paşa taraftarı olması ve asayiş ve düzeni ancak onun sağlayabileceği bu tayinin yapılmasında etkili olmuştur. Ancak Ömer Paşa daha önceki taahhütlerine dayanarak bir başbuğu ile 1500 nefer askeri 1789 ilkbaharında Orduya gönderecek ve söz verdiği 30.000 kuruşu da 91 gün içinde Darphane-i Amireye teslim edecekti.¹

*Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Sefere Çağrılması İle İlgili
Belge*

C.AS 46238

*Emirül ümera elkiram kebirül kübera müfehham
Zülkadir vürud-u hitam sahibül izzudur hatta
..... der ali hala Maraş Beyler Beysi Zülkadir
zâde Ömer dame ikbalehu tevk-i ref-i humayunum
vasıl olacakki malum olaki senki mirü miran muma
ileyhsin bundan 1500 nefer başı ve küzide müntehab
Olarak süvari asker tahrir ve techiz üzerlerine karu
küzar başbuğ tayin ile nevrüz-ı fîruzda orduyu
humayunuma irsali müteahhir olunacağına mebni
sahifei müktezaları vechile kalemi afıv ve Vasfi
şahaneme kesire ve tuğ ve sancak ifa ve Maraş eyaleti
dahi aynen ihsan-ı mulukaneme olup muktezayı teahhur
ve şartı affi üzerine asakiri mezkureyi şimdiye değin
başbuğ maiyetiyle orduyu humayunuma irsal
vusulleriyle şartı afvı taahhuduki birine göndermek
ve hareket sabıkatki imha eylemek ve hakkında olan
inayeti şahanemin adayı leşkerine vermek vacibe-i
hikmeti vafire yi uhdeyi ubuduna iken henüz askeri*

¹ HAT.11/40

mezkuru techizine ve evvela ihracına dair haberdar zuhur olunmayıp ve elhaletül hazihi nevruzu firuz duhul etmekten naşi senin yine bu güne batine hareketü güzâr hakkında gazabul iştişbarı şahanemin zuhurunu icab eder ve vüzeyadan olmakla tevcihî ve tahriri isticâlinde işbu emri şerifi ve ala hitamut tacip ile şanı olmuşdur deyu cürmen afvî tuğlanın ibkası vilayeti mezkure tevcihî mutlaka tahrir ve techizine nevruzu firuz müteahhid olunmağın 1500 nefer suvari askerinin serian vüsulü emrine iktiza eylemek şartıyla ve iradei mebni malum olan halde ben iken şimdiye değîn hususuna rehavet gazabı şahanem muhızır olmağla icab eylemşki bu defada ima olunduğu ve bundan sonra asakiri matluba serian erişmemesi ve yahut noksan irsal eylemek ihtimalde olupda sizin için necat ve baidu an ol ihtimal idüğü meczunun şurut-u af ve taahhudun niaüzlerine olmağla asakiri başbuğ tayini orduyu humayunuma eriştirmeğe şurutu af ve taahhuduki ifa ve hareket şerifeki imhaya ve ikamete istimalı sayu ve gayri badellezi onu mirîne hizmeti vukuuna merhamete nasidei gazabı şahaneme olmaktan teBeyyün infa ve ve muhabbet eylemek babında fermanı ali şanı sadır olmuştur Vüsul olacak bu babta vechi meşrut üzere şerefyafte sudur eden üzerime edinmeğe mazhar itirazıyla Ömeri mezkur hurufunda tebeyyün ve tehaşi ve muhabbet eylesun şöyle bilesun uhdei şerife iğmad kılâsın tahriren evahiri şehri Recebi guresine sene salise mieteyn ve elf (27.4.1789)

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın İkinci Defa Maraş Beylerbeyliğine Atanması

Ömer Paşa'ya 27 Ocak 1789'da gönderilen Hattı-ı Hümayunla 1500 asker ile sefere katılacağından dolayı, önceki suçunun affedildiği ve uhdesindeki Maraş valiliğinin yine kendisinde kaldığı bildirildi. 27 Mart 1789'da başka bir ferman ile de Ömer Paşa'nın sefere katılması ve asker göndermesi şartıyla Maraş Beylerbeyliğine yeniden tayin edildiği, acele etmesi gerektiği belirtilerek, söz konusu senenin Mart-ı Nevruzunu girmeden sefere hazırlayacağı 1500 süvari askeri hazırlayarak ve teçhiz ederek başına tayin ettiği bir başbuğla göndermesi istenmekteydi.

Ancak senenin 21 Martı yani Nevruz geçip Nisan'ın ortaları geldiği halde Ömer Paşa taahhüdünü yerine getiremeyince, bir kez daha Hatt-ı Hümayun gönderilerek bu durum kendisine hatırlatıldı. Ona, eğer görevini yapmazsa bir daha affedilmeyeceği de bildirildi. Bu fermanla söz verdiği şekilde Ömer Paşa'nın hazırlayacağı 1500 askeri başına tayin ettiği bir başbuğla göndermesinin geciktiği belirtilerek, kendisinin kaldırılan tuğ ve sancağının yeniden verildiği hatırlatılıp, asker toplanması, donatılması ve gönderilmesine dair Nevruz girdiği halde henüz hiçbir haber olmadığı yazılmaktaydı. Gönderilen bu ikinci hükümde Ömer Paşa'ya bir şans daha verilerek gelecek senenin Nevruzunu girmeden söz konusu 1500 süvariye acele olarak hazırlayıp göndermesi emredilmekteydi. Fermanın devamında şimdiye kadar Ömer Paşa'nın kusurlarına göz yumulduğu belirtilerek bundan sonra da aynı şeyleri yapmaya devam ettiği takdirde kendisinden hesap sorulacağı tehdit cümleleri ile anlatılmaktadır.¹

Görüldüğü gibi Zülkadirzâde Ömer Paşa verdiği sözü tutmayarak 1500 askeri hazırlayıp göndermemekteydi. Bu şartları kendi belirleyip 1500 asker ile sefere katılacağını ve hazineye de 91 gün içinde 30.000 kuruş vereceğini vaat etmiş, bunun üzerine devlet de onu Maraş Beylerbeyliğine tayin etmişti. Ancak Ömer Paşa asker göndermek şöyle dursun hazırlamak için bir gayret dahi göstermemekteydi. Hatta devlet kendisinin sefere gelmeyerek yerine bir başbuğ göndermesini dahi kabul etmişti. Buna rağmen Ömer Paşa devleti oyalamaktaydı.

Maraş ve çevresinde cereyan eden olaylar Ömer Paşa'yı da etkilemekteydi. Adamlarını sefere göndererek kendisinin korumasız kalacağını düşünen Ömer Paşa sefere asker göndermemekle kararlıydı. Bu sırada Zeytun Ermenileri isyan halinde olup Göksun- Maraş ve Elbistan- Maraş yollarını kesmekte ve gelip giden resmi görevli, tüccar ve ahali ayırımı yapmadan soymakta ve katletmekteydi. Maraş'ın Pazarcık kazası tarafında olan Kılıçlı Aşireti Maraş- Antep-Haleb, Maraş- Malatya- Hısn-ı Mansur ve Besni yollarını vurmaktaydı. Tecirli aşireti Maraş ve çevresinde eşkıyalık yapmaktaydı. Bozdoğanlı aşireti ise Andırın ve Kadirli taraflarında eşkıyalıklarına devam etmekteydi. Yine Bulanık (Bahçe) Kazası'nda Fettahoğulları, Payas'da

---

¹ C.AS/46238/23.

Küçükaliogulları, Antakya taraflarında Mürseloğulları, Antep'te Battaloğlu gibi ayanlar devlet otoritesini dinlemeyip müstakil hareket ettikleri gibi soygun ve eşkıyalıklarına da devam etmekteydiler. Hatta bu ayanlar Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın rakibi olan Bayezidli ailesi ile de müttefik olup kız alıp vermekle akraba da olmuşlardı. Bu sebeplerden dolayı Ömer Paşa Maraş'tan ayrılmayarak ve adamlarını da sefere göndermeyerek hem Maraş'ı hem de aile menfaatlerini koruyacağını zannetmekteydi.

*Zülkadirzâde Ömer Paşa Ve Bayezidzâde Abdullah Bey'in
Sefere Çağrılmaları İle İlgili Belge
C.AS 7150*

*Maraş Beyler Beyisi Zülkadirzâde Ömer Paşa tarafından varid olan tahriratın hulasasıdır
Vukubulan azarve vahiyeleri bir ferikiyle iska ve itibar olunmayup beher hal muktezayı memuriyetleri üzere hareket ve bir saat evvel Rumeli canibine mürurları katan matlup olduğu Beyanıyla tekid ve isticali ve beheri havi iktizası üzere paşayı muma ileyh ve Bayazitoğluna hitaben emirleri tahriri ferman buyuruldu*

Paşayı muma ileyhin 1.500 nefer süvari ile sefer-i humayuna azimeti babında sudur eden emr-i ali Kahveci Başı Yamağı Ahmed Ağa mübaşeretıyla ledel vusul ferman buyurulduğu vecihle amel ve harekete ikdam üzere olup ancak paşayı muma ileyhin bundan akdem tuğları ref olundukta Bayezidoğlu Abdullah bek nam-ı şaki Payaslı Küçük Alioğluyla bi'l-ittifak mecmu-u emlak ve eşyası zapt ve yağma ve ğarat etmiş olduğundan gayri Küçük Alioğluna dahi 50.000 kuruşa temellük ita ve huccac-ı müslimin ademi mürurlarına ve duhulu taaruza ibtidar etmiş olduğu paşayı muma ileyh olan zulmu teaddisi biddefaat bi araz muhzır ifade ve tertibü cezaları babında ve emrü aliye sudur etmişken tenfiz ve icrası mümkün olmadığı ve paşayımuma ileyh emvali mağsubesinden hılalı reddolunmayıp mazur olduğu kalan bir miktar iradını furuht ile matlup olan emr-i şerifimiz nefsinin bir miktarını tedarik ve kabz .....üzere iken .....Küçük Alioğlu üzerine azimet ve anda dahi ve sayi mertebe sayu rağbet etmiş olduğu Beyanıyla .....nisf ve

inayet buyurduğu varidat buyurulmuş paşayı muma ileyhe bir kıta mektubunda ve Maraş kadısı üç kıta ihlasına ve ehalisi iki kıta mahzurlarında tahrir ederler

Berveche muharrer paşayı muma ileyhin ferman buyurulduğu vecihle sefere azimet edeceğinden merkum Bayezidoğlunun dahi 500 nefer süvari ile azimetini ferman olunmuşken izharı huşunet eyleyen ne vakit sefere gittim devlet beni ne bilir deyu cevap verdiğinden bahisle bu hususu emr-i sami ye menut idiğini müBeyyin mübaşiri muma ileyhin takdim eylediği kaimesi kıta—4

Paşayı muma ileyhin mazuriyetinden ve cümle kendüsinden hanut ve vazıha idiğinden ve gerek Küçük Ali ve Bayezid oğullarının Maraş havalisine olan zulmü teaddilerinden ve havali-i merkumada zabt ve rabıta muktedir birinin vücudu lazimededen olduğundan ve paşayı muma ileyh sefere azimet eylediği surette müşkil olacağından bahisle paşayı muma ileyhin Eyalet-i Maraşa kemakan ikametini natık Maraş kadısının diğer ilamı ve ehalinin muhızırı kıta-2

Zikrolunan şakilerin zıml ve teaddilerinden naşı terk vatan edenlerin iade ve eyaleti Maraşda iskan olunmaları için emri ali isdar olunmasını müşiri Maraş kazasının diğer ilamı kıta -

Ömer Paşanın ve Bayezidoğlunun memuriyetleri kayıtları hususa dair ...

Maraş Beyler Beyisi Zülkadırzâde Ömer paşa 1500 nefer kapusu halkıyla ve Maraşta Bayezidoğlu Abdullah Paşanın yedine 500 nefer asker tahririyle etmeleri mahalli merkum mucebince askeri merkuma ....

Paşayı muma ileyhin mazuriyetinden ve cümle kendüsinden hanut ve vazıha idiğinden ve gerek Küçük Ali ve Bayazıt oğullarının Maraş havalisine olan zulmü teaddilerinden ve havali-i merkumada zabt ve rabıta muktedir birinin vücudu lazimededen olduğundan ve paşayı mumaileyh sefere azimet eylediği surette müşkil olacağından bahisle paşayı muma ileyhin Eyalet-i Maraşa kemakan ikametini natık Maraş kadısının diğer ilamı ve ehalinin muhızırı kıta-2

Bu arada Ömer Paşa adamları vasıtasıyla İstanbul'a gönderdiği arzda yetkilileri oyalayıp bahaneler ileri sürerek zaman kazanmaktaydı. O kendisinin mağduriyetinin bilindiğini, ahalinin kendisinden memnun olduğunu açıkça beyan ederek Küçükalioğlu ve Bayezidoğullarının Maraş havalisinde olan zulüm ve baskılarının üstesinden gelecek muktedir birinin bölgede bulunması gerektiğini belirterek, asayiş ve düzeni sağlayacak ve eşkıyaya karşı şehri koruyacak kişinin de kendisi olduğunu ileri sürmekteydi. Bundan dolayı da kendisinin sefere gitmeyerek Maraş'ta ikamet etmesini gerektiğini bildirmekteydi. O, bu doğrultuda hazırlattığı bir ilamı Maraş kadısına imzalatarak göndermişti. Yine onun direktifleri ile Maraş ahalisi de iki muhızır göndermişti.

İstanbul'daki yetkililer Ömer Paşa'nın hazırlattığı ilam ve tahrirlere itibar etmeyerek hem onun hem de Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey'in sefere gitmeleri için bir hüküm göndererek bir an önce vaatlerini yerine getirmelerini istedi. Ömer Paşa'nın gönderdiği tahriratın hülasası yetkililere sunuldu. Ona gönderilen yazıda üzerine verilen görevi yapması ve bir saat dahi beklemeden hareket ederek Rumeli tarafına geçmesi emredildi. Ayrıca Bayezidzâde'ye de bir ferman gönderildi. Ancak Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey daha önce kendisi 500 neferle sefere gideceğini beyan etmesine rağmen şimdi o da yan çizmekteydi. Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa, Abdullah Bey'in sefere katılması için gönderilen fermana görünüşte hoşnutluk gösterdiğini beyan ederek "*ben ne zaman sefere gittim, devlet beni ne bilir*" deyu cevap verdiğini bir tahrirle İstanbul'a bildirmişti.

Ömer Paşa'nın 1500 asker ile sefere katılması için Kahvecibaşı Yamağı Ahmed Ağa vasıtasıyla kendisine ferman götürüldüğü ancak bu sırada Ömer Paşa'nın Bayezidoğlu Abdullah Bey ve Payaslı eşkıya Küçükalioğlu'nun saldırısına uğradığına dair bir yazı İstanbul'a ulaşmıştı. Gerçekten de Ömer Paşa'nın korktuğu başına gelmişti. Onun Maraş'taki rakibi Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey, meşhur eşkıya Payas ayamı Küçükalioğlu ve taraftarlarını Maraş'ı basmaya ve yağmalamaya davet ederek Ömer Paşa ve taraftarlarını şehirden sürmeye karar vermişti. Halil'in daha önceki ayaklanmasında Ömer Paşa onun üzerine gönderilmişti. Bundan dolayı Küçükalioğlu Halil, Ömer Paşa'ya kin beslemekteydi.

Devletin 21 Nisan 1790'da Rusya ve Avusturya ile harpleri devam ederken, Ömer Paşa'nın 1500 süvari ile Bayezidoğlu Abdullah Bey'in de 500 süvari ile sefere katılacağına dair bilgiler İstanbul'a ulaştı. Görüldüğü gibi Maraş'ın iki büyük ailesi şehrin idaresini ele geçirebilmek amacıyla, devlete hizmette birbirleriyle yarışmaktaydılar.

Devlet, Maraş'ın iki büyük ailesine mensup Zülkadirzâde Ömer Paşa ile Bayezidzâde Hacı Abdullah Paşa'nın aralarındaki düşmanlığın eski olduğuna ve birbirleriyle devamlı muharebe ettiklerine vakıftı. Bu yüzden iki aile arasında dengeleri gözeterek onları mağdur etmeyecek kararlar alırdı. Bu defa savaş sebebiyle asker ve paraya acilen ihtiyaç duyulduğundan Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Bayezidoğlu Hacı Abdullah Paşa'ya tercih edildiği görülmektedir. Gerekçe olarak da Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey'in taraftarlarının az olduğu ve Maraş'ta da oturmadığı ileri sürülmektedir.

Zülkadirzâde Ömer Paşa ve Payas Ayanı Küçükalioğlu

Halil

1786'larda Adana'nın Payas bölgesinde Küçükalioğlu Halil adlı ayan devlete karşı ayaklanmıştı. Bunun üzerine 30 Mart 1786'da, Edirne'de bulunan Azimzâde Yusuf Paşa, Adana Valiliği'ne tayin edilerek Küçükalioğlu'nun üzerine gönderildi. Yusuf Paşa, Edirne'den Adana'ya gelinceye kadar, Küçükalioğlu isyanını bastırma görevi Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer ve Halep valisi Mustafa paşalara verilir. Ayrıca Küçükalioğlu Halil'in eniştesi olan Antep ve Kilis Voyvodası Daltabazzâde Mehmed Ali Paşa da onlara yardım etmekle görevlendirildi. Bunun yanında Osmanlı donanmasından birkaç gemi de Payas sahillerine gelerek isyancıları kuşatacaktı. Söz konusu paşaların derhal bölgeye hareket ederek isyanı bastırmaları ve isyancıları tenkil etmeleri kararlaştırıldı. Osmanlı valileri tarafından kuşatılan eşkıyalarla mücadele sırasında paşalar arasında anlaşmazlık çıktı. Bu anlaşmazlığı halletmek üzere Maraş valisi Ömer Paşa görevlendirildi.¹ Payas tarafında kuşatılan Küçükalioğlu Halil'e Daltabanzâde'nin yardım ettiği şayiaları yayılmıştı. Neticede Küçükalioğlu Halil baskılar karşısında devletten af talebinde

---

¹Mehmet Akif Terzi, **Gâvurdağ'ının Bulank Tarihindeki Sis Perdesi**, Doğu Kütüphanesi Yay, İstanbul 2010, 43.

bulunmuş ve affedilerek Payas sancağına mutasarrıf olarak atanmıştı. Ancak Halil Bey daha sonra yeniden ayaklanır.¹

Bu arada Azimzâde Yusuf Paşa, Adana'ya gelmeden görevinden azledilmiş ve yerine de 1787'de Sivas valisi Vezir Yeğen Mehmed Paşa tayin edilmişti. Ancak o gelinceye kadar Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer, Adana valiliğine bakmakla görevlendirilmiştir.² Yusuf Paşa adına Adana'yı idare eden Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya da Maraş'a hareket etmesi emredildi.³

Maraş'ta Zülkadirli ve Bayezidli Aileleri Arasında Nüfuz Mücadelesi

1515'te Turnadağ Savaşı ile Yavuz Sultan Selim, dedesi Alâüddevle Bey'i ortadan kaldırarak Dulkadir Beyliğini Osmanlılara tabi hale getirip, Şehsüvaroğlu Ali Bey'i de Beyliğin başına getirmişti. Yaklaşık 200 yıldan beri devam eden Dulkadir Beyliği'nin ortadan kaldırılıp, bölge halkının hemen Osmanlılara tabi olması kolay değildi. Bu yüzden Yavuz, Çaldıran Zaferini kazandıktan sonra Doğubayazıt'tan Bayezidli ailesini getirerek Dulkadirli ailesine karşı Maraş'a bir denge unsuru olarak yerleştirmişti. Bu aileden İskender Bey'e Maraş Çavuşbaşılığı verilmiş ve şehrin batı tarafına yerleştirilmişti. Kanuni zamanında 1522'de Şehsüvaroğlu Ali Bey öldürülmüş, Maraş kesin olarak Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştı. Ancak Dulkadir hanedanı mensupları tamamen ortadan kaldırılmamıştı. Onlar Beyliğin sarayının da bulunduğu şehrin doğu tarafında yaşamaya devam ettiler. Maraş'ta Zülkadirli ve Bayezidli ailelerini birbirinden bir dere ayırmaktaydı. İki aile arasında bu dere kenarında 1850'lere kadar kanlı çarpışmalar olmuş ve iki taraftan da pek çok insan ölmüştü. Bundan dolayı bu dereye Kanlıdere adı verilmiştir.⁴ 1840'larda Zülkadirli ve Bayezidli aileleri birbirinden kız alıp vermiş ve aralarındaki husumeti sona erdirmişlerdir.

Maraş'ta öteden beri Zülkadiroğulları ile Bayezidliler arasında nüfuz mücadelesi devam edip gelmişti. Maraş ve

---

¹ Terzi, 44-45.

² Ahmed Vâsıf Efendi, **Mehasinü'l-Âsâr-ve Hakâikü'l-Ahbâr**, (Yay. M. İlgürel), TTK yay., İstanbul 1994, s.367-370.

³ C.DH.4856/16.

⁴ Besim Atalay, **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, (hız. İ. Gökhan-M. Karataş), Kahramanmaraş 2008, s.88-92.

etrafındaki kaza ve nahiyelerin ahalileri de Zülkadirli veya Bayezidli diye ikiye ayrılmıştı.¹ Zülkadirli, Maraş'ın eski beyleri olduğu için halk nezdinde daha fazla itibarlı sayılmışlar, ayrıca onların taraftarları da fazlaydı. Mesela Zülkadirli sefer-i Hümayun için Maraş'tan 1500 asker toplayacak güçte oldukları halde Bayezidli ancak 500 asker çıkarabilmekteydiler. Zülkadirli halk nezdindeki nüfuzlarına karşılık Bayezidli Osmanlı yönetimi tarafından desteklenmekteydi. Ne de olsa onlar Maraş'taki Osmanlı taraftarı kişilerdi. Dulkadir Beyliği'nin nüfuzunun kırılmasından sonra Maraş idaresi bir ölçüde onlara verilmişti. Zülkadir ailesi ise beylikleri kaldırılmasına rağmen Osmanlı Devleti ile uyum içinde hareket etmekteydiler. Bilhassa onlar XVIII. Yüzyılda Maraş idaresinde söz sahibi olmuşlar ve birçok idareci yetiştirmişlerdi. Bunlardan biri olan Ömer Paşa ile Zülkadir ailesinin Maraş ve Osmanlı Devleti'nde gücü zirveye ulaşmıştı. Ömer Paşa sadece Maraş merkezde değil eyaletin Malatya sancağı ile Antep ve Elbistan kazalarında da nüfuz kazanmıştı. Antep ahalisi ona büyük saygı ve sevgi göstermekteydiler. Mesela Antep'te çıkan ayaklanmaları bastırılması için Ömer Paşa'nın görevlendirilmesi istenmekteydi.

Bahsettiğimiz izahlardan anlaşılacağı üzere Maraş'ın iki büyük ailesi arasındaki rekabet XVIII. Yüzyılın sonlarında doruğa çıkmıştı. Bunun sebebi iki ailenin de Osmanlı sultanı ve yöneticileri yanında itibarlı devlet adamları yetiştirmeleriydi. Dulkadirli Ömer Paşa'sına karşılık Bayezidli Hacı Abdullah Bey'i vardı. Maraş Beylerbeyliği bu iki kişi arasında el değiştirmekteydi. 1789'da Ömer Paşa'nın Beylerbeylikten azledilmesi ve yerine Hacı Abdullah Bey'in atanması Maraş'ta karışıklıklara neden olmuştu. Kıbrıs'a sürülmesine karar verilen Ömer Paşa Maraş yakınlarında bir mağaraya çekilmişti.² Onun adamları Padişah'a başvurarak yeniden Maraş Beylerbeyliğine atanması konusunda arzuhaller göndermişlerdi. Buna karşılık Bayezidli taraftarı olan Maraş ahalisinden bazı kişiler de Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey'i desteklemekteydiler. Bu arada Ruslarla devam eden savaşlar sebebiyle, Sultan III. Selim, sefere 1.500 asker ile hazineye 30.000 kuruş vereceğini taahhüt eden Zulkadizâde Ömer Paşa'yı yeniden Maraş Beylerbeyliğine tayin

---

¹ Cevdet Paşa, **Tezâkir**, 21-39s.122; Terzi, s.54.

² HAT.11/404/1.

etmişti. Buna karşılık 500 kişi ile sefere iştirak edeceğini bildiren Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey ise Maraş Beylerbeyliğinden azledilmişti.

Maraş Beylerbeyliğinden azledilmesinin sebebini Ömer Paşa'ya bağlayan Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey ve taraftarları ona karşı menfi bir tavır almışlardı. Küçükaliöğlu'nun daha önceki isyanını bastırmak üzere Ömer Paşa ve Daltabanzâde gibi Maraş ve Antep kuvvetleri de görevlendirilmişti. Küçükaliöğlu Halil Bey müttelikler tarafından yenilip itaat altına alınmış ve daha sonrada affedilmiştir.¹ Küçükaliöğlu devlete itaat etmesine rağmen Ömer Paşa'ya kin duymaktaydı. Bu arada Hacı Abdullah Bey'in de Ömer Paşa'ya karşı Küçükaliöğlu'ndan yardım istemesi Maraş baskınına sebep oldu. Zülkadirzâdelerin rakibi olan Bayezidli ailesinin, Gavurdağ çevresinde bulunan ayan ve büyük ailelerle yakın ilişkisi, hatta akrabalık bağları vardı. Antakya'da Reyhanlı aşireti Beyi Mürseloğlu Haydar, Bayezidli Kalender Paşa'nın kızıyla evlenmişti. Yine Bulanık (Bahçe)'tan Fettahlı Beyleri Maraş'a geldiklerinde Bayezidlilerin konaklarında misafir edilirdi. Küçükaliöğlulları, Karabeyoğulları gibi aileler Bayezidli ailesinin müttelikleriydi. Böyle olunca da Bayezidliler, Zülkadirlilerle mücadelelerinde bu ailelerin desteğini elde etmişlerdi.²

Küçükaliöğlu Halil'in Maraş'ı Basması ve Yağmalaması

Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey iki aile arasındaki nüfuz mücadelesini kendi ailesi lehine çevirmek istiyordu. Bunun için Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey'in damadı Bayezidzâde Kalender Bey, Küçükaliöğlu, Kurtkulağı'ndan Cerit Hasan Bey, Karalar aşiretinden Topal Paşa ve adamları, Tecirli aşiretinin ileri gelenleri ve Daltabanoğlu Mehmet Ali Paşa gibi bölgenin güçlü şahsiyetleri kendi aralarında bir toplantı yaparak ne yapacaklarını istişare ettiler. Bu arada Ceyhan Nehri üzerindeki Misis Köprüsü'nün yıkılması neticesinde Hac yolu da değişmiş olup Ereğli, Karaman, Niğde, Kayseri, Elbistan, Maraş ve Haleb yollarının takip edilmesi kararı alınmışti. Küçükaliöğlu Hac yolundan giden Surre-i Hümayunu, hacıları ve kervanları soymaya alışmışti. Bu defa

¹ Ahmed Vâsif Efendi, **Mehasinü'l-Âsâr-ve Hakâikü'l-Ahbâr**, (Yay. M. İlgürel), TTK Yay., İstanbul 1994, s.330-331.

² Terzi, s.89-92.

Maraş üzerinden geçen Hac yolunu vurmaya karar verdi. Önce Maraş'ı basıp daha sonra Haleb'i vurulacaktı. Hac yolu baskını ile Maraş'ın vurulacağını haber alan Haleb kadısı Mahmud Efendi durumu İstanbul'a iletmişti. İstanbul'dan gerekli haberler yetkililere gelince, Hacılar güvenli şekilde Maraş'a ulaştırılmış ve buradan da Suriye'ye doğru güvenli şekilde yollarına devam etmişlerdi.

Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey ve Küçükalioğlu Halil'in Maraş'ı basacağı ahali tarafından da duyulmuş ve gerekli tedbirler alınmıştı. Maraş'ın ileri gelenleri, âlimleri, halk önderleri ve bu sırada Maraş mutasarrıfı olan Mustafa Bey şehri terk ederek canlarını kurtarma telaşı içine girmişlerdi. Maraş'a doğru yönelen baskıncılar daha önce serkeşliklerinden dolayı Kıbrıs'a sürgün kararı olup da sürülemeyen Kanadıkırık oğlu Mehmed ve Veli oğlu Ahmed'i de yanlarına alarak güçlerini artırıp Maraş'a saldırdılar. Baskıncılar şehre girerek etrafı yakıp yıkmaya ve yağmalamaya başladılar. Baskın sırasında şehirde birçok ev yağmalanıp yakıldı ve ahalisi katledildi. Maraş halkının bir kısmı öldürülüp, malları talan edildi. Maraş müftüsü Ali Efendi'nin sekiz yaşındaki oğlu ile Nakibü'l-Eşraf kaymakamı Şeyh Abdullah Efendi ve eski müftü Esat Efendinin çocukları Küçükalioğlu ve adamları tarafından kaçırıldı. Maraş'ın ticaret etkinliğinin yapıldığı bedesten başta olmak üzere diğer çarşılar talan edildi. Halk büyük bir korku ve panik içinde Antep ve Kilis taraflarına doğru kaçtı. Bölgelerine gelen Maraş ahalisinin çektiği perişanlığı ve sıkıntıları gören Antep ve Kilis ileri gelenleri durumu anlatan bir yazı hazırlayarak İstanbul'a göndermişler ve sorumluların cezalandırılmasını istemişlerdir.¹

Maraş baskını aslında şehrin ileri gelen iki ailesi arasında bir nüfuz mücadelesinin sonucu gerçekleşmişti. İleride Maraş Beylerbeyi olan Bayezidoğlu Kalender Paşa da bu baskına katılmıştı. Kalender Paşa ve adamları, bu baskını şehirde yaşayan Zülkadiroğlu ailesi mensupları ile onların taraftarlarına yapmışlardı. 1789 Haziran ayında gerçekleşen Maraş baskını ve yağmalanması olayı kara bir gün olarak Maraş tarihine geçmiştir. Maraş mutasarrıfı Mustafa Bey baskından sonra İstanbul'a yolladığı bir yazı ile durumu bildirdi. Görüldüğü gibi daha önce

---

¹ Mehmet Akif Terzi, **Gavurdağ'ının Bulanık Tarihindeki Sis Perdesi**, Doğu Kütüphanesi Yay, İstanbul 2010, s.50-51.

yaptığı eşkıyalıklar yanına kar kalan ve affedilerek kendisine paşa unvanı verilen Küçükhalioğlu Halil, yeniden eşkıyalığa başlamıştı. O, Maraş baskınına gerçekleştirdiği sırada mir-i miranlık rütbesi ile Üzeyir Sancağı mutasarrıfı görevinde bulunmaktaydı. Bu baskından dolayı bölge valilerine gönderilen yazı ile Küçükhalioğlu'nun mir-i miranlık rütbesi kaldırıldığı, Üzeyir sancağı mutasarrıflığından azledildiği ve onun hakkında idam hükmü verildiği bildirildi.¹

Bu sırada devlet o kadar güçsüzdür ki Küçükhalioğlunu cezalandırabilecek kararlılıkta valilere sahip değildir. Maraş baskını sırasında Maraş Beylerbeyi Zülkadıroğlu Ömer Paşa asi gruba karşı koyamayacağını anlamış ve şehri terk ederek canını kurtarabilmişti. Zaten onun güçlü bir ittifakla şehri basan asilere karşı koyacak bir gücü de yoktu. Çünkü Maraş baskını ile ilgili belgede Küçükhalioğlu ve Bayezidli Hacı Abdullah Bey'in adamlarının sayısı 10.000 kişi olarak verilmektedir. Bu kadar fazla bir güce Ömer Paşa'nın karşı koyması mümkün görülmemektedir.

Maraş baskını ve yağmalanması ile ilgili bilgileri, Antep ve Kilis Voyvodası Daltabanzâde'nin muhallefatına el koymak üzere bölgeye gönderilen İzzet Ahmed Paşazâde Abdullah Derviş Bey sadarete bildirilmiştir. Bu yazıda Küçükhalioğlu'nun 10.000 adamı ile Maraş'a saldırıp Zülkadırzâde Ömer Paşa'yı şehirden sürüp çıkardığından bahsedilmektedir. Ayrıca şehrin yağmalandığı da belirtilmektedir. Bu belgenin üzerine düşülen derkenarda Kaymakam Paşa'ya, Çapanzâde İsmail veya Rışvanoğlu Ömer Paşa'nın desteğiyle Zülkadırzade Ömer Paşa'ya saldıran Küçükhalioğlu Halil'in bertaraf edilmesi için yetkililerin aralarında müşavere ederek harekete geçmeleri emredilmektedir.²

Halil Paşa, Kanadıkırık Mehmet ve Velioğlu Ahmed'i de yanına alarak yaptığı baskında Maraş büyük zarar görmüş, dükkânlar yağma edilmiş halk Maraş'ı bırakarak başka yerlere sığınmıştı. Kilis'in ileri gelenleri şehrin vaziyetini, halkın perişan durumunu gözler önüne seren bir mahzarla bildirerek, böylesine acımasız bir olayı yapanların derhal en şiddetli şekilde cezalandırılmasını talep ettiler. İşte bu saldırılarda özellikle Zülkadırlı tarafı yakılıp yıkıldı, tahrip edilen yerler Zülkadırlilere

---

¹ Terzi, s.52.

² HAT. 266/15456.

aitti. Burada enteresan olan baskında, ilerde sıkça bahsedilen Kalender Paşa'nın da yer almasıdır.¹

9 Temmuz 1789'da Maraş mutasarrıfından alınan bir bilgiye göre: Küçükalioğlu Halil ve Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey kendilerine yardımcı olan eşkıya ile Maraş'a gidip halka ve yöneticilere çeşitli zulüm ve fesat uygulayıp halkın mallarını gasp etmişlerdi. Ayrıca onlar ahaliyi perişan edip, çarşıları yağmalamışlardı. Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa ile aralarında husumet olan Bayezid oğlu Hacı Abdullah arasındaki bu çekişmeden halk büyük zarar görmüştür. Bu arada kendisine rakip olan Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey'in yaptığı bu işlerden dolayı Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa onu devletin gözünden düşürmek için sürekli şikâyetlerde bulunmuştur.

Küçükalioğlu adlı eşkıya Maraş'a hücum ederek Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa'yı şehirden kovmuş ve yağma ve tahribatta bulunmuştu. Bu durumla ilgili İstanbul'a bilgiler verilmektedir. Payas ayamı Küçükalioğlu Halil'in Maraş'taki Bayezidliler ile yakın bir dostluğu olduğu anlaşılmaktadır. Adana, Maraş ve Antakya arasında devamlı soygunlar yapan Küçükalioğlu, bir de İskenderun körfezinde küçük gemilerden oluşan bir filo kurmuş ve denizde de korsanlığa başlamıştı. 1790'da Payas İskelesine gelen bir Fransız ticaret gemisini soymuş ve mallarını Maraş'ta Ermenilerin yaşadığı Zeytun'a getirmişti. Fransızların bu durumu kendi elçiliklerine bildirmeleri üzerine Osmanlı Devleti'nden soyulan geminin zararının karşılanması istenmiştir. Bu olaydan sonra Küçükalioğlu'nun idamı emredilmişti. Küçükalioğlu sadece bu Fransız gemisine değil Akdeniz'de bir Rus gemisine de baskın yaparak yağmalamıştı. Halil Paşa'nın bu yaptıklarını yanına bırakmak istemeyen devlet onun üzerine bir kuvvet göndermişti. Halil Paşa yapılan saldırıya cevap veremeyecek ve yeniden affını isteyecektir. Affedilen Halil Paşa 1804'te vefat etti. Devlet de bu asi ayanından böylece kurtulmuş oldu.²

1789'da Maraş baskını sırasında devrin vakanüvislerinden Antepli Mütercim Asım Efendi de Maraş'ta bulunmaktaydı. Küçük Ali oğlu Halil ile Maraş'ta görüşen Asım Efendi, onun ulemayı seven, salihlerle oturup kalkan, kendisinden istekte bulunmak için

---

¹ Terzi, s. 51

² Terzi, s.68.

gelen talebelere her türlü kolaylığı gösteren, ikram eden ve ihtiyaçları gideren, onların hayır ve dualarını niyaz eden, namaz, oruç vesaire şer’i kurallara riayet eden ve bunlara uymaya dikkat eden bir kişi olduğunu yazmaktadır. Asım Efendi, Maraş’ta Halil Efendi ile yaptığı görüşmede ona; *“siz uzun zamandan beri Allah’u Teala’ya hamd eden biri, ahkam-ı şer’iyeyi bilen ve diğer emir ve yasaklara vakıf bir kişi olarak Devlet-i Âliye’ye itaat etmekte niçin inatçısın, bu itaatsizliği ve inatçılığın sebebi nedir”* diye sormuştur. Bunun üzerine Halil Efendi, Asım Efendi’ye *“Birader Devlet-i Âliye dedikleri yalnız taraf-ı saltanat mıdır yoksa yalnız vükela-ı umur devlet midir. Yahut iki taraftan toplanmış bir heyet midir, eğer yalnız taraf-ı saltanat ise (Ulu’l- emri minkum) emr-i şerifi mucebince veliyyü’l-emir olmağla celil ve hakir emri şeriflerine muti ve munkat ve mazallahu Teala sermu-i isyanda bulunanların namazı ve nikahı sahih olmayacağı derkardır ve şikk-ı saniye göre bir memlekette müteaddit padişah olmak mümkün değildir. Biz padişahın bir zat-ı mahsus biliyoruz. Ancak onların taraf-ı âlilerine muamele ederiz ve şikk-ı salis dahi bu minval üzeredir. Hülasa eh-i İslam olduğumuz hasebiyele herhalde destidade biat bulunduğumuz imamü’l-müslümîn tarafına itaatimiz açıktır lakin bizim bu rem-e serkeşliklerimiz Yusuf Ağa ve İbrahim kethüda vesair taraflaradır”* zemininde tesir-i rikkatle gözyaşı dökerek cevap vermiştir.¹

Maraş Baskının Sonuçları

Maraş baskınından sonra şehrin kadısı ve ahalileri İstanbul’a ilam ve muhızrlar göndermişlerdir. Bunlardan anlaşılacağı üzere Ömer Paşa ordu-ı Hümayuna 1500 nefer süvari hazırladığı sırada, Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey ve Payas ayarı Küçükalioğlu Halil Maraş’a bir baskın yapmışlardır. Bunlar şehri yağmalayıp başta paşanın malları olmak üzere bütün mal ve eşyaları ele geçirmişlerdir. Hatta Hacı Abdullah Bey, Küçükalioğluna 50.000 kuruşluk mülk vermiştir. Bunlar hacıların geliş gidişlerini ve şehre girişlerini engellemek istemişlerdir. Paşa onların zulüm ve baskılarının sona erdirilmesi için emr-i âli istemiştir. Bu baskından paşa ve adamları büyük zarar görmüştür. Ömer Paşa kalan mal ve mülklerini satarak sefere hazırlandığı

¹ Mütercim Asım, C. II, s.226-227.

sırada Küçükaliolu onun üzerine saldırmıştır. Bundan dolayı paşa sefere katılamamıştır.

Yukarıda da izah edildiği üzere Zülkadırzâde Ömer Paşa, Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey ile Küçükaliolu Halil ve mütteliklerinin Maraş'a saldırmasına engel olamamıştır. O şehri terk ederek yakın mahalde daha önce sığındığı bir mağaraya çekilmiştir. Onun taraftarları ve Maraş ahalisi de şehri terk ederek etrafta bulunan daha korunaklı mahallere ve şehirlere kaçmışlardır.

Bayezidzâde ve Küçükaliolu'nun Maraş'ı yağmalayıp çekilmelerinden sonra şehirde düzen ve asayiş yeniden sağlanmıştır. Bundan sonra gelen bir yazı da Maraş baskınından dolayı şehri terk-i vatan eden ahaliilerin yeniden şehre iskân edilmeleri emredilmiştir. Ömer Paşa'da saklandığı yerden gelerek geri konağına yerleşmiştir.¹ Bu olaydan sonra Ömer Paşa'nın Beylerbeyliğinin devam ettiği görülmektedir. Maraş'ta işler yoluna konmuş düzen ve asayiş sağlanmıştı. Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey ve Küçükaliolu Halil de affedilmişti. Padişah ve sadrazam bu sırada devam eden Rusya ve Avusturya harpleri sebebiyle dâhili işlerde ılımlı bir politika izleyerek mümkün olduğu ölçüde Anadolu'dan asker toplamaya çalışmaktaydı. Bu yüzden ayan ve mütegalibeleri devlete bağlayarak onların askeri gücünden faydalanmak istemekteydi.

Maraş Baskınının Zararlarını Karşılama İçin Ömer Paşa'nın Harcadığı Para

20 Eylül 1793'te (H.13.safer 1208) Maraş kadısı Seyyid Mehmed ve ulema tarafından hazırlanan bir belgede Zülkadırzâde Ömer Paşa'nın Küçükaliolu ve Bayezidzâde Hacı Abdullah Bey'in Maraş baskını sırasında harcadığı ve ahalinin zimmetinde kalan alacağının bir dökümü yapılmıştır. Bu belgeye göre Ömer Paşa baskın sonrası ahalinin zararlarını karşılamak, şehri terk edenlerin geri dönüşünü sağlamak, eşkıyalar tarafından kaçırılan ileri gelenlerin kurtarılması, bu mevzudan dolayı İstanbul'a gidip gelen tatarların (haberci)) yol ücretleri için bir hayli para harcamıştır. Harcamanın bir kısmı da baskın sebebiyle perişan olan bazı köylere yardım amacıyla yapılmıştır. Ömer Paşa bu parayı kendi özel hazinesinden harcamıştır. Ömer Paşa'nın bu işler için

---

¹ C.AS. 7150.

toplam 30009,5 kuruş para harcadığı tespit edilmiştir. Bu para Ömer Paşa'nın Maraş ahalisinden alacağı olarak kaydedilmiştir.

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Maraş ahalisinden alacağı ile ilgili Belge

C.DH. 8813

Sâbikan Maraş Beyler Beysi Zülkadirzâde müriüvetlü Ömer Paşa hazretlerinin Maraş ülâmasının iki kıta temessükleriyle ehâliyi zimmetlerinde alacağı defteridirki ber-veche âti zikrolunur 13 safer 1208

Küçük Alioğlu bâdesinde gelen kapıcıbaşı Kara Ahmed Ağaya hizmet 650

Elmalar ve Yusuf Hacılı karyesine iane 600

Efendiler için asitâne-i aliyeye irsâl olunan 600

Menzilciye verilen 800

Deve mübâşiri ve baş tatarına hizmet 600

İki taksit mahı hazariye (Sene:204/2)=.....2535

Mal-ı avârız (Sene:204/2)=.....2350

Küçükalioğlu Maraş'a hucum ve duhulüne müftüü sabık efendilerinin mahdumlarına ahzu Payas'a ihzar ve esna-yı râhda 8135

Ulaşlı cemaatı yedinden mahdumları halas etmeleriyle ulaşıdan vilayetinde hılat bahası.....2262

Defa menzilciye altı aylık menzil ücreti.....3000

Küçükalioğlu vakıası için Asitâne-iAliyyeye giden efendilere harcırah 3500

Yekün: 16898

Esat Efendinin mahallâa iadesi 292

Nâib sâbık İbrahim Efendiye.....752

defa deve mübâşirine hizmet.....100

Nasuh Paşa'ya üç günlük zehâir bahâsı 320

Bil iktiza harç mesârifi vilayet.....1700

Defa menzil ücreti 2000

Mukaddeman tevzi olunan .....lerden pürban olan mahallâta mümteni ül husul.....4192

Yekün: 26242 Olan meblağ için istâr

Taksit-i sâni hazariye fi 205/2=.....1262

Mal-ı avarız 2350

Tatar hizmeti ve memleketi ....saraydarlarına ücret.. 100

Elmalar ve Yusuf Hacılı ve Göllü karyelerine iane.. 500

<i>Adalet emri getiren tatara hizmet .....</i>	<i>25</i>
<i>Barışık emri getiren tatara ve sadriazama çukadarâne hizmet .....</i>	<i>530</i>
Yekün:	31.009

Yalnız otuz bir bin dokuz buçuk guruş olup kahtı an istilayı eşkiya sebebiyle guvanın perişanı takatimine baş olunup aki olan asitâne zammı olunmayıp cümle ulamânın reyî marifetiyle ala hali kalıp bu esnada tevzi ve tahsili emrû aliye menut olduğundan ber mücep temessukât işbu defter terkim ve mukarraratıyla bil içra mestur olmuştur 13 safer 1208- 1193

Hazed defter bil iltimas nemegahı el fakir Muhammet Seyyid el-Mevla Medine-i Maraş

Ömer Paşa'nın Antep Tarafındaki Asayışsızlığı Önlemek İçin Görevlendirilmesi

Osmanlı Devrinde Haleb ve Antep'te Emir ve Yeniçeri denilen iki zümre arasında sürekli savaşlar ve mücadeleler olmuştur. Yeniçeri denilen zümre taraftarları üzerlerinde yeniçeri nişanları taşımaktaydılar. Buna karşılık Sadat deniler Emirler ve taraftarları ise başlarına yeşil sarık sararak kendilerini Yeniçerilerden ayırt ederlerdi.¹ Kendilerine Emir denilen zümre Yavuz Sultan Selim'in Antep ve Haleb'i fethinden (1516) önce orada yaşayan tanınmış beyler ve onlara tabi olanlardı. İki zümre arasında 150 seneden fazla sükûnet yaşandıktan sonra XVIII. yüzyılın sonlarında mücadele yeniden başlamıştı.² Söz konusu yüzyılın sonlarında Maraş Eyaleti'nin bir kaza merkezi olan Antep'te işler karışmış, asayiş bozulmuş ve sükûnet sağlanamamaktaydı. Yine Antep'in güney tarafında bulunan Kilis ve Azez sancaklarında da karışıklıklar vardı. Bu şehirler ve çevrelerinde ortaya çıkan ayan, mütegalibe ve eşkiyalar yanında

---

¹ Besim Atalay'ın verdiği bilgiye göre Sâdât denilen kişiler Türk oldukları halde kendilerini Türk olarak saymazlar ve Arap olduklarını iddia ederlerdi. Hatta Türklere kız vermezlerdi. Türkleri sonradan Müslüman olmuşlar kendileri ise sülale-i tâhiredenmiş (temiz). Hicri 7. Asırda Memluk Sultanı Melik Eşref tarafından eşraf ve sâdâtaın yeşil sarık takması emredilmişti. Bundan sonra bu adet İslam memleketlerine yayılmıştı. Sâdâtlık taslayan herkes başına yeşil sarık sarmaya başlamıştı. **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, s.91-92.

² Atalay, s.92; Mustafa Güzelhan, s.58.

şehirlerde yaşayan Yeniçeri zümresi ile ulemalar arasındaki anlaşmazlıklarda asayişsizliğe sebep olmaktadır.

1780’de Antep mutasarrıfı olan Battalzâde Mehmed Nuri Paşa başarıları ile etrafta itibar edilen bir şahıs olmuş, devlet tarafından taltif edilmiş, konağı şair ve ulemalar ile dolmaktaydı. Onun bu şöhreti, kıskanılmasına neden olmuş ve hakkında Haleb ve Maraş valilerine şikâyetler yapılarak bir anda hain ilan edilmişti. Battalzâde Mehmed Nuri Paşa’nın muhalifleri bir an önce ondan kurtulmak istemişlerdi.¹ Onun hakkındaki şikâyetler İstanbul’a kadar ulaşmış ve bu konuda bir hüküm de onun halk ile anlaşamadığı belirtilmişti. Buna göre; Maraş Eyaleti’ne bağlı bir kaza merkezi olan Antep’te voyvoda ve mir-i miran rütbesine sahip Battalzâde Nuri Mehmet Paşa görev yapmakta olup halkla arası iyi değildi. Haleb tarafında ikamet eden Daltabanzâde Mehmet Ali Paşa ise onun rakibiydi.² Antep tarihi üzerine araştırmaları ile tanınan Mustafa Güzelhan’ın belirttiğine göre: Battalzâde Mehmed Nuri Paşa’nın, Antep’te Şafizâde adıyla tanınan iki kardeşi öldürtmesi ve adına yaptırdığı cami için ahalden haksız yere para toplaması aleyhindeki hareketin büyümesine neden olmuştu. Hakkındaki şikâyetler nedeniyle de o ayaklanmıştı. Battalzâde Antep ahalisinden 18 kişiyi öldürmüştü. Bu suçları ileri sürülerek Nuri Paşa Antep sancak mutasarrıflığından azledilmişti.³

III numaralı Maraş Ahkâm Defterinde bu olay hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ancak bu bilgilerde Mehmet Nuri Paşa’nın adı değil de kardeşi olduğunu tahmin ettiğimiz Battalzâde Mehmed Sadık’ın adı geçmektedir. 1785’te Eylül- Ekim ayında (H. Evail-i Zilkade 1199) Zülkadirzâde Ömer Paşa’ya yazılan bir hükümde Battalzâde Mehmed Sadık ve kardeşi oğlu Veli adlı şahıslar hakkında Antep sakinleri şikâyette bulunmuşlardır. Battalzâde Mehmed Sadık ve taraftarlarının Antep’e girişlerinin fermanlarla yasaklanmasına rağmen, bunlar başlarına 3000 kişi toplayarak Antep şehrine girip müderrislerden Şafii Mehmed ve Hacı Mehmed Efendiler ile 17 kişiyi cuma namazı kılarken uzuvlarını parçalayarak öldürmüşlerdir. Bu şahısların mallarını da yağmalamışlardır. Ayrıca bu arzuhali sunan Mehmed ve Arabzâde Hacı Bekir Mehmed’in ortak oldukları malikâne ve köylerini zapt

---

¹ Güzelhan, s.59.

² HAT.15/590 /No: 2

³ Güzelhan, s.59.

edip, kale etrafında sakladıkları mallarını da ele geçirmişlerdir. Bu durumun önlenmesi ve eşkıyanın cezalandırılması için Maraş beylerbeyine emir yazılmıştır.¹

Antep'te Battalzâde Mehmed Sadık ve karındaşı oğlu Uzun Mehmed'in hakkında şikâyetler bir türlü bitmiyordu. Bunlar bahsi geçtiği üzere iki müderris ve on yedi talebeyi katletmişler ve mallarını yağmalamışlardı. Antep alaybeyi Davud'un da evini basıp kendisini öldürmeye kast etmişlerdi. O kaçıp kurtulmuş ve İstanbul'a gitmişti. Ancak evi ve malları yağmalanmıştı. Antep'in voyvodası, serdarı, hâkimi ve nakibi eşkıya tarafından göreve getirildiği için bunlar da bir şey yapamamaktaydılar. Ancak Alaybeyi Davud, eski müftü ve ahaliden bazıları şikâyette bulunmuşlardı. Bunlardan Alaybeyi Seyyid Davud ve Yusuf adlı kişilerin dinlenmesi istenmekteydi. Ayrıca bu konuda Maraş kadısı Şeyhzâde es-Seyyid Mehmed de daha önce şikâyette bulunmuştu. Antep ileri gelenlerinden malikâne mutasarrıfı Hasan, Davud'un kardeşi Battalağa, Cariyeteyn şeyhi Hüseyinzâde, Güzelce Mustafa, Hasırcıoğlunun evlat ve ailesi ve Maraş sakinleri Antep'te birkaç seneden beri devam eden Battalzâde Uzun Mehmed, kardeşi Veli ve arkadaşları Seyyid İshak ve kardeşi Seyyid Mehmed Sadık'ın durumlarından şikâyet etmekteydiler. Bunları cezalandırması için dergâh-ı muallalam gedüklülerinden Mir Mustafa Maraş'a gönderilmiştir. Maraş valisine de ona yardım etmesi emredilmektedir. Yine Antep ulemasından bahsi geçen Seyyid Mehmed Efendi, Dizdaroğlu Halil Efendi, Basmacızâde Seyyid Yusuf Efendi'nin babası es-Seyyid Salih Efendi ve on sekiz kişi öldürülüp mallarının yağmalanması üzerine Antep'te asayiş sarsılmış ve halk Şam, Maraş ve diğer yelelere firar etmiştir. Maraş valisine eşkıyaların üzerine gidip yakalaması ve Maraş'a götürerek hak ettikleri cezaları vermesi emredilmektedir.²

1786'da Rumkale ahalisinden Yusuf adlı şahısın şikâyetine göre, Battalzâde Mehmed Sadık ve kardeşi oğlu Uzun Mehmed adlı eşkıyalar 200'den fazla adamlı, 1785'te Fakıoğlu Hasan'ı, kardeşi İsmail'i, Recepoğlu Mehmed'i, Ömer Kaya'yı, Cambaz Hasan'ı, Rüştüoğlu Halil'i ve diğer birkaç kişiyi Antep'e girerken

---

¹ Sevda Nur Güldiken, **III Numaralı Maraş Ahkâm Defterine Göre Ayıntap** (H.1196-1229-/M.1782,1814), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans tezi Gaziantep 2007, s.57.

² Güldiken,71.

yakalamışlar ve mallarına el koymuşlardı. Eşkîya, Yusuf adlı şahsın da bir atını, bir katırını, 400 kuruşluk ipliğini, 300 kuruşluk bezini ve 800 kuruşluk malını ele geçirmişti. Bunların zararlarının karşılanması ve eşkıyanın etkisiz hale getirilmesi için Zülkadırcade Ömer Paşa'nın harekete geçmesi istenmektedir.¹ 1786 tarihinde Halep valisi Mustafa Paşa'ya, Maraş valisi Ömer Paşa'ya ve Antep kadısına yazılan hükümde Antep Alaybeyi Davut, eski müftü ve vesair kişilerin bir arzuhal yazdıkları belirtilmektedir. Buna göre; Antep'in içini eşkıya istila etmişti. Onları Rumeli Beylerbeyi Abdi Paşa tenkil ile görevlendirilmişti. Eşkîyanın bir kısmı idam edilmiş, bir kısmı hapsedilmiş ve diğerleri de firar etmişti. Abdi Paşa'nın aldığı önlemler sayesinde Antep'in içi eşkıyadan temizlenmiş ve huzur sağlanmıştı. Ahalinin bir müddet rahat içinde olduğu sırada Battalzâde Mehmed Sadık ve kardeşi oğlu Uzun Mehmed'in şehre girerek ileri gelen müderris ve on yedi öğrenciyi öldürdükleri belirtilmektedir. Ayrıca Alaybeyi Davud'un da hanesini basıp mallarını yağmalayıp onu katletmek üzerelerken o kaçıp kurtulmuştu. Beldenin ayan ve diğer görevlileri bu şahısların yardımıyla tayin olduklarından halkın dert ve sıkıntılarına çare olamamışlardır. Bunun üzerine Davud İstanbul'a giderek durumu padişaha şikâyet etmiştir. Bu durumda insanları katleden, mallarını yağmalayanların şiddetli şekilde cezalandırılması için gereğinin yapılması emredilmektedir.² Battalzâde Mehmed Sadık ve yeğeninin Antep'te yaptığı zulümden pek çok insan zarar görmekteydi. Maraş valisi ve kadısına yazılan 1786 tarihli hükümden anlaşıldığı üzere: Antep'te sadad-ı kiramdan Seyyid Mustafa, talebe-ı ulumdan kardeşi Ömer ve akrabası Hacı Mehmed oğlu Mehmed ve Karcıoğlu Musa kendi hallerinde yaşarken, Battalzâde Mehmed Sadık ve yeğeninin saldırısına uğramış, Musa ve Mehmed on beş mazlumla birlikte öldürülmüştü. Bunlar daha önce bahsi geçen medrese talebeleriydi. Ömer'in de 800 kuruşluk malları yağmalanmıştı. Maraş valisi Ömer Paşa'ya bu eşkıyaları Maraş'a getirip mahkemeye çıkarması emredilmektedir. Ayrıca onlardan şikâyetçi olan Seyyid Mustafa'nın da Maraş'a getirilerek mahkemede dinlenmesi istenmektedir.

Battalzâde ailesi hakkında benzer birçok şikâyet Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa'ya iletilmiştir. Yine 1790 senesinde

---

¹ Güldiken, s.63.

² Güldiken, s.64.

Battalzâde Mehmed Sadık ve kardeşi oğlu Halil adlı şahıslar, Rumkale Voyvodası el- Hac Mehmed Sadık ve kardeşi oğulları Ahmed ve Halil adlı şahısların satmak amacıyla Antep'e getirdikleri 1.800 kile buğday ve arpaya el koydukları gibi Voyvodanın yeğenlerini de tutuklayıp hapis etmişlerdi. Ömer Paşa'ya söz konusu arpa ve buğdayın bedelini tahsil etmesi ve hapiste olan şahısları da kurtarması için emir yazılmıştır.¹

Daltabanzâde Mehmet Ali Paşa, Payas ayamı Küçükaliioğlu Halil'in eniştesiydi. Devlet Küçükaliioğlu Halil'i yola getirmek amacıyla onu da görevlendirmiş ve gösterdiği başarılarından dolayı ödüllendirmişti. Antep'teki karışıklık neticesinde şehirde bulunan yeniçeriler, Battalzâde Mehmed Nuri Paşa'ya karşı Kilis'te bulunan Daltabanzâde Mehmet Ali Paşa'yı buraya davet ederler. Oradan hareket eden Daltabanzâde Antep'e bir buçuk saat mesafede olan **Subatran**² köyüne gelir. Bunun üzerine Kilis ve Azez mukataasına mutasarrıf olan ve Antep'te ikamet eden Battalzâde, Antep'e dört saat mesafede bulunan **Çarpan Yaylağı'ndaki** Çiftliğine kaçır. Antep'e giren Daltabanzâde, Battalzâde'nin amcası ve Antep nakibi Sadık Ağa'yı huzuruna getirip ona ağır işkenceler eder ve 90 kese parasına el koyar. Bunun üzerine Antep halkı nakibe işkence ve zulüm eden bu şahıs bize ne yapmaz diyerek Daltabanzâde'nin üzerine hücum edip onu bir kurşunla yaralar. Daltabanzâde, Antep'teki sarayına getirdiği Nakip Sadık Ağa'yı 20 Eylül 1789'da idam ettirir, kendisi de yarasının etkisiyle vefat eder. Belgelerde daha önce Haleb'te ikamet eden Daltabanzâde'nin birçok malı olduğu yazılıdır. Aslında onun suçsuz olduğu belirtilerek, isyanına sebep olarak Haleb'te muhassıl olan Tatar Ağası denilen müfsit gösterilmektedir. Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa ile bölgede bulunan Derviş Abdullah Bey'e Daltabanzâde'nin muhallefatını devlet adına müsadere etme görevi verilir. 9 Eylül 1790 tarihli bir belgeden öldürülen Daltabanoğlu'nun malını müsadere etmek amacıyla Haleb'e kapıcı başlarından İzzet Paşazâde Abdullah Derviş Bey'in gittiği ve muhallefatın durumu hakkında bilgiler

---

¹ Güldiken, s.57.

²**Subatran:** Gaziantep-Kahramanmaraş karayolunun doğu tarafında şimdi Sarıbaşak Mahallesi içinde yer alan bir köy olup şimdi değişikliğe uğrayarak İspatiran adını almıştır.

verdiği anlaşılmaktadır.¹ Ayrıca belgelerde onu öldürenlerin kendi dost ve akrabaları olduğu belirtilmektedir.

Haleb'in eski mütesellimi Antepli Nakipzâde Seyyid Hasan Ağa 20 Mart 1789'da İstanbul'a bir takrir gönderdi. Bu takrirden; Antep Voyvodası Mir-i mirandan Battalzâde Mehmet Nuri Paşa'nın, çeşitli mezalim ve baskılarından bıkan Antep halkının, sabredecek halleri kalmadığından onun üzerine hücum ederek 300 adamı ile birlikte onu şehirden kovdukları ve Antep'ten 5 saat mesafede sığındığı bir kalede kuşatma altına aldıkları anlaşılmaktadır. Bu arada Battalzâde Mehmet Nuri Paşa padişahın emriyle Ruslarla devam eden savaşa çağrılmış, ancak Antep halkı, onun sefere hazırlık yapmak için gelmek istediği Antep'e sokmamıştır. Bu yüzden sefere gidemeyen paşanın vezirliği kaldırılıp, mutasarrıf olduğu Kilis ve Azez mukataaları da elinden alınarak Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya verilmiştir. Bu takriri yazan Antepli Nakipzâde Seyyid Hasan Ağa kendisine kapıcıbaşı payesi verilmesini isteyerek devlete 100 bin kuruş vereceğini vaat etmektedir.

Battalzâde Mehmet Nuri Paşa'ya gelince, onun idamı hakkında hüküm çıkmıştı. O, Kiki Abdi Paşa'nın² yanına giderek affedilmesini rica etmiş, mal ve mülkünün hazine tarafından zapt edilmesi ve canına dokunulmaması şartıyla Sivas Kalesi'nde kalebent olmuştu. Bu arada sefere katılması şartıyla onun serbest bırakılması emri Kiki Abdi Paşa'ya gönderilmişti. Battalzâde Mehmet Nuri Paşa'yla ilgili ferman ulaşmadan Kiki Abdi Paşa ölmüştü. Bunu fırsat bilen Battalzâde Mehmet Nuri Paşa, Antep'e varıp intikam duyguları ile birçok insanı katledip isyan yolunu tutmuştu.³ Bu sırada onun akrabası olan Haleb eski mütesellimi Seyyid Hasan, İstanbul'a gizlice haber gönderip, kendisine kapıcıbaşı payesi verilirse onu idam edeceğini bildirmişti. Durumu haber alan Battalzâde, Maraş'ta olan Seyyid Hasan benim düşmanımdır deyip kendisi hakkında iftira attığını bildirmişti. Kendisinin yeni geldiğini ve devlete itaat ettiğini bildirmişti.

---

¹ HAT.16/684.

² **Kiki Abdi Paşa**: XVIII. yüzyılın sonlarında kapıcıbaşılık ve Adana, Diyarbakır, Rakka, Haleb ve Mısır gibi vilayetlerde valilik yapmış, 1789'da vefat etmiştir. Bkz. Mehmet Süreyya, **Sicil-i Osmanî**, (Yay. N.Akbayar, eski yazıdan aktaran: S.A. Kahraman), C.I, İstanbul 1996, s.53.

³ HAT.193/9431/7.

Battalzâde'nin etkisiz hale getirilmesi için Maraş valisi Ömer Paşa ve Haleb valisi Mustafa Paşa görevlendirilmişti. Belgelerden anlaşıldığı üzere Battalzâde Antep etrafına kaleler inşa edip, toplar getirip, buraya pek çok adam toplayıp, hatta şehrin kadı ve müftüsünü dahi oraya getirtmişti. Antep halkı durumdan şikâyet etmişti. Haleb Valisi iki defa Battalzâde'nin üzerine varmış, onu mağlup edip on dört adamını öldürüp başlarını İstanbul'a göndermişti. Fakat Battalzâde'yi ele geçirememiş, onu yaptığı kalelerde kuşatmak üzere Birecik'ten 30 top istemişti. Mustafa Paşa, Rumkale, Urfa ve Maraş'tan da asker talep etmişti.¹ Mustafa Güzelhan'ın verdiği bilgiye göre Nuri Paşa'yı onun yerine Antep mutasarrıfı tayin edilen Köse Paşa mağlup ederek ele geçirmiş ve idam ettirmiştir. Ancak onun verdiği bilgilerin tarihi gerçeklerle uyuşmadığı anlaşılmaktadır. Antep içinde kısırılan Nuri Paşa, mukavemeti kırılarak ele geçirilmiş, adamları kılıçtan geçirilip, kendisi de yakalanıp Haleb valisi Abdullah Paşa'nın emriyle idam edilmiştir. İdam tarihi de 1790 tarihi olmalıdır.

20 Eylül 1789 tarihli bir belgeden Daltabanoğlu'nun vefatı üzerine malı için Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya emir yazılması, bir mübaşir tayini ve mukataasının tanzim edilmesi istenmişti. Belgede Daltabanoğlu'nun mallarının Azez, Kilis ve Haleb'te olduğu belirtilmektedir. Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın bölgeye uzak olması nedeniyle bu muhallefatin hazineye devrinde görevlendirilmesinin uygun olmayacağı yazılmaktadır. Bundan dolayı Haleb, Azez ve Kilis taraflarının durumuna vakıf olan kapıcı başlardan İzzet Paşazâde Abdullah Bey'in tayininin münasip olacağına karar verildi. Daha sonra Battaloğlu'nun muhallefatinin zabtına, Antep'in Maraş'a bağlı olması münasebetiyle Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde'nin tayini ve bir mübaşir gönderilmesi münasip olacağına karar verildi.² Battalzâde Nuri Paşa öldürülmesi üzerine onun muhallefatinin müsadere etmek üzere de 1792'de Maraş valisi olan İbrahim Paşa görevlendirilmişti. O, öldürüldüğünde 28 yaşındaydı.

1794 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere Küçükalioğlu ayaklanması sırasında Maraş'tan Antep'e gelen Maraş mutasarrıfı ve ileri gelenlerinin masraflarını karşılamak üzere, 1200 senesinde Antep naibi Şeyh Mehmed Said Efendi 4000 kuruş harcamıştı. Bu

---

¹ HAT.197/9837/ 8.

² HAT.15/591 /3.

paranın ahalinin ileri gelen 33 kişisinden 1785-86'da (H.1200) toplanması gerekiyordu. Hatta şehir kethüdası Zekeriya adlı şahsın da ahaliden 4500 kuruş alacağı vardı. Bu borçlarla ilgili de ahali birbirine kefil olmuşlardı. Ancak Battalzâde Mehmed Paşa'nın Antep'e girişi sırasında bu borç sahiplerinden kimisi katledilmiş kimisi de firar etmişti. Battalzâde söz konusu bu borcun 1.000 kuruşunu Şeyh Mehmed Said'e vermiş ve ahalinin kendisine verdiği senetlere de zorla el koymuştu. Ancak Zekeriya'nın elinde alacağı ile ilgili senetler bulunmaktaydı. Haleb valisi ve Antep kadısına yazılan hükümde 1791-92'de (H.1206) durumun araştırılarak söz konusu Antep ahalisinden borçlu olanlardan kimlerin öldürüldüğü ve kimlerin firar ettiklerinin tespit edilmesi istenmektedir. Öldürülen kişilerin mallarının tespiti ve neticede bu borcun tahsil edilmesi emredilmektedir.¹ Bu hükmün bir benzeri de Maraş valisi ve kadısına yazılmıştı.²

Battalzâde'nin öldürülmesinden sonra onun aveneleri Antep'te işlere karışmaya devam etmişlerdir. 1793'te Maraş valisine yazılan hükümde Telbaşır³ nahiyesi Kantara köyünde 6000 akçelik tımara mutasarrıf olan Antep kale dizdarı⁴ Seyyid Mustafa'nın malının öldürülen Battalzâde'nin oğlunun üzerine geçirilmek istendiği ve buna mani olunması emredilmektedir. Bu belgede ayrıca konuyla ilgili devrin Reisiü'l- Küttabı Kayserili Mehmed Raşid Efendi'nin de ilamı bulunduğu hatırlatılmaktadır.⁵ 1793 tarihinde Maraş valisine gönderilen bir hükümden anlaşıldığı üzere hassa silahşorlarından Seyyid Hasan Ağa İstanbul'dan Maraş ve Besni'ye ferman getirdikten sonra sila-i rahim yapmak için memleketi Antep'e gittiği sırada Battalzâde'nin avenelerinden Veli Paşa, Kullukçuoğlu Mustafa, Hacı İshak Efendi, Karamanî Mehmed ve Hacı Mennan adlı eşkıyalar tarafından 1.200 senesinde dedesinden kalan çiftliğinde katletmişlerdir. Yanında bulunan toplam değeri 39.800 kuruş olan mal, eşya ve hayvanatı ile nakit para 12.500 kuruş olmak üzere toplam 52.300 kuruşluk mal ve

---

¹ Güldiken, s.87.

² Güldiken, s.99

³ **Telbaşır:** Antep'in güneydoğusunda tarihi bir kalenin adıdır. 1098-1154 yılları arasında Haçlıların elinde kalmıştır.

⁴ **Dizdar:** kaleleri daimi surette beklemeye ve savunmaya memur askerlerin başıdır. Dizdarlar devamlı kalede bulunurlar. Kaleden 100 adım uzaklaşmamaları kanundu. Bkz. Sertoğlu, s.89.

⁵ Güldiken, 90.

eşyasını yağmalamışlardır. Maraş valisinden bu malların alınması ve katl maddesine göre söz konusu şahıslara hak ettikleri cezanın verilmesi için gereğinin yapılması emredilmektedir.¹

Rişvan Aşireti Mensuplarının Eşkîyalıkları ve Ömer Paşa

Rişvan Aşiretine mensup eşkıya 1784 yılında İzmir Kervanını soymuş ve kervancılardan 1.500 kese akçesini ele geçirmişlerdi. Bundan dolayı Zülkadırzâde Ömer Paşa'ya Rişvan aşiretine mensup bu eşkıyaları cezalandırma ve gasp ettikleri parayı tahsil etme görevi verilmişti. Ömer Paşa eşkıyayı yakalamak için hareket ettiğinde, soygunu yapan grup yerlerini terk etmişti. Ancak Ömer Paşa uzun bir takipten sonra, Rişvan eşkıyasından Molla Yakupoğlu kabilesinin yerlerini tespit edip, ellerinde bulunan koyun, sığır ve develerin hepsine el koymuştu. Eşkîyadan ele geçirilen mallar Elbistan halkına belirlenen fiyat üzerinden satıldı. Bu kervan soygununda Molla Yakupoğlu kabilesine düşen 50.000 kuruş olan borçtan ancak 12.000 kuruşu tahsil edilmiş oldu.²

Zülkadırzâde Ömer Paşa'nın İkinci Kez Maraş Valiliğinden Azledilmesi

Osmanlı- Rus ve Avusturya harpleri için asker toplama emri gönderilen Zülkadırzâde Ömer Paşa'ya Anadolu'dan toplanacak askerler için Sağ kol sürücülüğü görevi verilmişti. Ancak daha önce olduğu gibi o işi ağırdan almış ve görevini yapmamıştı. Bu yüzden hem Maraş'taki rakibi Bayezidliler hem de çevre valiler Ömer Paşa ve adamı Seyyid Ağa'yı 5 Kasım 1790'da sadrazama şikâyet etmişlerdi. Şikâyet edenler arasında Maraş'tan Mehmed adlı bir şahıs da bulunmaktaydı. Şikâyet mektubunda Ömer Paşa ve adamlarının Maraş'ta fesadı tahrik ettikleri, halk üzerinde günbegün baskılarını artırdıkları, yalan ve dolanlarla mal ve mülk edindikleri, padişahın kanun ve nizamlarına uymadıkları yazılmaktaydı. Ayrıca Maraş'ta ahaliye baskı ve haksızlık yapan ve hakkında şikâyet olan şahıslar, Ömer Paşa ve adamları tarafından o yakınımızdır denilerek kayırılmaktaydı. Ömer Paşa'nın

¹ Güldiken, s.94.

² Faruk Söylemez, Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi, s. 97-98.

adamlarından olan Seyyid Ağa ve yeniçeri zümreleri de Maraş halkına büyük zarar vermekteydi. Bütün bu işlere o göz yummaktaydı. Bu sebeplerden dolayı onun hakkında şikâyetler yapılmıştı. Ömer Paşa ise kendisi ve adamları hakkındaki şikâyetlerin aslının olmadığını ve bir iftiradan ibaret olduğu İstanbul'a bildirmişti.

Curazâde Ahmed Paşa'nın Maraş Valiliğine Tayini

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın asker toplayarak cepheye gitmemesi üzerine 24 Mart 1791 tarihli bir yazı ile bir kez daha Maraş Beylerbeyliğinden azledildi ve yerine Balçık Muhafızı olan Curazâde Ahmed Paşa tayin edildi. Ancak Ahmed Paşa Maraş'a gelmemiş ve yerine bir mütesellim tayin etmiştir. Belgelerden anlaşıldığı üzere Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Maraş Beylerbeyliğinden azledilmesine rağmen mütesellimlik görevinin devam ettiği görülmektedir.

Curazâde Ahmed Paşa'nın kapı kethüdası 1791'de İstanbul'a gönderdiği bir arzla: 1791 yılının Mart ayına kadar Maraş mütesellimi olan Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın tayyaran, mütesellimlik gibi önceki dönemlere ait olan vergileri hiç göndermediği ve hepsini zimmetine geçirdiğini bildirmiştir. Bundan dolayı kendilerinin zaruret ve ıstırap içinde kaldıklarını belirterek söz konusu Maraş eyaleti aidatından mütesellim Ömer Paşa'nın zimmetinde kalan vergilerin tamamının gönderilmesini ve teslim edilmesini talep etmektedir.¹

22 Nisan 1791 tarihli bir belgeden Maraş valisi Curazâde Ahmed Paşa'nın Maraş valiliğinin uzun sürmediği ve atanmasından kısa süre sonra öldüğü anlaşılmaktadır. Curazâde Ahmed Paşa zamanında Maraş Eyaleti ve kazalarından 25.000 kuruş imdat-ı seferiye toplanmasına karar verilmişti. Ancak paşanın ölümü üzerine bu paranın hazineye aktarılması istenmiştir. Ayrıca Curazâde Ahmed Paşa'dan önce Maraş mütesellimi olan Zülkadirzâde Ömer Paşa'dan da zimmetinde kalan verginin de tahsili istenmektedir. Ahmed Paşa'dan sonra Maraş Beylerbeyliğine Kayseriyelizâde İbrahim Paşa atandı. Aynı sırada Maraş Alaybeyi Miktad Bey de yetkilerini kötüye kullanmasından dolayı azledildi.

---

¹ C.DH. 7374

Maraş ve Adana Eyaletleri Valisi İbrahim Paşa

Curazâde Ahmed Paşa'nın vefatından sonra Maraş valiliğine Vezir Kayserili İbrahim Paşa tayin edilmişti. 26 Haziran 1792 tarihli bir belgeden Vezir İbrahim Paşa'nın Maraş ve Adana eyaletlerini birlikte idare ettiği anlaşılmaktadır. İbrahim Paşa'nın Maraş valiliği sırasında, 30 Haziran 1792'de Antep kazasında büyük olaylar olmuştu. Ahaliden eşraf ve seyyidler ile yeniçeriler arasında anlaşmazlık büyümüştü. Bu anlaşmazlıkları halletmesi için Adana ve Maraş valisi Hacı İbrahim Paşa görevlendirildi. 18 Ağustos 1792 de Antep'e sığınan Battaloğlu Nuri Paşa ile iki defa harbeden Haleb Valisi Mustafa Paşa, öldürülen 14 kişinin kesik başlarını İstanbul'a göndermişti. Ayrıca onun, Nuri Paşa'yı etkisiz hale getirmek için Haleb ve Havran'dan¹ asker tertibine ve eski Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa'nın maiyetine verilmesine dair yazı gönderilmiştir. 16 Ekim 1792 öldürülen Battaloğlu Mehmed Paşa'nın hangi mahallerde ve kimlerde muhalledat ve alacağı varsa mirîden zabtına dair Maraş valisi İbrahim Paşa'ya hüküm yazılmıştır. 7 Ağustos 1793 tarihli bir belgeden Adana ve Maraş valisi Hacı İbrahim Paşa ile Rakka valisi Mustafa Paşa'nın aralarının Antep'te olan olaylardan dolayı açıldığı, Antep'in harap bir vaziyet aldığı, bu durumun düzeltilmesi için yöneticilerin halk ile meşveret ederek karar almalarının emredildiği anlaşılmaktadır.

24 Eylül 1793 tarihli bir defterde Maraş'ın eski Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın ahaliden alacağının olduğu belirtilmektedir. Ömer Paşa valiliği süresince halktan vergileri toplayamamış ve Küçükalioglu'nun Maraş baskını sırasında zarara uğrayanların ve şehre gelip giden yetkililerin masraflarını karşılamıştı. Devlet de daha önce zimmetinde kalan vergiyi ödemesi için Ömer Paşa'ya hüküm göndermiştir. Bunun üzerine o da kendisinin de söz konusu olay sırasında masraflar yaptığını ve halktan alacağını belirterek bunları tahsil ettiği takdirde vergisini göndereceğini bildirmiştir.

1794'te Maraş valisi Kayserili İbrahim Paşa'ya, şehrin kadısına ve Maraş'ta bulunan gönderilen Sadrazam çuhadarı Hafız Mehmed'e gönderilen hükümde Maraş'tan toplanması gereken imdat-ı seferiyenin tahsil edilemediği anlaşılmaktadır. Her yıl iki taksit halinde ahaliden alınan imdat-ı seferiye vergisi sık sık vali

---

¹ **Havran:** Suriye'nin Kuzey doğusunda Rakka yakınlarında Fırat kenarında bir şehir.

değişiklikleri sebebiyle toplanamamaktaydı. Yeni atanan valiler bu verginin kendilerinden önceki valilinin zimmetinde kaldığını ya da toplanamadığını belirtmekteydiler. Devlet ise bu verginin tamamını hâlihazırda görevde olan validen tahsil etmek istemekteydi. Bu belgeden daha önce Maraş valisi olan Curazâde Ahmed Paşa'nın tahsil etmesi gereken 25.000 kuruşluk Maraş Eyaleti imdat-ı seferiyesinin toplanamadığı anlaşılmaktadır. Paşa'nın ölümü üzerine tahsil edilemeyen bu 25.000 kuruşun her kimin zimmetinde ise tahsil edilmesine dair hüküm gönderilmiştir. Bu paranın 5.000 kuruşunun kapıcıbaşı memurlarıyla tahsil edilmesi, geri kalan 10.000 kuruşunun Maraş'tan tahsili ve hazineye intikali için 15 Mayıs 1794'te (H.1 Şevval 1208) yazı gönderilmişti. Bu paranın 4.650 kuruşu Maraş ahalisi zimmetinde olup onlardan tahsil edilmesi istenmekteydi. Bu konuda sadrazam çuhadarı Hafız Mehmed görevlendirilmişti. Maraş Eyaleti'ne bağlı Malatya Sancağı ahalisi zimmetinde 1.000 kuruş imdat-ı seferiye vergisi kalmıştı. Bunun teslim edilmesi için Rakka ve Diyarbakır Valisi Hacı Yusuf Paşa'ya ve Malatya mutasarrıfına ve çuhadara hüküm yazılmıştı. Maraş Eyaletine bağlı Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli) Sancağına isabet eden 1000 kuruşluk imdat-ı seferiye ise Bayezidoğlu Abdulkerim Bey tarafından tahsil edilmiş olup onun zimmetinde kalmıştı. Söz konusu bu paranın verilmesi için Maraş Beylerbeyi ve kadısına emirler gönderilmişti. Yine Maraş Eyaletine bağlı Zamantı kazası (Pınarbaşı) ahalisi zimmetinde de 300 kuruş imdat-ı seferiye kalmıştı. Ayrıca Elbistan kazası ahalisi zimmetinde kalan 1150 kuruş imdad- seferiye bulunmaktaydı. Bunların ödenmesi içinde Bozok sancağı mutasarrıfı Cabbarzâde Süleyman ve kapıcı başına emirler gönderilmişti.¹

1792-93'te (H.1207) Maraş valisi Kayserili İbrahim Paşa, şehrin kadısı ve sadrazam Çuhadarı Hafız Mehmed'e gönderilen hükümde Curazâde Ahmed Paşa'nın maiyetlerinden olan eski mütesellim Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın zimmetinde kalan 4000 kuruşun tahsil edilerek baş çuhadar Hüseyin Ağa'ya teslim edilmesi emredilmektedir. Söz konusu paranın tahsil edilerek İstanbul'a gönderilmesi ve hazine-i amireye teslim edilmesi emredilmiştir.²

---

¹ C.ML. 5711/2

² C.ML. 18335

Bu hükme istinaden Curazâde Ahmed Paşa'nın Maraş valiliği sırasında Maraş eyaleti seferiye ve mütesellimlik mahiyeleri tahsili ve toplanması için gönderilen Çuhadar Hafız Mehmed İstanbul'a bir arzuhal sunmuştur. Bu arzuhalde: Zülkadirzâde Ömer Paşa'dan tahsil olunan mahiyeden 4.500 kuruş tahsil edilip Ramazan'ın 11. günü başçuhadar Hüseyin Ağa'ya salimen teslim edilmiştir. Maraş kazası ahalisinin zimmetinde olan 4.650 kuruş Ramazan Bayramı eda ettikten sonra tahsil edilecektir. Yine Antep ahalisi zimmetinde kalan 6.000 kuruş Rakka valisi Mustafa Paşa'ya teslim edilmiştir. Keban Madenine bağlı Malatya kazası ahalileri zimmetinde 6.000 kuruş, Kars ve Maraş kazasında olan 4000 kuruş Bayezidzâde Abdulkerim Bey zimmetindedir. Maraş Eyaletine bağlı Zamantı kazası Cabbarzâde Süleyman'ın taht-ı tasarrufunda olup ahaliler zimmetinde olan 600 kuruş ve Elbistan kazası ahalileri zimmetinde olan 1.750 kuruşun tahsili için Cabbarzâde Süleyman Bey'e ve çuhadar Hafız Mehmed'e hitaben hüküm gönderilmesi yer almaktadır.¹

1 Nisan 1794 tarihli bir belgeden Maraş Beylerbeyi Kayserili İbrahim Paşa'nın azledildiği ve yerine Hotin Muhafızı Ferhad Paşa'nın tayin edildiği anlaşılmaktadır. İbrahim Paşa'nın da boş olan bir memuriyete tayin olununcaya kadar Anadolu valisi yanına gönderilerek Kütahya'da ikamet eylemesine karar verildi. Bu arada 31 Ocak 1795'de Maraş mutasarrıfı olarak Bayezidzâde Kalender Paşa görülmektedir.² 19 Nisan 1795'te ise Maraş sancağına eski Sultanönü mutasarrıfı mirî mirandan Seyyid Ahmed Paşa tayin edildi.

Kalender Paşa'nın Maraş Mutasarrıflığına Atanması

Ferhat Paşa'nın Maraş valiliği sırasında mütesellimliğe Bayezidzâde Kalender Bey atanmıştı. 31 Ocak 1795 tarihli bir arşiv belgesinden Ruznamçe-i evvel Mehmed Emin Bey uhdesinde bulunan Rumkale, Antep ve Menbic mukataalarına müdahale edilmemesine dair Maraş mütesellimi Kalender Paşa'ya bir hüküm gönderilmiştir. 19 Nisan 1795'te ise Maraş sancağına eski Sultanönü mutasarrıfı mirî mirandan Seyyid Ahmed Paşa tayin edildi. Aynı yıl içinde Kalender Paşa Maraş mutasarrıflığına atanmıştır.

¹ C.ML. 5711/1

² C.ML.733/29911.

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Elbistan'da Mukataası

Zülkadirzâde Ömer Paşa Elbistan resm-i çift¹ ve ona tabii mukataalara² sahipti. Yine Darende sakinlerinden İbrahim Paşa'da Nefs-i Elbistan ve kıst-ı bac ve tevabi mukataası malikânenesine³ mutasarrıftı. Bu malikâneler birbirinden ayrıydı. Ancak Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın kapı kethüdası Ahmed Ağa'nın Sadarete gönderdiği bir yazıdan anlaşıldığına göre bu malikânelerin birbiri ile bir ilişkisi olmadığı ve sahiplerinden birinin diğerine müdahale etmemesi gerektiği bildirilmekteydi. Ancak İbrahim Paşa uhdesinde olan Elbistan ve tevabi mukataasından elde ettiği gelire yetinmeyip, Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın mutasarrıf olduğu Elbistan resm-i çift mukataası vesaire rüsumatına taarruz etmekteydi. Bunun üzerine sadareten söz konusu bu müdahalenin önlenmesi ve bölgede bulunan diğer mukataalar ve tımarlarla ilgili bir yazı gönderilmiştir. Buna göre İbrahim Paşa'nın Ömer Paşa'nın mukataalarına müdahalesi kaldırılmış, herkesinin sahip olduğu aşar vergisini alması için emri şerif verilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece söz konusu resm-i çift ve Elbistan ve tevabii mukataası yıllık 100 bin kuruş olup Ömer Paşa'nın uhdesinde kalmıştır. Aynı belgede Elbistan'da Zülkadirzâde Ömer Paşa ve Darende sakinlerinden İbrahim Paşa'nın resm-i çift ve malikânelerinin nereler olduğu ve ne kadar olduğunun dökümü yapılmıştır.⁴ Bu vesileyle Elbistan'a bağlı Alembey, Taykendi, Tay, Hasankendi, Akçekoyun, Softa, Okçu,

¹ **Çift:** Çift, çift sürülen ve ziraat yapılan, belirli büyüklükteki toprak parçaları veya türlü hususiyetler arz eden zirai işletme şekillerine denmektedir. Bkz: Feridun Emecen, "Çift Resmî", DİA, C. 8, s.309-310; **Resm-i Çift:** Osmanlı Devleti'nde mîrî arazi sisteminin uygulandığı bölgelerde çift tâbir edilen muayyen büyüklükteki araziye tasarruf eden ra'iyetin ödediği vergidir. Genellikle Umumiyetle miktarı 50 akçedir. Bkz: Mehmet Ali Ünal, *XVII. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı*, s.114.

² **Mukataa:** Osmanlı Devleti'nde hazinenin gelir kaynaklarından biridir. Devlete ait bir arazi veya varidatın (gelirin) bir bedel karşılığında kiraya verilmesi veya geçici olarak devredilmesine denilmektedir. Devlete gelir getiren kaynaklarını kiralayanlara ise 'mültezim ismi veriliyordu. Mukataa topraklarının gelirleri doğrudan hazineye aktarılmaktaydı.

³ **Malikâne:** Osmanlı Devleti'nde üstün hizmet yapan görevlilere verilen topraklar olup malikâne sahipleri gelirinden istifa ederlerdi ancak bu toprakları satamazlardı.

⁴ C.ML. 24540/2.

Büyük Okçu, Körsulu, Taygözü ve Ağaçavıran gibi köylerin isimleri geçmektedir.

Ömer Paşa'nın Üçüncü defa Maraş Beylerbeyi Atanması ve Öldürülmesi (1795)

10 Nisan 1795 tarihli bir belgede, uhdesinde olan mukataa yollarını tesviye etmemesi, diğer mukataa, zeamet ve tımarları zapt ile gelirlerini sahiplerine vermemesinden dolayı Maraş mutasarrıflığından azledilerek rütbesi kaldırılan Zülkadırzâde Ömer Paşa'nın rütbesinin iadesi ile yine Maraş Beylerbeyliğine tayin olunduğu bildirilmektedir. Ayrıca kendisine vazifesini iyi yapması için uyarıda bulunulmuştur. 5 Eylül 1795'te Antep'te fetva vermeğe yetkili Karamanlıoğlu Seyyid Mehmed taraftarları ile yeniçeri zümresi arasında kavga çıkmış, iki taraftan da birçok kimsenin ölümüyle sonuçlanan olaylar olmuştur. Daha fazla kayıp verenler Yeniçeriler olup onlardan birkaç yüz kişi öldürülmüştü.¹ 1795 yılı Şubat ayından itibaren Maraş ahkâm defterindeki belgelerden anlaşıldığı üzere Karamanlıoğlu Seyyid Mehmed ve ortağı Abdulmennan adlı şahıslardan şikâyetler başlamıştı. İstanbul'da Yenihan'da sakin Halil Affan oğlu Numan adlı şahsın söz konusu kişilerde 1200 senesinden beri 1500 kuruş alacağı olduğu halde ve defalarca istemesine rağmen verilmiyordu.² Yine aynı şahsın söz konusu kişilerden 1200 senesinden 9500 kuruş alacağı vardı. Bu borcu da vermiyorlardı. Bu konularla ilgili Antep kadısı ve voyvodasına hükümler yazılmaktaydı.³ Aynı tarihlerde Maraş valisine yazılan hükümde Karamanlıoğlu Seyyid Mehmed ve ortağı Seyyid Abdulmennan adlı şahıslarda, Haleb tüccarlarından Nafi veled-i Asan adlı zimmînin 1208 senesinden 9500 kuruş alacağı vardı. Söz konusu bu borcun tahsil edilmesi için Maraş valisi ile Antep kadısı Mehmed Arif'e hüküm yazılmıştı.⁴ Yine Haleb tüccarlarından Şimon'nun kardeşi Harun adlı Yahudi'nin Karamanlıoğlu Seyyid Mehmed ve ortağı Abdulmennan'dan 1200 senesinde 100 kuruş alacağı vardı. Bunun tahsil edilmesi de istenmektedir.⁵

---

¹ Atalay, s.92.

² Güldiken, s.102.

³ Güldiken, s.102.

⁴ Güldiken, s.103.

⁵ Güldiken, s.104-105.

Antep'te asayışı ve düzeni sağlamak, olayları yatıştırmak amacıyla Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya oraya gitmesi emri verildi. Bu karışıklıkları bastırmak üzere Ömer Paşa Antep'e doğru yola çıkmıştı. Ancak Ömer Paşa'nın, Antep ile Maraş arasında Karabıyıklı¹ denilen köyde Kılıçlı aşiretine mensup eşkiyalar tarafından yolu kesilmiş ve atılan bir kurşunla şehit olmuştur. Bu olayın 14 Eylül 1795 tarihinde olduğu anlaşılmaktadır. Ömer Paşa'nın Maraş'taki rakipleri tarafından söz konusu aşiret mensupları ile anlaşarak bir suikastla öldürüldüğü zannedilmektedir. Ömer Paşa'dan sonra Maraş Beylerbeyliğine 23 Kasım 1795'te Derviş Hasan Paşa getirildi.

Ömer Paşa'nın üçüncü defa Maraş Beylerbeyi olarak atanması ile kendisine gönderilen fermanla bazı öğütler verilmekteydi. Maraş valisi olarak atandığı, uhdesinde olan ve kesinleşmiş mal-ı mirîyi muhafaza etmediği, mukataa, zeamet ve tımarları terhis ve zabt ile hâsılatını satıp sahiplerine vermediği ve rehavete kapıldığı gerekçesiyle mirîmiranlığı kaldırılarak eyalet valiliğinin kendisinden alındığı hatırlatılmaktaydı. Bundan sonra ilk olarak mirî mal bedellerini tamamen, kararlaştırılmış zeamet ve tımarların bedellerinin vakti zamanıyla İstanbul'a teslim etmesi tembih edilmektedir.

Ömer Paşa'ya ikinci olarak devamlı eşkiyalık ve hiyanet içinde olan Kılıçlı aşireti ile diğer aşiret ve kabilelerin mezalim ve fesatlarını ortadan kaldırması emredilmektedir. Bu aşiretlerin eyaletler üzerindeki baskısını kaldırması istenmektedir. Bunlardan üzerlerine düşen vergileri alması, Osmanlı kanun ve şeriatını hâkim kılması belirtilerek Maraş Beylerbeyliğine kendisinin yeniden atandığı ifade edilmektedir. Paşa'nın göreve başlamasından itibaren memleketi zapt u rapta altına alarak, insanlar üzerindeki baskı ve zulmü kaldırarak, asayiş ve sükûneti sağlaması tavsiye edilmektedir. Ayrıca ona verilen görevleri vakti zamanında yapması ve ihmal etmemesi belirtilmektedir.

Ömer Paşa'dan Maraş eyaletinde olan mukataa, ziraat ve tımar bedellerinin sahiplerine vermesi konusunda dikkat etmesi, bunları zimmetleriyle birlikte teslim etmesi istenmektedir. Ayrıca Kılıçlı aşireti ve sair aşiretlerin Maraş havalisinde yaşayan Abdallar üzerinde uyguladıkları şiddeti ortadan kaldırması da

---

¹**Karabıyıklı Köyü:** Kahramanmaraş-Gaziantep karayolu üzerinde bir köy olup eskiden bir derbent ve karakoldu.

kendisinden istenmektedir.¹ Kılıçlı aşiretinin baskı yaptığı Abdallar günümüzde Pazarcık kazasına bağlı Tetirli köyünde yaşayan Abdallar olmalıdır.

Ömer Paşa'nın Zamanında Ödenmeyen Ve Zimmetine Geçen Mirî Mallar Ömer Paşa'nın İmdat-ı Hazariye Borcu

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın bir suikasta kurban gitmesinden sonra yerine 23 Kasım 1795'te (H. 11 Cemaziyelevvel 1210) Maraş Beylerbeyi olarak Derviş Hasan Paşa tayin edildi. Maraş kadısının bir ilamından Ömer Paşa'nın yerine atanan Hasan Paşa'nın Maraş eyaleti imdat-ı hazariyesini tahsil ederek göndermesi istenmiştir. Bu vergi yılda iki taksit halinde Maraş Eyaleti, sancak ve kazalarından tahsil edilmekteydi. (1795)H.1210 senesinde iki taksit halinde ödenecek bu verginin yılın ilk 51 gününe tekabül eden Ömer Paşa tarafından ödenmesi gerekmektedir. H.1210 yılının ilk günü olan 1 Muharrem, 18 Temmuz 1795 tarihidir. Ömer Paşa söz konusu yılın vergisinin ilk taksitini toplayamadan öldürülmüştür. Söz konusu 51 günü hesap ettiğimizde bu Hicri yılın ilk 51 günü olup bu tarihte 7 Eylül 1795'e tekâmül etmektedir. Bu tarih Ömer Paşa'nın öldürülme tarihidir. Ömer Paşa zammına isabet eden bu verginin Maraş kazasına 1.562,5 kuruşu, Elbistan kazasına 37,5 kuruşu, Ayıntap kazasına 1.500 kuruşu isabet etmekte olup bunların toplamı 3.100 kuruştur. Bu paralardan Ömer Paşa zamanında hiç toplanmamıştı. Bu ilk taksitten de Hasan Paşa'ya 878 kuruş iki akçe düşmekteydi. Maraş kadısı Osman Efendi tarafından yazılan ilamdan bu miktarlar anlaşılmaktadır.²

7 Temmuz 1796 (H.1 Muharrem 1211) yılına ait imdat-ı hazariyenin (7 Temmuz 1796) Maraş eyaletine düşen ilk taksidi 11.500 kuruş olup bunun Malatya sancağına düşen 3000 kuruşunun ilk taksidi 1500 kuruştur. Bunun 1795 (H.1210) senesine ait olanı talep edildiğinde söz konusu bu paranın Maraş valisi Ömer Paşa'ya verilmediği ve Malatya ahalisinin bu imdat-ı hazariyeyi Keban ve Ergani madenine kömür parası olarak ödediği anlaşılmaktaydı. Bundan dolayı Malatya ahalisi Maraş valisine imdat-ı hazariye veya seferiye vergisini vermezdi. Bu durum Malatya kadısının ilamından anlaşılmaktadır. Ortaya çıkan bu sorunun nasıl

¹ C.D.969.

² C.DH. 12698.

çözüleceğini sadarete soran Maraş eyaletinin yeni valisi Derviş Hasan Paşa söz konusu imdat-ı hazariyenin Malatya'dan mı yoksa başka bir mahalden mi tahsil olacağını sormaktadır. 1730 (H.1143) tarihinde Maraş eyaletinden tahsil edilen 11,500 kuruşluk imdat-ı hazariyenin Malatya sancağı hissesine düşen 3000 kuruşun ona dâhil olduğu belirtilerek bu uygulamanın bu şekilde devam ettiği belirtilmektedir. Söz konusu bu 3000 kuruşluk Malatya sancağı imdat-ı hazariyesinin Maraş valilerine verilmeyerek Keban ve Ergani Tevfik madenlerinin imal ve idaresi için gerekli olan kömür bahasını karşılamak üzere maden emini marifetiyle tahsil edilmesine karar verilmişti. Bundan dolayı Maraş valilerinin ısrarla bu parayı isteyerek hazariye ve seferiye bahanesiyle Malatya ahalisini rencide etmemeleri istenmektedir.

Ömer Paşa'nın İrad-ı Cedid Hazinesine Borcu

Maraş valisi Hasan Paşa ve kadısına yazılan 1795 (H.1210) tarihli hükümden Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Antep'te tasarrufunda olan üç tımarın vergisini vermediği belirtilerek bunun nasıl tahsil edileceği açıklanmaktadır. 1795 (H.1209) senesine ait Antep sancağında üç adet tımarın geliri İrade-i Cedid¹ hazinesine ayrılmıştı. Söz konusu bu geliri iltizam etme işi Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya verilmişti. Ancak söz konusu bu tımarların gelirinden şimdiye kadar İrad-ı Cedid hazinesine bir şey gönderilmemişti. Bu tımarların vergisinin İrad-ı Cedid defterdarı Mustafa Reşid tarafından ödenmediği tespit edilmiştir. Ömer Paşa'nın öldürülmesi sebebiyle bu para zimmetinde kalmıştı. Söz konusu meblağ Ömer Paşa'nın terekesinde olan emval ve eşyasından tahsil olunup kalan ve zimmette olan her ne ise toplanıp hazine-i amireye teslim edilmesi istenmektedir. Bu hüküm gönderildiği tarihte Ömer Paşa'nın muhallefati toplanıp hazineye aktarılmamıştı.²

---

¹ *İrad-ı Cedid*: III. Selim (1789-1807) zamanında kurulan Nizam-ı Cedid askeri ocağının masraflarını karşılamak için kurulan yeni bütçenin adıdır.

² *Cevdet Tımar 6642*.

Ömer Paşa'nın Yapağı Rüşumati¹ (Vergi) Borcu

Maraş valisi Hasan Paşa'ya, Maraş, Malatya ve Antep kadı ve naiplerine gönderilen bir hükümden anlaşıldığına göre: Osmanlı Devleti, Anadolu, Rumeli sahillerinden, Trablusşam, İzmir, Selanik iskelelerinden ve diğer taraflarda satılan ve alınan yapağıdan eskiden beri alınan gümrük ve diğer vergilere helal gelmemek şartıyla her vukiiyesinden hazine için yeniden birer pare resm-i mirîlerinin satanlardan ve alanlardan tahsil olunması bundan önce emri şerifle istenmişti. Ancak mahaller birbirinden farklı olduğu için bu resm tahsil edilememiştir.

Yapağı alan tüccardan vergisi tahsil edilecektir. Bu şekilde memleketin adet-i anam vergisi tahsil edilmiş olacaktır. 12 Mart 1794 (R.1 Mart 1208) senesi itibariyle aded-i ağnam ve keçi mirîsi tahsil olunacaktır. Bu koyun ve keçi kimin olursa olsun sayılacaktır. Bunlar büyük, küçük ve toklu demeden marttan sonra doğan kuzu ve oğlaklar hariç her birinden yapağı ve kıl olmak üzere birer pare vergi tahsil olunacaktır. Ayrıca bunların sahiplerinin isim ve lakapları ile ağnam ve keçinin adet ve miktarları beyan olunacaktır. Bu karara karşı çıkanlar kim olurlarsa olsun iki kat vergi tahsil ettirilecektir.

Maraş, Antep ve Malatya sancaklarına bağlı kazaların 1794 (R.1209) senesine ait ağnam yapağı ve keçi yapağı rüşumunu tahsil etme görevi Maraş mutasarrıfı Zülkadirzâde Ömer Paşa'ya ihale olunmuştu. Ancak söz konusu vergi vürut etmeden Ömer Paşa öldürüldüğünden vergiyi tahsil etmek için ne gerekirse yapılmalıdır. Söz konusu bu vergi 1208 senesine ait olup Ömer Paşa'nın zimmetinde kalmıştır. Ömer Paşa'nın mal ve mülkünden bu paranın tahsil edilmesi için mübaşir görevlendirilmiştir. Bu paranın İrad-ı Cedid² hazinesine aktarılması için bu hazinenin defterdarı Mustafa Reşid tarafından istenen emir verilmiştir. Ömer Paşa'nın zimmetinde bu vergilerin kalmaması için gerekli, itina ve dikkatin gösterilmesi emredilmektedir. Bu para Ömer Paşa'nın muhalefatından tahsil edilecektir.³

¹ **Yapağı Rüşumu:** Osmanlı devletinde Yeniçeri erlerinin giydiği Bârâni ve subaylarının giydiği Sobramani adlı çuha kaputlarının dokunması için Rumeli'nin muhtelif sancaklarının vermekle mükellef oldukları yapağı vergisidir. Zamanla farklı bir şekil almıştır. Bkz: Sertoğlu, s.360.

² **İrad-ı Cedid:** Nizam-ı Cedid askeri ocağının masraflarını karşılamak için III. Selim zamanında kurulan hazinenin adıdır.

³ C.ML. 7829

Ömer Paşa'nın Halebli Gayrimüslüm Bir Tüccara Borcu

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Maraş Beylerbeyliği yaptığı sırada aşırı şekilde borçlandığı görülmektedir. Ömer Paşa Küçükaliolu Halil adlı eşkiyanın saldırısına uğrayıp mal ve mülkü yağmalanmıştı. Onun Maraş'taki rakibi Bayezidoğlu Abdullah Bey devamlı aleyhine çalışmakta ve vergileri toplamasına mani olmaktaydı. Ayrıca Ömer Paşa üzerine aldığı bazı iltizamları tahsil edememekteydi. Bunların yanında devlet onu sefere çağırmıştı. Diğer yandan da Kılıçlı gibi aşiretlerin yüzünden Maraş Eyaletinde asayiş ve sükûnet kalmamıştı. Devlet ise bunları göz ardı ederek Ömer Paşa'nın Maraş eyaletinden tahsil olacak vergileri göndermesini istemekteydi. Ömer Paşa Maraş Beylerbeyliğinden azledildiğinde tekrar kendisinin bu göreve atandığı takdirde hazineye 30000 kuruş vereceğini vaat etmişti.

Bütün bunlar Ömer Paşa'nın aşırı şekilde borçlanmasına sebep olmuştu. Ömer Paşa devlete göndereceği parayı tüccar ve vesair kişilerden aldığı borçlarla ödemeye kalkışmıştı. Ömer Paşa öldüğü zaman borçluları harekete geçmişti. Hatta Avusturya Uyruklu Haleb'te ikamet eden ecnebi bir tüccarın Ömer Paşa'dan 13.000 kuruş alacağı vardı. Bu tüccar bu parayı alamayınca İstanbul'daki Avusturya elçisine başvurmuştur. Elçi de sadarete başvurarak Ömer Paşa'nın bu borcunun ödenmesi için devletin girişimde bulunmasını istemiştir. 1211 yılında Haleb'te ikamet eden Roma İmparatoruna tabi Nemçelü tüccar Panos'un vefat eden Zülkadirzâde Ömer Paşa'dan 13.000 kuruş alacağı olduğu görülmektedir. Bu tüccarın yanında Ömer Paşa'nın imzalı ve mühürlü borcu olduğuna dair iki kita temessükü bulunmaktadır. Bu borcun Ömer Paşa'nın muhalefatından tahsil edilmesini Nemçe elçisi arzuhal etmiştir.¹

7 Temmuz 1796 (H. Evail-i Muharrem 1211) tarihli belgede ise bu Nemçelü tüccarın alacağı 13.000 kuruşun Ömer Paşa'nın muhalefatından tahsil edilmesi kararlaştırılmıştı. Paşa'nın muhalefatını zapt etmek üzere Maraş'a bir mübaşir gönderilmişti. Onun emlak, akarı, eşyası ve bütün malı mülkü, parası, hayvanları nesi var nesi yoksa tespit edilmişti. Bu muhalefat onun varisleri tarafından da kabul edilmişti. Onun varisleri babalarının bu tüccara olan borçlarını da kabul etmişlerdi. Ömer Paşa öldüğünde bu

¹ C.HR. 6619/4

paranın tahsil edilmesi istendiği halde iki yıl geçmiş olmasına rağmen hala ödenememişti. Ayrıca bu gecikmeden dolayı alacaklı olan tacirin büyük kayıpları olmuştu. Ömer Paşa'nın muhalefatı tespit edilip satılıp Meclis-i Şer'ide de kabul edilmiş olmasına rağmen yine de bu tacirin borcu verilmemişti.¹

21 Ekim 1797'de (H. Evahir –i Rebüülahir 1212) Maraş kadısı İbrahim'in İstanbul'a gönderdiği ilamdan anlaşıldığı üzere Ömer Paşa'nın muhalefatı gönderilen mübaşir vasıtasıyla tespit edilip satılmıştır. Elde edilen paranın tamamı hazine için tahsil edilmiştir. Bu para Ömer Paşa'nın zimmetine geçen mirî malları dahi ödememiştir. Bu yüzden tüccarın alacağını ödeyecek para yoktur. Ömer Paşa'nın murisleri de babalarının söz konusu tüccara olan borcunu ödeyecek kudretleri olmadığını beyan etmişlerdir.²

Başka bir belgede Ömer Paşa'nın Haleb'te oturan bu ecnebiye 13.000 kuruşluk borcu ve bunun nasıl tahsil edileceği teferruatlı şekilde anlatılmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla İstanbul'daki Avusturya elçisi bu borcun ödenmesi için Osmanlı Hariciyesine baskı yapmaktadır. Ömer Paşa'nın bu borcu mahalli bir olay olmaktan çıkıp iki devlet arasında bir sorun haline gelmiştir. Avusturya elçisi bu borcun devlet tarafından müsadere edilen Ömer Paşa'nın terekesinden tahsil edilmesini istemiştir. Ömer Paşa'nın muhalefatı hazine için tahsil edilmiş ve hazineye zarar gelmemesi için söz konusu tüccarın alacağının tahsili onun mirasçılara bırakılmıştı. Ancak mirasçılar da babalarının bütün malına devlet tarafından el konulduğu ve ellerinde hiçbir şey kalmadığını belirterek söz konusu borcu ödemeye güçlerinin kalmadığını bildirmişlerdir. Ayrıca onlar bu borcun Maraş kadısının ilamı ile Ömer Paşa'nın muhalefatından tahsil edilmesine karar verildiğini belirtirler. Ancak Avusturya elçisi de bu borcun muhalefattan tahsil edilemediğini bildirmiştir. Zaten Ömer Paşa'nın bütün muhalefatı satılıp parası hazineye aktarıldığı halde onun borcunu karşılayamamış ve hala devlete 80.000 kuruş borç kalmıştı. Sonuç da ise gönderilen hükümlerle Ömer Paşa'nın borcunun varisleri tarafından tacire ödenmesine karar verilmiştir. Onlar borcu ödemeze durum divan-ı hümayuna bildirilecekti.³

---

¹ C.HR. 6619/2.

² C.HR. 6619/5.

³ C.HR. 6619

Ömer Paşa'nın Muhallefatı

Osmanlı Devleti'nde ölen veya görevden azledilen büyük devlet adamlarının muhalefatına (terekeesine) hazine tarafından el konulurdu. Müsadere denilen bu sistem Tanzimat dönemine kadar devam etmişti. Muhallefat şu şekilde tespit edilirdi. Ölen ya da görevden azledilen kişinin ne kadar parası, alacağı ve emlağı olduğunu tespit etmek ve bunları nakit paraya çevirerek hazineye aktarmak için bir mübaşir görevlendirilirdi. Daha sonra şehrin ileri gelenleri mahkemeye çağırılarak huzurlarında şahitler eşliğinde muhallefatın dökümü yapılır ve kabul edilirdi. Taşınmaz mallar satılırdı. Mirasçıları babalarının tüm malını satın alıp hazineye bu parayı verme hakkına sahiptiler. Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Ahmed Turan, Numan ve İbrahim adlarında üç oğlu vardı. Bunlardan büyük olan Ahmed Turan Bey, babasının yerine kendisine Maraş valiliği verildiği takdirde bu muhallefatın parasını fazlasıyla hazineye vereceğini taahhüt etti. Ancak gerek İstanbul'daki yetkililer gerekse Maraş'taki mahalli yöneticiler ve ileri gelenler Ömer Paşa'nın oğullarına karşı menfi bir tavır takınmışlardı. Bundan dolayı da Ahmed Turan Bey'e Maraş valiliği verilmedi. Ahmed Turan Bey ve kardeşi Numan Bey babalarının muhallefatını üzerlerine alarak tespit edilen parayı hazineye vermeye karar vermişlerdi. Ancak bu konuda büyük problemler ve anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Ömer Paşa'nın muhallefatının tespit edilmesinde ve değerinin hesaplanmasında büyük güçlükler yaşandı. Muhallefatı tanzim etmek için Maraş'a gönderilen mübaşir bu konuda aciz kalınca yerine başka biri tayin edildi. Maraş valisi Derviş Hasan Paşa ve Rakka valisi Ali Paşa, Ömer Paşa'nın muhallefatını tespit edip satarak elde edilen parayı hazineye göndermekle görevlendirildiler. Ancak bütün bunlara rağmen Ömer Paşa'nın muhallefatı yüzünden onun oğulları ile Maraş ahalisi ve yetkililer anlaşmazlık içine düşüp karşı karşıya geldiler. Bu yüzden de Maraş karışmış ve çıkan olaylarda cinayetler işlenmiştir.

Ömer Paşa'nın muhallefatının hazineye aktarılması için Maraş'a gönderilen mübaşir büyük güçlükler çekti. Muhallefatın üç defa ayrı ayrı hesaplandığı görüldü. Ömer Paşa'nın ilk önce toplam malı, eşyası, alacağı ve nakit parası 63.844,5 kuruş olarak hesap edilmişti. Daha sonra 22.948 kuruşluk bir hesap daha yapıldı. Arkasından da 4500 kuruşluk dört parça daha mülkünün olduğu tespit edildi. Ancak yıllık 200 kuruşa kiraya verilen bu dört

parça emlağı harap bir vaziyette olduğu için alacak kimse bulunamamıştı. Ömer Paşa'nın yüklü miktarda muhallefatinin yanında borcu da çoktu. Halebli gayrimüslim bir tüccarın, Ömer Paşa'dan 13000 kuruş alacağı olduğuna dair elinde senet vardı.¹ Yine Ömer Paşa devlet adına topladığı bazı vergileri de ödemeyerek zimmetine geçirmişti. Onun ölümü ile Maraş'taki muhalifleri de harekete geçmişler ve varislerinin zarar görmesi için ellerinden geleni yapmışlardır.

Ömer Paşa'nın muhallefati: mutaf, attar ve bakırcı dükkânları, bakırhane, kahvehane, Kuyucak Hamamı, Semerci Hanı, konak, han, tarla, bağ, bahçe, pek çok at, büyük ve küçükbaş hayvan yanında köy ve şehir ahalisinin bir kısmındaki alacaklarıydı.²

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Mallarının Müsadere Edilmesiyle İlgili Belge

C.ML. 812/2

Sâbikan Maraş mutasarrıfı Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın muhallifâtına memur silahşör hassa-i Ali Bey bendeleri dirayetten bi-behre olup memur olduğu muhallefâtı maddesini müddeti müdire den berü katu tanzime ihtimam değil vazifesinden hariç umûru kâl ve kaleme alarak şimdiden imrâru vakit eyledikte binâen bilâhare Müteveffa muma-ileyhin hafî ve celi cemi emvalın zâhire ve keminesi yüz bin kuruş bedel ile kat-ı ve tanzim olunmağ babında müahiren mufassıl emri şerif verildiği derkardan müstebân olmakla elhaletü hazihi emr-ü mezkurun cevabı vürut etmediğinden gayri mübaşir mûma-ileyhin haline ve ademi dirâyetine nizam bundan böyle tanzimi dahi memûl olmayıp ancak bu esnada Rakka Valisi Vezir Mükerrerem Saâdetli Ali Paşa hazretleri Ayıntap'a dahil olmakla müşarun-ileyhin sadveti ve celâdeti şâyiasıyla muhallefâtı merkûmenin bu aralıkta ol miktar bedel ile râbitaya bend olması diğer bir mübaşir tayinine veyahut taraf-ı bâhiriüşşeref veliyyün nüamânelerinden kâr-ı güzâr ber çukadar kulları ile müekkit isti'cal fermanı istâr ve irsâline mütevakkıf olduğu malum oldukları buyuruldukte Her

¹ C.H.6619/5/36.

² C.ML.14948/15.

ne vecihle irade-i seniyyeleri buyurulursa emr-i ferman devletlü saadetlü sultanım hazretlerindir.

1 Ocak 1796'da, Ömer Paşa'nın Maraş, Antep ve Malatya sancaklarında hazineye olan borçlarının terekesinden tahsiline ve bütün mallarının müsadere edilmesine karar verilmişti. Bu amaçla hassa silahşorlarından Hanım Sultan Damadı Ali Bey bu işe memur edildi. Maraş'a gelen Ali Bey yaptığı çalışmalar neticesinde taşınır ve taşınmaz olmak üzere Ömer Paşa'nın mallarını tespit etmeye çalıştı. Yapılan tespitler neticesinde onun nakdi ve aynı 63.844,5 kuruşa tekabül edecek malı olduğunu tespit etti. Ancak Ali Bey, Ömer Paşa'nın muhallefatını tahsil etmekte dirayetsizlik gösterdi. Ali Bey muhallefatı zamanında düzenleyip parasını hazineye teslim edeceği yerde vaktini boşa harcadı. Ali Bey'in derviş kılıklı ve meşrepli bir kişi olduğu ifade edilmektedir. Bu sebepten ona verilen görevi yapamamıştır. Ali Bey'e acele etmesi konusunda gönderilen emre dahi cevap vermemiştir. Bunun üzerine gönderilen emirle Antep'e gelen Rakka valisi Ali Paşa'nın Ali Bey'le irtibat kurarak olaya müdahil olması istenmiştir. Hatta paşaya muhallefatı tanzim etmek için yeni bir mübaşir tayin etme yetkisi de verilmiştir. Ali Paşa isterse bu muhallefat işini tanzim etme görevini kendi üzerine alıp bir çuhadar vasıtasıyla muhallefatı tanzim de edebilirdi.¹

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Mallarının Müsadere Edilmesiyle İlgili Belgelerden Biri

C.ML. 200531/1

Merkumu

Derü devlet mekine arzı dai kemineridirki bu bundan akdem Maraş Beyler Beysi olup fevt olan Zülkadirade Ömer Paşa'nın muhallefatı bundan akdemce tahrir defteri der aliyeye tesyir olundukta şeyü kabili olunduğuna havi bu defa sadır olan emrü ali şerefrız ve hala Maraş Beyler Beysi Derviş Hasan Paşa huzurunda cümle müvacehesinde fethi kıraat ve seman ve taaten merasimini badel eda müteveffayı merkumun meknum ve ve muhyefi emvalının zahir ahiri icra ihtimam ve dikkat olundukta mutevaffa merkumu

¹ C.M.812/2.

civanında nur ser nam zimmi bedeliyesi kebir oğlu Davran Beye olan 4.000 altun teslim eyledi deyu ihbarları akdemce der aliyeye inha olunmuş olur lakin kardaşı mir-i merkum zimmi-i mesfur paşayı muma ileyh hasebiyle teslim ve ve mübaşir tayin buyurulması Hassa-i silahşör şehir bazarından Hanım Sultan Damadı es-Seyyid Ali Bey kulları marifetiyle tehdid ve enva itab ve işkence olundukta rütBeyi helake reside ve altun-ı mezkurun vechen minel vechi isdar olmadığı tanzimi hala ve erbabı hat ve mefsedetkar ihbar olduğu bedidar ve iftiraya mebni olduğu aşikar ve ilmi daiyeleri muhi ve zimmi mesfurun haber verdiği emval ve defteri kaydü min haysul mecmut temsir 3.844,5 kuruşa baliğ ve defteri paye-i serir-i alaya irsal ve hariç ez defteri bir akçelik mali kalmadığı evvelki vaki haldir hasbunallahi teala derü devlet medara ilam olundu baki emrü hazreti men lehul emrindir hurrire fi evahir zilhicce-i şerife aşar ve mieteyn ve elf (6Haziran1796)

*Es-seyyid /eddevlet /abduddai Âliyetü'l-Osmaniyye
El-hac Osman el-Mevlana bi- Maraş*

Maraş kadısı Osman Efendi 7 Haziran 1796 tarihli ilamında (Gurre-i Zilhicce 1210) Maraş eski valisi Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın muhalledatının tespit edilerek hazırlanan defterinin İstanbul'a gönderildiğini belirtmektedir. Hazırlanan bu defter Maraş valisi Derviş Hasan Paşa'nın yanında ve cümlelerin huzurunda okunup karara bağlanmıştır. Ancak daha sonra Ömer Paşa'nın gizlenmiş ve dışarıda kalan mallarının tespitine başlanmıştır. Alınan bir istihbarat neticesinde bundan önce Ömer Paşa'nın yanında olan bir zimmî şahsın, paşanın büyük oğlu Ahmed Turan Bey'e 4000 altın nakit verdiği dair bir şikâyeti İstanbul'a iletilmişti. Ancak Ahmed Turan Bey'in kardeşi Numan Bey, adı geçen zimmî, Ömer Paşa'nın hasabıyla teslim olunmuş demıştır. Muhalledatı tanzim için görevlendirilen Hassa silahşorlarından Hanım Sultan Damadı es- Seyyid Ali Bey şehir (Maraş) pazarında zimmîye tehdit, çeşitli suçlamalar ve işkenceler yapmıştır. Ancak zimmî bunun iftira olduğunu ve doğru olmadığını iddia etmiştir. Bunun müfsit kişiler tarafından ihbar edildiğini belirtmiştir. Yapılan tespitler neticesinde söz konusu zimmînin

verdiği bilgiye göre Ömer Paşa'nın 3.844,5 kuruşu geçen nakit parasının olduğu ve hazırlanan defterin İstanbul'a gönderildiği ve başka bir akçelik mal kalmadığı bildirilmiştir.¹

Ömer Paşa'nın muhallefatını tahsil etmek büyük bir sorun haline gelmiştir. Onun varisleri bu muhallefatı kısa süre içinde kapatmak istemekteydiler. Babalarının bazı mallarını saklayarak vermek istemediler. Ancak Maraş'ta Ömer Paşa'nın rakipleri devamlı yaptıkların şikâyetlerle onun daha fazla malı olduğunu ve muhallefatın tanziminde kasıtlı olarak hatalar yapıldığını belirtmekteydiler. Bu yüzden Ömer Paşa'nın ölümünden dört yıl geçmesine rağmen hala muhallefat meselesi karara bağlanamamıştı. Hatta bu mesele Paşa'nın iki oğlu, bir yeğeni ve bazı taraftarlarının öldürülmelerine neden olduğu gibi Maraş'ta karışmıştı.

*Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Oğlu Akmet Turan Bey'in
Babasının Malları İle İlgili Bir Arzı*

C.ML. 200531/2

Bais terkim temessükü budurki

Bin iki yüz on bir senesi mâhı muharremin guresinde bir sene tamamına değin sâbık Maraş mutasarrıfı Zülkadirzâde Ömer pederim merkûm Seyyid Ömer Paşanın muhallefâtı bâ emrû âli marifeti şeri ve cümle marifetile tahrir ve mumzi defteri kaydu sept olunup mahum el kayd başka üzerine zammulunan meblâğ birle ceman 100.000 kuruş Darb hane-i amireye taksidi selase ile bade cem dönüm olup şartı anki rütbe-i mirü miranlıkla eyâlet-i Maraş bu kullarına ita ve ihsan-ı humâyun buyurulup ber mâcip defteri muhallefâtına dahi bi emri âli bu kullarına inam buyurulmak şartıyla rütbe-i miranlıkla eyâleti Maraş bu kullarına tevcih ve ihsân-ı humâyun buyurulduğu hâvi o emrû âli şerefyafte-i mürûrunda taksit evvel o dunü 33.333 kuruş onbeş paraya mübâşir mirü mûma-ileyh Ali Bey kullarına teslim olunup geri kalan iki taksit malı dahi altmış mâh hitamında sene-i mezkûr âhirine değin 66.666 kuruş tamamı edâ ve teslim eylemek şartıyla işbu memhûr memûlu tahsil verilmiştir

¹ C.ML. 200531/1.

*emr-i şerife teaddüt ber-veche şurût ihsân-ı humâyun buyurulmakta üç taksit ile edâ ve teslimi üzere işbu temessükümüz için ve şukka oluna.*⁷ Temmuz 1796
Zülkadir es-seyyid Ahmed Davran Bey

Ömer Paşa'nın Oğlu Ahmed Turan Bey'in Maraş Valiliğini İstemesi

Zülkadirzâde es-Seyyid Ahmed Turan Bey, İstanbul'a gönderdiği temessükünde babası Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın muhallefatinin 1 Muharrem 1211'den senenin sonuna kadar (7 Temmuz 1796- 25 Haziran 1797) gönderilen hüküm gereğince cümle tarafından tespit edilip ve imzalanıp toplam 100.000 kuruş olduğunun kayıt altına alındığını beyan ederek darphaneye üç taksit şeklinde ödenmesinin kararlaştırıldığını belirtmektedir. Kendisine Maraş Eyaleti valiliği verildiği takdirde bu parayı 7 Temmuz 1796 (H. Gurre-i Muharrem 1211) tarihinden itibaren 60 ay süresince ödeyeceğini vaat etmektedir. O bu paranın ilk taksiti olan 33.333 kuruş 15 parayı kendisine Maraş valiliği verildiği belge geldiğinde mübaşir Ali Bey'e teslim edeceğini geri kalan 66.666 kuruşu da 60 ay süresince ödeyeceğini vaat etmektedir.¹

Zülkadirzâde Ahmed Turan Bey'in Maraş Valiliği Talebi İle İlgili Belge

C.ML.

200531/4

Belge: no: 22

Maruzu kullarıdır ki

Sâbıkan Maraş Mutasarrıfı Zülkadirzâde meteveffa Ömer Paşanın Kebîr mahdumu Ahmed Turan Bey kulları zabt ve rabt memleket âşâyiri ve kabâili mazarratlarından etrafı ve inhâyı velâyeti himâyet ve siyânet ve irâha-i fukarâ ve zuafâyı ve âmme-i berâya riâyet hususlarına muktedir ve sadakatkarâne kullarından olup sâye-i inayet vaye-i padişahide cedd-be ced livayı merkûm tevcihiye şerefdâr ve vücûhile inâyeti şahinşahi ve merhameti otağı ma humâyunu ma sezâ var olduğundan başka mirü merkum kullarına rütbe-i miri mirâni livâyı mezkûr ile tevcih ve ihsan buyurulduğu halde mütevaffayı mûmâ ileyhin muhallefâtından budefa

¹ C.ML. 200531/2.

edâsı taahhüt olunan meblağın dahi vakti zamanıyla eda olunmasına medârı külli olacağı mühâtı ilmi alemül erâya rahimaneleri buyurulduktâ merkûm Ahmed Bey kulları rütbe-i mirü mirâni livâyı mezkûr tevcihiyle çırağı ihya buyurulmak emrine musaade aliye-i kerimaneleri bedihi buyurulmak babında emrû fermân hazreti men lehul emru vel ihsânındır. Sene 211 muharrem. (7 Temmuz 1796)

Zülkadırzâde Ömer Paşa'nın büyük oğlu Ahmed Turan Bey Maraş valiliğini alabilmek için her türlü yola başvurmuş ve kendisine destek sağlayabilmek için Maraş ahalisine İstanbul'a arzlar yazdırmıştır. Ahmed Turan Bey'in yazdığı arzdan başka, 1796 (H.Muherrem 1211) tarihli başka bir arzda, onun Ömer Paşa'nın büyük oğlu olduğu, Maraş mirimiranlığının dededen babadan onların ailelerine tevcih edildiğini ve bunun yeniden ona verildiği takdirde devlete sadakatle hizmet edeceği belirtilmekteydi. Arzın devamında Ahmed Turan Bey'in Maraş'ta asayişini sağlayacağı, aşiret ve kabilelerinin zararlarını azaltacağını, vilayeti himaye edeceği, fakir ve zayıfları kuruyacağı ileri sürülmektedir. Onun başarılı ve kudretli bir kişi olduğu belirtilerek, kendisine Maraş Beylerbeyliği verildiği takdirde babasının muhallefâtının tamamını ödeyeceğini taahhüt ettiği ve zamanında teslim edeceği belirtilmekteydi.¹

Ömer Paşa'nın muhallefâtını tanzim etmek için Maraş'a gönderilen Silahşor Ali Bey de aynı tarihte Ahmed Turan Bey'in Maraş Beylerbeyliğine atanması ve babasının muhallefâtını darphaneye teslim edeceği konusunda ayrıntılı bir arz sunmuştur. Ali Bey göreve atandıktan sonra Maraş'a geldiğini, muhallefâtı zamanında tespit edip yazıya geçirdiğini ve hazırlanan defterin Maraş valisi Hasan Paşa huzurunda, ulema ve ileri gelen ahalilerin gözü önünde açılıp, okunduğunu, eşyaların fiyatlarının belirlendiğini belirtmektedir. Ömer Paşa'nın geride kalan ve gizlenen mal ve eşyası da açığa çıkarılarak gerekli dikkat gösterilip, vaktinde yazılmış ve alınmıştır. Yapılan araştırma, sıkıştırma ve baskılardan sonra bir miktar daha mal teşhir edildikten sonra deftere eklenmiştir. Netice olarak muhallefâtın tamamının 63.844,5 kuruşa ulaştığı görülmüştür. Bundan önce de

¹ C.M.200531/3.

14.000 altın nakit parası olduğuna dair İstanbul'a bir şikâyet iletilmişti. Bunun üzerine Maraş valisi Derviş Hasan Paşa, Ömer Paşa'nın adamı zimmî Kors'u hapsedmiş, baskı ve işkenceler yapmıştı. Ancak o bunun iftira olduğunu, doğru olmadığını belirtmiştir. Bunun ilam-ı Şer'i de beyan edilen ve zimminin haber verdiği muhalefat yazılıp kaydedilip bir defter halinde hazırlanmıştır. Bu defterde han, arazi, dükkânlar ve gizli akaratin satılmasının mümkün olmadığı, bunlara müşteri çıkmayacağı belirtilmektedir.

Maraş, kaza, belde ve köylerinin ahalisi, mahkemeye varıp Ömer Paşa'nın büyük oğlu es-Seyyid Ahmed Turan Bey'in yararlı, sadıkane ve emsali bulunamayacak bir kişi olduğu belirtmiştir. Ayrıca onlar eşkiyayı tenkil edecek ve fukarayı koruyacak muktedir bir kişi olan Ahmed Turan Bey'e Maraş valiliğinin verilmesini istemişlerdi. Ahali, halkın ve hazinenin zarara uğrayacağından dolayı Ömer Paşa'nın bütün mallarının satılmasının doğru olmadığını da ileri sürmüştür. Ömer Paşa'nın bütün mallarının değerinin 63.844,5 kuruş olduğunu ve buna 36.155,5 kuruş daha eklenerek toplam 100.000 kuruş karşılığında oğlu Ahmed Turan Bey'e Maraş valiliğinin verildiği takdirde onun bunu üstlenmesini teklif etmişlerdir. Ahmed Turan Bey de bu kabul edildiği takdirde, parayı üç taksit halinde hazineye ödeyeceğini belirtmiştir. Sonuç olarak bu konuda Ali Bey, kendisinin yetkili ve emir vermeye cesaretinin olmadığını beyan ederek müsadere görevi için Maraş'a geldiğini ve durumu yetkililere sunduğunu belirtmektedir.¹

Zülkadırzâde Ömer Paşa'nın muhalefatı ve oğluna Maraş valiliğinin verilmesi konusunda sunulan arzuhallerin bir özeti yapılarak padişaha sunulmuştur. Ahmed Turan Bey, Maraş'ın etrafının eşkiya ile çevrili olduğunu ve kendisinden başka onları def edecek ve şekavetlerini önleyecek başka bir kişi olmadığını da belirterek, valiliğin kendisine verildiği takdirde babasının muhalefat bedelini darphaneye teslim edeceğini ısrarla bildirmekteydi. Ömer Paşa'nın tespit edilen muhalefatından başka ahalden 40.000 kuruş alacağı olduğu ihbar edilmişti. Fakat ahalinin bunun 20.000 kuruşunu ödediği tespit edilmiş, Ahmed Turan Bey de geri kalanı ödeyeceğini taahhüt etmişti. Ahmed Turan Bey, muhalefatın bir taksidini hemen ödeyeceğini, sonradan ortaya

---

¹ C.ML.505/20531.

çıkan 20.000 kuruşun toplanması içinde süre istemekteydi. O, Maraş naibliğine Atâullah Efendizâde Seyyid Mehmet Efendi'nin atanmasını kendisine ise valiliğin verilmesini talep etmekteydi. O valilik hizmetine atandığı takdirde bu durumları açıklığa kavuşturmak için İstanbul'a geleceğini de beyan ederek bu süreç içinde kendisine vekâleten bir kapı kethüdası tayinini de istemekteydi.¹

Ömer Paşa'nın Ahmed Turan ve Numan adlarındaki iki oğlu, babalarının 100 bin kuruş tutan muhallefatını 3 taksit şeklinde hazineye ödeyeceklerini söz vermişlerdi. İlk taksit olan 33 bin 33 kuruş 15 para 7 Temmuz 1196 senesinden itibaren bir yıl içinde ödenecekti. Geri kalan 66.666 kuruş ise iki taksit halinde 60 ay içinde hazineye intikal ettirmek için gelen mübaşir Ali Bey'e teslim edilecekti. Zülkadirzâde Seyyid Ahmed Turan Bey ve kardeşi bu durumu kabul ettiklerini sadarete bildirmişlerdi.²

Ali Bey'in Ömer Paşa'nın muhallefatını tanzim etme konusundaki başarısızlığı üzerine yerine Darendeli torunu olarak bilinen Mehmed Said Efendi görevlendirildi. 14 Mart 1797 tarihinde (15 R 1211) Ömer Ağa tarafından görev tebliğ edilen Mehmed Efendi kendisine verilen bu vazifeyi yapacağına dair bir arzuhal sunmuştur. Bu arzuhale göre Mehmed Efendi kendisine bu görevin verildiğini, bu konuda Maraş kadısına çuhadar Ömer Ağa tarafından getirilen emrin Maraş mahkemesinde cümlenin huzurunda okunduğunu, kendisinin girişimi ile gerekli evrakların hazırlandığını ve muhızrlar vasıtasıyla ahaliye iletildiğini belirtmektedir.³

Ömer Paşa'nın Malları ve Alacakları ile İlgili Bir Belge

Muhallefat

KEYFİYETİ ALA'T-TAFSİL MAHALLİNDEN
DERKENAR OLUR

(Sureti defternası muharrer emlakı ve mubayaatı saire müteveffa Ömer Paşanın sairesi muamele-i Mehmet Sait dergahı ali memhur ve mümza Seyit İbrahim Efendi naibi ...)

---

¹ C.M.L. 27054.

² C.M.200531/2.

³ C.DH. 364.

1. İki kapulu han mukaddema takdir olunan	6250
2. Hanın kapısı karşısında olan dükkan fûruht	120
3. Darendeli (?) dükkanı fûruht	120
4. Fevkinde olan dükkan fûruht	75
5. Kapıya garip dükkan fûruht	75
6. İşbu dükkanın karşısındaki dükkan	75
7. Nühascı dükkan ma.... dükkan fûruht.....	120
8. Attar dükkanı fûruht	120
9. Osman Hilmi 'nin dükkanı fûruht	120
10. Emir Ahmed 'in nısf dükkanı fûruht.....	60
11. Nazikoğlu dükkanı fûruht	120
12. Benli Osman'a fûruht olup karar ile kıymeti zimmetinde baki dükkan	120
13. Ciğërzâde oğluna fûruht olup karar ile zimmetinde baki dükkan	120
14. Musaoğlu Rıdvan 'a fûruht olunup bahası zimmetinde baki dükkan	120
15. Karaca Ağa 'ya fûruht olunup karar ile fûruht bahası zimmetinde dükkan.....	75
16. Silahhane ittisalinde Kahveci oğlu Hacı Hasan'a iştirâ ve kararıyla bahası zimmetinde baki	1000
17. Ciftçi ve mutaf dükkanlarında nısf hisse fûruht.....	80
18. Fevkani kahve dükkanı	500
19. Nuhashane	1000
20. Kuyucak hamamından beş nısf fûruht	200
21. Arablar 'da nar bahçesi.....	100
22. Beyoğluna verilen tarla sülüs hisse bahası zimmetinde baki	50
23. Bulanık karyesinde konak.....	300
24. Turan Beyin sakin olduğu konak	1500
25. Cerit karyesinde zimmetinde baki	1299
26. Küçükçavuşoğlu Ahmed zimmetinde.....	110
27. Ömer oğlunda mübaşir-i evvel tahvil ile baki ...	180
28. Hacı Mustafa zimmetinde	20
29. Salyane akçesinden baki kalan	339
30. Tımar öşründe zimmette	380
31. Bertiz Nahiyesinde Körpınar zâde sükkar .....tutulan	632
32. Göynük Nahiyesinde salyane akçesinin baki.....	670

33. Başdervişli karyesinde Devrişoğlunda	77
34. Akçakoyunlu karyesinde Kayme oğlunda baki.....	210
35. Karagöl ve Harmançık ihtiyarlarında zimem.....	330
36. Rişvanzâde Ali Bey	500
37. Ba temessük tezkireci Süleyman Efendi	1820
38. Sarı Kebirli karyesinde baki	180
39. Güllü Viran karyesinde salyane akçesi.....	70
40. Camustil Nahiyesinde salyane akçesi baki	141
41. Pazarcık Nahiyesinde salyane akçesi baki	70
42. Müteveffa-i merkuman.....	
43. Karalar'da k..... akçesi	535
44. Hizmetkarani Reis (14)	1020
45. İki Kısarak.....	90
46. 5 Öküz	100
47. 200 Davar.....	600
48. Kuzudere (Kozludere)nısf bağ ve bahçe	150
49. .... Han.....	100
50. İki Çadır	200
51. Ceceli'de 6 bargir.....	270
52. Ufacıklı karyesinde salyane akçesi	35
53. Gökçayır mahsulü	210
54. Darı ve şayir mahsulü	72
55. Nacarlar karyesi mahsulü.....	91
56. Konak bahasında servelansız karyelere baki	26

Toplam .....

Mirü muma ileyh Maraş vürudunda zilkade gurreinden
Cemadiyel ahir nısfında (28.5.1797-7.9.1797) gelinceye
değın Düzme mesarifatıyla mesarîf-ı sair .....

.....	22953
57. Hususu mezbur için mukaddeman Asitane-i ali istitane irsal eylediği çukadara harcırah	200
58. İki kıta istimal emri götüreren iki nefer Sadr-i ali çukadar hizmet.....	300
59. Maraş'tan Asitane-i aliyeyi irsal hazine-i mesarîfi ve mukaddimen gider.....	600
60. Hazineden için masrafi yol.....	45
61. Akçe tahsilüçün kollucada ücret.....	40

İstanbul'dan arka arkaya Maraş'a gönderilen yazılardan
Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın muhalledatının bir türlü tahsil
edilemediği anlaşılmaktadır. Neticede yeni bir komisyon kurularak

muhallefatın hazineye intikali için memur olarak Dergâh-ı âli kapıcı başlarından Darendeli Damadı Mehmet Said Bey adlı bir şahıs görevlendirildi. Bu şahıs Ömer Paşa'nın muhellefatı ve emlâkını satarak imzalı bir deftere kaydetti. Bunu da Maraş naibi İbrahim Efendi onaylayarak İstanbul'a gönderdi. Toplamı 22,948 kuruş olan yeni bir muhallefat ortaya çıkmıştı. Bunun da dört taksit halinde ödenmesi kararlaştırıldı. Ömer Paşa'nın oğulları Ahmed Turan Bey ve Numan Bey'e 15 Haziran 1798'den (Muharrem 1213) itibaren babalarının muhallefatının 22.955,5 kuruş mukabilinin ilk taksiti olan 5.738 kuruş 45 akçesini peşin olarak İstanbul'a götürüp hazineye teslim etmeleri için emir verildi. Ancak onlar söz konusu ilk taksitin ödeme zamanı geçip ikincisinin zamanı geldiği halde bu parayı ödemediler. Bunun üzerine ödenmeyen para için Kasım 1798'e (H.Evâsıt-ı Cemâziyelevvel 1213) kadar süre verilerek kapıcıbaşı vasıtasıyla ilgililerden ödemeleri talep edildi.

Bundan sonra ikinci kez muhallefatın bir dökümü yapılmıştır. Burada Ömer Paşa'nın daha önce belirlenen taşınmaz malları sayılmakta olup alacaklarından bahsedilmemiştir. Burada fiyatların yeniden belirlendiği görülmektedir. İki kapulu hanın daha önce 6250 kuruş olarak belirlenen fiyatının 7250 kuruşa çıkarıldığı görülmektedir.

Ömer Paşa'nın Malları İle ilgili Bir Diğer Belge

C.ML. 14948

Sultanım Devletlü inâyetlü merhametlü Hazretleri sağ olup Arzuhal kulları Medine-i Maraş sükkânından olup bundan akdem kâffe-i muhallefatı cânibi mirîden zaptı için emri atebe sâdır olup peyderpey tayin buyurulan mübâşiran kulları mahalli mezkûra ledel vurun Ömer Paşa merhûmun bir hılâli geri kalmayarak kâffe-i muhallefatı eğerçe fûrüht olunup lâkin bir bâbı han ile dekâkini biddefeat müzâyede olunmuşken harâb ve tamir külliye muhtac olunmağın bir ferd tâlip olmayup nâ furuhat kalmağın yevmen feyevmen harâb ve mâil turâb olmakta bade tamir senevi ikiyüz kuruş irad olacağını nâtik muhızır-ı fukarâyı musaddık taraf-ı şeriden ilam-ı şeriyeye verilmekle merâhim-i aliyerinden mercudur ki keyfiyeti muhallefatı baded derkenâr nefan tamiri sâlîfûl Beyan han ve dekâkin mal ve muaccele-i

yesire ile ber-veche mâlikânei yedinden tamir eylemek şartıyla bu kullarına tevcih ve yedime berât iyâneti inâyet ve asan buyurulmak bâbında emrû ferman devletlü inâyetlü merhametlü sultanım hazretlerindedir.

1. İki kapulu han mukaddema takdir olunan	7250
2. Hanın kapısı karşısı dükkân	120
3. Terzi dükkânı-	120
4. Fevkinde olan dükkân-	75
5. Kapıya karip dükkân-	75
6. İşbu dükkânın karşısında dükkân -.....	75
7. Tahti dükkân m.....	120
8. Attar dükkânı -.....	120
9. Osman Hilmi'nin dükkânı -.....	120
10. Emir Ahmed'in nısf dükkânı-.....	60
11. Nakizoğlu dükkânı-.....	120
12. Benli Osmani furuht olup behası zimmetinde kalan.....	120
13. Ciğerzâde oğluna furuhat olunup behası zimmetinde kalan Dükkân-.....	120
14. Musaoğlu Rıdvana furuhat olunup bahası zimmetinde kalan dükkânı-.....	120
15. Karaca Ağaya furuhat olunup behası zimmetinde kalan dükkânı -.....	25
16. Silahhane ittisalinde kahvehanesi oğlu Hacı Hasan'a iştira ve kararıyla bahası zimmetinde baki	1000
17. Çift ve mutaf dükkânları -.....	80
18. Kahve Dükkânı nısf dükkânı.....	500
19. Semerci hanı -.....	1000
20. Kuyucak hamamı -.....	200
21. Arabların hisse nar bahçesi.....	100
22. Beyoğluna verilip behası zimmetinde kalan sülüs hisse tarla -.....	50
23. Bulanık karyesinde konak-.....	200
24. Davran Beyin sakin olduğu konak -.....	1500

Toplam:-----12420

(Ancak toplam:13200 kuruş çıkmaktadır)

Ömer Paşa'nın Mülklerinin Olduğu Yerler

Zülkadırzâde Ömer Paşa'nın emlak ve mallarının daha çok Maraş içinde olduğu görülmektedir. Bunun yanında şehrin doğu tarafında Bulanık, Kozludere, batı tarafında ise Karalar (Beyoğlu Kasabası), Arablar (merkeze bağlı Türkoğlu Arablar Köyü) ve Ceceli (Türkoğlu'na bağlı) köylerinde bulunmaktadır.

Ömer Paşa'nın Muhallefatında Olan Mallarının Çeşitleri

Ömer Paşa'nın şehir merkezinde iki kapılı olarak bilinen bir hana, Semerci Hanına, Kuyucak Hamamına, bir konağa, nuhashaneye (bakır imal edilen yer) ve çeşitli dükkânlara(terzi, kahvehane, attar, saraç)sahip olduğu anlaşılmaktadır. Onun konağında 14 hizmetçisi vardı. Köylerde ise bağ, tarla, konak, nar bahçesi gibi mülklerinin yanında öküz, koyun- keçi sürüsü, beygir ve at gibi hayvanlarının bulunduğu görülmektedir.

Ömer Paşa'nın Alacakları

Ömer Paşa'nın borçlarının yanında bazı kişilerden alacakları da bulunmaktadır. Ona borcu olanlar; Küçükçavuşoğlu Ahmed Ömeroğlu, Hacı Mustafa, Bertiz nahiyesinde Körpınarzâde, Başdervişi köyünde Devrişoğlu, Akçakoyunlu köyünde Kaymeoğlu, Rişvanzâde Ali Bey ve Tezkireci Süleyman Efendi gibi şahıslardı. Bunun yanında onun Camustil, Pazarcık ve Göynük Nahiyeleri ile Cerid, Sarı Kebirli, Güllü Viran, Karagöl, Harmancık, Karalar, Ufacıklı, Gökçayır ve Naçarlar gibi köylerde tımar öşürleri, mahsul vergileri ve salyane akçeleri gibi bazı alacakları bulunmaktadır. Bunlar da borçlu olan şahıslardan toplanarak Ömer Paşa'nın muhallefatına eklenmiştir.

Ömer Paşa'nın Muhallefatındaki Emlakının Kiralandığı ve Satıldığı Bazı Şahıslar

Osman Hilmi, Emir Ahmed ve Nakizoğlu gibi şahıslar Ömer Paşa'nın dükkânlarında kiracıydılar. Yine Benli Osman, Ciğerzâde oğlu, Musaoğlu Rıdvan ve Karaca Ağa adlı şahıslara da onun dükkânları satılmış olup bunlar hala Ömer Paşa'ya aldıkları dükkân paralarını ödememişlerdi.

Ömer Paşa'nın Muhallefatına Göre 1795'te Maraş'ta Emlak, Köle, Eşya ve Hayvan Fiyatları Emlak Fiyatları:

Bir han:7250 kuruş

Bir semerci hanı:1000
Kuyucak hamamının 1/5 hissesi 200
Bir dükkân ortalama:120 kuruş
Üst katta bir dükkân:75 kuruş
Bir nar bahçesi:100
Çığcı'da bir mutaf(saraç) dükkânı:80
Bir kahve dükkânı:1000
Bir kahve dükkânının ½ hisse:500
Bir attar dükkânı
Köyde bir konak: 200
Şehirde bir konak:1500
Bir tarla 1/3 hisse: 50
Bir bağ ve tarla ½:150 kuruş

Köle Fiyatları

Ömer Paşa'nın sarayında 14 hizmetçisi olup bunlar köle hükmündeydi. Onların her biri 105 kuruş değerindeydi.

Hayvan Fiyatlar

Bir kısrak:45 kuruş
Bir öküz:20 kuruş
Bir küçükbaş hayvan:3 kuruş
Bir çadır:100 kuruş
Bir beygir:35 kuruş

Ömer Paşa'nın Muhallefatını Tahsil Etmeye Gönderilen Ali Bey'in Azledilerek Yerine Mehmed Said Bey'in Tayin Edilmesi

Anadolu valisi Ali Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen 18 Şubat 1799 (H.13 Ramazan 1213) tarihli tahrirat, 21 Haziran (16 Ramazan) tarihinde çuhadar efendiye havale edilmiştir. Bundan anlaşıldığı üzere Ömer Paşa'nın muhallefatına memur tayin edilen hassa silahşorlarından Ali Bey, bazı sebeplerden dolayı azledilip yerine Dergâh-ı Âli kapıcıbaşılardan Darendeli torunu Mehmed Said Bey memur buyrulmuştur. Ancak Mehmed Said Bey Rakka'dan talep edilen hazine mallarını tahsili için Urfa tarafına gitmişti. Onun burada söz konusu malların tahsili için iki üç ay kalması gerekmekteydi. Bu yüzden Maraş'ta Ömer Paşa'nın muhallefatı için olan memuriyeti gecikecektir. Bundan dolayı duruma vakıf olan Silahşör Ali Bey'in bir müddet daha Maraş'ta

kalacağı için söz konusu muhalledatı tanzim etmede yeniden memuriyetine havale edilmesi istenmiştir. O, kendisine yeni memuriyet emri gelinceye kadar Haleb'te ikamet etmeye devam edecekti.¹

Ömer Paşa'nın Satılamayan Malları

Ömer Paşa'nın satılamayan malları için Maraş'tan Mehmed adlı bir şahıs bir arzuhal sunmuştu. Bu arzuhaldeki bilgiye göre Ömer Paşa'nın muhalledatına memur olan silahşor onun hazineye olan borcuna mukabil mal, eşya ve akaratını mübaşir vasıtasıyla satmıştı. Ancak onun bir han ile üç dükkânı birkaç defa satışa çıkarıldığı halde söz konusu emlakler harap olduğundan alacak kimse bulunamamıştı. Bu malların satılacağı Maraş çarşısında tellallar vasıtasıyla ilan edilmesine rağmen yine taliplisi çıkmamıştı. Bu emlakler satılamadığı için gün geçtikçe harap ve türap olmuştu. Bunların tamir edilmesinden sonra senelik 200 kuruş gelirinin olacağı bildirilmekteydi. Maraş mahkemesinden bir ilam-ı şer'iyeye verilmesi için söz konusu han ve dükkânları mal ve muaccele-i esire ile malikâne yedinden tamir eylemek şartıyla söz konusu Mehmed adlı şahıs kendisine verilmesini istemişti.²

Aynı belgenin ekindeki başka bir belgede Ömer Paşa'nın satılamayan söz konusu han ve dükkânlarının malikâne olarak bir kişiye temlik edildiği ve tamirinden sonra senelik 200 kuruş geliri olduğu görülmektedir. Bu malların kendisine temlik edildiği Mehmed adlı şahıs sunduğu bir arzuhalde şimdiye kadar bu emlağa talip çıkmadığından gün geçtikçe harap olmaya devam ettiğini belirtmektedir. Bu şahıs söz konusu malların 4.500 kuruşa kendisine temellük edilmesini istemiştir. Beş altı sene geçtiği halde bu mallar satılamamakta ve harap olup gitmektedir. Söz konusu malları kimin ele geçirmiş olduğu da bilinmemektedir. Maraş tellal başı ağası bu arzuhalin sahibi Mehmed'e gidip malları daha yüksek fiyatla satmayı teklif ettiği halde söz konusu miktardan fazla alamayacağına kati cevap vermiştir. Tellal başı söz konusu bu malların 4.500 kuruşla satılmasına izin verilmesini istemektedir.³

---

¹ C.DH. 12166.

² C.ML. 14948/1.

³ C.ML. 14948/2.

Arkasından gönderilen yazı ile Ömer Paşa'nın muhallefatından satılamayan bu han ve üç dükkân Mehmed adlı şahsa satılmıştır.

Zülkadirzâde Ömer Paşa'nın Oğulları Ahmed Turan ve Numan Beylerin Öldürülmesi

Bu arada Ömer Paşa'nın küçük oğlu Numan Bey zimmetine geçirdiği babasının muhallefatını tahsil ettirmemek için İstanbul'a giderek bazı dostlar edinip bir müddet orada kaldıktan sonra Maraş'a dönmüş ve paranın iki taksitini ödediğini yetkililere bildirmişti. Ancak paranın ödendiğine dair elinde bir makbuz yoktu. Maraş müftüsü Şeyh Mahmud Efendi, Numan Bey'in doğru söylemediğini ifşa etti. Bunun üzerine Haziran 1799'da Numan Bey yanına aldığı ağabeyi Ahmed Turan Bey, amcasının oğlu Mustafa Bey ve birkaç adamıyla Maraş müftüsü Şeyh Mahmut Efendi'nin konağını basıp ondan intikam almak istedi. Bunlar konakta yakaladıkları müftüyü kolundan yaraladılar. Müftünün konağının basılarak kendisinin yaralandığını duyan Maraş ahalişi onların üzerine hücum etti. İki taraf arasında meydana gelen çatışmada Ahmed Turan Bey, Numan Bey ve amcaları oğlu Mustafa Bey olmak üzere yanlarında bulunan adamlarından 18 kişi öldürüldü. Böylece Dulkadirlilerin ileri gelenleri öldürülmüş oldu. Bu olayın temeli Maraş'ta Bayezidli ve Dulkadirli aileleri arasındaki eski husumete dayanmaktaydı. Durumu araştırmak ve bu şahısları kimlerin öldürdüğünü sorgulamak üzere Maraş'a müfettişler gönderildi. Ömer Paşa'nın muhallefatını ödeyecek olanların topluca bir cinayete kurban gitmesi üzerine devlete ödenecek 22.953,5 kuruş borcu, muhallefatı satın alanların ödemesine karar verildi. Bu arada öldürülenlerin de muhallefatlarının hazineye aktarılmasına karar verildi. Ayrıca Dulkadirli ailesi mensuplarının katillerinin tespit edilmesi için Maraş'a birçok ferman gönderildi.¹ Görüldüğü gibi babaları Ömer Paşa'nın muhallefatının müsadere edilmesine engel olmaya çalışan iki kardeşin, öldürülmesi ile mallarının müsadere edilmesi olayı ilginç bir hadise olarak tarihe geçti.

Yapılan araştırmaların neticesinde başta Zülkadirzâde Numan, ağabeyi Ahmed Turan, amcazâdeleri Mustafa Bey olmak üzere öldürülen 18 kişinin katledilmesini ve mallarının yağmalanmasını teşvik ettikleri için 16 Temmuz 1799'da alınan bir

---

¹ C.ML/2256/1/No: 23

kararla Maraş ileri gelenlerinden Sünbülzâde Esad, Kanadıkırıkzâde Mehmed ve Velizâde Ahmed efendiler, öldürülenlerin akrabaları ile yüzleştirildikten sonra Birecik Kalesi'ne sürgün edildi. Ayrıca öldürülen söz konusu kişilerin katillerinin bulunarak hapsedilmesi ve gerçeklerin İstanbul'a bildirilmesi için Maraş idarecilerine emir verildi.¹ Bir süre sonra katledilen Zülkadırzâdelerin varisleri, Mehmed Esad Efendinin bu olayla bir ilgisi olmadığını bildirmişler ve onun affedilmesini talep etmişlerdir.² Daha sonra Sünbülzâde Esat Efendi'nin de ulemadan olduğu ve cinayetlerle bir ilgisi olmadığından affedilmesi istenmiştir.³ Bu olaya sebep olmalarından dolayı daha önce bahsi geçtiği üzere Bayezidlilerle birlikte hareket eden Müftü Atullah Efendi'nin iki oğlu Köse Ali ve Mehmet Memiş 17 Kasım 1800'de (H.29/C/1215) Kıbrıs'a sürgün edilmiştir. Onların sürgünlerine dair karar Lefkoşa naibine bildirilmiştir.⁴

*Ömer Paşa'nın Oğulları Ahmet Turan ve Numan
beylerin öldürülmesi İle İlgili Belge*

C.ML. 2256/1

*Utuvvetli çukadar efendi takririmiz mücebince
eyleyecek işbu muhallelâti senetlerine tesvir olunmuştur
emr-i şerifindir fermânı Aliyeleri inayetli efendimizindir*

*Maraş Beylerbeyisi esbak müteveffa Zülkadırzâde
Ömer Paşanın duyûnu miyiresi mukâbili emvâl ve eşyâ
ve emlâk ve akarât ve zimemâtının cânibi mirî için zapt
ve tahririne memur kılınan dergah-ı ali kapucu
başlarından Darendeli damadı Muhammed Said Bey
kullarının müteveffâyî merkûmun muhellağâtı ve emlâk-ı
akarâtından fûruht edip ber mücep defteri mümda bu
tarafa behalarını ve mesnetlerini irsal eylediği emlaktan
maada gusur nâfirühat kılınan emlak ve zimemat
oğulları Turan Bey ve Numan Bey 1213 senesi
muharreminden itibariyle maksata edasına mutaahhit
oldukları 22.955,5 guruş mukabili vürudu ihsan
olunmagla yedlerinden senedi şer'isi ahz ve taksit evveli*

¹ C.ZB/18/878.

² C.ZB. 18/871.

³ C.ZB.67/3337.

⁴ C.ADL.62/3705

olmak üzere lazım gelen 5.738 guruş 45 akçesini ber-
veche peşin tahsil ve bil- istishab dersadete götürüp
hazine-i amireye teslim eylemesi için emri şerif
verilmişken meblağı mezburun vakti edası mürur ve
taksit-i sanileri dahi zaman tahsili dühul eylemekten naşi
anı dahi tahsil ve hazine-i amireye isale mübaderet
bade zin imrârı vakitten mübâadet eylemesi için seneyi
mezbûre evâsıtı cemâdiyel evvelinde kapıcı başı mûma
ileyhe hitâben derkenarda mestûr emr-i şerif verilmişti
şimdi mübâşir mûma ileyh tarafından vârit olan bir kıta
kaime malında emr-i şerif mezkûr mahalline ledel vusûl
mücibince meblag mezbûru talep eyledikte zimemâtı
merkûmenin tahsili mümtekadir deyu müteveffayı
merkumenin küçük oğlu Numan Bey enam ettirmek
sevdasıyla asitane-i saadeti azimet edip bir müddet
ikametden sonra tehi dost avdet ve Maraş derurunda
garındaşı Davran Bey ve birkaç erazil eşkıya mekulesi
ile yek-dil ve yek-cihet olarak Maraş mütfisi Şeyh
Mahmut efendinin konagını basup efendi-i muma
ileyhin kolunu mecruh eylediklerinden ehali-i Maraş
dahi cümleten üzerlerine hücum ve merkuman ile men
onsekiz nefer kimesneleri katl eylediklerini merkuman
vechi muharrer üzere mütaahhit oldukları mebalığın
taksidi evveli ve saniyesinden mübaşir muma ileyhınbir
akce makbuzu olmadığını ve müteveffayı merkumun
zikrolunan zemimatı filhakika mümteniât mekulesinden
oldugunu Beyan birle emlak mezkurenin fûruhatı
maktullerin keyfiyeti ehali Maraşdan sual ve teftişleri
için başka başka evâmir-i şerife isdâr ve irsâl
buyrulmasını tahrir ve inhâ etmekle emr-i şerifi mezkûr
kaydı vadel ihrâc muktezâsı sual olundukta müteveffâyı
mûmâ ileyhın deyni mirîsi mukabili cânib-i mirîden
fûrüht olunan muhallefatından pesmande kalıp bil
istirhâm veresesine terk olunan emlâk ve hayvanât ve
sâir behâlarından müteveffâyı mûmâ ileyhın oğulları
Seyid Ahmed Bey ve Seyyid Numan Bey cânib-i mirîyeye
22.953,5 guruş zimmeleri olduğu derkenârdan
merkûman adamları mean katilen fevt olmuş oldukları
mübaşiri mûmâ ileyhın vârit olan kâimesi meşhûmundan
müstebân olmakla bu surette emlâk-ı mezkûrenin diyer

behâları ile taliblerine fûrûhat behaların ber-veche peşin ahz ve zimemâtı dahi yerlerinden tahsil ve dersâdete irsâl ve hazine-i amireye teslimi bâbında emri şerîfi itası lazım gelip mektûlan mergûmanın mahallefâtlarını cânibi mirîyeden zaptı inhâ olduğu üzere kâtillerinin dâhi teftîşi için başka başka emri şerîfe isdârı rey-i aliye menût idüğü merkûmandan derkenâr olunmuştur malum devletlerin buyruldukta inhâ ve derkenâr olduğu üzere emri şerîfe istarı muvâfık irade-i Aliyeleri ise emri fermân devletlü sultanın hazretlerininindir.Telhıs

Ömer Paşa'nın Ölüdürülmesi Üzerine Âşık Mustafa'nın Bir Türküsü¹.

Ben Ömer Paşayım Zülkadıroğlu
Dünyada dengime çıkan kalmadı
Ben bir aslan idim geldim cihâna
Dünyada güzümü atan kalmadı

Kimsenin kimseye vermedim payın
Zor bakıcılarla eyledim oyun
Alıcı kurtları eyledim koyun
Düşmanın belini büken kalmadı

Dönüp de dünyaya gelmiş varmı ola
Eli ile hayfını almış varmı ola
Vezirler de böyle olmuş varmı ola
Vüzerâ gayretin güden kalmadı

Mustafam der keder eyler ağlarım
Yaş çeküpte kara bağlar bağlarım
Ah neyleyim yaşamadı beğlerim
Ben ölürsem yerim tutan kalmadı.

Ömer Paşa Sonrası Zülkadir Ailesi

Yukarıda bahsi geçtiği üzere Ömer Paşa'nın öldürülmesinden sonra onun iki oğlu Maraş idaresinde söz sahibi

¹ Besim Atalay, s.148-149

olmak için mücadele etmişlerdi. Ancak onlar cinayete kurban gitmişti. Bundan sonraki dönemde Zülkadir ailesine mensup şahsiyetler Maraş tarihinde rol oynamaya devam etseler de eskiden olduğu gibi etkili olamamışlardır. Onlardan bazıları vakıf kayıtları ile ilgili belgelerde geçmektedirler. Aile büyükleri Maraş'ta pek çok camii, medrese, tekke, zaviye gibi hayır müesseseleri kurmuşlar ve bunların devamını sağlamak için de vakıflar tesis etmişlerdi. Bilhassa son Dulkadir Beyi Alâüddevle Bey Maraş'ta pek çok hayır müessesesi inşa ettirmiş ve bunların devamlılığını sağlamak için de vakıflar kurmuştu. Bu vakıfların Zülkadir ailesi mensupları tarafından idare edildiği anlaşılmaktadır.

15 Nisan 1801'de (H. 1/Z /1215) Bozok ve Maraş sancaklarında ve diğer yerlerde bulunan Şah Ruh Bey Evkafı'nın mütevellisi Zülkadirzâde Arslan Bey vefat edince tevliyeti oğlu Halil Bey'e tevcih edilmişti¹ Halil Bey uzun yıllar Maraş'ta Dulkadir Beyliğinden kalan eserleri onarmış ve vakfın başında olmuştur. Hatta o Bey Camii'ni de tamir ettirmiş olup bir kitabesi bulunmaktadır. Kendisinin mezarı da ordadır. Onunla ilgili bir arşiv kaydında vakfın Bozok ve Maraş köylerinde bulunan malların idaresinin Arslan Bey'in oğlu Halil Bey'e kaldığı belirtilmektedir.²

11 Haziran 1801'de (H.29/M /1216) Maraş alaybeyi olarak Zülkadirzâdelerden Mürteza Bey'in adı geçmektedir. Onun İrad-ı Cedid hazinesine gelecek tımar hâsılatını saklayarak heder etmesi sebebiyle görevden alınarak Kıbrıs'a sürgün edilmesine karar verilmiştir.³ 15 Nisan 1806'da Zülkadirzâdelerden Seyyid Halil oğlu Süleyman'ın ocakzâde olması sebebiyle kendisine tımar ve zeamet verilmesi istenmektedir.⁴

2 Aralık 1815 tarihli bir kayıta Maraş, Karaman, Sivas vesair memleketlerde Alâüddevle ve Şahrüh Bey vakfının mütevellisi olan Bekir'in vefatı üzerine onun nöbetinin evladı Ahmed Bey'e aynı şartlarda intikal etmesi için hattı- hümayun gönderilmiştir.⁵ Yine 1821'de ecdadı Alâüddevle ve Şahrüh Beyler evkafından dolayı Ulu Camii'ye (Süleymaniye Camii) boş hadishanlık verilmesi için bir yazı vardır.⁶

---

¹ C.EV. 16/751

² C.EV. 403/20408.

³ C.TZ. 88/4375

⁴ C. TZ.100/4979.

⁵ HAT.277/16327.

⁶ C. EV. 21/1036.

Zülkadirzadlerden İbrahim Bey de Antep tarafında Çapanoğlu Celâleddin Paşa tarafından 1819-20'de (H.1235) öldürülmüştür.¹

1 Nisan 1853(21/C /1269 Hicrî) tarihli bir vakıf kaydından Zülkadirzâde Halil Bey'in yaşadığı anlaşılmakta olup Maraş meclis azası olarak görev yapmaktaydı. Bu sırada Bayezidli Kalender Paşa oğullarından Mehmed ve Mustafa Bey'in Alâüddeve Vakfı malı olup, onların uhdelerinde bulunan tarla ve mahsulüne yapılan müdahalenin önlenmesine dair bir belge bulunmaktadır.²

Ömer Paşa'nın Şehit Edildiği Mıntıka Olan Karabyıklı Köyü

---

¹ Atalay, s.94.

² DH.MKT.UM 130/38

Zülkadirzade Ömer Paşa'nın oğlu Numan Bey'in oğlu Rıza Bey
(Ö. 1902)

III. BÖLÜM

MARAŞ BEYLERBEYİ BAYEZİDZÂDE KALENDER PAŞA

XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA MARAŞ

Maraş Valisi Mustafa Paşa ile Zülkadirli ve Bayezidli Askerlerinin Fransızlara Karşı Mısır'a Gönderilmesi

XIX. yüzyılın başında Maraş Eyalet merkezi özelliğini devam ettirmekteydi. Önceden olduğu gibi Maraş Eyaleti bir beylerbeyi tarafından yönetilmekteydi. Bu eyaletin Maraş, Malatya, Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli), Samsat, Gerger gibi sancakları vardı. Eyalet merkezi olan Maraş sancağının ise Antep, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Elbistan, Pazarcık ve Zamantı (Pınarbaşı) gibi kazaları vardı. Eyalet valisi paşa sancağı denilen Maraş'ta oturmaktaydı. Maraş aynı zamanda bir sancak olduğundan bir mutasarrıf tarafından yönetilirdi. Ancak genelde bu mutasarrıflık görevini de beylerbeyi yapmaktaydı. Maraş valiliğine atanan şahıs Maraş'a bağlı olan bütün sancak, kaza, kasaba ve köylerden sorumluydu.

1796'da Maraş valisi, Mehmet Paşa'nın oğlu Azmizâde Abdullah Paşa'ydı.¹ 1799'da ise Maraş valisi Ebubekir Paşa idi. Onun azledilmesi üzerine yerine geçici olarak Rumeli eski valisi Ali Paşa'nın kethüdası Arnavut asıllı Değirmencioğlu Seyyid Mustafa Paşa tayin edildi.² Bu dönemde gelir azlığı sebebiyle Maraş ve Adana Eyaletlerinin birleştirilmesi düşünülse de bu gerçekleşmedi.³ Osmanlı Devleti'nin diğer eyaletlerine kıyasla

¹ Mehmet Süreyya, C. I, s.80.

² Sicil-i Osmanî, C. IV, s.1192.

³ Muzaffer Doğan, *III. Selim Döneminde Devlet Teşkilatına Dair Bazı Düzenlemeler, Nizam-ı Kadimden Nizam-ı Cedide III. Selim ve Dönemi* (editör: S. Kenan), İstanbul 2010, s.88 (s.79-104)

Maraş'ın gelirleri daha azdı. 7 Ağustos 1799 Maraş valisi Mustafa Paşa, Mısır'ı işgal eden Fransızlara karşı sefere çağırıldı. Ona toplayacağı piyade askerin bahşiş ve ulufeleri için 50.000 kuruş para gönderildi. Mustafa Paşa'ya 24 Mayıs 1800'de gönderilen bir yazı ile Zülkadir ve Bayezidli ailelerinden asker toplaması emredildi. Mustafa Paşa, Maraş'ta bulunan askerlerine söz konusu ailelerden topladıkları askerleri de katarak Suriye'ye yürüyen Napolyon'a karşı gitti. Mustafa Paşa ve Maraş askerleri Filistin'de Fransızların işgal ettiği Bir-i Mesude¹'yi geri alıp, Mısır sınırında bulunan el-Ariş² kalesine hücum ettiler. Kale alındı, içinde bulunan 150 Fransız askeri esir edildi ve mühimmat ele geçirildi. Ancak kaledeki mühimmat içinde bulunan cephane patlayınca Mustafa Paşa ve birçok askeri şehit oldu.³ Fransızlardan Mısır'ın geri alınışı sırasında Maraş'tan sefere giden askerlerin önemli rolü olmuştu. Hatta Fransızların Kahire'den çekilmeleri üzerine Kalatü'l-Cebel'e⁴ Osmanlı bayrağını da Ötürüklünün Hasan adlı esnafıktan orduya katılan bir Maraşlı dikmişti.⁵

Maraş Valisi Arnavut İsmail Paşa

Suriye'de Fransızlarla devam eden mücadeleler sırasında Maraş valisi Mustafa Paşa şehit olunca Osmanlı ordusu Fransızlar karşısında bozularak geri çekilir. Mustafa Paşa'nın kâhyası İsmail'e paşalık unvanı verilerek, dağılan birlikleri toplamak üzere görevlendirilir. O dağılan birlikleri toparlayarak Akka'da bulunan Cezzar Ahmed Paşa'nın yanına getirir. Buradan İsmail Paşa ve yanında bulunan Arnavut askerler Mısır'a gitmekten vazgeçince Maraş'a dönmesi emir olunur. Maraş valisi Arnavut Mustafa Paşa zamanında kâhyası İsmail ve adamları Maraş ahalisine baskı ve zulüm yapmışlardı. Bu yüzden ahali İsmail Paşa ve adamlarının şehre girmesini istemediler. Onun yanında serseri ve zorbalardan oluşan bir grup vardı. İsmail Paşa, halkın kendisine engel olması halinde şehre zorla gireceğini bildirdi. İsmail Paşa'nın Maraş'a girişi sırasında ahali silahlı direnişe geçerek onu mağlup etmiş ve geri çekilmek zorunda bırakmıştı. Bunun üzerine o Antep'e

---

¹ Filistin'de bir yerin adı.

² Filistin ve Mısır arasında bir sahil şehridir.

³ Atalay, s.92-93.

⁴ *Kahire kalesi*. Selahaddin Eyyubî tarafından el- Mukattam dağına yapıldığı için dağ kalesi adıyla anılır.

⁵ Atalay, s.94.

çekilmek zorunda kaldı. Hem Maraş ahalisi, hem de İsmail Paşa iki taraf arasında cereyan eden olayları sadrazama bildirdiler. Sadrazam, Maraş'taki yetkililere bir emir göndererek İsmail Paşa'nın şehre alınması için müsaade vermelerini istedi. Sadrazam diğer yandan da gizli bir emir göndererek Maraş ileri gelenlerinden İsmail Paşa'ya karşı koyarak onun hakkından gelmelerini istedi. İsmail Paşa'nın uygunsuz davranışları devletin onun aleyhine dönmesine neden olmuştu. Etrafında bulunanlardan onu terk etmeleri istenmişti. 1801 Şubat ayında İsmail Paşa ikinci defa Maraş'a yaklaştığında yetkililer ve ahali ona karşı koydular. İsmail Paşa'nın yanında Antep voyvodası Hüseyin Ağa da bulunmaktaydı. Devletin İsmail Paşa'ya muhalif olduğunu gören bu şahıs geri döndü. Halk, İsmail Paşa'ya sadece kapı halkı ile şehre girmesine izin vereceklerini bildirdiler. O da bunu kabul etti. Maraş ahalisi ve ileri gelenler ona karşı bir komplo düzenlediler. Kendisine karşı hazırlanan tuzaktan haberi olmayan, İsmail Paşa şehre serbestçe girerken etrafa saklanan silahlandırılmış Yörük süvarileri ve yerli halk ona saldırdılar. Paşanın adamlarından birçoğu öldürüldü. Paşa ise yanında bulunan Maraş valiliğinin hazinesini alarak güçlkle Gavurdağ'ına kaçabildi. Orada Bahçe ayanı Fettahoğlu Ağca Bey'e sığındı. Buradan da Payas ayanın Halil bey'den yardım isteyen İsmail Paşa'ya her türlü yardım yapılarak Cezzar Ahmed Paşa'nın yanına gitmesi sağlandı.¹

İsmail Paşa'nın yakalanması için bölgede bulunan Reyhanlı ve Kılıçlı Aşireti boy beylerine gizli tavsiyeler yazılmıştı. Maraş'ta da mağlup olarak kaçan İsmail Paşa'nın Gavurdağ ve Adana üzerinden Sivas'a geçmemesi için yolların kapatılması istendi. İsmail Paşa'nın kıyafet değiştirerek gizlice Maden (Kozan) civarına gelecek olursa karşı koyulmasına istendi. Bu arada 11 Nisan 1801 Rakka valisi Silahtar Hüseyin Paşa ile Maraş valisi İsmail Paşa'nın azledildiklerine dair hüküm yayınlandı.

Maraş eski valisi İsmail Paşa'nın 1804'de Akka valisi Cezzar Ahmed Paşa öldüğünde onun yanında olduğu anlaşılmaktadır. Sadareten gönderilen bir yazı ile orada asayiş sağlayıp Cezzar Ahmed Paşa'nın muhalefatını koruma altına alırsa kendisinin mükâfatlandırılacağı bildirildi. Bunun üzerine Cezzar Ahmed Paşa'nın muhalefatını satıp nakit paraya çeviren İsmail

---

¹ Atalay, s.93; Mahmut Şakiroğlu, Çukurova Tarihinden Sayfalar 1, Payas Ayanı Küçükaliogulları, s. 128

Paşa bir gemiye binerek İstanbul'a gelince 1805'te Sayda valiliği ile ödüllendirildi. Ancak o burada da rahat durmayıp Akka ve Hayfa gibi kentleri alarak müstakil hareket etmeye başladı. Hatta devlete karşı Cebel-i Dürzi Emiri Beşir'le ittifak etmeye kalkışsa da o bunu kabul etmemişti. Üzerine kuvvet gönderilerek yakalanıp hapse atılmış ve idam edilmesine karar verilerek bir gemiyle İstanbul'a gönderilmişti.

13 Mayıs 1801'de Erzurum ve Çıldır eski valisi Vezir Mehmed Sabit Paşa ve 1802'de Rakka eski valisi Hüseyin Paşa Maraş valiliklerinde bulundular. Aynı tarihte Beylanlı Abdurrahman Paşazâde'ye Maraş valiliği verilmişti. 29 Mart 1802 Hac yolunda asayişin layıkıyla temin edilmesi için Tecirli aşiretinin muhafız olarak Ilıcak beli ile Burnaz köprüsü arasında iskân edilmeleri kararlaştırılmıştı.

Maraş Beylerbeyi Bayezidoğlu Kalender Paşa

1795'te Maraş mütesellimliğine getirilen Kalender Paşa¹ 1802'de de Maraş Beylerbeyliğine atanmıştır.² Babasının adı kaynaklarda verilmemektedir. Bayezidoğulları tarihi üzerinde bir araştırma yapan, kendisi de bu ailenin bir ferdi olan, Bekir Sami Bayazıt'a göre Kalender Paşa'nın babası Hacı Abdullah Bey'dir.³ Ancak bizim yaptığımız tespitlere göre bu bilgi doğru olmayıp, o, Bayezidoğlu Hacı Abdullah Bey'in damadıdır. Kalender Paşa, Bayezidoğullarının diğer bir kolundandır. Kalender Paşa, Maraş beylerbeyliğinden başka Rakka, Diyarbakır, Trablusşam, Antep, Kuşadası ve Yanya gibi yerlerde de beylerbeylik, mutasarrıflık, muhafızlık ve Cerde başbuğluğu gibi görevlerde bulundu. Onun ilk idari görevi 1795'te Maraş mutasarrıflığıydı. 20 Haziran 1807 (H.13 Rebiyülahir 1222) tarihli bir arşiv belgesinden Kalender Paşa'nın kardeşinin Yusuf Bey olduğu anlaşılmaktadır. Bayezidli ailesine malikâne olarak işletmesi için Andırın, Yenice kale ve Camustil nahiyeleri verilmişti. Yusuf Bey, Kalender Paşa ile müşterek olarak Andırın'ı diğer iki nahiyeyi ise müstakilen paşa idare etmekteydi. Kalender Paşa yönetimi altında bulunan halka

¹ Kalender Paşa ile ilgili Mehmet Süreyya Sicil-i Osmanî'de bilgiler vermektedir. Bkz. C. III, s.1859.

² Kalender Paşa ile ilgili geniş bilgi için bkz: Mehmet Akif Terzi, **Gâvurdağ'ının Bulamık Tarihindeki Sır Perdesi**,

³ Bekir Sami Bayazıt, **Kahramanmaraş'ta Bayazitoğulları**, Ukde Yay., Kahramanmaraş 1998, s.25.

çok iyi davranmakta ve onları kollamaktaydı. Devlet, Kalender Paşa'nın idaresinden memnun olduğu için Maden eminliğine bağlı olduğu halde Andırın, Camustil ve Yenice kale nahiyelerini malikâne olarak ona vermişti. Aslında bu nahiyeler Maden eminliğine bağlı olduğu için buraların yönetiminin bir emanete verilmesi gerekmekteydi. Ancak bu nahiyeler halkın bazı vergilerini Maden eminliğine kömür bahası olarak vermesi şartıyla Kalender Paşa'ya bırakılmıştı.¹

Kalender Paşa'nın beylerbeyilik yaptığı Maraş Eyaleti öteden beri Osmanlı devletinin önemli bir idari merkeziydi. Bu şehirde uzun yıllar Dulkadir Beyliğinin varlığını sürdürmesi ve arkasından da Bayezidli gibi güçlü bir ailenin buranın yönetiminde söz sahibi olması çevre şehir ve kazaların ileri gelenlerinin buraya ilgilerinin ve saygılarının artmasına neden olmuştu. Bu durumu çok iyi değerlendiren Kalender Paşa çevrede bulunan büyük aşiretler ile yakın ilişki içine girmiş, Reyhanlı aşiretinin boy beyi Mürseloğlu Haydar'ı kendisine damat yapmıştı. Yine Maraş'ta söz sahibi olan Müftü Ataullah Efendi'ye de kız vermişti.²

Fetva vermeye yetkili olan eski müftü Ataullah Efendi Maraş'ın aynı zamanda ayanıydı. Maraş Ahkâm defterinde 1819 tarihli bir hükümden anlaşıldığı üzere Ataullah Efendi'nin 15 seneden beri ahkâm, fetva, kaza ve ayanlık işlerine kimseyi karıştırmadığı belirtilmektedir. Ataullah Efendi senede üç dört defa fetva ve salyane adı altında halktan cebren 101 bin kuruştan fazla para almıştı. Bu topladığı paraları sahiplerine geri vermesi hususunda mahkeme tarafından karar verilmesine rağmen buna uymamıştı. Ayrıca Maraş'ın ileri gelen kişileri de bu konuda şikâyetçi olmuşlardı. Maraş valisine de bu konuda emirler verilmişti. Buna rağmen Ataullah Efendi bu davranışlarından vazgeçmemişti. Bu sırada Maraş naibine Ataullah Efendi'yi mahkemeye çağırarak gerekli tembihleri yapması ve halktan aldığı fazla paraları geri ödetmesi emredildi.³

Kalender Paşa'nın Bulanık (Bahçe) ayanlarından Fettahoğulları ve Payas Ayanı Küçükaliogulları ile de yakın ilişkisi vardı. Rumkaleli Sadık'ın halkına zulmetmesi üzerine sadaret Kalender Paşa'nın iyi yönetiminden dolayı Rumkale (Halfeti)

---

¹ C.ML/10778.

² Terzi, s.93.

³ Özveri, 119.

mukataasını ona vermişti. Rakka (Urfa) Eyaleti valisi Timur Paşa'nın Rakka ve Antep taraflarına gelmesi üzerine sadaret, Kalender Paşa'nın iyi yönetiminden bahsedip Timur Paşa'yı uyarmakla kalmamış, kendi eyaleti halkına yaptığı eziyetlerden vazgeçmesini de istemişti.¹

Maraş, Antep, Antakya ve Adana bölgelerinin ileri gelen aileleri ile yakın dostluk içinde olan Kalender Paşa onları, bölgede önemli bir güç haline gelen Çapanoğlu Cabbarzâde Mehmed Celâleddin Paşa'ya karşı da korudu. Celâleddin Paşa Haleb valisi olunca bölgede bulunan güçlü aileleri denetim altına almak için onların üzerlerine yürümesi üzerine aileler zor durumda kalmışlardı. Bu aşiretleri koruduğu iddiasıyla Kalender Paşa hakkında Adana valisi Mustafa Paşa ve Haleb valisi Celâleddin Paşa İstanbul'a devamlı şikâyetlerde bulundular. Bu arada Celâleddin Paşa'nın şikâyetleriyle haklarında idam kararı çıkarılan Küçükalioğlu Dede Bey'i, Fettahoğlu Ağca'yı ve kardeşi Ahmed'i, Mürseloğlu Haydar'ı ve Karabeyoğlu'nu takip etme görevi de Kalender Paşa'ya verilmişti. Paşa, akrabaları ve yakın dostları olan bu kişileri koruduğu gibi onların kaçmalarına da göz yummuştu. Gavurdağı bölgesinin denetim altına alınamaması ve eşkıyalık hareketlerinin devam etmesi yanında Kalender Paşa'nın da bu konuda isteksiz olması onu zor durumda bırakmıştı. Buna rağmen Kalender Paşa İstanbul'a 8 Aralık 1817 haber göndererek suçsuz olduğuna inandığı Âmâ Fettah'ın idam edilmemesini ve Fettahoğulları ailesinin geri kalanlarının Rodos'a sürgün edilmemesini rica etmiştir.² Burada kendini büyük bir riske atan Kalender Paşa dostlarının sürgün ve idam kararlarının affını sağlarken belki de kendi sürgününü hazırlamıştır. Kalender Paşa, İzmir'de zorunlu ikamet ederken ve Kuşadası sahili muhafızlığı esnasında halkın ondan çok memnun olduğu görülmektedir.³

Kalender Paşa, Maraş Beylerbeyi olduğu zaman onun hakkında İstanbul'a pek çok şikâyet yapılmıştı. Bu şikâyetlerin Kalender Paşa'yı çekemeyen Zülkadirzâdeler'in garazinden mütevellit şikâyetler olduğu bir hükümde belirtilmektedir. Bu konularla ilgili 6 Ekim 1810 tarihli (H. 07 Ramazan 1225) bir

---

¹ C.DH/5939.

² BOA. 501/24605.

³ Terzi, s.138

hükümde de bu iki firkanın birbirleriyle uyum içinde olmadıkları ve anlaşmadıkları yazılıydı.¹

Kalender Paşa'nın Fransızların Mısır'ı İşgaline Karşı Sefere Katılması ve Başarı Göstermesi (1802)

1798'de Fransızların Mısır'ı işgali ve arkasından da Suriye'ye doğru yürümleri üzerine Kalender Paşa, yukarıda da bahsi geçtiği üzere Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa ile birlikte sefere iştirak etmişti. Maraş valisi Mustafa Paşa el-Ariş'te şehit olurken, Kalender Paşa 150 süvari askeri ile orduya katılmış, Napolyon tarafından kuşatılan Akka valisi Cezzar Ahmed Paşa'ya yardım etmiş ve Napolyon'un burada ilk yenilgisini almasında onun da rolü olmuştu. Bu başarılarından dolayı Kalender Paşa'ya beylerbeyilik (mirî miran) rütbesi verilerek 1801'de Sultan III. Selim'in huzuruna çıkarılıp hezani çukaya kaplı samur kantoş kürk giydirilmişti. 700 kuruş değerinde olan bu kürk çuka kaplı erkek samur derisinden yapılmıştı.²

Kalender Paşa'nın Maraş Beylerbeyliğine Atanması

Fransızların Mısır'ı işgaline karşı koymak amacıyla gönüllü olarak orduya katılan Kalender Paşa gösterdiği başarılarından dolayı III. Selim tarafından ödüllendirilerek Mir-i miranlık verilerek Rumeli Beylerbeyi payesiyle Maraş Beylerbeyliğine atanmıştı. Onun 1802'de Maraş valisi olduğuna dair Maraş Ahkâm defterinde bir hüküm bulunmaktadır. Bu hükümde Rumeli Beylerbeyi payesi olup Maraş Mutasarrıfı Kalender Paşa ifadesi kullanılmaktadır.³ 1802'de Maraş Beylerbeyi olan Kalender Paşa bu tarihten 1819'a kadar yaklaşık 17 yıl süresince Maraş ve çevresinin kaderinde önemli rol oynamıştır.

Maraş Beylerbeyi olduktan sonra Kalender Paşa'ya ilk iş olarak Maraş üzerine kaydırılan Hac yolunun güvenliğini sağlama görevi verildi. Osmanlı Devleti hacca gidenlerin sağ salim gidip gelmeleri için bazı önlemler alırdı. Bilhassa eşkıyaların hacılara saldırıp mallarını yağmalamalarının ve canlarına kast etmelerinin önüne geçilmek istenirdi. Daha önceleri hac yolu Tarsus- Adana- Payas- Belen- Antakya üzerinden geçmekteydi. Ancak Payas ayarı

---

¹ Hat.962/41208.

² C.AS.93/4276.

³ Güldiken, s.123.

Küçükalioglu'nun hac kervanını soyması üzerine hacıların Maraş üzerinden gitmesi kararlaştırılmıştı. Kalender Paşa'ya da Antep'ten Gürün'e kadar olan Hac yolunun emniyetini sağlama görevi verildi. O, yolun emniyetini sağlayarak bu görevi başarı ile yaptı.

Rumkale ve Antep Voyvodalığının Kalender Paşa'ya Verilmesi

Kalender Paşa Maraş valisi olduktan sonra Antep kazasının işleriyle de uğraşmaya başlamıştı. 1803'te (H.1217) Kör Hasan adlı şahıs Antep serdarlığı yaparken, ahaliden el-Hac Mehmed adlı şahsın 1500 kuruşuna el koymuştu. Bu paranın Kör Hasan'dan alınıp el-Hac Mehmed'e verilmesi için Kalender Paşa'ya emir yazıldı.¹ Yine 1802'de (H.1216) Antep'te sadrazam tatarlarından Mehmed adlı şahsın bildirdiğine göre, mütegalibeden Cenani oğlu Emin ve adamları ile Kalender Paşa muharebe ederken, sadrazam tatarı bir kişinin yanında bulunan 2000 kuruşuna el koymuştu. Bu paranın tahsil edilmesi için de paşaya hüküm yazıldı.²

Rumkale (Halfeti) voyvodası Sadık Bey halka zulüm yapmakta ve göndermesi gereken vergileri vermemekteydi. Onu yola getirmek amacıyla Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa görevlendirildi. Kalender Paşa Antep üzerinden Rumkale'ye doğru giderken bu arada Rakka valisi Timur Paşa'da bu olaya müdahil olmuştu. Bu durumdan rahatsız olan Kalender Paşa, Rumkale işlerine Timur Paşa'nın karışmasını istememiş ve şikâyetle bulunmuştur. Bunun üzerine Timur Paşa'ya gönderilen hükümle onun Rumkale işlerine karışmaması ve görev yeri olan Rakka'ya geri dönmesi emredildi.³ Bu arada Rumkale voyvodalığı verilen Kalender Paşa, oraya gelerek durumu kontrol altına aldı.⁴ Devlet, Kalender Paşa'dan voyvodanın baskısı yüzünden perişan olan halkın durumunu düzeltmesi ve asayişini sağlamasını istemekteydi.

Rumkale meselesi sebebiyle Rakka valisi Timur Paşa'nın Nizib tarafına gelmesinden ahali memnun değildi. Onlar, Antep kadısı es-Seyyid Fethullah Efendi aracılığıyla İstanbul'a bir ilam gönderdiler. Bu ilamdan anlaşıldığı üzere Timur Paşa Nizib'e gelmiş, bölge ileri gelenleri ve ulema üzerinde baskı kurmuştu.

---

¹ Güldiken, s.126.

² Güldiken, s.126.

³ C. DH.2661.

⁴ CDH.5939.

Daha önce Antep, Menbiç ve Ravendan voyvodalığı ile Dimos-ı Antep'e tabi mal ve kalemiye mahallinden verilen yarım hisse Bereç (Burç) ve Sâs mukataası, Hıyam köyü yarım hissesi, Kilisederesi mukataaları 1801'de Haleb valisi İbrahim Paşa'ya verilmişti. İbrahim Paşa'nın hareket ve tavırlarından halk memnun değildi. O, Antep halkı tarafından sevilmeyen Delibaşısı Koroğlu'nu, haytabaşlarını, firari boybeyi Kara Mehmed'i, eşkıya Musulî avanelerini ve aşiretleri ordusuna almıştı. İbrahim Paşa Antep mutasarrıfına da nefsanî duygularla düşmanlık beslemekteydi. Hatta İbrahim Paşa kendi adamlarından birini Antep voyvodası tayin etmek istemekteydi. Haleb valisi İbrahim Paşa'nın oğlu Mehmed Bey'e 27 Ekim 1802'de bölgenin mukataaları ile Antep voyvodalığı verilmişti. Ancak onun görevini yapamaması neticesinde dokuz ay sonra vazifesinden azledilerek söz konusu mukataalar Kalender Paşa'ya verilmişti. Bu arada İstanbul'dan gelen yazıda Kalender Paşa'nın Rumkale'ye bir an önce giderek görevini yapması emredildi. Antep halkı ise eskiden olduğu gibi Maraş valisi Kalender Paşa'ya bağlı olmak istemekteydiler. Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa halka iyi davranan ve adaletle hükmeden bir kişiydi. 20 Haziran 1803'de Antep ahalisi Rakka valisi Timur ve Haleb valisi İbrahim paşalardan şikâyet ettikleri halde, Maraş valisi Kalender Paşa'dan memnun olduklarına dair Antep kadılığından İstanbul'a bir ilam göndermişlerdi. Bu arada Rakka valisi Timur Paşa, Kalender Paşa'nın uhdesinde bulunan Maraş eyaletinin işlerine karışmaktaydı. 1803'te İstanbul'dan gönderilen bir emirle Rakka valisinden Kalender Paşa'nın işlerine müdahale etmemesi istenmektedir.¹

1804'te Antep voyvodası olan Kalender Paşa'dan halkın memnun olmadığına dair İstanbul'a mazhar gönderildi. Gönderilen yazıda Antep halkının mizaçlarının Kalender Paşa ile uyuşmadığı belirtilmekteydi. Bu yüzden Antep kazası Hüseyin Ağa'ya verilmişti. Hüseyin Ağa'da bu durumdan memnuniyetini padişaha bildirmişti. Bu yazıda daha önce Kalender Paşa tarafından Antep mütesellimi tayin edilen Abdullah Efendi'nin bölgeden toplanan salyaneyi ihmal ettiği, karışıklığa sebep olduğu, halka zulüm uyguladığı, hatta efendisi olan Kalender Paşa'nın üç güne kadar askerle Antep'e yürüyeceğini ve halkı cezalandırmakla tehdit ettiği

---

¹ C.DH.201.

de belirtilmekteydi. Halkın karşı koyması üzerine Abdullah Efendi Antep'ten Maraş'a kaçtı. Bu arada Kalender Paşa'ya emir gönderilerek Abdullah Efendi'nin yapacağı şikâyete itibar etmemesi gerektiği belirtildi. Bu mazharı yazarlar arasında Antep kale dizdarı Seyyid Mustafa, Seyyid el-Hac Mehmed, es-Seyyid Mehmed Şakir, es-Seyyid Mehmed Emin, es-Seyyid Mehmed, Ali Akif, Mehmed gibi şehrin ileri gelenleri bulunmaktadır.¹

Bundan başka 22 Haziran 1805'te konu ile ilgili Antep halkından Emin, Rifat, Mir Süleyman efendiler defterdar efendiye bir arz sunmuşlardı. Bu yazıda Antep, Menbiç, Revandan ve Hıyam köylerinin 1805 (R. Mart 1219) Mart'ından itibaren Maden-i Hümayun Emini Abdi Efendi'ye ihale edildiği, onun tarafından buranın Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa'ya ihale edildiği, ancak bölge ahalisinin paşa ile imtizaç ve uyuşma sağlayamadıkları belirtilmekteydi. Bundan dolayı bölgeye ılımlı, reayayı seven, memleketi zabt rapta muktedir, serkeşlik etmeyecek, eşkıyalık yapmayacak ve daha önceki iltizam paşanın uhdesinde olmak şartıyla başka bir kişinin voyvoda tayin edilmesi istenmektedir.

Bundan sonra Kalender Paşa ve Antep kadısına yazılan hükümde söz konusu yerlerin voyvodalıklarının Kalender Paşa'ya verildiği ve paşa tarafından voyvoda vekili olarak İsmail Efendi'nin tayin edildiği belirtilmektedir. İsmail Efendi'nin halk ile anlaşamadığı ve münakaşa içinde oldukları belirtilmektedir. Halkın Kalender Paşa'dan memnun olmalarına rağmen İsmail Efendi'yi istemedikleri belirtilmektedir. Onun voyvoda vekilliğinin devam etmesi halinde ihtilal çıkacağı da ifade edilmektedir. Paşanın görev yaptığı süre içindeki iltizamı toplaması, bundan sonra da buraya başka bir mütesellim tayin etmesi emredilmektedir. Neticede buraya İbrahim Ağa'nın tayin edilmesi istendi.² 21 Haziran 1805'te (H.23 Rebiyülevvel 1220) Maden-i Hümayun emini Mir Abdi'ye yazılan hükümde söz konusu yerlerin zabtına kendisinin sahip olduğu, ancak buraların voyvodalığını Kalender Paşa'ya ihale edip etmediği belirtmesi, etmemiş ise başka bir kişiyi tayin etmesi istendi.

---

¹ C.ML.3081.

² C.ML.3081

Kalender Paşa'nın Trablusşam Valiliği ve Cerde Başbuğluğu

Osmanlılar hac mevsimi öncesi Recep ayında Mekke ve Medine'ye, oranın ileri gelenleri ve fakirlerine dağıtılmak üzere Surre alayı ile para, altın ve armağanlar gönderirlerdi. Surre alayı¹ gönderme geleneği Abbasiler zamanında başlamış olup daha sonraki devirlerde de devam etmiş ve bir gelenek halini almıştı. Abbasi Hilafetinin yıkılıp Memluklar tarafından Mısır'da hilafetin yeniden kurulmasından sonra da bu gelenek sürmüştür. Osmanlılarda ise ilk Surre alayını Yıldırım Bayezid göndermişti. Surre alayı surre emini denilen bir kişinin eşliğinde yola çıkardı. İstanbul'un fethiyle birlikte Surre Emini, Üsküdar'da bir müddet kalıp noksanlarını tamamladıktan sonra padişahın izniyle hareket ederdi. Üsküdar'dan Şam'a varıncaya kadar yol üzerinde bulunan beylerbeyi, sancak beyi, kadı, mütesellim, kethüda, yeniçeri serdarı, vilayet ileri gelenleri gibi yöneticilere hitaben hükümler gönderilerek Surre ile hacca gidenlerin selâmetle Şam'a kadar ulaşmaları sağlanırdı. İstanbul'dan yola çıkan Surre Alayı, Gebze, İzmit, Akşehir, Konya, Gülek Boğazı, Tarsus, Adana, Misis, Payas, İskenderun, Belen, Antakya ve Hama üzerinden ilerleyerek Şam'a kadar götürülürdü. Buradan itibaren Surre alayı belirli bir tertip halinde yoluna devam ederdi.² Dönüşte hac kafilesi belli bir tertip dâhilinde toplanarak beraber hareket ederdi.³

Osmanlı Devleti'nde Surre ve hac kafilesi sağ, sol ve orta yol olmak üzere üç ana güzergâhtan yollanırdı. Surre Alayı'nın güzergâhı aynı zamanda hac kafilesinin de güzergâhıydı. Alayın izlediği sağ kol, Üsküdar-Eskişehir-Akşehir-Konya- Gülekboğzı, Tarsus, Adana-Misis, Payas, Belen-Antakya-Haleb-Şam üzerinden giderken, orta kol Üsküdar-Gebze-İznik-Sapanca-Geyve-Hendek-Ayaş-Düzce-Bolu-Hacıhamza-Merzifon Amasya-Turhal-Tokat-Sivas-Malatya-Diyarbakır-Şam üzerinden, sol kol ise Üsküdar'dan Merzifon'a kadar orta yolu takip ederek Karahisar-Bayburt-Tercan-Erzurum ve Kars üzerinden ilerleyerek kutsal topraklara ulaşmaktaydı. Adana menziline giren Surre Alayı Gülekboğazı,

¹ **Surre:** Padişahın her yıl hac mevsiminden önce, İstanbul'dan Mekke'ye oranın ileri gelenlerinden en yoksuluna kadar dağıtılmak üzere gönderdiği para ve hediyelerdir

² Uzunçarşılı, s.40; Münir Atalar, **Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları**, Sevinç Matbaası 1991, s.2.

³ Uzunçarşılı, s.41.

Kozalıkhanı, Kütüklü'nün ardından Adana'ya gelmektedir. Buradan Misis'e ulaşıp, Misis köprüsü üzerinden geçen alay Kurtkulağı'nın ardından Payas, Belen, Antakya, Hama, Humus, İki Kapulu Han, Benik, Kudeyfe ve Şam'a geçmekteydi.¹

Mekke ve Medine fakirlerine ve ileri gelenlerine verilmek üzere gönderilen para ve hediyeler, hacıların yanlarına aldıkları yol harçlıkları, Surre Alayı'nın geçtiği yol güzergâhındaki eşkıyaların iştahını kabartmaktaydı. Devlet görevlileri ile çekişme halinde olan aşiretler, geçimlerini yağma ve talan ile sağlayan dağlılar, kanun nizam tanımaz boylar için, Surre alayı ve hac kafilesini bulunmaz fırsattı. Diğer taraftan özellikle Şam'dan sonraki çöllerde Urban adı verilen Arab bedevileri daha acımasızca alayı yağmalamayı gelenek haline getirmişlerdi. Surre alayı yol alırken, yerel yöneticilerin kuvvetlerinin yanında cerde askeri² denilen kısmen Araplardan çoğunlukta Payas dâhilindeki Ceridli Aşiretinden toplanmış hafif süvari askerler güvenliği sağlamaktaydı.³ Bu askerlerin başında Cerde başbuğu denilen komutan vardır. Trablusşam valisi ile onun emrindeki mütesellimlerin on iki ile on beş bin kişilik cerde denilen kuvvetleri vardır. Cerde başbuğluğu ile Trablusşam valiliği ile görevlendirilen vezirlere asker ve top masrafları için hazineye 33 bin kuruş tayin edilmişti.⁴ Cerde başbuğluğu ile Trablusşam Valiliği aynı şahısın uhdesine verilirdi. Dolayısıyla Cerde başbuğluğu ile Trablusşam valiliğinin Osmanlı Devleti nezdinde özel bir yeri vardı. Buraya vali olanlar son derece kararlı, etrafına otoritesini kabul ettirebilen, çevresi geniş, cesaretli, Surre alayını ve hacıların korumak için her türlü tedbiri alabilecek yöneticiler arasından seçilirdi.⁵ XVIII. yüzyılda Payas bölgesinde eşkıyalık yapan Küçükalioğulları zaman zaman Surre alaylarına büyük sorunlar yaşatmıştır. Hatta Payas bölgesindeki eşkıyalık faaliyetlerinden dolayı güzergâhın değiştirilerek Sivas-Maraş-Antakya hattına kaydırılması üzerine Küçükalioğlu Halil etrafına topladığı eşkıyalarla Maraş bölgesinde bile Surre alayını ve hac

---

¹ Atalar, s.152.

² **Curde Askeri:** Osmanlı Devleti zamanında hacıların güvenle hacca gidip dönmelerini sağlamak için kısmen Araplardan çoğunluğu Payas dâhilindeki Ceridli aşiretinden toplanmış süvari asker Bkz: Pakalın, C.I.310)

³ Atalar, s.193.

⁴ Pakalın, s.310.

⁵ Atalar, s.61.

kafilesini basmayı planlamıştı. Daha önce bahsi geçtiği üzere Küçükalioğlu Halil Maraş'ı bu yüzden basmıştı.

Osmanlı halkından hac vazifelerini yapacak hacıların bir kısmı sağ kol olarak tabir ettiğimiz Konya, Payas, Adana ve Antakya güzergâhını takip edip bir takım ihtiyaçlarını gidermek için Payas'ta mola vermekteydi. Hac ve ticaret kervanlarının mola verdiği yerlerde ekonomik faaliyetlerin fazla olduğu görülür ve ticari bir canlılık olurdu. Bölge halkı ürettiği malları mola yerlerindeki çarşı ve pazarlara getirir ve hacı kafilesi ve tüccarlar buralardan alış veriş yaparlardı. Dolayısıyla bu yolda büyük hareketlilik vardı. Diğer taraftan bu bölge Anadolu'yu Şam, Mısır, Mekke taraflarına bağlamaktaydı ki tüccarlar buraya muhakkak uğrarlardı. Bu yol güzergâhında birçok Türkmen aşireti, eşkıyalar, dağlılar bulunmaktaydı. Bunlar Gâvurdağı, Hassa, Kozan bölgesinde ikamet ediyor, hac kervanlarını tüccarların mallarını yağmalıyorlardı. Yağmaladıkları malları alarak Gâvurdağı'na çıkıyorlardı. Bazen aşiretlerin birbiriyle olan çekişmelerinden dolayı, bazen bölge valilerine olan hınçlarından, bazen de İstanbul'un aldığı kararlara muhalefet amacıyla hac kafilelerini basıp hacıları zor durumda bırakıyorlardı. Özellikle 1757 yılından itibaren, Özer-ili olarak bilinen Payas ve çevresinde hâkimiyeti ellerinde tutan Küçükalioğulları, buldukları bölgede eşkıyalık hareketleriyle yetinmeyip işi hacılardan ve resmî görevlilerden bile haraç alacak kadar ileri götürmüşlerdi.¹ Bölgedeki dengelerin sürekli değişmesinden dolayı İstanbul bu sorunu çözmekte aciz düşüyor, hatta eşkıya elebaşlarıyla anlaşmak zorunda kalıyordu. Üzeyir Sancağı'na hacıları senetle teslim eden Halil Paşa, Karalar Aşireti'nde olan yüz bin kuruş alacağını bahane edip bu parayı kafileden talep etmiştir. Duruma el koyan sadaret, borcun ödeneceği garantisıyla senet imzalamış ve hacılar ancak serbest kalabilmiştir.² Sadaret tarafından vezirlik payesiyle Mîr-i Miran tayin edilen Küçükalioğlu Halil Paşa, hac caddesinin güvenliğinin sağlanması amacıyla Tecirli Aşiretinin hac ve kervan yolu güzergâhına yerleştirilmesi için sadarete teklifte bulunmuş ve bu teklif sadaretle olumlu karşılanarak aşiret İlicabeli ve Burnaz

---

¹ Attila Canpolat, **Hatay Türkmen Aşiretler ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. Ve 19. Yüzyıllar)** Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi Kahramanmaraş 2006, s.55.

² Terzi, s.64.

köprüsü ve Sahil boyunca iskân edilmiştir.¹ Hac yolunun güvenliğini sağlamak çok zor ve sorumluluk isteyen bir iş olup muvaffak olmak için büyük gayret sarf etmek lazımdı. 1802 tarihinde Maraş valisi olan Kalender Paşa Trablusşam Valiliği ve Cerde Başbuğluğu dönemine kadar olan yaklaşık dört yıllık valiliği döneminde son derece başarılı olmuştur. Kalender Paşa Maraş Beylerbeyi olduktan sonra kendisine ilk iş olarak Maraş üzerine kaydırılan hac yolunun güvenliğini sağlama görevi verildi. Daha önceleri Hac yolu Tarsus-Adana-Payas-Belen-Antakya üzerinden geçmekteydi. Ancak Payas ayamı Küçükalioğulları'nın hac kervanını soyması üzerine bu yol Maraş tarafına kaydırılmıştı.

Sultan III. Selim zamanında, Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem olan Yusuf Ziya Pasa, Fransızları Mısır'dan çıkardıktan sonra, ordu ile Mısır'dan ayrılarak hac yolunu takiple Antakya civarına geldiği sırada, o zamanlar Payas Mutasarrıfı olan Küçükalioğlu Halil Paşa ile arası bozuk olduğu için bir dağ muharebesine tutulabileceği düşüncesiyle Payas'tan geçmek yerine, hac yolu güzergâhından ayrılarak, Anadolu içlerinden dolaşmak suretiyle Üsküdar'a gelmiştir.²

Surre Alayının Maraş'tan Geçmesi

Kalender Paşa'nın Maraş Valiliği sırasında Adana- Payas yolunun güvensiz olması sebebiyle Hac kfilesinin Kayseri- Maraş üzerinden geçmesine karar verilmişti. 1805'te Surre alayının sağ salim Maraş'a ulaştığı, oradan da sağ salim ilerleyerek Şam hududuna girdiği belirtilmektedir.³ Surre alayının Maraş üzerinden geçmesinin sebebi olarak da Üzeyir Sancağı Mutasarrıfı Küçük Ali oğlu Dede Bey'in müşkülât çıkarması gösterilmektedir. Bu arada Küçük Ali oğlu Mehmed Dede Bey ile Seydi adlı şahıs arasında bir kavga yaşanmaktaydı. Bu kavgeden hacıların zarar görmemesi için Maraş üzerine yönlendirildiği de belirtilmektedir.⁴

---

¹ Terzi, s.64.

² Ayşegül Dayı, **Dörtüol Tarihi**, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2007, s.11.

³Hat.110/4354/B

⁴HAT 110/4354/E,

Suriye üzerinden Hicaz'a doğru yönelen hacılar 1805 tarihinde Vahabilerin¹ engellemesi yüzünden zor durumda kalmışlardı. 3 Aralık 1805 tarihli bir belgeden (H.11 Ramazan 1220) Vahabilerin 10 bin silahlı adam ile hacıların geçecekleri yolları kapattıkları belirtilmektedir. Vahabiler Osmanlı hacılarını müşrik sayarak 200 bin yaldız altını vermedikçe geçmelerine izin vermeyecekleri bildirilmişlerdi. Bunun üzerine hacıların yol emini olan Maraş müftüsü Mahmud Efendi'nin haccın sakıt (düşmek) olduğunu beyan etmesi üzerine hacılar geri dönmek zorunda kalmışlardı.²

Kalender Paşa'ya, Maraş'ın hac yolu üzerinde bulunmasından dolayı Antep'ten Gürün'e kadar olan hac yolunun emniyetini sağlama görevi verildi. 1805 senesinde Surre emini olan El-Hac Seyyid Osman, sadarete bildirdiği 25 Kasım 1805 tarihli yazısında Adana Mütessilimi Ahmed Bey'in gerek hac kafilesini ve gerekse Surre alayı'na memuriyetleri üzerine Adana sınırından teslim alarak Maraş taraflarında Andırın'a kadar adamları ve askerleri ile sağlam bir şekilde ulaştırdığını, hacıların ve alayın bu hizmetten çok memnun olduğunu bildirmiştir.³ Bu yazışmadan hac güzergâhının Sivas-Gürün-Elbistan-Göksun-Andırın-Adana-Antakya olarak takip edildiği ve Küçükaliogulları'nın hakim olduğu Payas yolunun devre dışı kaldığı anlaşılmaktadır. Bu yol geçici bir çözüm olarak düşünülmüş olmalıdır. Çünkü Tarsus-Adana-Payas-Belen-Antakya yolu Şam'a, Gürün-Elbistan-Göksun-Andırın-Adana güzergâhından daha yakın ve ulaşımına daha elverişlidir. Kalender Paşa hac ve Surre Alayı yolunun emniyetini sağlayarak bu görevi başarı ile yaptı⁴

Bu ara Maraş valiliğinden alınan Kalender Paşa'nın yerine el-Hac İbrahim Paşa atanmıştı. Ancak İbrahim Paşa'nın görevi kısa sürmüş ve Kalender Paşa 4 Temmuz 1806 Maraş valiliğine tekrar atanmıştır. Aynı tarihte ona Maraş valiliğine ilaveten Hac yolunun emniyetini çok iyi sağlamasından dolayı Cerde Başbuğluğu ile Trablusşam Eyaleti Valiliği de verilmiştir.⁵ 16 Nisan 1808

Arabistan'da Necid çölünde Abdulvahap adlı bir Arabın düşünceleri etrafında oluşturduğu bir fırka olup Hanbalî mezhebinin bir kolu sayılmaktadır.

Günümüzde Suudi Arabistan Krallığı'nın resmi mezhebidir.

² Hat.113/4532.

³ BOA. 110/4334).

⁴ Gökhan, s.281.

⁵ C.DH.3340).

tarihinde Maraş Beylerbeyi Seyyid Kalender Paşa Trablusşam Eyaleti ile Cerde Başbuğluğu sırasında masrafını Sayda Eyaleti mukataa bedelinden sağlamıştır. Bu para devlete ait olan paraydı. Kalender Paşa'nın buradan yüz seksen bin kuruşu zimmetine geçirdiği belirtilerek bunu derhal hazineye göndermesi istendi.¹

Kalender Paşa ve Zülkadirzâde İbrahim Bey

11 Haziran 1805'te Maraş sakinlerinden Zülkadirzâde İbrahim Bey ve arkadaşlarının eşkıyalık faaliyetlerini önlemesi için Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa'ya emir yazıldı. Ancak bu şahıslar yakalanmak üzereyken Çapanoğlu Cabbarzâde Celâleddin Paşa'nın yanına kaçtılar. Bu arada Kalender Paşa'nın devlete isyan eden eşkıyaları koruduğuna dair onun hakkında İstanbul'a şikâyetler olmuştu. Kalender Paşa'nın söz konusu eşkıyayı koruyup kolladığı iddialarının doğru olmadığını ve buna itibar olunmaması, eşkıyanın gasp ettiği malların yapılacak murafaa ile sahiplerine iadesi için Maraş ahalisinin emr-i âli taleplerine dair Maraş kadısının ilamıyla ahalinin mahzarları İstanbul'a bildirilmişti.² Maraş ve çevresinde eşkıyalık faaliyetlerinin artmasından istifade eden Zülkadir ailesi taraftarları 1805'te Sadarete bir şikâyet dilekçesi göndererek eşkıyalık faaliyetlerinin önünün alınabilmesi için Maraş valisi olarak Zülkadirzâde İbrahim Bey'in tayin edilmesini istediler. Bu şikâyet mektubunda yer alan iddialar yetkililer tarafından incelendi. Bunun nedeni olarak Maraş ahalisinin Bayezidli ve Zülkadirli olarak ikiye ayrılması ve bunların birbiri ile düşmanlıkları görüldü. Kalender Paşa'nın yerine Maraş mutasarrıfı yapılmak istenen Zülkadirzâde İbrahim'in paşaya karşı nefsi hareket ettiği belirtildi. Kalender Paşa'nın ahali tarafından sevildiği, adaletli olduğu ve halkın ondan memnun olduğu ve hakkında yapılan şikâyetlerin asılsız olduğu görüldü. Kalender Paşa'nın görevinden alınmasının eşkıyalık faaliyetlerini sona erdirmeyeceği de bildirildi.³ Bayezidlilerden bir kişi Maraş'ta göreve getirilse ona karşı çıkmak Zülkadirlilerin genel durumuydu. Bundan dolayı Kalender Paşa hakkında yapılan suçlamaların aslı yoktu.

---

¹ Gökhan, s.283.

² YB (Yabancı Arşivler: Bulgaristan)No:14/10.

³ (BOA:962).

Sivas valisi Celaleddin Paşa'nın İbrahim Bey'i koruması iki paşa arasında soğukluğa yol açmıştır. Çünkü Maraş Eyaletinde hâkimiyeti sürekli Zülkadirli ailesi ile Bayezidli ailesi arasında değişmekte ve birbirlerine her zaman rakiptirler. Dolayısıyla Celaleddin Paşa, Kalender Paşa'nın rakibini korumuş oluyordu.

Reyhanlı Aşiretinin Koyunlarının Serüveni

Maraş ve Antakya arasında kışlayan ve Elbistan yaylalarında yazı geçiren Reyhanlı¹ aşiretinden devlet orduya koyun ve deve mübaya etmek istemektedir. 20 Eylül 1802 Ordu-yu Hümayun için Reyhanlı aşiretinden tertip olunan on bin koyundan, dokuz bini gönderilip geri kalanının adı geçen aşiretin yaylaklarından kaçmalarından dolayı temin edilememesi üzerine, bunların geri kalanlarının getirilmesi ya da her biri için onar kuruş hesabı ile bedellerinin tahsil edilmesi için Kalender Paşa'ya emir gönderildi.

Bu konuda görevlendirilen ve Maraş'a gönderilen Hâss-ı Ahûr Hazine Baş Kâtibi Mehmet Arif Efendi'nin Sadarete gönderdiği ve buradan da defterdara yazılan evraktan anlaşıldığı üzere; Reyhanlı aşiretinden Ordu-yu hümayuna gönderilmek üzere 10.000 koyun mübaya edilmek istenmekte ve bu iş için de bir mübaşir ve kasap başı görevlendirilmişti. Söz konusu koyunların bir başının birim fiyatı belirlenmiş ve bu konuda Ordu-yu Hümayundan enderun ağalarından İsmail Ağa Maraş'a gönderilmişti. Ancak söz konusu yılda aşiretin koyunlarında sarılık hastalığı çıktığından sürülerin pek çoğu telef olmuştu. Bundan dolayı mevcut olan koyunlardan 700 toklu, kuzu ve keçi ile orta evsafta 9.000 koyun toplanarak bu konu ile ilgili görevlendirilen başkâtip Mehmed Arif Efendi'ye teslim edilmişti. Geri kalan 1.000 koyunun ise aşiretin yaylaklarından çıkıp kışlaklarına dönerken Maraş Beylerbeyi Kalendere Paşa tarafından tahsil edilmesi taahhüt edilmişti.

Ordunun ihtiyacı olan koyun ve develeri almak için Maraş'a gönderilen Mehmet Arif Efendi ve İsmail Ağa'nın hazırladığı rapora göre; Feyzullah Paşa tarafından söz konusu

---

¹ Kışı Antakya tarafında geçiren Reyhanlı aşireti yaz aylarında Elbistan yaylaklarında geçirirlerdi. Hala günümüzde Elbistan'ın Çiçek köyü dolaylarında halk arasında “*Tarlada biçilmemiş ekin bırakmayın, Mursaloğlunun koyunlarının gözüne batar*” şeklinde bir deyim söylenip gelir.

koyunların sayılmasına memur Hacı Veli adlı şahıs Elbistan kazasına gitmiş ve 8.886 adet koyun saymış ve 114 koyunun eksik olduğunu tespit etmiştir. Koyunları götürmekle görevli mübaşir Veli'den geri kalan koyunları talep etmiştir. Hacı Veli geri kalan koyunları tamamlayınca kadar 20 güne yakın Elbistan'da kalmış ve burada lazım gelen masrafına fukaranın tahammülü olmayacağına binaen aşiretin kış vaktinde tahsil olunacak söz konusu 1.000 baş koyunla 114 koyunu Kalender Paşa tahsil eder diye Hacı Veli taahhüt etmiştir. Bu arada Elbistan'da telef olan ya da hırsızlar tarafından çalınan 130 koyunun 80'i koyun 50'si de kuzu olarak tamamlanarak, Gürün'e doğru sevk olunduğuna dair Elbistan kadısı ilam vermişti.

Gürün toprağına ulaştırılan 8.898 koyun geceleyin Çağlayan yanında Sultan korusu denilen yere getirildiğinde yaylada olan Reyhanlı aşireti mensuplarının sürünün içine girip silah ve taş atmaları sebebiyle koyunlar perişan olmuştur. Reyhanlı aşireti tarafından koyunların bir kısmı çalınmış ve geride 8.326'sı kalmıştır. Bu durumu tasdik eden Gürün kadısı bir ilam verdi. Reyhanlı aşireti tarafından gasp edilen 526 baş koyunun mübaşir tarafından 286'sı geri alınmış ve kalan 240'ı aşiretin zimmetinde kalmıştır.

Koyunlar Gürün toprağından Tenos'a (Şarkışla) götürülürken Karamanlı mevkiinde geceleyin Delikanlı aşireti tarafından, 50'si öldürülmüş, 140'ı gasp edilmiş ve toplam 190 koyunun eksilmiştir. Bunların tahsil edilmesini Gürün ahalisinin vekili Kelinoğlu Mehmed taahhüt eylemiş ve Gürün kadısı da bunu tasdik ederek ilam vermişti. Bu koyunlardan ölü olan 50'sini ödemeyi Cabbarzâde (Süleyman Paşa) üslenmiş, geri kalan 140'nın da aşiret taifesinde kaldığını mübaşir bildirmiştir.

Bu koyunların kuyruk doğmasına kadar yaylada kalmasına irade-i âliye çıkmış, bu konuda Bozok mutasarrıfı Süleyman Bey'e emr-i âli ulaşmış, koyunların onun adamları vasıtasıyla Akdağ yaylasında kalmasına ve onları gütmesi için aşiret taifesinden çobanlar tayin edilmesine karar verilmişti. Buradan kaldırılan koyunların diğer sancağa varıncaya kadar 544'dü helak olmuş ve o miktar koyun tazmin ve tamamlanmıştı. Koyunların 512'i de Kırşehir kazası içinde helak olmuş, bunların 312'sini ahali tamamlamış ve geri kalan 200 koyunun zimmetlerinde kaldığını Ankara kadısı tasdik ederek ilam vermiştir.

Ahalinin ileri gelenleri tarafından verilen bir kıta tahvile göre: koyunlar mübaşir ile Arş denilen yerden Beypazarı'na ulaşmış, burada sayılmış ve deftere kaydedilmişti. Ancak burada Adalı Mehmet adlı eşkıyanın saldırısına uğramıştı. Koyunları götüren mübaşir burada beş gün bekledikten sonra Nallıhan'dan yardım istemiş, fakat hiç kimse yardıma gelmemişti. Burada koyunların 262 kadarı telef olmuştu. Bu durumu Nallıhan kadısı tasdik ederek ilam vermiştir. Nallıhan halkı burada telef olan 40 baş koyunun onar kuruştan 400 kuruş bedelini yirmi güne kadar mübaşire vereceklerini kadıya taahhüt etmişlerdir.

Buradan Mudurnu'ya ulaştırılan koyunlardan kırk âdeti telef olmuş ve bunların da 400 kuruş bedelleriyle 50 kuruş çoban ücretinin mübaşire verildiğine dair Göynük Kadısı ilam vermiştir.

Torbalı Göynük'ten tayin olunan on yedi kaza çobanı bu koyunları Göynük'ten çıkarıp Taraklı'ya sevk ve isal etmeyip yolda firar eylemişlerdi. Bu yüzden Dodurga taraflarında bu koyunlardan 64 başı ya kayıp ya da telef olmuştur. Bundan dolayı Torbalı Göynük Serdarı koyunları götürmekle görevlendirilen Salih adlı kişiyi mahkemede ifade etmiş ve 17 nefer çobanda buna şahadet etmişti. Telef olan koyunların Torbalı Göynük ve Dodurga kazaları halkı tarafından ödenmesi gerektiği Yenice-i Taraklı kadısı tarafından tasdik ve ilam edilmiştir.

Gökböze (Gebze) hududuna ulaşan koyunlar, buranın ahalisinin sulara keten ıslatması yüzünden beş gün sudan mahrum kalmıştır. Bu nedenle koyunlardan 118'i helak olmuştur. Mübaşir bu koyunlardan ancak 100' ünü köy ahalisinden tahsil etmiş geri kalanlar ise ahalinin imkânsızlığı yüzünden tahsil edilememiştir.

İstanbul'a ulaştırılan koyunlardan Kartal ve Haydarpaşa sahralarında ölen ve telef olanlar toplam 151 adettir. Geri kalan koyunlar Hass-ı Ahuru hazine başkâtibi Mehmet Arif Efendi ve mübaşir Enderun ağalarından İsmail Ağa tarafından kasapbaşı ağaya koyun keçi ve kuzu olmak üzere 7.399 baş teslim edilmiştir.

Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa'nın vekili Veli tarafından Elbistan'da sayılan koyunlardan eksik olan 1.000 koyunun kış vaktinde teslim edilecek 114 koyun ile birlikte gönderileceği paşa tarafından taahhüt edilmişti. Her baş koyun için 10 kuruş kıymet biçilmişti, bu da 1.140 kuruş yapmaktaydı. Reyhanlı Aşiretinin Elbistan toprağında gasp ettiği koyundan eksik tahsil edilen ve aşiretin kusurundan kaynaklanan 240 baş koyun için 2.400 kuruş, tahsil edilemeyen 1.000 baş koyun içinde 10.000 kuruş olmak

üzere toplam 12.000 kuruş koyun bedeli bulunmaktadır. Bunların Delikanlı Aşiretinden Kalender Paşa tarafından tahsil edilmesi için emr-i âli hazırlandığını mübaşir haber vermektedir. Gürün toprağında Tenos'a (Şarkışla) giderken Karamanlı mevkiinde geceleyin Delikanlı aşireti tarafından çalınan 140 koyunun bedeli de 1.400 kuruştur.

Her beldede ölen, çalınan veya kaybolan koyunların bedelleri tek tek çıkarılmış, kimlerin zimmetinde kaldığı da bildirilmiştir.

27 Ekim 1802'de (H.29 Cemaziyelahir 1217) Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa'ya gönderilen fermanla Orduyu Hümayun için Reyhanlı Aşiretinden mübaya edilecek 10.000 koyunun bu defa mübaşir Mehmed Arif tarafından 9.000 'inin tahsil edildiği geri kalan 1.000 koyunun Reyhanlı Aşiretinin yaylaklarından çıkmalarından dolayı tahsil edilemediği belirtilmektedir. Bunların kış vakti geldiğinde tahsil edilmesi için Kalender Paşa'nın taahhüt eylediği ve Maraş Kadısının da ilam verdiği görülmektedir. Söz konusu koyunların sayılması için Elbistan'da Veli adlı şahıs görevlendirilmiş, sayım sonucunda 114 koyunun eksik olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu eksik koyunların zamanı geldiğinde teslim edilmesi için Kalender Paşa'ya ve Reyhanlı aşiretinin boy beylerine emir verilmiştir.

22 Şubat 1803'te Elbistan ve etrafında bulunan mukataası malından Maraş valilerine has mukabili tayin edilen meblağın dört seneliğinin eski Sadrazam Darendeli Mehmet Paşa'nın iki torununun da hisselerine mahsuben Maraş valisi Kalender Paşa'nın kapı kethüdası tarafından alınması üzerine buna mani olunması ondan istenmiştir.

Maraş Eyaleti ve Kazalara Düşen Mubayaa Bedelleri

26 Mayıs 1802'de Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa ve Maraş kadısına Silahşoran-ı hassadan Rikab-ı Hümayun memurlarından Ahmed Efendi ile bir hüküm gönderildi. Hükümden anlaşıldığı üzere 1802 (1214) senesine ait Maraş Eyaletinden tertip ve talep edilen mübaya bedeli 205.000 kuruş hazariyeden Maraş merkeze 41.464 kuruş isabet eylediği ve bunun toplanarak Ordu-yu Hümayuna biran önce gönderilmesi istenmektedir. Bunun yarısı olan 21.732 kuruşun derhal İstanbul'a gönderilmesi geri kalan diğer yarısının da Ordu-yu Hümayuna ulaştırılması emredildi. Bu konuda Kalender Paşa'nın gereğini

yapması istenmekteydi. Bu hükümden anlaşıldığı üzere Maraş kazalarından Malatya hissesine 53.478, Anteb'e 53.478, Kars-ı Maraş'a 35.653, Elbistan'a 15.579 ve Zamantı (Pınarbaşı) kazasına 5.349 kuruş mübaya bedeliyesi düşmektedir. ¹ Bu konuda 30 Ekim 1802'de (H.3 Recep 1217) Kalender Paşa'ya, Maraş kadısına ve Defdardar-ı evvel çuhadarlarından Halil Efendi'ye bir hüküm daha gönderilmiştir. Bu hükümde Maraş sancağı hissesine düşen paranın Ahmed Efendi'ye teslim edilmesi, Malatya hissesine düşenin de maden-i Hümayun Emiri Mîr Abdi'ye verilmesi istenmekteydi. Malatya sancağının verdiği hazariye vergileri Maden-i Hümayuna kömür bahası olarak ayrılmıştı. ²

1813 yılında Kalender Paşa'ya gönderilen bir hükümden anlaşıldığı üzere Maraş Eyaletinin cizyesini toplamak üzere Kozanzâde Semmur Ağaya, zimmî sarraf taifesinden Davidoğlu Anton'un kefaletiyle iltizam edilmişti. Ancak Semmur Ağa topladığı cizye bedelinin 4.980,5 kuruşunu defalarca istenmesine rağmen vermemiştir. Bu para daha önce sarraf Davidoğlu Anton Efendi tarafından devlete ödenmişti. Paranın Semmur Ağa'dan alınarak sarrafa ödenmesi için Kalender Paşa'ya ve Maraş kadısına emir yazılmıştır. Belgeden anlaşıldığı üzere Anton Efendi olayı sultana şikâyet etmiş ve paranın tahsil edilmesi için Kalender Paşaya emir yazılmasını talep etmişti. Olay padişah tarafından defterdar efendiye iletilmiş onun da isteğiyle Kalender Paşaya hüküm yazılmıştır. ³

Kalender Paşa'nın Zeytun Ermenileri İle Mücadelesi

Maraş eyaleti'nin bir nahiyesi olan Zeytun, Kayseri ve Elbistan yolu üzerinde bulunmaktadır. Maraş'tan kuzey tarafına giden kervan yolu buradan geçmekteydi. Bundan dolayı Zeytun nahiyesinin stratejik bir konumu vardı. Yine Zeytun'un batı tarafında bulunan Fırnıs nahiyesi de yol güzergâhındaydı. Her iki yerleşim merkezinde yaşayan ahalinin ekseriyeti Ermenilerden teşekkül ediyordu. Bunlar gibi etrafta birkaç Ermeni köyü daha vardı. Maraş ile Elbistan ve Göksun arasında gelip giden tüccarlar buralardan geçmek zorundaydılar. Hatta tüccarlar buralarda mola verirler ve geceyi geçirirlerdi. 4 Şubat 1804 (H.22 şevval 1218)

---

¹ C. ML. 27913

² C. ML. 7172.

³ C. ML. 18387

tarihli bir belgeden: Maraş kadısı ve ahalisinin Zeytun Ermenileri ile ilgili İstanbul'a şikâyetinde buldukları anlaşılmaktadır. Bu şikâyeti yapanlar isyan halinde olan Ermenileri yola getirmek amacıyla Maraş valisine bir emir yazılması istemekteydiler. Şikâyetlerin bir hülasası yapılarak sadrazama sunulmuştu. Bu belgede Zeytun ahalisinin kefarete taifesinden olduğu belirtilerek isyan halinde olduğu, yağma ve gasp yaptıkları, adam öldürdükleri, gelip giden yolculara saldırdıkları, onların devlete itaatten çıktıkları, vergileri vermedikleri ve kendi aralarında ittifak yaparak İslam ahalisine karşı ihanet içinde oldukları anlatılmaktaydı. Ermenilerin yola getirilmesi için Maraş valisi Kalender Paşa'nın görevlendirilmesi istenmekteydi. Bu yazıya binaen Kalender Paşa Zeytun Ermenilerini yola getirmek için görevlendirildi.¹

21 Şubat 1804 (H.10 Zilkade 1218) tarihli Kalender Paşa'ya gönderilen hükümde, Zeytun Ermenilerinin durumu açıkça ifade edilmekteydi. Buna göre: Zeytun Ermenileri bir müddetten beri kendi hallerinde olmayıp, devlete itaatten çıkıp isyan etmişlerdi. Onların kethüdarları Seydi Ali oğlu Hasan, Kocabaşlarından Aparıoğlu ve amcası oğulları ittifak etmişlerdir. Belgede onların suçları bir bir sıralanmıştır. Buna göre Ermeniler, fesat çıkarmakta, insanlara zarar vermekte, ahaliyi isyana teşvik etmekte ve İslam halkına ihanet etmekteydiler. Onlar günbegün eşkıyalıklarını artırmışlar, mübayaa bedellerini, avarız ve hazariye vergilerini vermemişler, tımar ve zeamet sahiplerinin köy ve mezarlarını zapt etmişler ve uygunsuz hareketlere cesaret etmişlerdi. Onları yola getirmek amacıyla nasihatler yapılmış, buyruldu ve kadılar tarafından mahkemeden kararlar gönderilmesine rağmen yola gelmemişlerdi. Zeytun Ermenilerini, devlete itaat ettirmek, vergilerini vermelerini sağlamak ve eşkıyalık olaylarına son vermek üzere Kalender Paşa görevlendirildi. Kalendere Paşa'ya gönderilen yazıda onun bu işi yapmaya kudretli olduğu, suçluları yakalayarak mahkemeye çıkarması, suçsuz olanları ayırması ve onlara zarar verilmesini engellemesi istendi. Ayrıca onun yaptığı işleri İstanbul'a bildirmesi de talep edildi.²

İstanbul'dan gelen emirler üzerine Kalender Paşa Ermenileri denetim altına almak amacıyla üzerlerine yürümeye karar verdi. 1808'de Zeytun'a gelerek dokuz ay kuşattı. Çaresizlik

---

¹ C. DH.1315/1

² C. DH.1315/2

karşısında teslim olan Ermeniler devlete altı kese vergi vermeyi kabul ettiler.¹

Kalender Paşa'nın Zeytun Ermenilerinin isyanını bastırmasından dokuz yıl sonra, yeniden isyan halinde oldukları görülmektedir. 1817'de Kalender Paşa'ya gönderilen hükümde: Zeytun köyü reayasının kocabaşlarından birkaçının on seneden beri eşkıyalık yolunu tuttukları, devamlı isyan halinde oldukları, insanları öldürdükleri, gelip giden yolcuları soydukları ve vergilerini vermedikleri belirtildi. Hükmün devamında Zeytun ahalisinin vermeleri gereken cizyede hile yaptıklarını, bu vergiyi verecek 200 kişinin ismini yazdıklarını aslında 2.000 kişinin cizye vermesi gerektiği ilave edilmiştir. Ancak onların bunu kabul etmedikleri belirtilerek günbegün isyan ve suçlarını artırdıkları beyan edilmektedir. Bunların yola gelmesi için buyruldukları gönderildiği, tembihler yapıldığı halde yola gelmedikleri ifade edilerek Kalender Paşa'nın Zeytun Ermenilerini yola getirmesi için görevlendirildiği açıklanmaktadır. Fermana zimmîlerin sekiz kocabaşının olduğu ve sayılarının 2.000 kişiye ulaştığı (cizye verecekler), bunların kendi aralarında da çatışma halinde oldukları belirtilmektedir. Ermenilerin kendi aralarındaki çatışmalarda 700-800 çoluk çocuk helak olmuştu. Ayrıca Ermeniler Maraş'tan Zeytun tarafına gelen on beş Türkün yolunu kesip onları ele geçirmişler, onların burunlarını keserek işkence yapıp mallarına da el koymuşlardı. Ermeniler hasekilerden Sadık adlı bir şahsı da kendilerine Voyvoda yapmışlardı. Ermeniler üzerilerine gelen Türkleri de mağlup etmişlerdi. Ermenilerin ileri gelenlerinden Mardirosoğlu Mardiros ve Yenidünyaoğlu Makdesi Agop isimli şahıslara devlet yetkilileri zaman tanıyarak onlardan Zeytun'un durumunu yeniden gözden geçirmelerini, devlete itaati sağlamalarını ve vergilerinin yeniden tespit edilmesi istemişti. Durum bu halde iken Zeytun ahalisinden ve Yukarımahalle kocabaşlarından olan şahıslar hakkında ilam ve muhızrlarla şikâyet olunmuş, söz konusu şikâyetler Haleb valisi Hurşid Ahmed Paşa tarafından 8 Mart 1818'de bildirilmişti. Bu durumdan Zeytun Ermeni ahalisinin eşkıyalık ve soygunlarının arttığı anlaşılmaktaydı. Ayrıca Sis patriğinin de kale içinde bir kilise inşa

---

¹ A. Latif Dinçaslan, *Zeytun İsyanı*, (1895-1921), Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006, s.34.

ettiği haberi İstanbul'a ulaşmıştı. Bunun üzerine Maraş beylerbeyi Kalender Paşa'ya isyan yolunu tutan Zeytin kocabaşları ile Sis'te izinsiz kilise inşa eden papazın cezalandırması için emir yazıldı.¹

30 Ağustos 1818'de cizyelerini vermeyen, birbirleriyle mücadele eden ve eşkiya ile oturup kalkan Zeytin Köyü reayası ve papazlarının mesullerinin idamlarına dair Maraş mutasarrıfı Kalender Paşa'ya ferman gönderildi.² 6 Aralık 1818 tarihli belgede Zeytin köyünün iki mahalde olduğu, kocabaşlarının (mahalle temsilcileri) daima birbiriyle muharebe ettikleri ve vergilerini vermedikleri belirtilmekteydi. Hatta burada bir papaz izinsiz büyük bir kilise inşa ettirmişti. Zeytin Ermenilerini yola getirmek, onlardan vergi almak ve düzeni sağlamak amacıyla Kalender Paşa'ya emir yazılmıştı. Ancak yaklaşan kış mevsiminden dolayı Zeytin üzerine seferin müşkül olacağından bahara ertelenmesine dair Haleb valisi Hurşid Paşa tarafından Sadaret'e bir yazı yazıldı. Yazıda Zeytin nahiyesinin iki mahallesinde 1.500 hane ve her hanede de üç zimmînin mevcut olduğu belirtildi. Yukarı mahalle olarak zikredilen yerde iki koçabaş suçlu oldukları için acele Maraş'a gönderilmiş; Aşağı mahallede ise sekiz kocabaş Zeytin dışında voyvoda ile çatışmaya girmişlerdi. Zeytin Voyvodası Sadık Bey kocabaşlar ile mücadelede aciz kalıp yaylaya çıkma bahanesiyle Zeytin'a yakın bir köye kaçıp orada ikamet etmişti. Söz konusu hadisenin olduğu gün Zeytin ahali haklarında tedip yapılacağını bildiklerinden toplanıp harekete geçmişlerdi. Ayrıca Zeytin yakınında bulunan Hacin ve Lofarza adlı köylerde ahali külliyetli silahla birbirleriyle ittifak halindeydiler. Zeytin kasabasında oturan bir papaz üç sene önce burada büyük bir kale ve kilise inşa etmişti. Söz konusu Ermeniler Maraş tarafından gelip gidenlere taarruz edip, onları öldürmekteydiler. Bunların yola getirilmesi ve devlete itaat etmelerinin sağlanması gerekmekteydi. Zeytin'un kocabaşlarının, izinsiz kilise inşa eden papaz ve yardımcılarının idam olunmaları hususunda hüküm hazırlanmıştı. Bu konuda Haleb valisinin gerekli yardımı yapması da emredilmişti. Netice olarak Maraş ve Haleb valilerinin harekete geçerek Zeytin'da asayiş sağlamaları, cizye vermek istemeyenleri yola getirmeleri, gelip gidenlerin emniyetlerini sağlamaları ve bu

---

¹ C.DH. 122/6069

² HAT. 679/33105

konuda fetva-i şerife göre hareket etmeleri emredilmekteydi. Ermenilerin yola getirilmesi için gerekenin ne ise yapılacaktı.¹

29 Temmuz 1819'da (H.06/Ş /1234) devletin kararlılığını gören Zeytun Ermenileri, yapılan harekâtın şiddetinden ürkerek ellerindeki silahlarını teslim etmek, içlerindeki fesatçıları ihbar etmek, cizye ve vergilerini zamanında ödemek şartlarıyla affedilmek için Haleb valisi Ahmed Hurşid Paşa'ya başvurmuşlardı. Bunun üzerine paşa İstanbul'a bir tahrirat göndermişti. Bu konuda gerekli işlemin yapılması için Maraş valisi Kalender Paşa'ya hüküm gönderilmişti.²

19 Ekim 1919'da Kalender Paşa'nın Maraş Valisi olduğu zaman İstanbul'a gönderilen Sis kasabası halkından bir rahibin hiç bir cürümü tebeyün etmediği halde, o zamandan beri Ermeni patrikhanesinde mahpus gibi kaldığından affolunması rica edilmişti. Belgeden anlaşıldığı üzere Sis kazası rahibi kalede izinsiz bir kilise inşa ettiği ve Zeytun Ermenileri ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle tutuklanıp İstanbul'a gönderilmişti. Haleb valisi Hurşid Paşa'nın girişimiyle Zeytun Ermenilerinin affedilmesiyle birlikte bu rahip de affedilerek Sis'e gönderilmiştir.³

Kalender Paşa'nın Maraş valiliğinden azledilip Kuşadası'na sürülmesi ve arkasından da orada ölmesinden sonra da Zeytun Ermenilerinin ayaklanma halinde oldukları anlaşılmaktadır. Onlar Maraş ile Elbistan arasında gelip giden tüccar ve yolcuları soymaktaydılar. Mesela böyle bir soygunu Zeytun Ermenileri 14 Haziran 1823'te (H.04/Ş /1238) Maraş'tan Elbistan'a gitmekte olan bir tüccar kafilesini soyarak gerçekleştirmişlerdi. Söz konusu tüccar kafilesinin Zeytun kasabası Ermenileri tarafından soyulduğu İstanbul'a bildirilmişti.⁴

Kalender Paşa'nın Aşiretleri (Tecirli) İskânla Görevlendirmesi

Kalender Paşa'ya verilen vazifeler arasında Tecirli aşiretinin iskânı da vardı. Halil Paşa'nın sadarete sunduğu isabetli tekliflerinden birisi olan Tecirli aşiretinin Çukurova'daki bölgelere yerleştirme fikriydi. Bu teklif İstanbul tarafından kabul görülünce

---

¹ C.DH.6069.

² HAT. 508/24990.

³ Hat 500/24524

⁴ C. ZB.16/789.

Tecirli aşiretinin hac ve kervan güzergâhı olan Ilıcabeli ve Burnaz köprüsü arasına sahil şeridi boyunca iskân edilerek emniyetin sağlanmasında, Bozok mutasarrıfı Çapanoğlu Süleyman Bey ve Maraş mütesellimi Kalender Paşa'ya da ayrı ayrı hükümler yollanarak bu iskâna yardımcı olmaları istendi.¹ Ayrıca eşkiyanın bertaraf edilmesi hususunda da Kalender Paşa'ya görevler verilmekteydi. Buna örnek: Temmuz 1802'de (Evail-i Rebiyülevvel 1217) Haleb muhassılı ve Ayıntab Voyvodası Mir Mehmet Bey'e gönderilen hükümde, onun Gavurdağı'nda ayanı Fettahoğlu Ağca, kardeşi İbiş, yardımcılarında Muslu ve Kürt Mehmetoğlu Bekir'i, Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa ile işbirliği yaparak idam etmesi istenmişti. Mir Mehmed'e bu işi yapması hususunda dikkat etmesi ve Kalender Paşa'dan yardım alması emredilmekteydi.²

Kalender Paşa'nın Eşkiya Cavuşlu Muslu ve Adamlarını Ortadan Kaldırması

8 Nisan 1803'te Antep voyvodası olup daha önce katledilen Hüseyin'in yardımcılarında eşkiya Çavuşlu Muslu ve yanında bulunan adamları sekiz aydan beri Antep, Maraş, Haleb ve Kilis yollarında soygun yapmakta ve insanları öldürmekteydi. Söz konusu bu şehirlerin arasında gelip giden tüccarların mallarına el koymaktaydı. Bunları etkisiz hale getirmek için harekete geçen Maraş ve Antep mutasarrıfı Seyyid Kalender Paşa, Çavuşlu Muslu ve beş adamını yakalayıp idam etmiş ve başları kestirerek İstanbul'a göndermişti. Bu başları İstanbul'a götüren Kalender Paşa'nın iki adamına 29 Mayıs 1803'te iki elbise hediye edilerek onların parası olan 120 kuruşun verilmesi için baş muhasebeye emir verildi. 5 Ekim 1804'te Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa uhdesine ihale kılınmış olup onun marifetiyle idare edilmekte olan Antep voyvodalığı ve diğer mukataalar bir vekil tarafından yönetilmekteydi. Ancak voyvoda vekili kovulduğundan ahaliye, Kalender Paşa'nın kardeşi İsmail'in voyvoda tayini ve mukataaların onun tarafından idaresi hakkında bir yazı gönderilmiştir.³

---

¹ Terzi, s. 64

² Terzi, s. 77-79

³ BOA 83/3433.

Daha önceki memnuniyetlerine rağmen, 1804'te Maraş ve Antep ahalisinden bazıları Kalender Paşa'yı İstanbul'a şikâyet ederler. Yapılan şikâyetinde, Kalender Paşa'nın devlete ait malları zimmetine geçirdiği, ahaliye zulüm uyguladığı ve zorla onlardan para aldığı ifade edilmektedir. Bunun üzerine İstanbul'dan paşaya gönderilen emirde halka karşı dürüst ve adaletle davranması istenir. İlgili belgeden Kalender Paşa'nın kimlerden zorla para aldığı ve bu paranın ne kadar olduğu da belirtilmektedir. 1805'te Kalender Paşa'dan Antep ve Menbiç mukataaları ahali ile Maden emini şikâyetçi olmuştur. Bunun üzerine söz konusu görevler Kalender Paşa'nın elinden alınarak başka kimselere verilmiştir. 27 Temmuz 1805'te Kalender Paşa fakirlerden zorla almış olduğu mal ve eşyayı sahiplerine iade etmesi, bundan sonra bu gibi davranışlardan sakınması, ahaliyi himaye etmesi konusunda uyarılarak bunları yapmadığı takdirde hakkında kötü muamele yapılacağı kendisine bildirilmiştir.

Maraş Valisi Mehmed Paşa ve İbrahim Paşa

1806'da Kalender Paşa Maraş beylerbeyliğinden azledilerek yerine, 11 Nisan 1806'da İbrahim Paşa atanırken kendisi de Cerde başbuğluğu ile Trablusşam valiliğine tayin edildi. İbrahim Paşa'nın valiliği kısa süre sonra sona ermiş olmalı ki onun yerini oğlu Mehmed Paşa almıştı.¹ Maraş valiliğine atanan Şam eski valisi İbrahim Paşa 29 Aralık 1807'de Diyarbakır'a, oğlu Mehmed Paşa ise Maraş'a tayin edilmişti. Mehmed Paşa zimmetine mirî malları geçirdiği için görevinden azledilirken yerine atanan İbrahim Paşa'nın da görevi kısa sürdü. Maraş'tan ayrılarak yeni görev yeri Trablus'a giden Kalender Paşa İstanbul'a gönderdiği bir arzla, Maraş'taki mallarına, adamlarına, taallukatına ve Maraş dâhilinde uhdesinde bulunan mukataalara müdahale edilmemesini istemiş ve devlet de Maraş'taki yeni valiye böyle bir emir göndermiştir.

Kalender Paşa'nın 1808'de yeniden Maraş valisi olduğu görülmektedir. Kalender Paşa'nın Trablusşam eyaleti ile Cerde başbuğluğu sırasında masrafını Sayda eyaleti mukataat bedelinden aldığı 16 Nisan 1808 tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır. Bu para devlete ait olup 180.000 kuruşu bulmaktaydı. Paşanın zimmetine geçtiği görülen bu paranın derhal iade etmesi ondan istenmekteydi.

---

¹ Güldiken, s.138.

5 Temmuz 1808'de Kalender Paşa, Maraş eyaletine bağlı Ayıntab, Kars-ı Zülkadriye, Zamantı ve Elbistan kazalarının iltizamının usule aykırı olarak Celâleddin Paşa'ya ihale edildiğinden bunların kendisine ihale edilmesini istemiştir.

Kalender Paşa, Maraş çevresinde bulunan Gavurdağı ayanları ve ahalisi tasrafından itibar edilen bir kişiydi. Bunları koruduğu için, Haleb valisi Çapanoğlu Celâleddin ve Adana valisi Mustafa paşalar ondan memnun değillerdi. Kalender Paşa adeta Gavurdağı'ndaki Türkmen aşiretlerinin hamisi gibiydi. Bu Türkmenleri Kalender Paşa'nın koruduğu ve kolladığı bilinmekteydi. Onun buralardaki boy beyleriyle ile yakın ilişkisi bu iki valiyi rahatsız etmekteydi.¹ Hatta belli bir zaman sonra Celâleddin Paşa, Maraş valisi olduğunda Kalender Paşa'ya husumetinden dolayı Bayezidli ailesinin malikânelerinin bulunduğu Andırın, Yenicekele ve Camustil ahalilerine de zulüm uygulayacaktır.²

Kalender Paşa, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yaptığı savaşa da katılmış (1806–1812) ancak Rus General Mihail İllarionoviç Gutozof'a esir düşmüştü. 1812'de Ruslarla Bükreş anlaşmasının imzalanmasından sonra İstanbul'a gelen Kalender Paşa'ya Rakka ve Diyarbakır eyaletlerinin valilikleri verilmişti. Buralarda görev yaptıktan sonra ikinci kez Maraş valiliği verilmişti. Payas sancağında derebeyi Küçükhalioğlu isyan edince onun idamına hükmedilmişti. O da Maraş'a bağlı Bulanık kazasında Fettahlı Beylerinden Ağaca Bey'e sığınmıştı. Bunun üzerine Ağaca Bey de idama mahkûm edildi. Bunun üzerine padişah Kalender Paşa'dan onları yakalayarak idam hükümlerini yerine getirmesini istedi. Bunlarla yakın ilişkiler içinde olan Kalender Paşa işi ağırdan alınca onun vezirliği kaldırılarak Ankara'ya sürgüne gönderildi.³

Kalender Paşa'nın Yeniden Maraş Valiliğine Atanması

Bu arada Kalender Paşa'yı Trablus'a sokmak istemeyen eşkiyadan Berber Mustafa'nın cezalandırılması için 1807'de Maraş Beylerbeyi İbrahim Paşa'ya bir hüküm yazılmıştır. 6 Mayıs 1807'de Seyyid Kalender Paşa'ya Cerde başbuğluğu ve Trablusşam

---

¹ Terzi, s.87

² Terzi, s.114

³ Atalay, s.91.

eyaleti mutasarrıflığına ilaveten yeniden Maraş eyaleti valiliği de verildi.¹ Şanizâde Tarihi'nde H.1223 tarihli (Şubat 1808) tevcihler yazılırken Kalender Paşa'nın Maraş beylerbeyliğine tayin edildiğini belirtmektedir.² Maraş valisi İbrahim Paşa ise Afyonkarahisar'a gönderilmiştir. 20 Haziran 1807'de Maraş sancağı dâhilinde bir kaç nahiyenin Maden-i Hümayun için kömür bedelilerine hâlel gelmemek üzere Maraş mutasarrıfı Kalender Paşa'ya ber vech-i malikâne olarak verilmiştir.

27 Şubat 1808'de Maraş beylerbeyliği Kalender Paşa'ya verilmiş, eski mutasarrıf Azimzâde Abdullah Paşa ise vezareti kaldırılarak Rakka valiliğine gönderilmiştir..

Ekim 1810'da Maraş ahalisinin Bayezidli ve Zülkadriyelî olmak üzere iki fırka olduğuna, birbirlerine imtizaç edemediklerine, Zülkadriyelîlerin Bayezidlerden olan mütesellim Kalender Paşa ile ilgili şikâyetlerinin garezden mütevellit olduğuna dair bir yazı gönderilmiştir. Ahalinin Kalender Paşa ile ilgili şikâyetlerine cevap verildiği anlaşılmaktadır.

Camustil ve Yenicekale Nahiyelerinin Malikâne Usulü İle Kalender Paşa ve Kardeşi Yusuf'a Verilmesi

Kars-ı Zülkadriye (Kadirli Sancağı) kazasına bağlı olan bu üç nahiyeye öteden beri Bayezidli ailesinin idaresi altındaydı. Daha önce zikri geçtiği üzere bu nahiyeler Bayezidli Numan Bey ve oğlu Hacı Abdullah Bey'in malikâneleriydi. Bunlarda Kalender Paşa'ya intikal etmiştir. Belgede bu nahiyelerin atadan dededen Kalender Paşa'nın ailesinin uhdesinde olduğu belirtilmektedir. **Andırın** nahiyelerinin ahalisi her yıl Maden-i Hümayuna kömür bahası olmak üzere 1.250'şer kuruştun 3.750 kuruş vermek zorundaydı. 1807'de Keban, Ergani ve Tevfik madeni emini Hulusi Ahmed'e, Maraş ve Kars kadılarına gönderilen hükümde söz konusu nahiyelerin Rumeli Beylerbeyi payesi ile Maraş eyaleti mir-i miranı olan Kalender Paşa ve kardeşi Yusuf'un idaresinde olduğu belirtilerek, eskiden olduğu gibi ahalinin kömür bedelini ödemeleri belirtilmektedir. Ancak Kalender Paşa ve kardeşi Yusuf'un menfaatlerine helal gelmemesi tembih edilmektedir. Buraların Kalender Paşa'ya müstakil malikâne olarak verildiği yazılıdır. Bu belgede söz konusu her nahiyenin ödediği 1.250'şer kuruş üzerine

¹ C.DH.3340

² Asım Tarihi, C. II, s.136.

100'er kuruş zam yapılarak söz konusu 4.050 kuruşu Maden-i Hümayun'a vermeleri gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bundan başka 150'şer kuruş mal ve malına göre gereken kalemiyesini Maden-i Hümayun eminine vermek ve söz konusu meblağı darphane-i amirede sermaye olmak üzere 500 kuruşu acele olarak mirîye teslim etmesi için Kalender Paşa ve kardeşi Yusuf'a emir gönderildi. Bu üç nahiye Maden-i Hümayun'a bağlı olması nedeniyle malikâne olarak verilmesi irade kılınan zeamet, tımar, malikâne ve vakfiyet üzere her kimin üzerinde ise gereken aşar-ı şeriyye, rüsumatları eski usul üzere mutasarrıfları taraflarına verilmesi, gerekli hazariye, seferiye, avarız, nüzul malları ve tekâlif-i varideleri eskiden olduğu gibi Maden-i Hümayun'a verilmesi gerekmektedir. Bunların 3.750 kuruş kömür bahası, 14,5 kuruş tefavüt-i şemsiye ve belirlendiği ölçüde her sene maden-i hümayun emini ve darphaneye gönderilmesi talep edilmektedir. Netice olarak 3.750 kuruş kömür bahası, 150'şer kuruştan 450 kuruş mal-ı mirî ve 14,5 kuruş da tefavüt-i şemsiyenin¹ gönderilmesi istenmektedir.²

Kalender Paşa'nın Osmanlı Rus Savaşlarına Katılması ve Esir Edilmesi

1804'te Sırpların isyanı ve onlara destek veren Ruslara karşı Osmanlı Devleti savaş açmıştı. Bu savaşa Maraş beylerbeyi Kalender Paşa da katıldı. 20 Nisan 1805 tarihli bir arşiv vesikasından Ordu-yu Hümayun'a serasker tayin olunan Veli Paşa'nın Sofya'dan Niğbolu tarafına gönderildiği ve ona yardım etmek üzere de Kızanlık'ta bulunan Sivas valisi Celâleddin ve Maraş beylerbeyi Kalender Paşa kuvvetlerinin Gabrova'ya gerçek Seraskere icabında yardım etmelerine karar verilmişti. 1810 tarihli Maraş'a gönderilen fermanla eyaletin kazalarından piyade ve süvari olmak üzere 500 asker toplanması, bu askerlerin silahları ve diğer ihtiyaçları hazırlanarak bir başbuğ ile Ordû-yi Hümayûn'a katılması emredilmişti.³ Bunun üzerine gerekli hazırlıkları yapan

¹ *Tefavüt-i Şemsiye*: Osmanlı maliyesi tarafından bir mukataa ihale olduğunda muamele Hicri sene üzerinden yapılır fakat hesabı Rumi sene üzerinden yürütülürdü. Hicri yıl ile Rumi yıl arasındaki 11 günlük fark vardı. Bu yüzden bu fark alınır ve hazineye kalırdı. Buna Tefavüt-ü Hasene de denirdi. Bkz. Sertoğlu, s.331.

² C.ML.10778

³ Şanizâde (tercüme) I, s.369.

ve askerleri toplayan Kalender Paşa, kapu halkı ve askerleri ile birlikte 28 Kasım 1810'da Üsküdar'a ulaşmıştır. Daha sonra buradan hareket ederek sefer için hazırlıklarda bulunan Davud Paşa kışlasındaki Ordû-yi Hümâyûn'a katılmıştır.¹ Bir müddet İstanbul'da ikamet eden Kalender Paşa Ruslara karşı muharebelere katılmak için Maraş sancağı ve kazalarından topladığı 500 piyade ve süvari asker ile 17 Mayıs 1811'de Rumeli'ye geçti.² Şanizâde Kalender Paşa'nın Mart 1811 tarihinde Edirne üzerinden Kızanlık'a vardığını belirtmektedir.³

28 Haziran 1811'de Sivas valisi Cabbarzâde Celâleddin Paşa ve Maraş valisi Kalender Paşa orduya iltihak etmişler ve Rusçuk üzerine doğru yürümüşlerdir. Diğer paşalarla birlikte Ruslara karşı savaştan Kalender Paşa bazı kısmi başarılar elde etmiştir. Bundan dolayı Sadrazam Ahmed Paşa tarafından 28 Temmuz 1811'de başta Kalender Paşa olmak üzere Karslı Ali Paşa, Veli Paşa, Alâeddin Paşa, Vanlı Ali Paşa ve Muhtar Paşa gibi kişilere kılıç, kaftan, mücevher, çelenk ve iç hazineden 400 akçe harçlık vesaire verilmiştir.⁴

11 Kasım 1811'de Kalender Paşa'ya imdat-ı seferiye olarak asker masraflarını karşılamak üzere verilen Eskişehir sancağı imdat-ı seferiyesinin onun kapı kethüdasına teslimi hakkında Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Ahmed Paşa tarafından yazı yazılmıştır. 1811 yılı 25 Ekim tarihinde Ruslar tarafından kuşatılan Türk ordusu teslim olmuştu. Bu ordunun içinde Kalender Paşa da bulunmaktaydı. 22 Ocak 1812'de Tuna'nın öte tarafında esir olarak kalan Kalender Paşa'nın Maraş eyaletinin önceden olduğu gibi kendisinde kalması ve mütesellimi tarafından idaresiyle aidatına hâle getirilmemesine dair Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Ahmed Paşa Maraş'taki idarecilere emir gönderdi. 3 Şubat 1812 tarihli bir belgeden Kalender Paşa'nın savaşa giderken ailesini de yanına alarak Edirne'ye götürdüğü, kendisi esarette bulunurken eşleri, çocukları ve hizmetçileriyle 20 kişi olan bu grubun Edirne'de ikamet ettiği ve onlara devletin ekmek, et, odun ve saman parası verdiği anlaşılmaktadır. Kalender Paşa Rusların elinde esir iken Ocak 1812'de devlet diğer bazı vilayetlerden asker istediği gibi

---

¹ Şanizâde (tercüme) I, s.417.

² Câbî Ömer Efendi, C.I, s.718.

³ Şanizâde (tercüme) II, s.442.

⁴ Câbî Ömer Efendi, C.II, s.766.

Maraş'tan da 700 asker toplanarak cepheye gönderilmesini istemiştir.¹

4 Nisan 1812'de Eflak yakasında esarete bulunan Celâleddin Paşa ile Bahadır Giray Sultan'a elli bin kuruş para gönderilmiş ise de esarete onlardan daha muhtaç Kalender ve İsmail paşalara da bir miktar para gönderilmesine karar verilmiştir. 1812'de Ruslarla Osmanlılar arasında Bükreş anlaşmasının imzalanmasından sonra 18 Aralık 1813'te Kalender Paşa esaretten kurtularak İstanbul'a gelmiştir. Onun, adamları ve atları için 10 han odasıyla ahır kiralarının verilmesi istenmektedir. Kalender Paşa'nın başarılarından dolayı onun adına çuhadarına kaymakam paşa huzurunda hil'atlar giydirilmiştir. Devrin müellifi Câbî Ömer Efendi, esirlikten kurtularak İstanbul'a gelen Kalender Paşa'ya Baba Paşa yalısı civarında Sırayalılar Yusuf Ağâh Efendi yalısının döşendiğini haber aldığı yazmaktadır.²

Kalender Paşa'nın Antep Voyvodası Hacı Bekir Dede'yi İdam Etmesi

Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa'nın idaresi altında bulunan Antep taraflarında Sof Dağı'nda bir kalede eşkıyalık yapan Harputlu Hacı Bekir'in zulümlerinin haddi aşması üzerine sığındığı mahalle gidilerek etkisiz hale getirilmesi ve başının kesilerek İstanbul'a gönderilmesi emredilmişti. Kalender Paşa'nın adamları bölgeye giderek Hacı Bekir'i yakalamışlar ve başını keserek İstanbul'a göndermişlerdir. Burada onun başı teşhir edilmişti.³ Kalender Paşa'nın bu başarısından dolayı kendisine 1400 kuruş değerinde bir samur kürk hediye edildi. Bu kürk öldürülen Hacı Bekir'in başını İstanbul'a götüren mübaşire verilerek Kalender Paşa'ya gönderildi.

Kalender Paşa 1808'de Antep'in eski mütesellimi ve voyvodası⁴ Hacı Bekir Dede'yi idam ettirmişti. Yedi yıl geçmesine

---

¹ Şanizâde Tercüme), C. I, s.520.

² Câbî Ömer Efendi, C.II, s.930.

³ Câbî Ömer Efendi, **Câbî Tarihi**, C. II, (hazr. M. A. Beyhan), TTK. Yay., Ankara 2003, s.1028.

⁴ **Voyvoda**: Osmanlı devletinde eflak ve Boğdan beylerine verilen isim olmakla birlikte sonradan devlet tarafından iltizama verilen bir yerin vergilerini toplamaya memur edilen kimselere denmiştir. Ayrıca Vezirlerin kendi haslarındaki vergileri toplamak için gönderdikleri kişilere de voyvoda denirdi. Bkz. Sertoğlu, s.359.

rağmen 1815 yılı Nisan ayında Haleb valisi Celâleddin Paşa Hacı Bekir'in muhallefatı konusunda Kalender Paşa'yı defterdara şikâyet etti. Celâleddin Paşa'nın iddiasına göre Maraş valisi Kalender Paşa Hacı Bekir'in külliyetli miktarda altın ve eşyasına el koymuştu. Bu şikâyetten anlaşıldığı üzere Hacı Bekir'in daha önce Antep voyvodası ve mütesellimiydi. Bu şahsın muhellefatına el koymak amacıyla Silahşoran-ı Hassadan Ömer Ağa adlı bir mübaşir gönderilmişti. Ömer Ağa, onun çocuklarının ve ailesinin perişan olmaması ve mallarının heder olmaması için çalışmışsa da Hacı Bekir'in yakınları mübaşiri dikkate almamışlardı. Onlar Kalender Paşa'nın sözlerine itibar etmişlerdi. Hacı Bekir'in ortağı olan Antep müftüsü Araf Efendi, Kalender Paşa ile müşterek hareket ederek maktulün oğlunu yanına alarak Maraş'a götürmüştü. Orada Hacı Bekir'in muhallefatı onların istediği şekilde düzenlenip İstanbul'a arz edilmiştir. Celâleddin Paşa, Hacı Bekir'in muhallefatının tam olarak tespit edilebilmesi için büyük oğlu Mehmed Dede, kardeşleri Osman Dede ve Hüseyin Dede'nin İstanbul'a getirilerek tahkik edilmesini istemekteydi. Hacı Bekir'in muhallefatına el koymak için gönderilen mübaşir Ömer Efendi, Hacı Bekir'in servetinin kazanılmış bir servet olmayıp iki yıllık voyvodalığı zamanında topladığı haksız kazançlardan elde edildiğini belirtir. O bu servetinden bir kale inşa etmiş, geriye kalanın da bir kısmı öldürüldüğünde telef olmuş bir kısmı da Kalender Paşa tarafından ele geçirilmiştir. Yapılan çalışmalarla neticesinde Hacı Bekir'in tereknesinin 47.500 kuruşu geçtiği, onun 20.000 kök bağı, 30 tarlası ve bir konağının bulunduğu tespit edilmiştir. Şikâyet üzerine Kalender Paşa da ele geçirdiği malları bildirmiş ve satılan bu mallardan elde edilen parayı da mübaşire teslim etmiştir.¹

Kalender Paşa ve Seyyid Ömer Ağa, Celaleddin Paşa'nın şikâyeti üzerine durumu İstanbul'a yazarak Hacı Bekir Dede'nin mal ve parasının büyük kısmını kale yapımında harcadığını, geriye kalan parasının iki bin beş yüz kese kırk yedi bin beş yüz kuruş olduğunu ve bu meblağı Hacı Bekir Dede'nin yakınlarına ve ayanlarına te'yit ettirdiklerini belirtmişlerdir. Hacı Bekir Dede'nin para ve mal varlığını kızı Beyzâde, Aratlu Mehmet Bey ve Antepli Bilbiloğlu adındaki kuyumcuya sorarak, herhangi bir noksan ve fazlanın olmadığını belirterek 21 Mart 1815 tarihinde sadarete

---

¹ C.DH. 2/4; C.ML.5/1648.

bildirmişlerdir. Olayların bir türlü yatışmaması üzerine Kalender Paşa sadarete yazdığı 9 Ekim 1815 tarihli yazısında: Osmanlı Devleti için cephelerde cansiperâne savaştığını, sâdıklardan olduğunu, kendisine verilen mukataaların ve iltizamların vergilerini tam ve zamanında ödediğini, sefer masraflarının sekiz yüz keseden fazla olduğunu, iltizam ve mütesellim konusunda sadaret ne emir buyurursa öyle yaptığını, böyle bir durumla itham edilmenin zor olduğunu, Antep Mütesellimi Hacı Bekir Dede'nin iki senedir Hun adı verilen yere bir kale inşa ettiğini, parasının büyük kısmını buraya harcadığını yazarak gerekirse durumun teftiş edilmesini istemiştir.¹ Böylece Celâleddin Paşa'nın Hacı Bekir'in muhallefatına el koyduğu iddiasıyla Kalender Paşa'yı suçlamasının bir iftira olduğu anlaşılmıştır.

Kalender Paşa'nın Yeniden Maraş Beylerbeyliğine Dönmesi

Kalender Paşa'nın Osmanlı-Rus savaşına katılmak için Maraş'tan ayrılması üzerine Haleb valisi Mehmet Ragıp Paşa'ya Maraş valiliği de verilmişti. Kalender Paşa'nın görevine yeniden iadesi üzerine 1813'te Mehmet Ragıp Paşa açığa çıkmıştı. Çünkü onun görev yaptığı Haleb'e de Celâleddin Paşa atanmıştı. Mehmed Ragıp Paşa işsiz kalmıştı. Onun valiliği süresince Maraş'taki askerlerin maaşlarının ödenmemiş olmasından dolayı karışıklıklar çıkmıştı. 1812'de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Bükreş Anlaşması ile Kalender Paşa esaretten kurtulmuştu. Esareti sona erip Maraş'a dönen Kalender Paşa'nın 30 Mayıs 1813'de Haleb valisi Celâleddin Paşa'nın maiyetine memur olduğu bildirilerek onun emri dairesinde hareket etmesi istenmişti.² Kalender Paşa, Maraş valisi olmasına rağmen bir müddet Celâleddin Paşa'nın emirleri doğrultusunda Maraş'ı idare edeceği emredilmişti. Antep voyvodası Hacı Bekir'in idamı ve mallarının müsadere edilmesi sırasında Kalender Paşa ve mübaşirin bazı suiistimalleri olduğuna dair Haleb valisi Celâleddin Paşa 9 Mayıs 1815'te İstanbul'a şikâyetinde bulunmuştu. 30 Mayıs 1813'te Ayıntab sancağı avarızı ve nüzul bedeli malının üç senelik biriken miktarın hazineye teslim edilmesi için Kalender Paşa'ya emir gönderildi.

---

¹ C.ML.12950.

² C.DH.2661

Kalender Paşa'nın Zamanında Meydana Gelen Bazı Olaylar

1815 yılı Mayıs ayı sonlarında Zamantı kazasının İlbaşı ve Sarımsaklı köyleri ahalisi kendi hallerinde, kimseye borçları ve kefaletleri olmadan yaşarken Kalender Paşa'nın adamlarından Maraş'ta yaşayan Şazi Oğlu Mehmed adlı şahıs onlara musallat olmuştu. Bu şahıs söz konusu köylerin ahalisinin mallarını, hayvanatını hilaf-ı şerife aykırı olarak gasp etmişti. Maraş naibine gönderilen hükümle bu şahsın bu durumunun engellenmesi, gasp edilen mallarının geri verilmesi, Şazi Mehmed adlı şahsın mahkemeye getirilerek yargılanması emredildi.¹

1815'te Divan-ı Hümayun hocalarından Abdulkadir Hilmi'nin Maraş sakinlerinden Bayezidoğlu Abdullah adlı şahısta 5.217 kuruş alacağı olduğuna dair elinde temessükü vardı. Bayezidoğlu Abdullah adlı şahıs vefat etmişti. Alacaklı Abdulkadir onun vereselerinden bu parayı istemişti. Bu borcun 1805'li yıllara ait olduğu görülmektedir. 1813 yılında bu paranın tahsil edilmesi için gerekli emirler gönderilmesine rağmen hala ödenmediği anlaşılmaktadır. Bu alacağın borçlunun varislerinden tahsil edilmesi için daha önce gönderilen emre uyulması istenmektedir.² Bayezidli ailesinden Hacı Abdullah Bey, Kalender Paşa'nın kayınpederi ve daha önce Maraş mütesellimliği yapan kişidir.

Elbistan Mukataaları

Maraş valilerine Elbistan ve etrafında bulunan mukataa malından has bedeli olarak yılda 850 kuruş tayin olunmuştu. 1214-15-16 ve 17 senelerine mahsuben söz konusu hastan eski sadrazam Darendeli Mehmed Paşa'nın torunları Mehmed ve Hasan beylere isabet eden senelik 600 kuruştan toplam 2400 kuruşa Maraş valisi Kalender Paşa el koymuştur. 29 Ramazan 1217'de söz konusu paranın paşadan alınıp hak sahiplerine iade edilmesi istenmiştir.

Kalender Paşa'nın Maraş, Antakya ve Antep Taraflarında Ayanlarla İlişkisi

Kalender Paşa valiliği zamanında Antep kazası işleri ile yakından ilgilenmekteydi. Antep'te olan her türlü iş Antep naibi ve

---

¹ Özveri, s.55.

² Özveri, s.59.

voyvodasına bildirildiği gibi Kalender Paşaya da intikal etmekteydi. 1813-14 yıllarında Antep'te bazı kişiler arasındaki alacak verecek meselelerinin halledilmesi için alınan kararlar Kalender Paşa'ya da gönderilmiştir.¹ 23 Aralık 1813'te Antep bölgesinde bir kargaşa çıkmıştı. Bu isyanı bastırmak amacıyla Antep mukataaları Kalender Paşa'ya verilmişti. Hatta padişahın bu durumdan memnun olduğuna dair bir yazı da paşaya gönderilmişti. Bu isyanları bastırmak üzere Kalender Paşa görevlendirilmiş olup ona Sivas beylerbeyi Pehlivan İbrahim Paşa yardım amacıyla asker göndermişti. İsimlerinin Topal Ali, Said ve Antep'li Hacı Bekir gibi şahıslar olduğu anlaşılan eşkıyalar ile çarpışan Kalender Paşa onları mağlup etmiş, yakalanan bu şahısları idam ederek mallarını müsadere etmiş ve hazineye göndermişti. Aynı tarihlerde Sivas valisinin Malatya, Maraş ve Antep taraflarında yaşayan Rişvan aşiretinin Haleb valisi Celâleddin Paşa'dan şikâyetçi oldukları ve bunların Sivas valisine tabi olmak istedikleri görülmektedir. Antep, Maraş ve Antakya taraflarında eşkıyalık hareketleri arttığı gibi bazı ayanlar da söz dinlemez olmuştu. Bunları itaat altına almak için Haleb valisi Celâleddin Paşa ile birlikte Kalender Paşa görevlendirilmişti. Bu arada Kalender Paşa daha yeni seferden döndüğü için bir müddet dinlenmesi uygun görülmüştü.

Kalender Paşa'nın esaretten kurtulup Maraş beylerbeyliğine döndüğü yıllarda Maraş, Antep ve Antakya şehirlerinde birçok ayaklanma vardı. Bilhassa bölgenin büyük ailelerinin liderleri devlete itaat etmemekteydiler. Kalender Paşa, Bayezidoğulları ailesinin bölgedeki nüfuzunu artırmak için bu aileler ile yakın irtibat halinde olduğundan onların üzerine gidemedi. 23 Aralık 1813'te Haleb valisi Celâleddin Paşa'nın, tedip ve izalesine memur olduğu Ammioğlu Ömer ve Mürseloğlu Haydar adlı şahıslar Kalender Paşa'ya iltica etmişlerdi. Devlet eşkıya olarak gördüğü bu şahıslara Kalender Paşa'nın yardım etmemesini hatta yakalamasını emretmişti.

10 Mart 1814'de Haleb valisi Celâleddin Paşa eşkıyanın üzerine gitmiş, Gavurdağ'ın Teksek mevkiinde karşılaştığı reislerinden Kasım ile on üç adamının başlarını kestirmiş ve

---

¹ Cengiz Özveri, **1813-14 Tarihlerini Kapsayan IV Numaralı Maraş Ahkâm Defterinde Maraş Kadılığına Gönderilen Hükümler**, Kahramanmaraş Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek- Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2004, 55.

İstanbul'a göndermişti. Eşkîyanın diğeri liderlerinden Haydar ve Ömer adlı şahıslar ise Kalender Paşa'nın yanına kaçmışlardı. Eşkîya, Amik Ovası'na hücum etmişti. Bu arada Adana valisi Mustafa Paşa'nın tahriki ile bu eşkıyanın bazıları Belen'e hücum etmişler ise de yenilerek kaçmak zorunda kalmışlardı.

4 Ekim 1814'te Antep halkı eşkıya ile baş edemeyerek Kalender Paşa'dan yardım talep etmişti. Bunun üzerine Kalender Paşa eşkıyanın üzerine yürüyerek bazıları ele geçirip idam etmiş ve geri kalanları ise oradan kovalamıştı. Eşkîya ile mücadeleye devam eden Kalender Paşa 12 Aralık 1814'te onları cezalandırmak amacıyla tertip ettiği kuvvetlerin başına kardeşi İsmail Bey'i başbuğ tayin etmiş ve onunla birlikte kendisi de harekete geçmişti.

12 Aralık 1814'te Haleb valisi Mehmed Celâleddin Paşa, eyaletin asayişini temin etmeye çalışmasına rağmen Kalender Paşa'nın isimleri belli olan eşkıyayı koruduğunu ve kendisine mani olmaya çalıştığını sadarete şikâyet etmişti. Bu döneme ait belgelerden anlaşıldığı üzere Haleb valisi Celâleddin Paşa ile Maraş valisi Kalender Paşa arasında bir çekişme vardı.

1 Mart 1815 tarihinde Haleb valisi Mehmet Celâleddin Paşa bir yazı göndererek Haleb'te tenkil ettiği eşkıyanın Şam ve Maraş taraflarına firar ettiğini ve sığındığını, bunların fırsat buldukça etrafa saldıracaklarını bildirerek Kalender Paşa'nın bunları himaye etmemesini istedi. Celâleddin Paşa, Kalender Paşa'ya bir düşmanlığının olmadığını, memlekette düzeni sağlamak için uğraştığını bildirmekteydi. Aralık 1815'te Kalender Paşa ile Haleb valisi arasındaki çekişmenin daha da arttığı görülmektedir. Hatta Kalender Paşa, Haleb valisinin eşkıyayı koruduğunu iddia ederek İstanbul'a bir yazı göndermişti. Bu arada Antep mukataalarını kefil vermeden iltizam eden Kalender Paşa'nın bedelini vermediğinden, mukataaların Celâleddin Paşa'ya verilmesi kararlaştırılmıştı. Haleb valisi arka arkaya İstanbul'a gönderdiği yazılarla Kalender Paşa'yı şikâyet etmekteydi. Antakya tarafının ileri gelen ayanı Mürseloğlu Haydar'ın eşkıyalık yaptığını ve Kalender Paşa tarafından korunduğunu da bildirmekteydi. Mürseloğlu Haydar Ağa, Kalender Paşa'nın damadıydı. Haleb valisi kendi bölgesinde eşkıya ile uğraştığı halde Kalender Paşa'nın suistimalleri yüzünden bölgedeki eşkıyalık olaylarının önüne geçilemediğini ileri sürmekteydi. Bu sebeplerden Kalender Paşa, Maraş Beylerbeyliğinden 1815'te azledilmiştir. 5 Ekim 1815'te (5 Şevval 1230) Kalender Paşa'nın Aksaray sancağına tayin edildiğini

görmekteyiz. Onun yerine Celâleddin Paşa Maraş valiliğine atanmıştır.¹ Şanizâde tarihinde ifade edildiği üzere Celâleddin Paşa'nın isteği üzerine Maraş valiliğinden azledilen Kalender Paşa'ya, Aksaray sancağı tevcih edilmişti. Ancak paşa kendisine reva görülen bu cezalandırmayı kabul etmek istemedi. O, devlete güvenmiş ve hakkındaki bu muameleden dolayı acele olarak İstanbul'a giderek durumunu yetkililerle görüşmüştür. Ancak yetkililer paşanın itirazlarını dikkate almamışlar ve ondan yeni görev mahalline gitmesi istemişlerdir. O da Kasım 1815'te Aksaray'a gitmek zorunda kalmıştır.² Kalender Paşa'nın yerine Maraş valiliğine Haleb valiliğine ek olarak Celâleddin Paşa atandı.³

Kalender Paşa Aksaray'dan Diyarbakır valiliğine atandı. Paşanın bu görevi altı ay sürmüştür.⁴ 3 Haziran 1816'da Rumkaleli Bekir'in galesi defedildikten sonra kale içinde kimsenin sakin olmaması emredildiği halde, Voyvoda Sadık Bey'in kaleye yerleştiğinin anlaşılması üzerine geri çıkması için Diyarbakır valisi Kalender Paşa vasıtasıyla ona bir tebligat ifa ettirilmesi hakkında Maden emini Salih Paşa'dan Sadaret'e bir tahrirat gönderilmişti.

20 Eylül 1816'da Maraş eyaleti Celâleddin Paşa'nın uhdesinden alınıp yeniden Kalender Paşa'ya verilmesi üzerine Maraş ahali rahatlamıştı. Daha önce Celâleddin Paşa tarafından sürgüne gönderilenler affedilmek için başvurmuşlardır.

Küçükalioğlu Dede Bey, Fettahoğlu Ağaca ve kardeşi Ahmed'in İdamları ve Geride Kalan Ailelerine Kalender Paşa'nın Yardımı

6 Kasım 1816'da Küçükalioğlu Dede Bey ve maiyeti Fettahoğlu Ağça Bey ve kardeşi Ahmed'in idamları Maraş mutasarrıfı Kalender Paşa'ya havale edilirse mümkün olacağına dair Haleb Valisi Ahmed Paşa İstanbul'a bir haber göndermişti. Şanizâde'nin verdiği bilgiye göre Küçükalioğlu Dede Bey, Maraş ve Azez tarafları ile Zülkadiriye haslarında, hac yolunda eşkıyalık yapmaktaydı. Bunların dört tarafında yaşayan aşiretler, boy beyleri

---

¹ Şanizâde, C.II, s.250-251.

² Şanizâde Mehmed Atallah Efendi, C. II, Ceride-i Havadis Matbaası, 1284, s.251.

³ Şanizâde, II, s.250.

⁴ İbrahim Yılmazçelik, *Osmanlı Hakimiyeti Sürecince Diyarbakır Eyaleti Valileri*, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.10, S.1, Elazığ 2000, s.261.

ve kazaların ayanları Kalender Paşa'ya yakın olduklarından onların yakalanıp idam edilme işinin ona verilmesi gerekmekteydi. Hatta Şanizâde burada bir Arab atasözü söyleyerek “ *et-Tayru bi't-tayri yustâdü= kuş kuşla avlanır*” demektedir.¹ Bunlardan başka şakilerin de olduğu ve Haleb valiliğine atanan Ahmed Paşa'nın burayı terk edemeyeceğinden eşkıyayı Kalender Paşa'nın ortadan kaldırması istenmekteydi. Ancak bu şahıslar ve bölge ayanları Kalender Paşa'ya akraba ve dost olmaları hesabıyla bu görevi yerine getirememiş veya getirmek istememiştir. Bundan dolayı bu vazife başkalarına havale edilmiştir.² Ayrıca hac yolu üzerinde bulunan Küçükalioğlu'nun yolu tehdit ettiği bildirilmektedir. Adana valisi bunların idam edilmesine müsaade etmesi için Kalender Paşa'nın uyarılmasını İstanbul'dan istemiştir. Payas taraflarında yapılan mücadeleleri kaybeden Dede Bey ve maiyeti Bulanık ayanı Ağca Bey'in yanına kaçmıştı. Ağca Bey de isyan halindeydi. Bunlar Savranlı kalesine sığındılar. Burada kuşatılan isyancılar mağlup oldu, bir kısmı kaçarken bir kısmı da yakalandı. Yakalanan Ağca Bey ve kardeşi idam edildi. Başları İstanbul'a gönderildi. Dede Bey ise Andırın tarafına doğru kaçtıysa da yakalanıp başı kesilip İstanbul'a gönderildi. Başsız cesedi ise Adana'ya götürülüp yakıldı.³

Haklarında idam kararı çıkmış olan Küçükalioğlu Dede Bey, Fettahoğlu Ağca Bey ve kardeşi Ahmed Bey ortadan kaldırılmış oldu. Fakat Dede Bey'in üç oğlu ile Fettahoğlu Ali Bey'in, Gavurdağ beylerinden Karabeyoğlu Mustafa Bey'le anlaşarak, Üzeyir sancağında bozgunluk çıkarmak için fırsat kolladıkları haber geldi. Bunun üzerine Dede Bey'in oğulları, Fettahoğulları, Karabeyoğlu Mustafa ve akrabalarının da idam edilmeleri için Kalender Paşa'ya emir gönderildi. Ancak Kalender Paşa, Dede Bey'in büyük oğlu Mustafa'nın fesatçılardan olmadığını, diğer iki oğlunun da sekiz ve dokuz yaşlarında bulunduğunu; Fettahoğlu Ali'nin öldüğünü, kardeşi Fettah'ın ise, âmâ olduğunu ve Karabeyoğlu Mustafa'nın da Maraş'ın Tiyek

¹ Çalışmamızda Şanizâde'nin eserinin Osmanlıca kısmından faydalanmanın yanında bu kısımda da Latin Harfleri ile yayınlanan kısmından istifade ettik. Bkz: Şanizâde Mehmed, **Şanizâde Tarihi** C. II, (Hzr. Ziya Yılmaz), Çamlıca Yay., İstanbul 2008, s.768-769.

² Şanizâde Ataullah Efendi Tarihi, C.II, s.321.

³ Şakiroğlu, s.132-133; Terzi, s.122-123.(Bu olayların teferruatı söz konusu iki yazarın eserlerinde teferruatlı olarak anlatılmaktadır.

(Hassa) nahiyesinin ileri gelenlerinden olduğunu, öteden beri valilere hizmet edip bağlılık gösterdiğini ve hiçbir zaman kötü hareketinin görülmediğini sadarete bildirilmişti. Kalender Paşa'nın isteği üzerine bu şahısların hepsi affedilmişti. Fakat bu olaydan sonra Kalender Paşa verilen görevleri yapmadığından dolayı azledilerek Ankara'ya mecburi ikamete gönderilmişti.¹

M.Akif Terzi'nin verdiği bilgiye göre: eşkiyanın ileri gelenlerinin idamlarından sonra geride kalan kadın ve çocuklarına merhamet edilmesi için Kalender Paşa İstanbul'a başvurarak onların affedilmelerini istemişti. Paşa, hepsi sefil ve perişan olan çoğu da çocuk ve kadın bu insanların içinde memleketi tehdit edecek kimse olmadığını ileri sürerek sürgün edilmemelerini Sultan II. Mahmud'dan istemişti. Bunun üzerine II. Mahmud kendi yazısı ile "*Benim vezirim, bunların nefyini mukaddem muşarun ileyh inha etmişti, şimdi otuz kadar kurban karı ve çocuklar, saheste-i merhamet oldukları inha ediyor. Hakikatte bunlar acezeden ise nefylerinde ne fayda olacak. Bari içlerinden birkaç ser-gerde var ise onlar nefiy olunup küsuru bir münasip mahalle iskân olunsa madde-i eyyüce tahkik edip muktezasını icra eylesin*" diyerek Sadrazam Hurşit Paşa'ya içlerinde elebaşları varsa onların sürgüne gönderilmesini kalanların ise uygun olan bir mahalle yerleştirilmesini emretmişti. Rodos'a sürgün edilmeleri istenen bu şahısların perişan halleri Kalender Paşa tarafından padişahın dikkatine sunulmuştu. Bunların içinde yaşları iki-üç ve en büyüğü dokuz olan 30'dan fazla çocuk bulunmaktaydı. İçlerinde hiç büyük erkek yoktu. Kadınlardan da üçü hamileydi. Bu mahpus grubu Adana'ya götürülmek üzere kaleden çıkarıldıklarında yolda askerlerin saldırısına uğrarlar. Saldırı esnasında grubun yanlarında ne varsa hepsi talan edilir. Sürgün kafilesi elbiselerine varıncaya kadar askerler tarafından soyulur. Kalender Paşa, çocuk ve kadınların bu perişan hallerine dayanamayarak hiçbir şeyleri kalmayan merhamete muhtaç zavallı insanları toplayarak Maraş'a götürür.²

23 Eylül 1816'da Halep valisi Celâleddin Paşa, Maraş Kaymakamı olan kethüdası Hakkı Mehmed Ağa hakkında eski Maraş müftüsü Ataullah ve eski naib Hasan efendiler tarafından

¹ Şanizâde (tercüme) C. II, s.879-880; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarihi-i Cevdet**, Üçdal Neşriyat, İstanbul trhz.; C. VI, s.2652.

² Terzi, s.127

yapılan şikâyetlerin gazez ve nefsanîyetten kaynaklandığına ve suçlamaların asılsız olduğuna dair sadarete bir tahrirat göndermiştir.

Kalender Paşa İle Haleb Valisi Celâleddin Paşa Arasındaki Çekişme

20 Kasım 1816'da Celâleddin Paşa ile Kalender Paşa arasındaki muhalefetten bahisle, Maraş'ın Haleb eyaletine ilhakına ve Kalender Paşa'ya da Aksaray sancağının tevcihine karar verilmişti. Şanizâde Ataullah Efendi, görevden azledilen Kalender Paşa'nın padişahın hoşuna gitmeyecek tavırlar içinde olduğundan Ankara'da ikamet etmesine ferman çıkarıldı demektir.¹ Celâleddin Paşa, 5 Ekim 1816'da Maraş Eyaleti'nin kendisine verilmesinden dolayı halk ile iyi geçinemediği konusunda Maraş naibinin İstanbul'a gönderdiği ilamlara ehemmiyet verilmemesi için sadarete tahrirat göndermişti. Celâleddin Paşa, İranla olan anlaşmazlık sebebiyle Erzurum'a gönderilmiş Haleb'e Ahmed Paşa vali tayin edilmişti.

Osmanlı'nın iki güçlü paşası arasındaki rekabet Celâleddin Paşa'nın lehine sonuçlanmıştı. Kalender Paşa'ya Aksaray sancağının verilmesine karar verilmişti. 30 Ocak 1817'de Kalender Paşa'nın Erzurum valisi Celâleddin Paşa'ya olan husumetinden bahsedilerek onun, Kalender Paşa'nın, Maraş'ta bulunan mukataasını tahrip edeceğinden korkulduğundan söz konusu mukataatın bir voyvoda marifetiyle idare edilmesine karar verilmişti.

1 Aralık 1817'de Haleb'te Kürt dağı'nda bulunan eşkıyadan Ammeoğlu Battal ve Ömer'in üzerine asker sevk olunmuş, merkurmlar firar etmişse de yine eşkıyadan Şorbaoğlu ve oğulları yakalanıp idam edilmişler ve kesik başları İstanbul'a gönderilmişti. Bu arada Haleb valisi Hurşit Ahmed Paşa, Maraş valisi Kalender Paşa'nın eşkıyaya yardımından şikâyetçi olarak sadarete yazı gönderilmişti.

Devrin vakanüvisti Şanizâde, Küçükalioğlu Dede Bey, Fettahoğlu Ağaca Bey ve kardeşi Ahmed Bey'in idam olunmaları ile Adana-Payas arasından geçen yolun güvenliğinin sağlandığını yazmaktadır. Ancak "*Maraş eyaleti dâhilinde bulunan Gavurdağ kazası ayarı Karabey'in oğlu Mustafa Bey'in kayını ve merkurmlar*

¹ Şanizâde Ataullah Efendi Tarihi, C.III, s.30.

Karabey'in ammisi oğlu Ali Bey ile Dede Bey'in üç oğlu merkur Dede Bey'in oğlu Mustafa Bey'in yanında olup ve Merkurular Payas havalisinde bulunmak takribiyle mezbur Kara Bey'in oğluyla bil'-ittifak Azez Sancağı ahalisini fesada fırsat gözettileri bundan önce inha ve ihbar olunduğuna mebni Küçük Ali oğlu Mustafa, Fettah oğlu Ali ve Fettah vesair birader ve biraderzâdelerinin ve merkur Karabeyin oğlu Mustafa ve akrabalarının dahi idam olunmaları babında Maraş valisi Kalender Paşa'ya hitaben bundan önce emr-i alişan gönderilmiş ise de bunların içlerinde Küçükaliogullarının büyüğü Mustafa bey olup o dahi fesad-ı erbaptan olduğu ve diğer iki kişinin sekiz ve dokuz yaşlarında sabırlar oldukları ve Fettah oğlu Ali geçen sene ölmüş kardeşi Fettah ise âmâ olup bir şey yapmaya kudreti yoktur. Merkur Kara Beyin oğlu dahi Maraş'ın Tiyek nahiyesin ihtiyarlarından olup, öteden beri Kalender Paşa'ya hizmet etmekte olup, şimdiye kadar ondan devlet aleyhine bir şey işitilmediği bilinmektedir. Bunların affedilmeleri ve idam edilmemeleri istenmektedir. Neticede 1235 Muharrem ayının başında (31 Ekim 1818) söz konusu kişilerin affedildiğine dair hüküm Maraş valisi kalender Paşa'ya gönderilmiştir"¹ demektedir.

IV. Murad Devrinin Sadrazamı Maraşlı Halil Paşa'nın Malları

Sultan I.Ahmed, Genç Osman ve IV. Murad zamanlarında Osmanlı'nın en güçlü paşalarından biri olan Halil Paşa aslen Zeyun'luydu. Devşirme olduğu iddia edilmektedir. Ağabeyi Mirîmiran Mehmed Paşa III. Murad döneminin önemli şahsiyetlerinden biriydi. Onun vasıtasıyla Enderun'a alınan Halil Paşa gösterdiği başarılarla hızla yükselerek I. Ahmed zamanında Kaptan-ı Derya olmuştur. Daha sonra yaklaşık 3 yıl kadar sadrazamlık yapmıştır. Halil Paşa ve kardeşi Mehmed Paşa'nın Zeytun'da malları vardı. Halil Paşa'ya Fırnis nahiyesi arazileri, Mehmed Paşa ya da Zeytun kalesi köyü arazileri verilmişti. Burada tarik-i amm (ana yol) ve derbentler vardı. Bu şahıslar bu arazilerin gelirini vakfetmişlerdi. Arşiv belgelerinde Halil paşa ve kardeşi Mehmed Paşa'nın vakfının Maraş'taki gelirleri ile ilgili birçok belge bulunmaktadır. Bu belgelerden biri Eylül 1700 yılına aittir. Buna göre: Aziz Mahmud Hüdayi'nin mülhakatından Halil ve

¹ Şanizâde, C. III, s.2-3.

Mehmed Paşa'ların Maraş'ın Zeytun ve Fırnıs köylerinden toplanacak cizye gelirlerinin söz konusu vakfa gönderilmesi için Vakfın Seccadenişin'i Şeyh Abdulmuhyi Efendi tarafından bir yazı gönderilmiştir.¹ Aynı konuda 29 Ekim 1723(29/M /1136) tarihli bir yazı daha bulunmaktadır. Bu yazıda Fırnıs ve Zeytun köylerinden her sene gönderilecek cizye gelirlerinden bahsedilmektedir.²

Zeytun köyünün buğday, arpa ve resm-i çiftlik 51.690 ve Fırnıs köyünün ise 32.400 akçelik gelirleri bulunmaktadır. Bu gelirler Halil Paşa'nın kurduğu vakfa aittir. 1036 tarihinde bu mülklerin Halil ve biraderi Mehmet paşalara ait olduğu yazıldığı gibi 1210 tarihinde de Anadolu muhasebe defterine kaydolmuştur. 1231 Muharreminin onuna kadar bu mülkler vakfin geliri olarak defter-i hakanide ve kanun-ı divan-ı hümayunda kayıtlı olduğu şekilde alınmaktaydı. Ancak H. Evasıt-ı Zilkade 1232 senesinde çevreden Ahmed adlı bir şahıs ortaya çıkıp söz konusu iki köye benim mülküm diyerek el koymaya kalkışmıştır. Bunun üzerine Halil Paşa vakfının iştirakçilerinden es Seyyid Abdulhamid, Seyyid Mustafa, Duran ve Mehmed Emin adlı şahıslar bu durumu şikâyet etmişlerdi. Onlar haseki Mehmed Sadık Efendi'yi vekil tayin edip bu durumun araştırılmasını istediler. Bunun üzerine yapılan incelemelerde söz konusu mülklerin gelirinin Halil Paşa ve kardeşi Mehmed Paşa'ya ait olduğu tespit edilmiştir. Bu müdahalenin engellenmesi için Maraş valisi Kalender Paşa ve Zeytun naibine hüküm yazılmıştır. Bu durum Divan-ı Hümayundan kapı kethüdası el- Hac Ömer'e havale olmuş ve söz konusu mülklerin kuyud-u kadimede iltizamata dâhil olduğu da tespit edilmiştir. Bu konuda Maraş valisi Kalender Paşa ve Zeytun naibine defter-i hakaniye göre hareket etmeleri emredilmişti. Ancak vakfin yetkilileri bu karara itiraz etmişlerdi. Evahir-i Cemaziyelevvel 1233'te (Nisan Başları 1818)³, gönderilen hükümde bu mülkler üzerinde hak iddia eden Ahmed, oğlu Süleyman ve Bekir adlı şahısların iddiaları⁴ incelenmiş ve durum matbaa-i amire emini olan Osman Efendi'ye havale edilmişti. Onun yaptığı incelemede bu defa bu mülklerin iltizama dâhil olmadığına karar verilmiştir. 1819 Nisan sonları⁵,

---

¹ İE.EV.31/3616.

² C.EV.255/13003.

³ Özveri, s.90.

⁴ İE.EV.31/3616(23/Ra/1112 (Hicri)

⁵ Özveri, s.120.

1819 Eylül başları)¹ ve 1820 Mart ayı ortalarında ayrı ayrı verilen üç karar neticesinde Ahmed ve oğullarının 1817'den beri bu mülklerin gelirlerine el koydukları belirtilerek bunların engellenmesi istenmektedir. Ayrıca Ahmed adlı şahsın cezalandırılması da talep edilmektedir.²

Üsküdar'da medfun Aziz Mahmud Hüdayi Hazretlerinin müritlerinden olan Halil Paşa ve kardeşi Mehmed Paşa'nın kurdukları vakfın Maraş'ın Zeytun ve Fırnis köylerinin yanında Kocaeli'nde Yeniköy ve Bahçecik köylerinde de cizye gelirleri vardı. Bunların tahsil edilmesi için bu vakfın Seccadenişini Şeyh Abdulmuhyi Efendi'nin 23 Ramazan 1112 tarihli bir istidası bulunmaktadır.

Kalender Paşa'nın Diyarbakır Valiliği

1816'da Kalender Paşa Maraş beylerbeyliğinden alınarak Diyarbakır beylerbeyliğine tayin edilmişti. Ancak 1816'da Kalender Paşa'ya yeniden Maraş valiliği verilmiştir.³ Kalender Paşa'nın Diyarbakır valiliği sırasında onun Rumkale'de eşkiya Bekir'i ortadan kaldırdıktan sonra, kale içine kimseyi yerleştirmemesi emredildiği halde, Rumkale Voyvodası Sadık Bey kale içine yerleşmiştir. İstanbul'dan Kalender Paşa'ya bir emir yazılarak kalenin boşaltılması için Sadık Bey'e tebligat yapması bildirilmiştir. Kalender Paşa'nın Maraş'taki görevine son verilmesinin nedeni ise onun akrabası Mürseloğlu ile Küçükalioğlu ve Fettahlioğlu Ağçe Beyi korumasıydı.

1818'de Mürseloğlu Haydar'ın hanımı olan Kalender Paşa'nın kızı, eşkiyalık yaptığı gerekçesiyle hakkında idam fermanı verilen kocasının affedilmesi için Haleb'e giderek vali Hurşid Ahmed Paşa'dan kocasının affedilmesi ricasında bulunmuştu. Kalender Paşa da damadının affedilmesi için girişimde bulunmuş, hatta Mürseloğlu'nun kendisinin malikânesi olan Camustil nahiyesinde ikamet etmesini isteyerek bu konuda ona kefil olmuştu. Hurşid Ahmed Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği tahrirat neticesinde Mürseloğlu Haydar affedilerek kayın pederi

---

¹ Özveri, s.109.

² Özveri, s.34.

³ Şanizâde (tercüme) C. II, s.751.

Kalender Paşa'nın yanına gitmesi ve orada ikamet etmesi kabul edilmiş oldu.¹

Kalender Paşa'nın Ankara'ya Sürgün Edilmesi

Diyarbakır'dan yeniden Maraş beylerbeyliğine atanan Kalender Paşa, 26 Mart 1819'da vezirliği kaldırılarak Ankara'da zorunlu ikamete mecbur edildi. 17 Haziran 1819'da Kalender Paşa'nın yerine Maraş beylerbeyliğine atanan Hüseyin Paşa görev mahalline ulaşarak vazifesine başladı.² 3 Ağustos 1819 tarihli bir arşiv belgesinden Ankara'da sürgünde olan Maraş eski valisi Kalender Paşa'nın, Maraş'taki işlere karışmaya devam ettiğinden dolayı yeni vali tarafından daha uzak bir yere sürgüne gönderilmesinin sadrazamdan istendiği anlaşılmaktadır. 19 Ekim 1819'da Maraş'ın Hurşid Paşa'nın idaresinde bulunan Haleb'e ilhakı meselesi hakkında encümen-i şurada müzakereler yapıldı. Aynı tarihte Elbistan ve Antep mukataaları da Maraş Valisi Hüseyin Paşa'ya verildi. 19 Ekim 1819 da Kalender Paşa, hakkında idam ferman verilmiş iken affedilen damadı Mürselzâde Haydar'ın halinde iyilik görüldüğüne dair sadarete bir tahrirat göndermiştir.

Kalender Paşa'nın Kuşadası'na Sürgün Edilmesi

Maraş Beylerbeyliğinden alınarak Ankara'ya sürgüne gönderilen Kalender Paşa, yeni Maraş valisi Hüseyin Paşa'nın isteği üzerine Maraş'a daha uzak bir yer olan İzmir'e gönderildi. İzmir'den de Kuşadası muhafızlığına atandı. 7 Ekim 1820'de Kalender Paşa, yeni görev yeri Kuşadası'na vardığını ve muhafaza işlerini temine başladığına dair sadarete bir ilam ve arz sunmuştur. Devlet, bu görev için Kalender Paşa'ya 1.000 kuruş maaş bağlanmıştır.³ Buradan geri İzmir'e dönen Kalender Paşa'nın, 13 Eylül 1821'de yeniden görev yeri Kuşadası'na hareket ettiği ve halkın kendisinden memnun olduğuna dair İzmir kadısı Ahmed Nazif imzasıyla bir ilam gönderildi. 15 Eylül 1821'de Kalender Paşa kendisine teşrifatçı olarak Esad Efendi'yi kapı kethüdası tayin etti.

Kuşadası muhafızlığına tayin edilen Kalender Paşa'ya 27 Eylül 1821'de 150.000 kuruş atıyye-i şahene gönderildi. Bundan

---

¹ Şanizâde (tercüme) C. II, s.872.

² Şanizâde C.III, s.72.

³ CDH. 3/29

dolayı paşa, sadarete bir teşekkür yazısı gönderdi. Kalender Paşa 21 Kasım 1821'de Sisam adasına geçerken, Kuşadası'nın Çile köyü eşkıyasından bazılarını öldürmüş ve başlarını kestirerek bir tatarı ile İstanbul'a göndermişti. Kuşadası'ndan Girit'in Hanya Kalesi muhafızlığına tayin edilen Kalender Paşa, 1822 yılı içinde vefat etti. Onun yerine Kuşadası Muhafızı olarak Mustafa Reşid Paşa tayin edildi. Kalender Paşa'nın ailesi ve çocukları Kuşadası'nda perişan olduğundan hükümet tarafından onlara yardım edilmesi için Kuşadası muhafızı Mustafa Reşid Paşa tarafından 5 Şubat 1822'de sadarete ricada bulunuldu.

7 Mart 1822'de Mustafa Reşid Paşa, selefi Kalender Paşa'nın bütün kapı halkı ve askerini maiyetine aldığını belirterek, bunların iâşe ve maaşları karşılanabilmesi için sadarete başvurdu. İstanbul'dan gerekli yardımı alamayan Mustafa Reşit Paşa arka arkaya yazı göndererek Kalender Paşa ailesine yardım istemekte ve onların zor durumda olduklarını bildirmekteydi. Mustafa Reşid Paşa'nın gönderdiği yazılar neticesinde sesini İstanbul'daki yetkililere duyurmuş ve talebi Bab-ı âli toplantısında ele alınmış, merhum paşanın geride kalan aile ve yakınlarını memleketi olan Maraş'a yollanması için acil 10.000 kuruş verilmesine karar çıkmıştır. Böylece Kalender Paşanın ölümünden dört ay sonra geride kalanlar için Maraş'a dönüş yolu açılmıştır.¹ Kalender Paşa'nın kabri Kuşadası'nda bulunmaktadır. Bayazıtogulları tarihi kitabını yazan Bekir Sami Bayazıt, 1944 tarihinde bu kabri ziyaret etmiştir. Ancak daha sonra yol genişletme çalışmaları sırasında bu kabir ortadan kaldırılmıştır.² Kuşadası'nda yaptığımız araştırmalarda Kalender Paşa'nın kabrinin izlerini bulamadık. 16 Eylül 1822'de Kalender Paşa'nın Kuşadası ve Maraş'ta bulunan mal ve emlakını müsadere etmek için mübaşir tayin edilmişti. Bu mübaşir Mehmed Ağa olup paşanın muhalefatını tespit ederek müsadere etmiştir.

---

¹ Terzi, s. 139.

² Bayazıt, s.26.

IV.BÖLÜM

BAYEZİDLİ SÜLEYMAN PAŞA VE DÖNEMİ (1819-1840)

1819'da Kalender Paşa'nın Maraş Valiliğinden azledilmesinden sonra onun taraftarları yeğeni Süleyman Bey ve annesi Kara Fatma'nın etrafında toplandılar. Yukarıda da belirtildiği gibi Maraş valiliğine de Hüseyin Paşa tayin edilmişti. Bundan sonraki dönemde Kara Fatma ve oğlu Süleyman Bey Maraş idaresini ele geçirmek, mensup oldukları Bayezidli ailesinin haklarını korumak ve malikâne sahibi oldukları Andırın, Camustil ve Yenicekale nahiyelerini ellerinde tutmak amacıyla mücadele edeceklerdir. Onların en büyük rakibi Haleb valisi Bozoklu (Yozgat) Çapanoğlu Cabbarzâde Mehmed Celâleddin Paşa'ydı. Celâleddin Paşa Maraş valiliğini de ele geçirerek büyük bir nüfuz kazanmıştı. Kalender Paşa ile hasım olan Celâleddin Paşa onun arkasında bıraktığı varisleri ve taraftarları ile de mücadele etmeye başladı. Celâleddin Paşa sadece Kalender Paşa ve ailesi ile değil Antep, Antakya, Gavurdağ, Maraş gibi yerlerde yaşayan büyük ailelerle de uğraşacaktır. Bu aileler Kalender Paşa'nın uzun süre devam eden Maraş valiliği sırasında onunla dostluk ve akrabalık kurmuşlardı. Kalender Paşa bu aileleri Celâleddin Paşa'ya karşı koruması altına almıştı.

Kara Fatma ve oğlu Süleyman Paşa'nın Celâleddin Paşa ile mücadelesi, Kalender Paşa'nın 1819'da Maraş valiliğinden azledilmesi ile başladı. Bu mücadele Celâleddin Paşa'nın 1829'de Osmanlı-Rus savaşına katılması ve arkasından da başarısızlığı sebebiyle Maraş valiliğinden azledilmesiyle sona erdi. İki taraf arasında birçok kanlı çatışmaya neden olan bu mücadele aşağı yukarı on yıl kadar devam etti. Celâleddin Paşa'nın Maraş valiliğinden azledilmesinden sonra Süleyman Bey'e önce

mütesellimlik ve muhasıllık unvanları verilmiş arkasından da 1832'de de paşalık unvanı verilerek Maraş beylerbeyliğine atanmıştır. Onun bu görevi Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın Antep, Antakya ve Adana'yı işgal edip Maraş üzerine yürümesine kadar devam etmiştir. Başlangıçta Süleyman Paşa Mısırlılarla büyük bir mücadeleye girmiş ve onların Maraş'ı işgalini engellemiştir. Ancak 1839'da Mısır kuvvetlerinin Nizip'te Osmanlı ordusunu yenmesi üzerine, yalnız kalan Süleyman Paşa onlarla iyi geçinmeye çalışmıştır. Onun bu politikası kendisi hakkında Mısır taraftarı olduğu şayialarına yol açmıştır. Bu yüzden 1840'da Maraş valiliğinden azledilerek İstanbul'a çağırılan Süleyman Paşa orada soruşturmaya tabi tutuldu. Şura-yı Devlette muhakeme edilen Süleyman Paşa'nın suçsuz olduğu anlaşılınca Diyarbakır valiliğine atandı. Görev mahalline giderken 1840'da Malatya'da vefat etmiş olup kabri orada bulunmaktadır. Süleyman Paşa'nın kabir taşında "*Süleyman Paşa İstanbul'dan Mer'aş'a avdetle mahal-i memuriyeti olan Diyarbakır'a giderken Malatya'da vefat etmiştir*" yazılıdır (1256)(M.1840).

Bayezidlilerin Geline Kerim Kızı Kara Fatma

Özcan Tatar'ın verdiği bilgilere göre Karaman Yörüklerinden olan Abdülkerim adlı bir şahıs 1700'lerden önce Kadirli tarafına gelip yerleşmiş ve Bozdoğan aşiretini oluşturmuştu. 1701'lerde Bozdoğan aşiretinin başında Abdülkerim oğlu Halil Bey bulunmaktaydı. Halil Bey büyük bir nüfuz kazanarak çevrede bulunan aşiretlerle mücadeleye girişmişti. Kadirli taraflarında yaşayan İfraz-ı Zülkadiriye cemaatlerinden Karahüseyinli Ceridi cemaatine mensup Sakallı Ceridi aşiretine bağlı 300 kişi, Halil Bey'in evini basıp mallarını gasp edip, bazı kişileri öldürüp bazılarını da yaralamışlardı. Bunun üzerine Halil Bey bunlarla mücadeleye girişti. Onun hakkındaki şikâyetlerin artması üzerine Kıbrıs'a sürgün kararı verilse de gönderilememişti. Bu defa da devlet onu cemaatinin geldiği Karaman'a geri göndermek istemişti. Ancak Halil Bey devlete kendini affettirmiş ve Karaman'a gönderilmekten kurtulmuştu. Bundan sonra bu cemaat mensupları devlete itaat eden ve isyanların bastırılmasında yararlanan bir cemaat olmuştur. Bu cemaat mensupları kışları Çukurova'da geçirip yazları Kayseri Erciyes dağına çıkarlardı.¹

¹ Tatar, s.98.

Osmanlı Arşiv belgelerinde hakkında bilgi bulunan Kara Fatma Bozdoğan aşiretine mensup bir Türkmen kızı olup Kerim kızı diye meşhur oldu. Kerim Bey'in adı kaynaklarda Abdülkerim olarak geçmektedir. Acaba bu Abdülkerim Bozdoğan aşiretinin Andırın taraflarına geldiğinde boy beyi olan kişi mi yoksa onun oğlu olan Halil Bey'in oğlu Abdülkerim midir? Kara Fatma'nın 1700'lerde yaşayan Abdülkerim'in kızı olması mümkün değildir. Ancak Kara Fatma, Kerim kızı diye meşhur olduğuna göre Bozdoğan aşiretinin kurucusu Abdülkerim'den dolayı da bu adı almış olabilir. 1776 tarihlerinde Kadirli ve Andırın'da ayaklanan Bozdoğan aşiretinin boy beyi olan Abdülkerim oğlu Süleyman Bey diye biri bulunmaktadır.¹ Bu şahsın Kara Fatma'nın babası olma ihtimali yüksektir. Kara Fatma kendi oğlunun adını da babasının adından dolayı Süleyman koymuş olabilir. Kara Fatma, Kalender Paşa'nın kardeşi Yusuf'la evlenmiş olup bu evlilikten Süleyman Paşa doğmuştur.² Yakın zamanlara kadar Kara Fatma'nın Kalender Paşa'nın hanımı olduğu yazılıp çizilmekteydi. Dolayısıyla da Süleyman Bey'in babası olarak da Kalender Paşa gösterilmekteydi. Bu tarihi hatayı Mehmet Akif Terzi, düzelterek bir vakıf kaydından onun babasını Yusuf olarak tespit etmiştir.³

Süleyman Paşa'nın Malatya Yusuf Ziya Paşa Camii'nde bulunan kabrinde tarafımızdan yapılan incelemede sandukasının başına dikilen mezar taşında “ *Süleyman Paşa bin Yusuf Beg el-Mer'aşi*”⁴ yazılıdır. Bu durum apaçık onun babasının adının Yusuf olduğunu ispatlamaktadır. Malatyalı bir araştırmacı da Süleyman Paşa'yı Kalender Paşa'nın oğlu olarak göstermekte ve onun gerçek adının Yusuf olduğunu iddia ederek bir başka yanılığa düşmüştür.

Maraş valisi Kalender Paşa zamanında Kara Fatma, onun kethüdasıydı. Paşanın Maraş valiliği sırasında ve etrafta bulunan valiler ile ileri gelen aşiret liderleri ile ilişkilerinde Kara Fatma'nın da adı geçmektedir. Kara Fatma Hatun, Kalender Paşa zamanında ayan ve kethüda olarak Andırın, Camustil (Kumaşır gölü) ve Yenice kale (Cedit Kale) taraflarını idare etmiştir.

¹ BOA, *C.DH. 26.3762.2*.

² BOA C.ML:10778; Terzi, 144; Fatih Temiz, **Maraş Valisi Kalender Paşa ve Faaliyetleri**, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2012, s.8.

³ Terzi, s.144.

⁴ Bkz: Süleyman Paşa'nın mezar taşında bulunan şiire Ek:

Kara Fatma hakkında ilk bilgiler eğer başka bir şahıs değilse 1806 yılına kadar gitmektedir. Kerim Kızı ve Kalender Paşa'nın kardeşinin hanımı olarak bilinen Kara Fatma'nın 20 Mart 1806 tarihli bir arşiv belgesinde eşkiya ile birleştiği, İskilip'te oturduğu ve buranın Bozok hududunda bulunmasından dolayı Mutasarıf Cabbarzâde Süleyman Bey'in ondan şikâyet ettiği görülmektedir.

Başka bir arşiv kaydından özetle “ *Kalender Paşa'nın Maraş mutasarıfı olduğu dönemde etraftaki nahiyeleri idare etmek üzere karındaşı hanımı Kerim Kızı demikle maruf hatunu tayin ettiği*” belirtilmektedir. Ancak bu hatunun fukara ve zuafa üzerine baskı ve zulümleri vardı. Bu yüzden Maraş valisi tayin edilen Celâleddin Paşa, Maraş halkının şikâyeti üzerine Andırın, Yenicekale ve Camustil nahiyelerinin kendisine bağlanmasını istemişti. Celâleddin Paşa'nın baskısına rağmen Kerim Kızı Kara Fatma ona itaat etmemiş hatta Ceyhan nehri üzerindeki bir köprüyü yıktırmıştır. Bu arada çevrede yaşayan Bozdoğan, Tecirli, Cerid ve Karalar aşiretleri de isyan halinde olup bunların denetim altına alınmaları için harekete geçilmişti.¹ Bu aşiretlerle yakın ilişki içinde olan Kerim Kız Kara Fatma ve oğlu Süleyman'ın da itaat altına alınması istenmekteydi.

Kalender Paşa'nın kethüdası Kara Fatma'nın 1816'da (1231) emrinde 1.500 atlı adamı vardı.² Kara Fatma hakkında birçok şikâyet olmuştu. Bu şikâyetlerde ahalinin onun baskısından usandığı belirtilmekteydi. 30 Temmuz 1816'da Kalender Paşa'nın Maraş Mutasarıflığı'nda bulunduğu sırada Kara Fatma'nın etraf nahiyeler voyvodalığına tayin edildiği anlaşılmaktadır. Kalender Paşa'nın kardeşinin karısı Abdülkerim kızı diye meşhur olan bu kadının halka zulüm ve baskılarından dolayı oğlu Süleyman ve yardımcılarının tutuklanması için Maraş kadısı İstanbul'a bir ilam göndermiştir.

1817'de Adana valisi Celâleddin Paşa ile Maraş ahali arasında vuku bulan muharebede bazı kişilerin öldüğü anlaşılmaktadır. Olayların müsebbipleri olarak görülen Maraş eski müftüsü Ataullah Efendi, Nakib Ata, Süleyman ve annesi Kerim kızı Kara Fatma'nın sürgüne gönderilmesi istenmiştir. Sürgün kararına uymayan Kara Fatma kaçmayı başarmıştır. Devlet, Kara

---

¹Terzi, s.144.

² Terzi, s.146.

Fatma'nın kocasının mensup olduğu Bayezidli ailesinin Maraş'taki nüfuzunu kırmak istiyordu. Kara Fatma ise oğlu Süleyman'la birlikte Maraş'taki mücadelesine devam edecektir.

30 Ekim 1819'da (11 M 1235) Kara Fatma hakkında gönderilen bir hükümde: Kerim Kızı Kara Fatma'nın Kalender Paşa'nın mirahuru olup onun Maraş valiliği sırasında kethüdalık ve ayanlık umuduyla harekete geçerek başına topladığı birkaç yüz adamı ile Andırın ve Geben tarafında yönetimi ele geçirdiği belirtilmektedir. Kara Fatma, Kalender Paşa zamanında olduğu gibi ayanlık iddiasında bulunmaktaydı. O halktan bazılarına zulüm yapmış bazıları da katletmişti. Kalender Paşa'nın azledilmesi ile yerine atanan Hüseyin Paşa¹ onun hakkında şikâyetler artınca, Ekim 1819'da onu tutuklatarak Maraş'a getirip şehirdeki mahkemenin nezarethanesine attırmıştı. Bir süre sonra da o, Maraş Müftüsünün konağına hapsedilmişti. Bir türlü itaat altına alınamayan ve söz dinlemeyen Kara Fatma'ya ne yapılacağı İstanbul'a sorulmuş, kadın olması hasebiyle idam edilmemiş ve Sivas'a sürgüne gönderilmesine kararı verilmişti. Bu sürgünün gerçekleşmesi için Maraş ve Sivas valilerine emirler verilmişti.² Kara Fatma hakkında İstanbul'a şikâyetler gönderenler Halep valisi Celâleddin Paşa ve Bayezidli ailesinin Maraş'ta bulunan rakipleridir. Bundan dolayı şikâyetlerde onu suçlayıcı ifadeler bulunmaktadır.

Kara Fatma'nın ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Oğlu Süleyman Maraş mütesellimi ve muhassılı olduktan sonra Kara Fatma'dan bir daha bahsedilmemektedir. Onun 1830'larda öldüğünü tahmin etmekteyiz.

Maraş valisi Hüseyin Paşa'ya gönderilen fermanla İranlılara karşı açılan sefere Maraş'tan asker toplaması emredilmektedir. Yine onun zamanında Maraşlı Vaizzâde Ali Ağa adlı şahıs şehirde fitne ve fesada neden olduğu için Antep'e sürgün edilmiştir. Bu şahıs Maraş'tan tüfenkçibaşı Süleyman tarafından Antep'e getirilmiştir. Onun izinsiz olarak hiçbir yere gönderilmemesi ve herhangi bir af yazısı gelmeden bırakılmaması

---

¹ Silistre valisi olan Hüseyin Paşa 4 Mart 1819'da Maraş valiliğine atanmıştı. Bkz: Aynur Geçkil, **141 Numaralı Gaziantep Şer'iyeye Sicili Metin-Değerlendirme**, (H.1234-1239-M.1818-1821) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü tarih anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Elazığ 2006, s.32.

²C.DH. 229/11428; Ayrıca bkz: Terzi, s.147.

tembih edilmektedir.¹ Bu vali zamanında Maraş eyaletinden Van kalesine 1000 süvari gönderilmiş olup bunun 350'si Antep kazası hissesine düşmüştü. 1820 Ekiminde Maraş valisi Mehmed Celâleddin Paşa Rakka üzerinden Antep'e gelmişti. Onun bu gelişinde masrafları karşılamak üzere şehir içine ve köylere 2.500 kuruş salyane isabet etmişti. Menzil ve hayvan ücretleri bu salyane ile karşılanacaktı.²

Maraş Valisi Çapanoğlu Cabbarzâde Mehmed Celâleddin Paşa³

1820'de Kalender Paşa'nın sürgüne gönderilmesi ve sürgünde ölümünden sonra onun mallarını müsadere etmek için Maraş'a bir mübaşir tayin edildi. Bu amaçla Maraş'a gelen Silahtar Mehmet Ağa durumu bir rapor halinde Sadrazam Mehmet Emin Rauf Paşa'ya bildirdi. Bu rapordaki bilgilere göre Kalender Paşa sonrası Maraş'taki durum şöyleydi: Kalender Paşa'nın damadı eski müftü Hacı Ataullah, kardeşinin oğlu Süleyman, yeğeni Nakip Hacı Âtâ, kadıs Atazâde Hasan, paşanın kardeşinin hanımı ve vali olduğu dönemlerde kethüdası olan Kerim kızı Kara Fatma adlı şahıslar Maraş hükümetinin kendilerine ait olduğunu iddia ederek valilere baskı yapmayı adet haline getirmişlerdi. Bu şahıslar, Maraş valiliğine atanan Mehmet Celâleddin Paşa'nın doğu seferine gittiğini ve bir müddet sonra Maraş'a döneceğini haber almışlar ve onu şehre sokmamaya karar vermişlerdi.⁴

Yukarıda isimleri geçen şahısların Diyarbakır, Antep, Kilis, Haleb ve Rakka taraflarında yaşayan aşiret ve kabilelerle ittifak ederek onları isyana teşvik ettiklerini Silahtar Mehmet Ağa bildirmişti. Hatta bu şahıslar kendilerinin Alâüddevle⁵ neslinden⁶ geldiklerini iddia ederek hükümetin kendilerinin elinde olması gerektiğini söylemekteydiler. Bu şartlar altında Silahtar Mehmet

---

¹ Geçkil, 77.

² Geçkil, 312.

³ Celâleddin Paşa: Bozok ayarı Süleyman Bey'in oğlu olup Sivas, Diyarbakır, Haleb, Erzurum, Adana ve Maraş valiliklerinde bulunmuştur. 1829'da görevinden azledilmiştir. 1831'de Kayseri Mutasarrıflığına atanmış olup 1846'da vefat etmiştir. **Sicilli Osmanî**, C. II, s.389.

⁴ Terzi, 142.

⁵ Alâüddevle Bey: Son Dulkadir beyi olup 1479-1515 tarihleri arasında hüküm sürmüştür.

⁶ Bu bilgi de çok ilginçtir. Çünkü bu durumu iddia edenler Alâüddevle neslinden gelen Zülkadir ailesi ile mücadele etmekteydiler.

Ağa korkmuş ve Maraş'ta fazla kalamayarak Haleb'e gitmişti ve durumu Haleb valisi Hasan Paşa'ya aktarmıştı. Birkaç gün sonra İstanbul'a dönen Silahlar Mehmet Ağa'nın raporu padişah'a sunulmuş olmalı ki, II. Mahmud bu duruma kızmış ve Maraş valiliğine Rakka eyaletine ilaveten Abdulcelilzâde Ahmed Paşa'yı atamıştır. Ahmed Paşa'ya emir yazılarak Maraş'ta gerekli önlemleri alması emredilmiştir.¹

Haleb ve Adana valiliği görevlerini üslenen Celâleddin Paşa, Osmanlı- İran Savaşı sebebiyle Erzurum'a gönderilmişti. 1820 Şubat ayında Celâleddin Paşa Maraş valiliğine atanmıştı.² Celâleddin Paşa Maraş valisi olduktan sonra eyaletin tüm işlerine el koymak için harekete geçmişti. O, önce Süleyman Bey ve annesi Kara Fatma ile mücadeleye başlamıştı. Celâleddin Paşa, Süleyman Bey'in malikânelerine el koyduğu gibi Maraş halkının üzerine de ağır vergiler yüklemişti. O halktan yatak, konak, hademe, mübaşir vesaire masraflardan başka 80 yükü aşkın akçe almıştı. Celâleddin Paşa kısa süre içinde dokuz mütesellim değiştirmiş, her değişiklikte yapılan masraflar halka yüklenmişti. Celâleddin Paşa, Maraş'ta ailelerinden 300 çocuk toplayarak onları hizmetine alıkoymuştu. Onun ve adamlarının Maraş halkı üzerindeki baskı ve zulümleri artmıştı. Halkın onun adamlarından şikâyetlerini dikkate almayarak Celâleddin Paşa "*Osmanlı hali böyledir*" şeklinde cevaplar vermektedir. Onun Maraş'taki baskı ve zulümleri büsbütün artmıştı. Halktan büyük paralar almaktaydı. Celâleddin Paşa, 1821 Kasım ayında Erzurum'dan Maraş'a dönerken, memleketi Bozok tarafından 3000 asker de getirerek Elbistan üzerinden Maraş'a girmişti. Bu askerler de halkın bağ ve bahçelerini yağmalamakta ve onları zarara uğratmaktaydı. Bu sebeplerden halk ondan şikâyet etmiş, 1823'te Maraş valiliğinden azledilerek görev yeri Adana'ya dönmüştü.³

Hakkındaki şikâyetlerin asılsız olduğunu iddia eden Celâleddin Paşa, Maraş valiliği için Bayezidzâde Süleyman Bey ve adamlarının mücadele ettiklerini ileri sürmektedir. 26 Mart 1823 (H.13/B /1238) tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre Celâleddin Paşa, Maraş mütesellimliğini baskı altında bulduran asilerin ileri gelenlerinin Atullah, Ata ve Bayezidzâde Süleyman olduğunu,

---

¹ Terzi, 143.

² Terzi, s.141.

³ Terzi, s.153.

bunların kendi irtikâplarını örtmek için iftira ettiklerini belirterek bu hususta tahkikat yapılması için sadarete başvurmuştur.¹

1823 tarihli Maraş ahkâm defterinde yer alan bir hükme göre: Maraş valisi Celâleddin Paşa zamanında Andırın'a mütesellim gönderilen Gürcüoğlu, kazanın sakinlerinden Bağcıoğlu ve Abbasoğlu adlı şahıslar topladıkları eşkıya ile mütesellimin konağını basıp iki bin kuruştan fazla değerde silah, eşya ve hayvanatı gasp etmişlerdi. Bunların mahkemelerinin görülüp bu paranın tahsil edilmesi için Maraş valisi ve Andırın naibine emir gönderildi.² Aynı konuyla ilgili başka bir belgeden: Mehmed Usta adlı bir şahsın, konağın basılması sırasında eski Maraş müteselliminin tüfenkçibaşısı olan kardeşi Hacı İbrahim'in de yanında bulunan 40.000 kuruştan fazla değerde silah, eşya, hayvan ve parasının gasp edildiğini belirtmesi üzerine bunların cezalandırılarak söz konusu mallarının geri alınması için Maraş valisi ve Andırın naibine emirler verildiği görülmektedir.³

11 Nisan 1823'te (29/B /1238) Maraş'ın ileri gelenlerinden Bayezidzâde Kalender Paşa'nın damadı eski müftü Hacı Ataullah Efendi ile birlikte hareket eden bazı kişilerin, Maraş'ta yaşayan aşiret ve kabilelerle ittifak ederek onları isyana teşvik ettiklerine dair Kapıcıbaşı Baba Paşa ve Silahları Mehmed Ağa bir takrir göndermiştir.⁴ Bu şikâyetlerin ardından 25 Ekim 1823'te (19/S /1239) Ataullah Efendi ve Nakip Ataullah Kayseri'ye sürgün edilmişlerdir. Onların sürgün edildiklerine dair Maraş ve Rakka valisi Ahmed Paşa bir tahrirat göndermişti.⁵

Kalender Paşa'nın Maraş beylerbeyliğinden azledilip İzmir'e sürgün edilmesinden sonra onun yerine Cabbarzâde Celâleddin Paşa tayin edilmişti. 19 Şubat 1820 Haleb'teki isyanı bastıran Celâleddin Paşa'ya Maraş eyaleti tevcih olunmuş ve o şehre gelmiştir. Maraş'a bağlı Zamantı kazası da Celâleddin Paşa'ya verilmişti. Ancak kısa süre sonra Osmanlı- İnan harbi sebebiyle Celâleddin Paşa Şark ordusuna gönderilirken yerine geçici olarak Abdulcelilzâde Ahmed Paşa tayin edilmişti. Maraş, Elbistan ve Zamantı ahalileri de 7 Ekim 1820'de şekavet ve fesat ile meluf olduğunu iddia ettikleri Maraş valisi Celâleddin Paşa'nın

---

¹Hat.517/25239.

² Özveri, s.158.

³ Özveri, s.159.

⁴ HAT.645/31594.

⁵ Hat.707/33902.

şiddetinden şikâyet ederek kendisinden memnun olmadıklarını bildirmişler ve Rakka valisi Abdulcelilzâde Ahmed Paşa'nın Maraş valiliğine de bakmasını istemişlerdi. Yeni vali aynı tarihte Maraş'taki kıtlığı ve kış mevsiminin yaklaşmasını bahane ederek Antep'te ikamet etmek istediğini bildirmişti.

Şark seferinden dönen Celâleddin Paşa Maraş valiliğine geri dönmüştü. Ancak kısa süre sonra 12 Şubat 1823'te Maraş ulema ve ileri gelenleri toplanıp şehrin kadısının huzuruna gelerek vali Celâleddin Paşa'nın keyfi olarak halktan para tahsil ettiğinden şikâyet ederek Maraş Naibi Hasan Fehim Efendi'ye sadarete bir şikâyet dilekçesi göndermişlerdi. 16 Mart 1823'te Maraş'tan gelen bu yazıya sadareten cevap verilerek özetle Maraş valisi Celâleddin Paşa'nın zulmünden ve zorla haraç topladığından dolayı halkın şehri terk etmeye mecbur kaldığı belirtildi.¹

Bayezidzâde Süleyman Bey'in Bir Soygun Olayına Katılması

Maraş ahkâm defterinde yer alan bir hükme göre 1823 yılı Haziran ayı ortalarında Maraş ile Adana vali ve naiplerine gönderilen yazıdan, Süleyman Bey ve taraftarlarının Antep üzerinden Elbistan tarafına geçen bir tüccar taifesinin mallarının soyulması olayına katıldıkları anlaşılmaktadır. Gürün, Kayseri ve Elbistan'da ticaret yapan, Halep, Antep ve Şam tarafından mal getiren Mehmed adlı tüccarın şikâyetine göre yirmi dört yük malını Zeytun yakınlarında Maraş'a on iki saat mesafede Tutluseki denilen yerde Zeytun Ermenileri ile Süleyman Bey soymuştur. Soyguncular bu tüccarın altı yük malını, silah ve paralarını gasp etmişlerdi. Tüccar geride kalan malları ile tekrar Maraş tarafına dönerken şehre üç saat mesafede Çampınarı denilen mevkide Adana tarafının Ulaşlı dağ eşkıyasından Kölemenoglu, Kara Bekiroğlu, Said ve Sadi b. Fatuli adlı şahıslar ile Tecirli Aşireti'nden birçok eşkıyanın baskına uğramış ve kafilenin geri kalan malından on yük daha gasp edilmişti. Mehmed adlı tüccar Maraş'a döndüğünde, Maraş mütesellimi silahlı adam göndererek gasp edilen mallardan Musa adlı eşkıyanın elinde olan yedi beygir mala el konulmuş ve geri kalan mal ise ele geçirilememişti. Tüccar gasp edilen mallarının geri verilmesi için mahkemeye

---

¹ Terzi, 153.

başvurmuştu. Bu gasp edilen malların bulunup sahibine iadesi ve suçluların cezalandırılması için yetkililere emir verilmişti.¹

Maraş Valisi Abdülcelilzâde Ahmed Paşa

Celâleddin Paşa'nın Erzurum'a gönderilmesi üzerin Rakka valisi Abdulcelilzâde Ahmed Paşa'ya Maraş valiliği de verildi.² Ahmed Paşa da Maraş'a gelerek görevine başladı. Osmanlı Devleti'nde çok sık yapılan bu uygulama da bir yerin valiliğine atanan kişi sefere veya başka bir göreve gönderildiğinde bazı hakları saklı kalmak şartıyla, geri gelinceye kadar yerine en yakın bir yerdeki vali geçici olarak atanırdı. Bu vali aynı zamanda önceki valiliğini de sürdürürdü. Bu durum ilhaken valilik şeklinde değerlendirilirdi. Rakka valiliği yanın da ilhaken Maraş valiliği de verilen Ahmed Paşa zamanında, 3 Temmuz 1823'te Sivas'a yollanan başta Kara Fatma olmak üzere Maraş'ın ileri gelenlerine Sivas valisi Behram Paşa tarafından hilat giydirilmiş ve affedilmişlerdi. Erzurum'da seferde bulunan Celâleddin Paşa görevi sona erince eski görev yeri olan Maraş'a 9 Temmuz 1823'te dönmüştü. Celâleddin Paşa'ya, görevinden azledilen Ahmed Paşa'nın yerine Maraş valiliği yanında ilhaken Rakka valiliği de verildi.

Ahmed Paşa'nın Maraş ve Rakka valiliklerinden azledilmesine rağmen Maraş'ta kalmaya devam ettiği görülmektedir. O, 18 Temmuz 1823'te İstanbul'a bir tahrirat göndermişti. Bu tahrirattan, Celâleddin Paşa'nın Maraş'a hareket ettiği ve Sivas valisi Behram Mehmed Paşa'nın³ kışkırttığı aşiret reislerine hilat giydirdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu tahriratta, Behram Mehmed Paşa'nın nakib Numan Efendi'yi idam ettirdiği, Haleb valiliğine atanan Mustafa Paşa'yı ahalinin sevmediği ve onun gazezkarane muamelesinin eşrafi gücendirdiği ve Haleb'ten sürgün edilenlerin geri dönmesi için müsaade verilmesi belirtmekteydi. Celâleddin Paşa'nın istediği şekilde hareket eden Ahmed Paşa, Kara Fatma ve adamlarına menfi tavır almıştı. Ahmed Paşa, Maraş'ta asayiş sağlamak amacıyla Kalender

---

¹ Özveri, s.154.

²Rakka ve Maraş Valiliklerinde bulunan Ahmed Paşa 1824'te vefat etmiştir. Bkz: **Sicil-i Osmanî**, C.I, s.203.

³Mehmet Behram Paşa: Trabzon, Diyarbakır, Erzurum, Rakka ve Maraş valiliklerinde bulunmuştur. 1832'de vefat etmiştir. **Sicil-i Osmanî**, C. II, s.365.

Paşa'nın damadı müftü Ataullah Efendi ile aynı isimi taşıyan Maraş nakipi Ataullah Efendi'yi 1823 Kasım ayında Kayseri'ye sürgün etmişti. Onları koruyan Behram Mehmed Paşa da görevinden azledilerek malları müsadere edilmişti.

18 Şubat 1824'te Ahmed Paşa'nın eceliyle vefat etmesi üzerine ailesi ve adamları korumasız kaldıklarından başta oğlu olmak üzere, Maraş valiliğinin kardeşinin oğlu Emin Bey'e verilmesini istediler. Ahmed Paşa'da sağ iken yeğeni Emin Bey için kapıcıbaşılık rütbesi verilmesini istemişti.

Zülkadirzâde İbrahim Bey

Abdulcelilzâde Ahmed Paşa'nın ölümü üzerine muhalefatına el konuldu. Yerine teklif edilen yeğeni Emin Bey de Maraş valiliğine atanmadı. Maraş naibi, hakkında daha fazla bilgi sahibi olmadığımız Zülkadirzâdelerden İbrahim Bey'in şehre yeni vali atanıncaya kadar bu makama vekâlet edeceğine dair İstanbul'a bir ilam gönderdi.

Maraş Valisi Fevzi Paşa

18 Şubat 1824 tarihli başka bir yazıdan Maraş ve Rakka valisi Ahmed Paşa'nın vefatı üzerine muhalefatı tespit edilip, ailesi kimsesiz kaldığından, muhalefatiyle malikâne ve tımarlarının paşanın oğlu Süleyman Bey'e verilmesi istendi. Daha önce onun yerine yeğeninın atanması da istenmişti. Ancak ne oğlu ne de yeğenine Maraş valiliği verilmedi. Maraş valiliğine 6 Eylül 1823'te Fevzi Paşa atandı. Ahmed Paşa'nın ailesi, adamları ve yeğeni onun kapıcıbaşısı Ahmed Bey'in yanında toplanmışlardı. Bunlar kendilerinin kayrılmasını istemekteydiler.

29 Nisan 1824'te Antep naibi Ahmed Remzi Efendi'nin ilamı ile Maraş valisi Fevzi Paşa'nın idaresinden halkın memnun olduğu hakkında sadarete bir yazı gönderildi. Aynı şekilde 3 Mayıs 1824'te Maraş'taki görevine başladığı anlaşılan Fevzi Paşa'nın, Maraş eyaletine geldiğinden beri asayişin temin edildiği, paşa ve kapı halkından ahalinin memnun oldukları hakkında Maraş Naibi Ali Akif Efendi bir ilam gönderdi.¹

Abdulcelilzâde Ahmed Paşa'nın vefatı üzerine adamlarının valiliği onun oğlu veya yeğenine verilmesini istemelerinden dolayı, Fevzi Paşa Maraş ve kazası Antep kadıları vasıtasıyla halkın

¹ HAT/1228/7934.

kendisinden memnun olduğuna dair İstanbul'a yazılar göndertmişti. Daha önce Halep'te olduğu anlaşılan Fevzi Paşa 28 Mayıs 1824'te uhdesine Maraş eyaleti tevcih edilmesinden dolayı Antep'e geldiğine dair bir yazı göndermiş ve daha sonrada eyalet merkezi Maraş'a ulaştığını bildirmişti. Maraş'ta fazla görev yapamayan Fevzi Paşa'nın 6 Temmuz 1825'te vefat etmiş ve muhallefatına devlet el koydu.¹

Maraş Valisi Hafız Ali Paşa

22 Ağustos 1825 tarihli bir belgeden Maraş valiliğine Hafız Ali Paşa'nın atandığı anlaşılmaktadır. O, kendisine bir dirayetli bir kişinin kapı kethüdası tayin edilmesini istedi.² Hafız Ali Paşa Maraş'ta fazla görev yapmamış ve Kayseri sancağı mutasarrıflığına atanmıştır. 30 Mart 1826 tarihli bir belgeden de Maraş naibliğinin Salih Paşazâde Süleyman Efendi'ye verildiği anlaşılmaktadır.³

Mehmed Celâleddin Paşa'nın Yeniden Maraş Valisi Olması

Celâleddin Paşa 1825 yılı sonlarında yeniden Maraş valiliğine atandı. Bayezidli Süleyman Bey ve Maraş ahalisine kini hiç azalmayan paşa kaldığı yerden onlarla mücadeleye devam etti. Maraş Beylerbeyliğine yeniden atanmasından dolayı Mehmed Celâleddin Paşa 11 Şubat 1827 tarihinde sadrazama teşekkür yazısını gönderdi. Bu dönemde Celâleddin Paşa Maraş, Antep ile Andırın kazasında idaresizlik yüzünden asayişin bozulduğunu ve bazı olaylardan bahsederek ehl-i fesaddan olduğunu iddia ettiği eski Maraş Müftüsü Ataullah Efendi'nin sürgüne gönderilmesini ve onun yardımcılarından olarak gördüğü Bayezidoğlu Süleyman'ın ise idam edilmesi gerektiğini bir yazı ile Sadarete bildirdi.⁴

Daha önce Kayseri'ye sürgün edildiği anlaşılan Müftü Ataullah Efendi bir yolunu bularak Maraş'a geri dönmüştü. O, bu defa ise Celâleddin Paşa tarafından yeniden sürgün edilmek istenmekteydi. Böylece Celâleddin Paşa eski hesapları yeniden açmaktaydı. Bu arada Celâleddin Paşa daha önce valilik yaptığı

---

¹C.ML, 326/13425; Sicill-Osmanî, C. II, s.525.

²HAT/1228/47933.

³C.ADL,49/2944.

⁴HAT/735/34863. (14/B /1242)

Haleb'teki işlere de müdahale etmekteydi. 4 Nisan 1827'de Celâleddin Paşa, Haleb'ten sürgün edilen Hacı Ömer oğlu Veli, eski Müftü Fazlı Efendi ve birkaç adamının affedilmeleri için Haleb valisi Yusuf Muhlis Paşa'ya bir tahrirat göndermişti.¹ Buna istinaden de Yusuf Muhlis Paşa söz konusu şahısların affedilmelerine dair sadarete bir tahrirat yazmıştı.² İstanbul'dan gönderilen emirle bu kişiler affedilerek Haleb'e geri dönmeleri için izin çıktığı gibi asayiş ve düzenin sağlanması için Haleb, Rakka ve Maraş'ın bir valiye bağlanması kararlaştırılmıştı.³

Bayezidoğlu Süleyman Bey ile Celâleddin Paşa Arasında Kanlı Çatışmalar

Celâleddin Paşa'nın Maraş valisi olduğu dönemde ahali ondan memnun değildi. Bilhassa Bayezidoğlu Süleyman Bey ve yakınları valiyi İstanbul'a şikâyet etmekteydiler. Bunun üzerine vali de onları ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. 1827'de Celâleddin Paşa'nın girişimiyle Süleyman Bey'in idamına ferman çıkarılmış ve 4 Temmuz 1827'de Yenicekale mukataası elinden alınarak yine Bayezidli ailesinden Osman Nuri Bey'e verilmişti. Belgelerde Süleyman Paşa'dan bahsedilirken Kerim kızı oğlu denmektedir. Celâleddin Paşa, Süleyman Bey taraftarı olan eski Maraş müftüsünü de Kütahya'ya sürgüne göndermişti. Yine Maraş'ın âlimlerinden biri olan Kurşuncuzâde Hasan Fehim Efendi'de sürgüne gidenlerden biriydi. Maraş ahali Celâleddin Paşa'nın yeniden vali atanmasından memnun değildi. Valinin adamları ahali üzerinde şiddetli bir baskı kurmuş ve halk artık ziraat yapamaz olmuştu. Bunun üzerine Bayezidoğlu Süleyman Bey, başta annesinin mensup olduğu Bozdoğanlı aşireti reisi olmak üzere diğer aşiretlerin reislerine de yazılar yazarak onları Celâleddin Paşa'ya karşı kendisini desteklemelerini istedi.⁴

Celâleddin Paşa ise Süleyman Bey'in güçlenmesini önlemek amacıyla Elbistan mütesellimi ile Kars (Kadirli) ve Zamantı voyvodalarına asker vererek Süleyman Bey'i takip ettirdi. Gökşun- Andırın arasında Geben geçidinde Celâleddin Paşa'nın adamları ile Süleyman Bey ve adamları şiddetli bir çatışmaya

---

¹ HAT/ 508/24978.

² HAT/508/24978.

³ HAT/508//24978.

⁴ Terzi, 164.

giriştiler. Süleyman Bey ve taraftarları yenilerek Ceyhan nehrine doğru kaçtılar. Ceyhan üzerindeki köprüyü geçen Süleyman Bey, Celâleddin Paşa'nın adamlarının kendisini yakalamaması için burayı yıktırdı. Süleyman Bey Cerid, Tecirli ve Afşar aşiretleri ile birleşerek yeniden Geben tarafına geldi. Annesi Kerim Kızı Kara Fatma da 500 adamla ona yardıma gelmişti. Yapılan çatışmada bir kez daha Süleyman Bey ve taraftarları hezimete uğradılar. Bir Arşiv belgesinden Süleyman Bey'in Yenice kale'de sıkıştırılıp müsademe edilmesine rağmen beş altı adamı ile kaçarak kurtulduğu belirtilmektedir.¹

Süleyman Bey'in Yenice kale nahiyes Avkasır² (Av kasrı) köyünde bulunan Konağı Celâleddin Paşa'nın adamları tarafından yerle bir edilerek yakalanan adamları da idam edildi. Celâleddin Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği 4 Ağustos 1827 (11/M /1243) tarihli tahrirattan Süleyman Bey'in Kozan'a kaçtığı ve Kozanoğlu aşireti beyi Ali Bey'e sığındığı anlaşılmaktadır.³ Celâleddin Paşa, hakkında idam kararı çıkarttığı Bayezidzâde Süleyman Bey'in yerine aynı aileden Bayezidzâde Osman Nuri Bey'e Yenice kale mukataasını verdirmek istemişti. Kapı kethüdası aracılığıyla Sadaret'ten bunu arz etti.⁴ Celâleddin Paşa 6 Ağustos 1827 (H.13 M.1243) tarihinde Kozan'a kaçan Süleyman Bey'in yakalanması için Kozan Aşireti beyine mektup göndermişti. Bu mektupta Süleyman Bey'in eski suçlarına ek olarak Haleb kervanını da soyduğu yazılıydı.⁵

Kozan beyi Ali Bey kendisine sığınan Süleyman Bey'e iyi muamele etmişti. Adana valisi Nurullah Paşa'ya haber gönderen Celâleddin Paşa, Süleyman Bey'in kendisine teslim edilmesini ister. Adana valisi de Kozan Beyine Süleyman Bey'in teslimine dair mektup yazsa da o buna kulak asmadı. Bu arada Gavurdağ'ında asayişi temin eden Celâleddin Paşa'nın adamı Veli Ağa ve adamları, eşkıyalık yaptıklarını ileri sürdükleri ve Süleyman Bey taraftarı olan Fettahoğlu Küçük Yusuf'u, Tirelioğlu ve adamlarını ele geçirerek idam ettirirler. Onlarla birlikte

---

¹ HAT.733/34788.

² şimdiki ismi Yolyanı.

³ Hat.536/26349

⁴ Hat. 534/26261.

⁵ Hat.534/26261.

Süleyman Bey'in de eşkıyalık yaptığı hatta Haleb tarafına giden bir kervanı soyduğu belirtilmekteydi.¹

16 Aralık 1827 tarihli bir belgeden hakkında idam kararı olan Süleyman Bey ve ona yardım eden Küçük Yusuf ile Tirelioğlu ve yardımcılarının Gavurdağ'ında buldukları, bunları ele geçirmek ve asayişi temin etmek için görevlendirilen Celâleddin Paşa'nın adamlarından Veli Ağa'ya silahşorluk rütbesi verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca aynı belgeden onun yanında olan işe yaramaz deli, hayta ve tüfekçi askerler yerine daha muntazam asker tertip edilmesi hususunda Maraş valisi Celâleddin Paşa'nın sadarete yazısı vardır. Süleyman Paşa ise bir müddet Kozanoğullarının yanında kaldıktan sonra Gavurdağ'ındaki Karayiğitoğullarının yanına sığınmış ve onlardan aldığı destekle Andırın taraflarına geçmiş ve Celâleddin Paşa'nın adamlarını yenerek eski topraklarını geri almıştı.

Yunan Ayaklanması sırasında (1821–29) onlardan yana tavır alan Rusya 1828-29'da Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştı. Maraş valisi Celâleddin Paşa Rus Harbi sebebiyle orduya katılma ve Maraş'tan asker toplama emri almıştı. Ancak Paşa, 14 Temmuz 1828'de İstanbul'a bir yazı göndererek Maraş'ta yerli ahalinin kırıldığını ve etraftan toplanacak asker bulunmadığını, olsa dahi onlara aylık vermenin mümkün olmayacağından bahsetmekteydi. Devletin ısrarı üzerine bir süre sonra o, ulufeleri hazine tarafından verilmek üzere asker toplamaya başladığını kapı kâhyası aracılığıyla İstanbul'a bildirdi. Burada da ifade edildiği gibi bir zamanlar 2.000 den fazla asker toplanan Maraş vilayetinden karışıklıklar ve çatışmalar yüzünden asker çıkarılamaz olmuştu.²

1828 yılı Ağustos ayında Maraş valisi Celâleddin Paşa Ruslara karşı sefere katılmak üzere Maraş'tan ayrılmak zorunda kaldı. Kendi yerine birini tayin ettirmeye kalkıştıysa da devlet buna razı olmayarak başka bir kişiyi tayin etti.

4 Mayıs 1829'da (H.29 L.1244) Maraş'ta ayak takımından bazı kimseleri Cabbarzâde Celâleddin Paşa'ya karşı isyana teşvik ettikleri gerekçesiyle Kütahya'ya sürgün edilmesi konusunda hüküm gönderilen Müftü Ataullah ve Kayseri'ye sürülen Kurşuncuzâde Hasan Fehmi Efendilerin ahlak-ı fazıla ashabından

---

¹ Hat.516/25229/A

² HAT/1070/43774.

oldukları ve karışıklıklarla hiç alakaları olmadığından aflarını bütün eşraf ve ahalinin istirham eyledikleri İstanbul'a bildirilmişti.¹

Celâleddin Paşa'nın Maraş valiliğinden alınıp sefere gönderilmesinden sonra bölgede durum normale dönmeye başlamıştı. 6 Haziran 1829'da (H.5.ZA.1244) Kayseri ve köylerinden vergilerin çokluğu bahane ederek buralardan göç eden 2000 hane, Niğde, Nevşehir ve Ürgüp kazalarına, Bereketli ve Akdağ madenlerine, Maraş'taki Kars, Bozok ve sair mahallerde iskân edilmişlerdi. Ancak bunların daha sonra eski yurtlarına dönmeleri emredildi. Çünkü bu insanların memleketlerinden göç etmeleriyle, kalanların üzerinde vergileri ağırlaşmıştı.²

Maraş'ta Yaşayan İmam Gazali Evlatları

3 Temmuz 1823 (23/L /1238) tarihli bir arşiv kaydından Maraş'ta İmam Gazali soyundan gelen insanların yaşadığı anlaşılmaktadır. Bunların tekâlif-i örfiden muaf sayılmalarına dair Maraş'a bir yazı gönderilmişti.³ 1816 tarihli bir belgede İmam Gazali neslinden geldiklerini iddia eden Şeyhoğlu Ahmed, Mustafa, Ali ve Hasan adlı şahıslar kendilerinden vergi alınmamasını talep etmişlerdi. Bunlara gerekli kolaylığın gösterilmesi istenmekteydi.⁴ Divanlı mahallesinde oturan bu şahıslar tekâlif-i örfiyeye ait vergi vermezlerken bunlardan vergiler talep edilmiştir. Bunlar 1822 Mayıs'ında böyle bir verginin kendilerinden alınmamasını talep etmişlerdi. Bu sırada Divanlı Camii imamı olan İbrahim, bunlardan vergi alınmamasını talep etmiştir. Bu konuda Kuyud-ı Kadime müracaat edilmiş olup, baş defterdar Mehmed Said de bu kişilerin söz konusu vergilerden muaf olup ona göre davranılması gerektiğini bildirmişti.⁵ İmam Gazali neslinden geldiklerini belirten bu aile Maraş'ta hala varlığını sürdürmektedir.

Elbistanlı Yapalakhöğlu'nun Öldürülmesi

Maraş valiliği sırasında eşkıya ile mücadele ederek asayişin sağlamayı amaçlayan Celâleddin Paşa'nın 23 Mayıs 1827 tarihli tahriratından anlaşıldığına göre: Celâleddin Paşa Elbistan, Darend

---

¹ C.DH.272/13576.

² C. ML.248/10272.

³ C.ML 762/31052

⁴ Özveri, s.62.

⁵ Özveri, s.155.

ve Gürün kazalarında cinayet işleyen Yapalaklıoğlu adıyla bilinen eşkıya ile onun adamlarından 50 kişinin başlarını vurdurdu. Eşkıya reisinin amcası oğlu Asef ise Yapalak köyü yakınında Hurman kalesine sığınmış ve orada kuşatılarak yaralı olarak ele geçirilmişti. Onun yanında bulunan 29 adamının da başı kesildi.¹ Celâleddin Paşa'nın sadarete gönderdiği tahriratından anlaşıldığı üzere üç gün sonra Elbistan naibi Halil Efendi, Yapalaklıoğlu Asef'i idam etmek üzere Serçeşme Hasan Ağa'nın Elbistan'a gelerek onu idam ettiği ve bu durumdan ahalinin memnun olduğuna dair bir tahrirat göndermişti.² 7 Haziran 1837 tarihli bir belgeden Elbistan'a bağlı Yapalak-ı Kebir (Büyük Yapalak) köyünde bulunan mescidin camiye çevrildiği ve imamlığına Süleyman oğlu Ali'nin tayin edildiği anlaşılmaktadır.³ Yine bu köyden 1847 yılında Battal, Recep ve Bekir adlı kişiler Edirne'ye sürgün edildiler.⁴ Aynı tarihte bu köyden Molla Hasan'ın Aydın Güzelhisar'a sürgün edildiği anlaşılmaktadır.⁵

Sinemenli Türkmenlerinin Aşiretlerin Saldırısına Uğraması

25 Mart 1828'de (09/Ra/1243) Maraş'ın güney doğusunda seyyar halde yaşıyan Sinemenli Türkmenleri bölgede yaşıyan Ektrat taifesinin saldırısına maruz kalmış ve büyük zarar görmüşlerdi. Sinemenli Türkmenleri Besni tarafında yaşamaktaydılar. Bunlar seyyar bir aşiret olup emin buldukları yerlere göçerlerdi. Ayrıca Maraş hudutlarında bulunan Engizek dağları da onların yaylalarıydı. Sinemenli aşireti Maden-i Hümayun reayasından olduklarından Besni kazası dâhilinde yol güzergâhında bir yerde ikamet etmeleri yol emniyeti bakımından da önemli olacaktı. Sinemenli Türkmenlerinin Maadin-i Hümayun Hazinesi'ne yıllık 7500 kuruş kömür bedeliyesi vermek şartı ile iskân olunmalarına karar verilmişti.⁶ Neticede 27 Mayıs 1828 (13/Za/1243) tarihli bir arşiv belgesinden anlaşıldığı üzere Sinemenli aşireti mensupları Maraş topraklarında seyyar halde

---

¹ HAT. 291/17402.

² Hat.291/17402.

³ Hat.1607/4.

⁴ İ.MVL.106/2369.

⁵ A.}MKT 103/8.

⁶ C.DH.18/871.

yaşarken Besni tarafına iskân edildiler.¹ Aşağıda da belirtildiği üzere 1838’de bu aşiretleri gören Alman subayı Moltke onların Türkmen olduğunu yazmaktadır.

Mehmed Ağa’nın Maraş Valiliğine Atanması

Celâleddin Paşa’nın yerine 23 Mart 1829’da beylerbeyi rütbesiyle Balıkesir mütesellimi Mehmed Ağa tayin edildi. Yeni valinin atanması ile Maraş halkı rahat bir nefes aldı ve şehirde hayat normale dönmeye başladı. Ancak ahali daha önceki olaylardan büyük sıkıntı çekmiş ve Celâleddin Paşa’yı yaptığı kötülüklerden dolayı çeşitli yazılar göndererek İstanbul’a şikâyet etmişti. Bu şikâyetleri Maraş naibi, müftüsü ve ahalinin ileri gelenleri yapmışlardı. Gönderilen şikâyet yazılarında Celâleddin Paşa, Maraş valisi olduğunda Kalender Paşa zamanından kalan husumet sebebiyle Süleyman Bey’in malikâne usulüyle işlettiği Medain-i Hümayun civarındaki Yenice kale, Camustil ve Andırın nahiyelerinden bedel-i hükümet adı ile 300 akçe istemişti. Ahalinin bu parayı vermeye gücü yoktu. Süleyman Bey bu durumu bildiği için bu paranın fazla olduğunu ve ancak yarısının verilebileceğini bildirmişti. Bu durumu isyan sebebi olarak gören Celâleddin Paşa, Süleyman Bey’in nahiyesi Yenice kale’ye baskın düzenleyerek Bayezidli ailesinin üç dört yüz yıllık geçmişi olan köydeki konaklarını, evlerini, çiftliklerini ve barınaklarını yerle bir etmiş ve nahiyeyi de yakıp yıkmıştı. Süleyman Paşa da on atlı adamı ile canını zor kurtarıp Adana tarafına kaçmıştı.

Süleyman Paşa durumu İstanbul’a bir yazı ile bildirmişti. Ancak Celâleddin Paşa Süleyman Paşa’nın şikâyetinin asılsız olduğunu ispat etmek için onun hakkında bir şikâyet mektubu yazarak zorla Süleyman Bey’in adamlarına imzalatmıştı. Ancak Maraş halkının ayrı bir şikâyet mektubunda Celâleddin Paşa’nın haksız olduğu ve Süleyman Bey’in idamı hak etmediği, onun ahali ile iyi ilişkileri olduğu ve yeniden malikânesinin geri verilmesi istenmekteydi.

Celâleddin Paşa’nın Rus savaşına gitmesinden istifade eden Süleyman Paşa sadarete yazdığı yazıda kendisinin atalarının yurdu olan malikânesinin elinden alındığını, yok yere onun kendisine zulüm yaptığını anlatmıştır. Bunların sebebi olarak da Celâleddin Paşa’nın amcası Kalender Paşa’ya duyduğu husumet

---

¹ C.DH.49/2444.

gösterilmektedir. Süleyman Paşa kendisinin Maraş valilerine hizmet ettiğini Celâleddin Paşa'nın yerine atanan yeni Maraş valisi Mehmet Paşa'ya da hizmet edeceğini bildirerek malikânesinin geri verilmesini istemektedir. Maraş'a yeni atanan vali Mehmet Paşa'nın gelmesine kadar Maraş mütesellimi olarak Süleyman Bey'in görevlendirilmesi, ayrıca Celâleddin Paşa tarafından sürgün edilen Maraş hanedanından eski müftü Ataullah Efendi ile Kurşuncuzâde Hasan Fehim Efendilerin masum oldukları ve affedilerek geri memleketlerine dönmeleri Maraş ahali tarafından bir yazı ile sadarete bildirilmiştir.

Bu arada vali Mehmet Paşa'ya, Osmanlı Rus harbine katılmak için Maraş'tan 400 asker ile Asakir-i Mansureye katılması ve Niğbolu tarafına gideceği emri verilmiştir.

Bu yıllarda 7 Temmuz 1828 (24/Z /1243) Sultan I. Mahmud'un Kütüphane ve İmareti vakfından Kayseri'ye bağlı Talas Köyü de Maraş'a bağlanmıştır.¹

Celâleddin Paşa'nın Rus Harbinde Başarısızlığı Sebebiyle Sürgüne Gönderilmesi

1828'de cepheye gönderilen ve Niğbolu Kalesini muhafaza etmekle görevlendirilen Celâleddin Paşa, Ruslara karşı başarısız olmuştur. Bunun üzerine 2 Temmuz 1829'da Karesi mütesellimi Mehmed Ağa'ya mirmiran rütbesi verilerek onun Niğbolu muhafızlığına tayinine ve Niğbolu muhafızı olan Celâleddin Paşa'nın da vezirliğinin kaldırılarak bir mahalde ikamete memur edilmesine karar verildi. Maraş eyaletine de Beylanlı Mustafa Paşa vali tayin edildi. Bu arada Celâleddin Paşa'nın Tekirdağ'a sürgün edildiği anlaşılmaktadır.

Bayezidzâde Süleyman Bey'in Maraş Muhassılığine ve Valiliğine Atanması 1832–1840

Kalender Paşa'nın ölümü üzerine yeğeni Süleyman Bey ve annesi Kara Fatma zor durumda kalmışlardı. Onlar Maraş valiliğine atanan Celâleddin Paşa ile mücadeleye girişmişlerdi. Yapılan Mücadelede büyük zarar gören, malikânelerini kaybeden ve konağı yıkılan Süleyman Paşa bazı kanunsuz işlere de girmek zorunda kalmıştı. Mücadeleci bir kişiliğe sahip olan Bayezidzâde Süleyman Bey'e nihayet Maraş valiliği verilmişti. Süleyman Bey

¹ C.DH.106/5257.

amcası Kalender Paşa'nın Maraş valiliği sırasında onun kethüdası olan annesi Kara Fatma ile birlikte maceralı bir hayat yaşamıştı. Kara Fatma'nın Camustil, Andırın ve Yenice kale nahiyelerini idare ederken yanında olan oğlu Süleyman büyük tecrübe kazanmıştı.

Oğlu Süleyman'la birlikte maceradan maceraya koşan Kara Fatma, oğlunu da kendisi gibi savaşçı yapmıştı. Kalender Paşa'nın Maraş valiliği sırasında Maraş'ta gözü olan Halep valisi Cabbarzâde Celâleddin Paşa, Kalender Paşa ve Kara Fatma'ya dolayısıyla da oğlu Süleyman'a düşman olmuştu. Kalender Paşa'nın Maraş'tan sürgün edilmesi ve yerine Celâleddin Paşa'nın atanması ile Kara Fatma ve oğlu Süleyman için zor yıllar başlamıştı. Bu durum 1830'lara kadar devam etmiştir. 1828'de Celâleddin Paşa'nın Maraş valiliğinden alınarak cepheye gönderilmesi ve arkasından da başarısızlığı sebebiyle sürgün edilmesi Süleyman Bey ve annesini rahatlatmıştı. Celâleddin Paşa ise sürgün yeri olan Tekirdağ gönderilmişti.¹ 23 Ocak 1831 tarihli bir Hatt-ı Hümayunda Adana ve Maraş eyaletleri ahalisinin mizaçlarından ve valilere karşı fena hareketlerde bulduklarından bahisle buralara tayin edilecek vezirin güçlü, iradeli ve başarılı olması gerektiği belirtilmişti. Bu sebepten dolayı Maraş ve Adana'ya güçlü bir valinin atanması istenmişti.² 30 Kasım 1831 tarihinde Maraş, Karaman vesaire de resm-i dönüm, imdadiye ve tütün gümrüğü mukataası Maraş Mütesellimi Süleyman Bey'e ihale edildi.³

Süleyman Bey Maraş'a ilk olarak muhassıl ve sonra da mütesellim olarak atandı. 1832'de ise ona paşalık unvanı alarak Maraş beylerbeyi oldu. 1830'lu yıllara ait Maraş ahkâm defterindeki belgelerde Süleyman Paşa'dan bahsedilirken önceleri muhasıllık Maraş beylerbeyi ifadesi kullanılırken daha sonra Maraş beylerbeyi ifadesi yer almaktadır.⁴ Bu arada Bayezidli-Zülkadirli aileleri arasında yüzlerce yıldan beri devam eden mücadele

---

¹ C.AS/ 879/37760.

² HAT/462/22635.

³ ML.649/26581

⁴ Yasin Kozak, V ve VI. Numaralı Maraş Ahkâm Defterine Göre Maraş'a Gönderilen Hükümler, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2005, s.124 s.79.

Bayezidli Süleyman Paşa'nın, Zülkadırlı ailesinden Gülendam Hanımla evlenmesiyle son bulmuştur.¹

Celâleddin Paşa azladılınca onun yerine Niğbolu Kalesi muhafızlığına atanan ve aynı zamanda kendisine Maraş valiliği verilen Mehmed Paşa'nın kapı kethüdası olan adamına Süleyman Bey, 2 Temmuz 1829'da Maraş mütesellimliğinin kendisine verilmesi hususunda bir yazı yazmıştır. kapıkethüdası bu yazıyı Mehmet Paşa'ya göndermiştir. Süleyman Bey bu mektubunda eğer Maraş mütesellimliği kendisine verilirse canla başla çalışacağını ve vergileri toplayacağını bildirmekteydi.² Yukarıda da bahsi geçtiği üzere Maraş valiliğine atanan Mehmet Paşa, Celâleddin Paşa'nın başarısız olması üzerine onun yerine 2 Temmuz 1829'da Niğbolu muhafızlığına tayin edilince Maraş valiliğindeki görevine başlayamadı. Bu yüzden de Maraş eyaleti bir mütesellim tarafından idare edilmek zorunda kaldı. Söz konusu tarihte Bayezidli Süleyman Bey Maraş mütesellimi tayin edildi. Maraş valisi Mehmet Paşa'nın seferde olması sebebiyle görev yerine gelememesi üzerine onun adına her türlü yetkiye sahip olarak Bayezidzâde Süleyman Bey eyaleti idare ermeye başladı.

Süleyman Paşa'nın Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Oğlu İbrahim Paşa İle Mücadelesi

Süleyman Paşa Maraş valisi olur olmaz önemli bir mesele ile karşı karşıya geldi. Mısır valisi olan Mehmed Ali Paşa devlete isyan etmiş ve oğlu İbrahim Paşa'yı Suriye ve Anadolu'ya göndermişti. İbrahim Paşa'nın Anadolu'ya giriş kapısı önünde Maraş dolayısıyla da Süleyman Paşa vardı. Mısır valisi Mehmed Ali Paşa üzerine gönderilen kuvvetleri yenerek, oğlu İbrahim Paşa'yı komutasında bir orduyu Anadolu'ya göndermişti. Bu orduyu durdurmak, aynı zamanda asi ve eşkıyaları yola getirmek için devlet Adana, Maraş ve Antep taraflarında askeri önlemler almaktaydı. Bu gerekçeyle Maraş taraflarına muktedir bir vezirin vali tayin edilmesi istenmekteydi.³ Süleyman Paşa'nın Maraş valiliğine atanmasında Mısır valisinin isyanının da rolü olmuştu.

Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanı ve Anadolu'ya doğru yürümesi üzerine ona karşı Arabistan serdarı serasker

---

¹ Bayazıt, s.20.

² C.DH 207/10315.

³ Hat.404/21155.

Mehmet Paşa gönderilmişti. Paşa'nın Mısırlılara karşı koyabilmesi için erzak, top ve cephane naklini gerçekleştirmesini sağlayacak 2000 devenin Bozok, Adana ve Maraş sancaklarından tedarik edilerek Trablusşam'a gönderilmesini talep etmesi üzerine söz konusu sancakların yetkililerine hüküm gönderilmişti.¹

30 Mayıs 1832'de Osmanlı ordusunun Belen'de Mehmed Ali Paşa kuvvetlerine yenilmesi üzerine Mısır kuvvetleri Antep'e doğru ilerlemişti. Mısırlılar Maraş'a doğru geldiklerinde onlara karşı koyacak ordu için zahire ve paraya ihtiyaç duyulmaktaydı. Mısırlılara karşı koymak için Bayezidzâde Süleyman Bey'e Maraş eyaletinin verilmesine karar verildi.²

Mısırlı İbrahim Paşa Antep, Maraş ve Adana taraflarına doğru ilerlemişti. 29 Temmuz 1832(1/RA/1248) tarihli bir Hatt-ı Hümayunda İbrahim Paşa hain olarak nitelenmekte ve onun Haleb'e geldiği; Maraş, Rakka ve Maden-i Hümayun ve havalisine adam ve mektuplar göndererek buralarda fesat çıkarmak istediği belirtilmekteydi. Onun adamlarından Memo'nun Payas mütesellimi Küçükalioğlu Mustafa Bey'e (Mıstık) gönderdiği mektubun takdim edildiği ve lazım gelenlere emirler yazılarak İbrahim'in fesattan vazgeçmesi için haber yazıldığı konusunda serdar-ı Ekrem Hüseyin Paşa bir arz sunmuştu.³

Süleyman Paşa'nın Mısır Kuvvetlerini Yenmesi

İbrahim Paşa'nın bölgeye saldırısını engellemek için devlet tedbirler almaktaydı. Bu konuda Maraş valisi Süleyman Paşa'ya büyük görev düşmekteydi. 21 Ekim 1832 (H.27/Ca/1248) tarihli bir hükümlerle Süleyman Paşa'nın takviye edilmesi için karar alınarak Maraş'a zahire ve mühimmat nakli yapıldı. Süleyman Paşa kendisine 100 bin kuruş para gönderildiği takdirde aşiretlerden asker toplayabileceğini bildirince bu para kendisine gönderilmişti. O, Sivas'tan Maraş'a top nakli istemişse de bu mümkün olmamıştı.⁴ Maraş valisi Süleyman Paşa'ya Mısırlılara karşı gerekli önlemleri alması için İstanbul'dan tataran-ı kaymakamdan Ebu Bekir Efendi gönderilmişti. Maraş'a gidip geri İstanbul'a dönen Ebu Bekir Efendi'nin 20 Aralık 1832 (27/B/1248

---

¹ Hat.34.719.735.

² Hat.362/20127.

³ Hat.346/19719.

⁴ Hat.356/19978/J.

) tarihli tavrında ifade ettiğine göre Süleyman Paşa'ya gönderilen 100 bin kuruş parayı ona teslim etmiştir. Ebubekir Efendi'nin Maraş'a varışından 23 gün sonra hain olarak nitelenen Küçük İbrahim (Mısırlı İbrahim Paşa), Süleyman Paşa'ya, Maraş müftüsüne ve beldenin ileri gelenlerine bir mektup göndererek kendisine tabi olmaları konusunda tehdit etmişti. Bunu yapmadıkları takdirde külliyetli top ve şu kadar bin askerle Maraş'ı tahrip edeceğini bildirmişti. Bunun üzerine Süleyman Paşa Maraş ileri gelenlerini huzuruna davet ederek İbrahim Paşa'nın tehditleri karşısında ne dediklerini sormuştur. Onlardan hiç ses çıkmayınca “ *niçin sükût ediyorsunuz, velinimetimiz olan Devlet-i Aliyeye isyan eden bir asiye mi tabi olacaksınız, vallahü'l-azim eğer içinizden birinin temayülü iktiza ederse cümlezeni idam ederim ve ben devlet-i âliye-i ebedi kıyamdan sermu ayrılmam deyu*” kesin cevap vermişti. Süleyman Paşa 2000 süvari ve bir kıta top ile Antep'e doğru yola çıkarak hain olarak nitelenen İbrahim Paşa'nın üzerine yürüdü. Süleyman Paşa askerleriyle Antep'e üç saat mesafeye geldiğinde, Antep ahalisi İbrahim Paşa'nın yanına varup “ *Süleyman Paşa 70-80 bin askerle geliyor, bizler tahammül edemeyiz*” demişlerdi. Bunun üzerine İbrahim Paşa Antep'ten çıkıp Halep tarafına doğru çekilmiştir. Bu haberi alan Süleyman Paşa Mısırlılar üzerine hücum edip onlardan 1 binbaşı, 5 yüzbaşı, 2 mülazım ve birkaç yüz askeri esir almıştır. Onları takip eden Süleyman Paşa Mısırlılardan bir kaç yüz esir almıştı. Süleyman Paşa, şehrin yerlisinden Büyük Ağanın oğlu adlı kişiyi mütesellim tayin edip onun yanına tüfenkçibaşı ile 500 yüz süvari bırakıp, Antep'e girmeden esirlerle birlikte Maraş'a dönmüştür.¹

Süleyman Paşa'nın İbrahim Paşa'ya karşı Kozanoğlu ve Madeni-i Hümayun emini İshak Paşa'dan da yardım istediği anlaşılmaktadır. İbrahim Paşa'nın Adana tarafını işgal edip Ulukışla tarafına doğru yürümesi üzerine Osmanlı devletinde bir endişe hâsıl olmuştur. Mısırlıları durdurmak amacıyla harekete geçen devlet Kayseri valisi Osman Paşa'nın emrine asker gönderdiği gibi istediği takdirde Maraş valisi Süleyman Paşa'nın da ona yardım edeceğini bildirmiştir. 19 Mayıs 1833'te Süleyman Paşa İstanbul'a gönderdiği yazıda kendisine mirîmiranlık verildiği için teşekkür etmekteydi. Kendisi Mısır ordusuna karşı savaşaacağını bildirmekteydi. Trabzon valisi Osman Paşa'nın

---

¹ Hat.367/20315.

Sivas'a gelmesini, kendisine top göndermesini ayrıca İstanbul'dan da top gönderilmesini istemekteydi. Süleyman Paşanın isteği olmuş ve devlet ona darphaneden 100 bin kuruş göndermiş ve o da buna teşekkür etmiştir.

Maraş valisi Bayezidzâde Süleyman Paşa, İbrahim Paşa karşısında önemli bir savunma yapmakta ve İstanbul'a da Mısırlıların hareketi konusunda istihbarat vermektedir. 21 Kasım 1832'de (27/Ca/1248) Süleyman Paşa'dan Sivas muhassılı Seyyid Ağa'ya bir mektup gönderilmiş ve bu mektupta İbrahim Paşa'nın askerlerinin bir kısmını Antep'e gönderdiği belirtilmişti. Devlet, İbrahim Paşa'nın Torosları geçmesini engellemek istemekteydi. Bu konuda Maraş valisi Süleyman Paşa'ya ve Kozanoğluna gerekli takviyeler yapılacaktı. Maraş ve Kozan tarafına Karahisar ve Samsun kalelerinden savaş mühimmatının nasıl nakledileceği ve taşıma aracı olarak kullanılacak develerin temin edilmesi hususunda Sivas ve Trabzon valisi Osman Paşa Serdar-ı Ekrem'e bir tahrirat göndermişti. Ayrıca İbrahim Paşa'nın her hareketinin Süleyman Paşa tarafından istihbarat edinmesi de istenmekteydi.¹

22 Kasım 1832 (28/C /1248) tarihli hükümde Mısır Ordusunun Ulukışla'yı aldığı bunun üzerine Kayseri'de büyük bir endişe hâsıl olduğu ve buranın mutasarrıfı Osman Paşa'nın talebi üzerine oraya bir başbuğ komutasında 3000 asker gönderildiği belirtilerek Maraş muhassılı Süleyman Paşa'ya da istediği vakitte asker yardımı yapılacağı belirtilmekteydi.²

Süleyman Paşa'nın bu başarıları üzerine Sultan II. Mahmud ona Mirîmiranlık vermiştir. 19 Mayıs 1833 (29/Z /1248) tarihli hükümde Süleyman Paşa'nın bundan dolayı teşekkür mektubu gönderdiği belirtilmektedir. Kendisinin Mısırlılara karşı savaşacağını ve bunun içinde zahire bedeli olarak 100 bin kuruş kadar atıye ihsanı buyrulmasını istemekteydi. Ayrıca bu belgeden Trabzon valisi Osman Paşa'nın askerle Sivas'a gelerek Süleyman Paşa'yı takviye etmesi, Trabzon valisinin Süleyman Paşa'ya top yetiştirmesi ve ayrıca İstanbul'dan top gönderileceği ve Sadaret ordusunun o taraflara gittiği Halep taraflarının da mazbut bir hale alınacağı belirtildikten sonra söz konusu 100 bin kuruşun darphaneden verileceği belirtilmekteydi.³ Arkasından da bu para

---

¹ Hat.354/19881.

² H.356/19978/E.

³ Hat.369/20352.

Süleyman Paşa'ya gönderildi. Bunun üzerine o da Sadrazama bir teşekkür yazısı gönderdi.¹

Mısırlı İbrahim Paşa'nın Maraş'a yapacağı saldırıyı durdurmak amacıyla Süleyman Paşa'ya Trabzon ve Sivas valisi Osman Paşa'nın hazırladığı mühimmatın Kayseri ve Sivas'a nakledilmek üzere Bozok'a gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Ayrıca Maden emini İshak Paşa ise Maraş ve Antep'e gönderilmiştir. Osman Paşa ise Kayseri'ye atanmıştı.²

12 Aralık 1833'te Maraş valisi Süleyman Paşa'ya kendisine kapı kethüdası tayin edilmesi için teşrifat-ı esbak Esad Mehdi Bey'in aracı olmasını istemişti. Onun kapıkethüdası Mehmet Efendi memuriyetten ayrılmıştı. Onun yerine Süleyman Paşa'ya bir kapı kethüdası tayin edilmişti. Bu kişi ise Ser Bevvabin-i Alf'den Esad Bey'dir. Bu konuda Kayseri mutasarrıfı Osman Nuri Paşa da yardımcı olmuştu.³

9 Mayıs 1834'te (29/Z /1249) Maraş'ta ikameti emir olunan Küçükalioğlu Mustafa Bey'i, Sivas valisi Reşid Paşa istemiş ve onun yalnız olarak Sivas'a gittiğine dair Maraş mutasarrıfı Süleyman Paşa tarafından sadarete tahrirat gönderilmişti. Süleyman Paşa, padişaha bildirilen bu tahriratta Küçükalioğlu Mustafa Bey'in Maraş'ta ikamet ettirilmesine rağmen Sivas valisi tarafından çağrıldığını bildirmekteydi.⁴

23 Kasım 1834 tarihli bir hükümden (21/B /1250) Maraş yakınında olan Mısırlı İbrahim Paşa'nın nerde olduğunun malum olmadığı, Mısırlıların Küçükalioğlu Mustafa Bey'den elinde olan silahları teslim etmesini istedikleri belirtilmekteydi. Ancak o bunu reddedince Mısırlılar onun üzerine asker sevk etmişlerdi. Bu arada Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın da oğlu İbrahim Paşa'nın ilerlemesini istemediğine dair bilgiler gelmişti.⁵ 28 Nisan 1835 (29/Z /1250) tarihli bir hükümden Maraş ve Payas tarafından İstanbul'a gelen bilgilere göre Mısır ordusu ile Küçükali- oğlu Mustafa Bey kuvvetleri arasında devam eden çatışmalarda iki tarafta ağır kayıplar vermişlerdi. Küçükalioğlu Mustafa Bey, Maraş tarafına gitmişti. İbrahim Paşa ise hastalanmış ve Adana'da

---

¹ Hat.356/19975.

² Hat.367/20260.

³ Hat.648/31749.

⁴Hat. 694/33459.

⁵Hat.372/20397.

istirahata çekilmişti.¹ Küçükalioglu Halil Bey'in oğlu olan Mustafa Bey, ağabeyi Dede bey'in idam edilmesinden sonra ailenin başına geçmişti. Önceleri isyan halinde olan Mustafa Bey daha sonra devlete itaat etmiş ve bundan dolayı da Payas ayanı olmuştu. Önceleri Mısırlı taraftarıyken daha sonra onlara karşı çıkarak devletin yanında yer almış ve bazı başarılar elde etmişti. Mısırlılar karşısında Maraş'a çekilmiş daha sonra onların geri çekilmesi ile Payas'a dönmüştür.² Bu arada daha önce yapılan savaşların sonucunu müneccimlerin bildiğine dair haberler yayılmıştı. Bu duruma da halk inanmaktaydı. Mısırlıların galip geleceği haberlerine halkın inandığına dair bir bilgiyi hazine kâtibi Hasan Bey bir taktırile İstanbul'a bildirmişti.³

Mısırlı İbrahim Paşa'nın Nablus dağlarında yenildiğine dair haberler gelmişti. Bu konuda Küçükalioglu Mustafa Bey'e de haberci gönderilmişti. Devlet bu şahıstan İbrahim Paşa'nın durumu hakkında bilgi istemekteydi.⁴

14 Haziran 1835 (17/S /1251) tarihli bir belgeden Mısırlı İbrahim Paşa ordusunun Antakya'ya girdiği ve muhtelif mahallere dağılarak tabyalar yaptırdığı haberi gelmişti.⁵ 10 Eylül 1835 (17/Ca/1251) tarihinde Mısırlı subay Ciridi Mehmet Bey'in Gavurdağ'ını işgal ettiği haberi ulaşmıştı.⁶ Bu sırada devlet Mısırlılar tarafına geçmesini engellemek için Mekke Şerifi ve Maraş muhassılı Süleyman Paşa'ya para göndermişti.⁷

16 Nisan 1836'da (29/Z /1251) Adana'da olan Mısır kuvvetlerinin, Küçükalioglu Mustafa Bey'e hücum edeceklerinden Maraş muhassılı Süleyman Paşa'dan akrabalarının ona yardımda bulunacaklarını gizlice haber vermesi istendi Bunun üzerine Mısırlıların saldırması halinde Küçükalioglu'nun Maraş'ta olan akrabalarından ona yardıma geleceği bildirildi.⁸ Bu arada devlet Mısırlılara karşı savaşa hazırlanmakta olup Diyarbakır, Bursa, Maraş ve Rakka taraflarından asker toplamaktaydı.

---

¹ Hat.373/20409.

² Şakiroğlu, s.134.

³ Hat.360/20060.

⁴ Hat. 383/20609.

⁵ Hat.359/20049.

⁶ Hat.381/20577.

⁷ Hat.381/20577.

⁸Hat. 372/20397.

20 Şubat 1838 (25/Za/1253) tarihli bir Hatt-ı Hümayuna göre İbrahim Paşa, Suriye'de bulunduğu sırada askerlerinden 15.000 kişi ordudan kaçmış, bu yüzden de o geri çekilmişti. Hatta onun bir kaç defa mağlup olduğu haber verilmişti. Ayrıca devlet, Haleb'ten Mısırlılar üzerine asker sevk etmişti. Bu sırada Gâvurdağı'nın idaresinin Maraş mütesellimi Süleyman Paşa tarafından Mısırlılara kiralandığı hakkında haberler de gelmişti.¹

Süleyman Paşa'ya Sivas Ferikliği Unvanının Verilmesi

Mısır kuvvetlerinin ilerlemesini durdurmak ve Süleyman Paşa hakkında ortaya çıkan Mısır taraftarı olduğuna dair iddialar sebebiyle, devlet onu kazanmak istiyordu. Mısırlılarla yapılacak savaşta başkomutan tayin edilen Sivas valisi Hafız Paşa 25 Şubat 1837'de Maraş muhassılı Süleyman Paşa'ya Redif Mansure-i Eyalet-i Sivas Ferikliği unvanı verilmesi talebinde bulundu. Paşanın bu isteği kabul edilerek 20 Mayıs 1837'de Maraş muhassılı Süleyman Paşa'ya tevcih olunan Sivas ferikliği emri-i şerifiyle nişanı Maraş'a gönderildi. 1837'de Maraş muhassılı Süleyman Paşa'ya, Sivas beylerbeyi Müşir Hafız Paşa tarafından Sivas ferikliği verilmişti. Bu konuda Maraş ahkâm defterinde Süleyman Paşa'dan bahsedilirken Sivas ferîği ifadesi kullanılmaktadır.² 26 Mart 1838'de bir nişanla ödüllendirilmesine karar verilen Süleyman Paşa'nın ya İstanbul'a gelmesi ya da Sivas müşiri Hafız Paşa'nın yanına gitmesi istenmiştir. Bazen Maraş mütesellimi bazen da muhassılı gibi görevlerle anılan Süleyman Paşa, dönemin valileri ile iyi anlaşmıştır.

1 Haziran 1837'de Zülkadiriye mukataası perakendesini 12.500 kuruş bedel ile Maraş muhassılı ve Sivas eyaleti ferîği Süleyman Paşa'ya ihale olunmuş olduğundan ondan evvelki sekiz senelik bakayanın eski mültezimlerden tahsil edilmesi için emir yazılmasına karar verilmişti.

26 Mart 1838 (29/Z /1253) tarihli bir hatt-ı hümayunda Maraş muhassılı Süleyman Paşa'nın Gavurdağı'nı İbrahim Paşa'ya vermesi ihanet olarak değerlendirilmiştir. Devlet Mısırlıları bölgeden çıkarmak için gerekli tedbirleri almaktaydı. Bu arada Konya askeri gücün zayıf olması sebebiyle Mısırlıların işgaline uğrayabileceğinden oraya, asker, zahire ve mühimmat

¹ Hat.380/20558.

² Kozak, s.83.

nakledilmesine karar verilmişti. Mısırlılarla mücadele etmek için Sivas müşirine denizden asker, top ve mermi yardımı yapılması kararlaştırıldığı gibi İstanbul'da bulunan Osman Paşa da alayı ile Konya'ya gönderildi. Maraş muhassılı Süleyman Paşa hakkında da tahkikat yapılması kararlaştırılmıştı.¹

Sultan II. Mahmud, Süleyman Paşa'dan asi vali ile mücadelesinde yararlanmak istemekteydi ve onun Mısırlılar tarafına geçmesine razı değildi. Ne de olsa Bayezidzâde Süleyman Paşa devlete bağlı bir aileden gelmekteydi. Onun ataları yüzlerce yıldan beri devlete hizmet etmişti. Süleyman Paşa'ya Sivas müşiri Hafız Paşa tarafından Sivas Ferikliği² verilmesi konusunda padişaha arz sunulmuştu.³ Amaç Süleyman Paşa'yı onura ederek devletin yanında yer almasını sağlamaktı. 12 Mayıs 1838 (17 Safer 1254) tarihli hatt-ı hümayundan İbrahim Paşa'nın Suriye tarafından topladığı askerlerle Antep ve Kilis tarafına geldiği belirtilmekteydi. Antep'ten ilerleyen İbrahim Paşa'nın, Süleyman Paşa ile irtibata geçerek Gavurdağı'nın Şam tarafı başlangıcı olan yerler ile Maraş yakınlarında bulunan Tevekkeli'yi⁴ 75.000 kuruş ile kiraladığına dair haberler yayılmıştı. Süleyman Paşa ile Mısırlı İbrahim Paşa arasındaki anlaşma Payas ayanı Zeytunoğlu adlı şahısın iki taraf arasında gelip gitmesi ile gerçekleşmişti. İbrahim Paşa'nın yanında 40.000 askeri bulunmaktaydı. Süleyman Paşa eğer Gavurdağı'nı Mısırlılara kiralamasaydı, İbrahim Paşa Maraş'ı işgal etmekle tehdit etmişti. İbrahim Paşa'nın Maraş'ı işgalini engellemek için buraya iki alay asker gönderilmişti. Ayrıca Süleyman Paşa'nın da çevre aşiretlerden ve Andırın ahalisinden topladığı 1.000 askeri bulunmaktaydı.⁵

Süleyman Paşa, Osmanlı Devleti ile asi vali Mehmet Ali Paşa arasında kalmıştı. İki taraf da onu kendi yanına çekmek istiyordu. Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın isyanının başlarında Süleyman Paşa kesin tavrını koyarak devletten yana bir tavır takınmıştı, fakat devlet asi bir vali ile baş edememiş, kalabalık ve

---

¹ Hat.380/20558.

² Ferik: 1830'da ihdas edilen bir unvan olup 1934 yılına kadar kullanılmış ve günümüzde tümgenerale eşit olan bir rütbedir. Önceleri Rumeli kazaskerliğine denk bir rütbe iken, 1847'de Rumeli beylerbeyliği rütbesine eşitlenmiştir. Bkz. Sertoğlu, s.110.

³ Hat.754/35621

⁴ Tevekkeli: Kahramanmaraş'ın Güneyinde Kapıçam Dağ eteklerinde bir köy.

⁵ Hat.379/20523-C

düzensiz Osmanlı ordusu arka arkaya yenilgiye uğramıştı. Bu durum Süleyman Paşa'nın tereddüt içinde kalmasına neden olmuştu. Süleyman Paşa, onlarla iyi geçinerek Maraş'ı korumak istemişti. Mısırlı İbrahim Paşa Antep, Antakya ve Adana'yı işgal etmiş, Maraş eyaletinin sınırlarına girmişti. Süleyman Paşa bölgede yaşayan bir aileye mensuptu. Onun aile efradı bölge şehirlerine dağılmıştı. Aynı zamanda ona tabii olan bölge halkı da tehlike içindeydi. Bu yüzlerden olmalı ki, o Mısırlı İbrahim Paşa ile dostça geçinmeye ve bu belanın savuşmasını beklemeye başlamıştı. Osmanlı Hükümeti Süleyman Paşa'ya Sivas ferikliği unvanı verince buna karşılık İbrahim Paşa da ona Haleb seraskerliği unvanı vermişti. Bu durum 19 Eylül 1838 (29/C /1254) tarihli bir fermanla anlaşılmaktadır. Bu arada Mısırlılar Gavurdağı'na asker göndermişler, karadan ve nehirden harekete geçerek Birecik'e ulaşıp buradan Haleb tarafına ilerlemek istemekteydiler. Onların durdurulması için Kayseri'de hazırlıklar yapılmaktaydı.¹

12 Ekim 1838'de (23/B /1254) Maraş hudutlarında bulunan Gavurdağı'na gelen Mısır kuvvetleri Ulaşlı mevkiinde bölge ahali ile çatışmaya girmişti. Mısırlıların ahaliye saldırdığı haberi alınmıştı.² 15 Ocak 1839'da (29/Ş /1254) gelen haberlere göre Gavurdağı ahalisinden olan Ulaşlılar ile İbrahim Paşa arasında cereyan eden çatışmalarda Mısırlıların 500 kayıp verdikleri belirtilmektedir. İbrahim Paşa bölgeyi ele geçirmiş, bölge ahalisinden bazıları Mısırlılara katılmış bazıları da etrafta bulunan vilayetlere kaçmışlardır. Bu haber Maraş'tan Ali adlı bir şahıs tarafından sadarete bildirilmişti.³

Osmanlı Devleti, Mısırlıların saldırılarını durdurmak amacıyla başta Maraş olmak üzere bölge şehirlerinden asker toplamaktaydı. Devlet Mısırlıların Adana ve Maraş taraflarındaki hareketini takibe almıştı. Mısır kuvvetleri bölgede hazırlık yapmaktaydı. Bu arada 3 Ocak 1839 tarihli bir belgeye göre (17/Ş /1254) hac yolcuları ve Surre alayı da Adana'ya ulaşmıştı. İbrahim Paşa'nın Maraş tarafına hücum edeceği, hudutlarda hareket halinde olduğu haberi alınmaktaydı.⁴ 4 Ocak 1839 tarihli (H.18/Ş /1254) bir belgede yine Maraş muhassılı Süleyman Paşa'nın Gavurdağı'nı

---

¹ Hat. 381/20579.

² HAT.381/20575.

³ Hat. 528/26018.

⁴ Hat.375/20441.

İbrahim Paşa'ya iltizam ettiği ve onların orada hareketlerinin işitildiği belirtilerek durumun tahkik edilmesi emredilmekteydi.¹ Ancak Mısırlıların Gavurdağı'na hareketlerinin harp sebebi sayılamayacağı belirtilmektedir. Çünkü burasının Maraş mütesellimi tarafından onlara ihale edildiği belirtilmektedir. 12 Ocak 1839 tarihli bir belgeye göre (26/L /1254) Gavurdağı'nı Maraş muhassılı bir yıllığına Mısırlılara ihale etmişti. Süleyman Paşa'nın emniyette olmadığından böyle bir yola başvurduğu belirtilerek onun İstanbul'a çağırılacağı ifade edilmekteydi.² El-Hac es-Seyyid Ali adlı şahıs tarafından sadarete gönderilen bilgilere göre: İbrahim Paşa'ya Gavurdağı'nın Maraş mütesellimi tarafından ihale edildiği, Mısırlıların ora ahalisine saldırdıkları, yağma ve tahribatta buldukları Adana müftüsü ve Şam tarafından gelen casuslar tarafından bildirilmişti. Bu belgeye göre Gavurdağı'nın Bulanık, Ulaşlı ve Tiyekli semtleri 70.000 kuruşa İbrahim Paşa'ya iltizam edilmişti. İbrahim Paşa ile bölge ahalisi arasında çatışmalar çıkmıştı. Mısırlıların iltizam ettikleri Gavurdağı'nın bölümü Maraş tarafında olduğundan oradan bir yardım gelirse oraya dahi saldıracaklarını bildirmişlerdi. Yine 3 Kasım 1838'de (15 Şaban 1254) Adana naibi Abdu Efendi tarafından sadarete gönderilen bilgilere göre Gavurdağı'nın aşağı tarafında olan birkaç yer Mısırlılar tarafından yağma ve tahrip edilmişti. Söz konusu köylerin ahalilerinin işe yarayanları Maraş tarafına savuşmuşlar aciz duruma düşenler ise 10 Kasım 1838'de (22 Şaban 1854) Payas tarafında bulunan İbrahim Paşa'ya teslim olmuşlardı. İbrahim Paşa'nın Payas'ta bulunduğu ve buradan Adana veya Antakya tarafına gitmek niyetinde olduğu bildirilmekteydi.³ 1 Aralık 1838'de (14/N /1254) gelen haberlere göre Mısırlılar Gülek boğazını zorlamışlardı, ancak asıl kuvvetleri Halep taraflarında olup bir kısım askerleri de Maraş tarafına gitmişlerdi.⁴ Mısırlıların Gavurdağı'na gelerek Maraş sınırını zorlamaları artık onlara karşı koyulmasını zorunlu hale getirmişti.

12 Ocak 1839 tarihli başka bir belgeye göre Maraş muhassılı Süleyman Paşa devlete hizmet etmek için pek çok ahit ve şarta yemin etmiş ve bu konuda da yetkilileri inandırmıştı. Şimdiye

---

¹ Hat.377/20478.

² Hat. 380/20532.

³Hat. 379/20523-E.

⁴ Hat.528/26018.

kadar da güzel hizmet etmiş ve sadakat göstermişti. Ancak bundan sonra o hizmetinde padişahı dahi şüpheye düşürmüştür. O bunun doğru olmadığını beyan ederek devlete hizmet konusunda yemin dahi etmişti. Süleyman Paşa darsaadete gönderilmişti. Ancak onun uhdesinde olan Maraş sancağının başka birine verilmesinin, ahalisinden dolayı mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Bu yüzden Maraş sancağının Sivas müşirliğine ilhak edilmesinin daha doğru olacağı kararlaştırılmıştır. Şimdilik kaymakam cihetiyle Şerif Paşa'nın oraya gönderilerek işlere bakmasının münasip olacağı belirtilmiştir. Ona da mühendis Halil Bey ile Mehmet Efendi'nin refakat etmeleri kararlaştırılmıştır. Halil Bey'e miralaylık ve Mehmet Efendiye de uygun bir rütbe verilmesi arz olunmuştur.¹

27 Ocak 1839 tarihli (08 Za/1254) hat-ı hümayunda belirtildiğine göre Mısırlılar ile sulhun bozulması üzerine iki tarafta savaşa hazırlanmaya başlamıştır. Sivas valisinden gelen haberlere göre savaş vaktinin geldiği ve durumun da müsait olduğu belirtilmekteydi. Bunun için Maraş tarafında gerekli hazırlıkların yapılacağı belirtilmekteydi. Savaş hazırlıkları için 500 varil barut, hekim ve cerrah istenmişti. Savaşa hazırlık için Erzurum'dan asker talep edilmiş, Hamdi Bey'e feriklik ve Mahmut Bey'e mirlivalık verilerek nişan ve kılıç gönderilmişti. Bu sırada iki ateş arasında kalan Maraş muhassılı Süleyman Paşa'ya ilişilmemesi de belirtilmektedir.² 20 Şubat 1838'de Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın yeniden Anadolu'ya hareketi üzerine padişahın ordusu ile savaş başlamıştı. Bu arada Haleb tarafından 15.000 kadar asker kaçarak devlete sığınmıştı. İbrahim Paşa Haleb'e doğru hareket etmişti. İstanbul'a gelen haberlere göre Süleyman Paşa ile İbrahim Paşa dost olmuşlardı. O, kendisine ait Gavurdağ mıntikasını İbrahim Paşa'ya kiralamıştı. 4 Ocak 1839'da İbrahim Paşa, Haleb ve Adana'yı kontrol altına almıştı. Onun Gavurdağı'na doğru hareket ettiği haberleri gelmekteydi. Bu dağın da Maraş valisi Süleyman Paşa tarafından ona iltizam verildiği anlaşılmaktaydı. Sivas valisi Hakkı Paşa'nın bu durumu tahkik etmek için memur edildiği bildirilmekteydi.

Devlet Mısırlılarla mücadele sırasında Süleyman Paşa'yı kusurlu görmüş olmalı ki Maraş muhassıllığının uhdesinde kalması

---

¹ Hat.380/20532-2.

² Hat. 381/20566.

şartıyla onun İstanbul'a gönderilmesi emrini verdi. Bu arada İbrahim Paşa'nın da Urfa ya da Samsat'a saldıracığı bildirmektedir. Süleyman Paşa'nın her durumda iki ateş arasında kalacağını belirtmektedir.

Süleyman Paşa'nın Maraş Valiliğinden Alınması ve İstanbul'a Götürülmesi

1839 yılı ilk aylarında Mısırlı taraftarı olduğuna dair haberler sebebiyle Bayezidzâde Süleyman Paşa hakkında çeşitli iddialar dolaşmaya başlamıştı. Onun Maraş topraklarından uzaklaştırılması ve bir daha oraya ayak bastırılmaması istenmekteydi. Süleyman Paşa'nın İstanbul'a gönderilmesi için Sivas valisi Hafız Paşa girişimlerde bulunmuş ve onun hakkında alınacak en iyi kararın bu olacağını belirtmişti.¹ Neticede Süleyman Paşa, Bahri Paşa'nın refakatinde İstanbul'a götürüldü. Yapılan tahkikatlar neticesinde Maraş muhassılı Süleyman Paşa'nın suçsuzluğunun anlaşıldığı belirtilmekte ve onun devlete sadakatle hizmet edeceği ifade edilmektedir. Bu konuda gerekli araştırmaların devam ettiği de ifade edilmektedir.²

15 Mart 1839 (29/Z /1254)tarihli bir arşiv kaydına göre Maraş muhassılı Süleyman Paşa'nın yaptığı uygulamalar nedeniyle Maraş ahalisinin Osmanlı saltanatına ısınmadığı belirtilmektedir. Ayrıca Maraş'ın yol üstü olmasından dolayı Süleyman Paşa'nın Maraş valiliğinden alınarak Ankara veya Viranşehir'in ona verilmesi düşünülmüştü. Devlet Süleyman Paşa'nın, Maraş'ta yaptıklarını bir fesat olarak değerlendirmekte, düzeni bozucu hareketlerini tamir etmek için önlemler almak istemektedir. Onun bölgeden ayrılmasının Maraş ve çevresinde düzeni sağlayacağı belirtilmektedir. Ankara Feriki Osman Paşa'nın da Maraş'a gönderilmesi ve onun şehre giderek ahaliyi yola getirmesi için de Ankara müşiri Mehmet İzzet Paşa tarafından bir tahrirat yazılmıştır.³

Süleyman Paşa 2 Nisan 1839'da (17/M /1255) Maraş'ta görevden el çektirildikten sonra İstanbul'a gelmişti. Ancak onun suçsuz olduğu Meclis-i meşverette yapılan soruşturma neticesinde anlaşılmıştı. Paşa, Padişah huzuruna kabul edilerek, bir ferik kılıcı

---

¹Hat. 382/20584.

²Hat.756/35711.

³Hat.327/19003.

ile taltif edilmişti. Süleyman Paşa'nın Bahri Paşa ile birlikte geri dönmesine de izin verilmişti.¹

6 Mart 1839 tarihli arşiv kaydına göre (20/Z /1254) Mısırlılar ile Osmanlılar arasında savaşın Antep ve Maraş topraklarında geçeceği belirtilmekteydi. Mısırlıların, Antep hudutlarında olan Sacur Nehri'ni Haleb tarafına akıtarak Antep tarafına istihkâm vermek kastında oldukları bildirilmekteydi. Buna karşı Maraş'a iki üç alay piyade ve iki alay süvari, top, mühimmat ve gerekli cephanenin gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Bu arada Osmanlı ordusunun mükemmel şekilde harbe hazırlandığı ve durumun çok iyi olduğu belirtilmektedir. Maraş valisi Süleyman Paşa'nın Gavurdağı'nı Mısırlılara vermediği onların zorla buraya girdiği de ifade edilmekteydi.² Devlet Maraş valisi Süleyman Paşa'nın Mısır taraftarı olduğu iddiası nedeniyle onun hakkında Maraş'a ayak bastırılmaması kararını çıkarmış ve başka bir yerin valiliğine atanmasını uygun görmüştü. Bununla ilgili gerekçe de 13 Mart 1839 tarihli bir yazıda açıklanmaktadır. Buna göre Süleyman Paşa'nın ahvali muamelesi cihetiyle Maraş ahalisinin taraf-ı saltanat-ı seniyyeye ısınmadığı ve şehrin yol üstü olması nedeniyle erzak nakli hususunda müşkülata düşüldüğü, bundan dolayı da Ankara Feriki Osman Paşa'nın Maraş valiliğine getirilmesi düşünülmüştür. Ayrıca Süleyman Paşa'ya karşı ne gibi hareket yapılacağı konusunda Ankara müşiri Mehmet İzzet Paşa görevlendirilmişti.

Süleyman Paşa'nın İstanbul'dan Maraş'a Geri Dönüşü

İstanbul'da bir ay kadar kalan Süleyman Paşa'nın sorgulanıp suçsuz olduğunun anlaşılması üzerine memleketi Maraş'a dönmesine müsaade edildi. O, 6 Mayıs 1839 (25 Safer 1255) tarihli padişaha sunduğu arzda kendisine gösterilen hoşgörüden dolayı müteşekkir olduğunu, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Mısırlılara karşı gönderilen Ordu-yı hümayunda bulunan Sivas Müşiri Hafız Mehmed Paşa'nın bulunduğu Birecik'in karşı tarafında bulunan Barak Ovası'na geldiğini ve buradaki mülakattan birkaç gün sonra İstanbul'dan birlikte geldiği Tayyar Paşa ile birlikte memleketi Maraş'a döndüğünü belirtmektedir.³ Süleyman

---

¹ Hat. 320/18814.

² Hat.378/20514.

³ Hat. 1332/51943

Paşa'dan gelen başka bir arzda Maraş'ta bulunan asakir-i şahanenin 3.taburunun eksiklerinin Maraş'ta tamamlanarak Orduyu hümayuna acil olarak ulaştırılacağını belirtmektedir.¹ Bu belgelerde Süleyman Paşa Maraş mutasarrıfı olarak geçmektedir. Bir belgede ise onun vazife başında olmadığı ve Maraş mutasarrıflığına atanma ihtimalinin olduğu ima edilmektedir. Nizip savaşı sonrası Süleyman Paşa Kozan taraflarına çekilmiştir. 23 Kasım 1939 tarihli bir belgede ise onun Kayseri tarafına çekildiği anlaşılmaktadır. Maraş'ı terk etmek zorunda kalan ve zor durumda olan Süleyman Paşa'ya İstanbul'dan yetkililerin 150.000 kuruş para gönderecekleri belirtilmektedir.²

Süleyman Paşa'nın Diyarbakır Valiliğine Atanması

1840 yılı Temmuz ayına ait Maraş ahkâm defterindeki bir hükümden Süleyman Paşa'nın Diyarbakır valisi olduğu belirtilmektedir.³ 1841 yılına ait ahkâm defterindeki hükümde ise artık Süleyman Paşa'nın öldüğü ve yerine Maraş valisi olarak oğlu Yusuf Kenan Bey'in adının geçtiği görülmektedir.⁴

Helmuth von Moltke⁵'nin Maraş ve Süleyman Paşa Hakkında Söyledikleri

Mısır valisi Mehmed Ali Paşa isyan edip oğlu İbrahim Paşa'yı Anadolu'yu istila etmeye gönderince, Sultan II. Mahmud Rusya ve İngiltere'den yardım istemişti. Bu arada Osmanlı ordusunda pek çok Prusyalı (Alman) subay vardı. Bunlardan biri olan Moltke idi. 1835-1839 tarihleri arasında Türk ordusunda askeri öğretmen olarak görev yapmış ve 1839'da Mısırlılarla yapılan Nizip Savaşına katılmıştı. Bu vesile Maraş'a iki defa gelen Moltke, bir defa da Maraş'ın kuzey kazalarını dolaşmıştı.

---

¹ Hat. 1332/51942

² C.ML. 729/ 29793.

³ Kozak, s.86.

⁴ Kozak, s. 87.

⁵ **Feldmarşal Helmuth Von Moltke**:1800-1891 yılları arasında yaşayan Almanların ünlü mareşalidir. 1835-1840'da Türkiye'de yaşadı.1857'de Danimarka ile Prusya arasındaki savaşta Genelkurmay başkanı ve savaş idare eden komutandı.1870'de Almanların Fransızları mağlup ettiği savaşta da Genelkurmay başkanıydı. Birleşik Almanya'nın kuruluşundan çok önemli görevler üslenen Moltke dahi bir kumandandı. Bkz: Moltke, **Türkiye Mektupları**, (çev. H. Örs) Remzi Kitabevi, İstanbul 1969, s.7.

Moltke, Osmanlı Orduları başkomutanı Hafız Paşa'nın verdiği bir emirî yerine getirmek için 23 Mart 1838'de Harput (Elazığ) üzerinden Fırat Nehri'ni Kömürhan köprüsünden geçerek İzol (Kale) kazasına uğrayarak Malatya'ya oradan da Maraş'a doğru yola çıktığını belirtmektedir. 25 Mart'ta Malatya'ya gelen Moltke, halkın yazın Asbuzu'ya göçtüğünü ve şehirde kimsenin kalmadığını belirtir. 26 Mart'ta Sürgü'ye gelen Alman subayı Erkenek üzerinden Belveren köyüne gelir. Buradan 65 saatlik bir yolculuktan sonra dağ yamaçlarından ilerleyerek büyük ihtimalle Büyük Naçar üzerinden Maraş ovasına iner. Maraş'a gelişini şu şekilde ifade eder: “ *Dün yüksek dağlar üzerinden çok çetin bir yolculuk yaptık. Kar ve yağmur yağıyordu. Akşamüzeri (29 Mart) geniş, muhteşem Maraş ovasına indiğimiz zaman sahne değişti. Söğütlerin ilk yaprakları sürüyor, özlü bir yeşil, içlerinden gümüşten iki nehrin¹ kıvrıla kıvrıla aktığı, saatlerce genişlikteki tarlalar ve çayırda kaplıyordu, ağır kalın bulutlar Gavurdağı'nın karlı tepelerine takılı dururken Allah'ın altın güneşi şehrin üzerinde parlıyordu.*

Altmış beş saatlik at yolculuğundan sonra bugün istirahat günümüz. Daha dün akşam, sırlıslıkam ve yarı donmuş bir halde, şimdiye kadar vardığım en güneydeki noktada, sıcak bir Türk hamamında yorgunluklarımı çıkardı; bugün kâğıtlarımı düzene koydum. Paşa² ile birlikte atla dolaşmaya çıktık, bana redif taburlarını gösterdi. Şimdi sana bunları bir Ermeni bankerinin evinin avlusunda, çiçekli badem ağaçlarının altında şıkırdayan bir fiskiyenin yanından yazıyorum Maraş'ta o kadar yaklaşmış olduğum güzel Suriye'ye istemeye istemeye arkamı döndüm ve atımı Fırat'a doğru sürdüm. 29 Martta 18 saatlik bir yolculuğu aynı atla yapmışım. Çünkü bütün bu dolaşma sırasında ta Belveren'e kadar ne bir köy ne de bir ev, vardı. Pazarcık ovasını geçtik. Bu ovada üç Türkmen kabilesi: Atmalı, Kılıçlı, Siniminiler konaklamıştı. Bu üç kabile halkı 2000 çadırda oturuyordu. Reşit Paşa en nüfuzlu Kürt beylerinin akıllarını başlarına getirdikten sonra bu Türkmenler de hükümete karşı olan sevgi ve bağlılıklarını ilan etmişlerdi ve 400 kese akçelik (20.000 filorin) bir salyana (vergi) ödüyorlardı. Bunlardan bazıları çiftçilik yapıyor, çoğu da yazın sürüleriyle dağlara çıkıyordu. Kılıçlı kabilesi 600'den fazla

---

¹ Aksu ve Erkenez Çayları

² Moltke isim vermemekle birlikte kastettiği kişi Süleyman Paşa olmalıdır.

atlı çıkarabiliyor, öteki iki kabile daha ziyade yaya savaşıyordu. Kıymetli bir şekilde süslenmiş eski Türk ve İran tüfenkleriyle silahlı, iyi nişancı bunlar. Atlılar demir uçlu ve bunun altında deve kuşu tüyünden yuvarlak bir top bulunan bambu kamışından bir kargı taşıyorlar. Kendileriyle aynı çadırda barınan atları mükemmel.

Maraş paşası Süleyman Sinimini kabilesi ağasına bir gâvurun geleceğini, ona çeşitli ikramlarda bulunulması gerektiğini bildirmek için önceden bir haberci yollamıştı. Fakat aynı zamanda bana refakat edenlerin sayısı bir başçavuş ve tepeden tırnağa silahlı iki süvari ile artırmayı da uygun bulmuştu. Yeşil pirinç tarlaları ve basık tepeler üzerinde saatlerce yol aldıktan ve Akdere ırmağını, geçit veren yerinden aştıktan sonra kendimizi, yamaçlarda ve ovada küçük köyler halinde gruplanmış çadırlar arasında bulduk". Moltke Maraş'tan geri dönüşünde Pazarcık-Belveren üzerinden ilerleyerek Göksu çayını geçerek Adıyaman'a gider.¹

Moltke 1838 sonbaharında Malatya- Efsus (Afşin) üzerinden Kayseri- İncesu, Ürgüb, Nevşehir ve Aksaray'dan Konya'ya gitmiş; tekrar Konya- Karapınar, Niğde- Çiftelhan, Develi ve Tomarza üzerinden Maraş sınırına yakın Ekrek'e ulaşmıştı. Burada Süleyman Paşa'nın adamlarından Osman Bey tarafından karşılanan ve ağırılanan Moltke bir Türkmen çadırında geceyi geçirmişti. Maraş valisinin bir adamı olan Osman Bey'in² 2000 süvariye atlandırabildiğini ve bir oğlunu da 1500 talere ile bir kadınla evlendirdiğini ifade etmektedir. Osman Bey'in oğlunun düğününün sekizinci ve son gününe rastlayan Moltke, geceyi geçirdiği burada Berlin Operasından daha eğlenceli bale seyrettim diye not düşmüştür. Alman Subayı, Türkmenlerin ateş etrafında oynadıkları bir oyunu³ hayretle ve beğenerek seyretmiştir. Buradan hareket ederek Göksun'a gelen Moltke 3 Kasım 1838'de Bayezidli

¹ Moltke, s.156-158.

² Bayezidli ailesinden Osman Nuri Bey olmalı.

³ Alman subayının seyrettiği bu oyun hala Maraş'ın köylerinde oynanan ve sinsin adı verilen oyundur. Genellikle düğünlerde oynanan bu oyunda ortaya yüksek alevleri olan bir ateş yakılır. Ateşin etrafında toplanan gençlerden biri ortaya fırlar. Daha sonra ikincisi onu yakalayıp yere yatırmaya çalışır. Birinci genç ortadan ayrılır üçüncüsü ortaya fırlar ve ikinci genci yere yatırmaya çalışır. Arada ortada yanan ateşin üstünden atlanır. Adeta gençler burada bir oyun sahneye koyarlar. İşte Alman subayının opera olarak adlandırdığı oyun budur.

Süleyman Paşa ile görüşmüş ve onun tarafından ağırlandırılmıştır. Süleyman Paşa Moltke'ye bir Türkmen atı, o da paşaya bir çift tabanca hediye etmiştir. Daha sonra Efsus'a uğrayan Moltke Elbistan üzerinden Malatya'ya dönmüştür.¹

23 Haziran 1839'da Osmanlı Ordusu ile Mısırlı İbrahim Paşa arasında Nizip'te yapılan savaşa katılan Moltke, savaşın sonunun hezimetle sonuçlanması üzerine ordu geri çekilince o da zorlu bir yürüyüşten sonra Antep'e ulaşmıştı. Burada karşılaştığı manzara hakkında bilgi veren Moltke, Antep halkının İbrahim Paşa'nın korkusundan şehri terk ettiğini belirtir. Daha önce Antep'i işgal eden İbrahim Paşa kuvvetleri kalede muhasara edilerek ele geçirilmişti. Hatta bu kuvvetler Osmanlı ordusunun hizmetine girmişlerdi. Bundan dolayı İbrahim Paşa intikam alır diye Antep halkı korkuya kapılmışlardı.² 26 Haziran 1839'da Maraş'a ulaşan Moltke burada iki gün dinlendikten sonra yürüyüşüne devam etti. Çünkü Mısır kuvvetleri onları takip etmekteydi. Savaşın sonucunda dağılan ordu birliklerinin Maraş'ta toplandığını belirten Moltke, Mısır ordusunun da intizamsız ve güçsüz olduğunu belirtmektedir. O, Maraş'tan Geben köyü ve Meryemçil Kalesinin sarp geçitlerinden ilerleyerek Göksun'a ulaşmıştır. Göksun'dan Efsus tarafına geçen Moltke yol güzergâhının Atmalı, Cerid ve Çadarlı (Tecirli) aşiretleri yüzünden emniyetsiz olduğunu belirtmektedir. Efsus üzerinden Elbistan'a oradan da Malatya'ya Osmanlı ordusu serdarı Hafız Paşa'nın yanına ulaşmıştır.³ Moltke bu savaşta Süleyman Paşa'nın Osmanlılara herhangi bir ihanetinden bahsetmemektedir.

Nizip Savaşı

23 Haziran 1839'da Osmanlı ordusu ile asi vali Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın komuta ettiği ordu Nizip yakınlarında karşılaştı. Osmanlı ordusunu idare eden paşaların dirayetsizliği sebebiyle büyük bir mağlubiyet yaşandı. Mısır kuvvetleri karşısında Osmanlı ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Başkomutan Hafız Paşa Malatya'ya gitti. Mısır kuvvetleri karşısında savunmasız kalan Antep ve Maraş teslim olmak zorunda kaldı. Maraş'a yerleşen İbrahim Paşa burada 18 ay kaldı. Daha sonra yapılan Londra anlaşmasından sonra burayı terk etti.

---

¹ Moltke, s.328-329.

² Moltke, s.263.

³ Moltke, s.272-73.

16 Aralık 1840 (21/Ş /1256) tarihli bir belgede Nizip savaşından sonra Mısırlıların Maraş ve Antep taraflarını işgal ettikleri belirtilmektedir. Antepililerin Mısırlılara karşı hareket halinde oldukları ve onlarla savaşmak için bekledikleri, Maraş tarafında ise şehrin korumasız olduğundan ahalinin burayı terk etmeye başladıkları haberleri gelmişti.¹

Maraş valisi Süleyman Paşa, İbrahim Paşa ile başlangıçta mücadele etmiş hatta başarılar kazanarak Mısır ordusunun Maraş'a girişine mani olmuştu. Ancak daha sonra kararsız bir politika izleyen Süleyman Paşa, devlet ile Mehmet Ali Paşa arasındaki mücadelede tarafsız kalmayı tercih etmiştir.

Haleb, Antakya ve Adana taraflarını işgal eden Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, Gavurdağı'na kadar gelmişti. Süleyman Paşa Maraş da savunmasız kalmıştı. Bu yüzden hem ailesini hem de içinden çıktığı Maraş halkını tehlike altında bırakmamak için uğraşmıştı. Bundan dolayı da Mısırlı İbrahim Paşa'ya karşı ılımlı bir politika izlemişti. O, da amcası Kalender Paşa gibi Maraş çevresinde yaşayan aşiret reisleri ve ayanlarla dengeli bir ilişki kurmuştu. Kalender Paşa ve Süleyman Paşa yerel idareciler olduklarından devşirmeden veya başka yerlerden gelen valiler gibi hareket etmeyerek idare ettikleri ahalinin refahı, mutluluğu ve güvenliği için ellerinden geleni yapmışlardır.

Süleyman Paşa'nın Valiliği Süresince Yaptığı İmar Faaliyetleri

Süleyman Paşa Maraş beylerbeyi olduktan sonra şehirde düzen ve asayişi sağlamak amacıyla faaliyetlere başlamıştı. Yılların ihmal ve iç karışıklıklar sebebiyle Maraş yakılmış, yıkılmış ve harap bir durumdaydı. Hatta Maraş'ın Hükümet konağı da tahrip edilmişti. 1832'de, Maraş valisi Süleyman Paşa harap bir durumda bulunan Maraş Hükümet konağını yeniden inşa etmek için 30.000 kuruşa ihtiyacının olduğunu sadarete bildirmişti. Bunun üzerine bu paranın kazalara taksim edilerek toplanması için ona izin verildi.² Neticede harap bir vaziyette olan Maraş hükümet konağı halktan toplanan para ile yeniden inşa edildi.

---

¹ YB/16/04.

² Hat.597/29291.

Aşiretlerin Denetin Altına Alınması

Maraş eyaletinde Avşar, Bozdoğan, Cerid, Kılıçlı, Rışvan, Sinemenli, Atmalı... vs Türkmen aşiretleri yaşamaktaydı. Bu aşiretler kendi başlarına buyruk olup göçebe haldeydiler. Bunları kendi boy beyleri yönetirdi. Bazen bu aşiretlerin mensupları askere gitmemekte, vergi vermemekte ve kervan yollarını kesip tüccarları soymaktaydılar. Bunların sürüleri yerleşiklerin zirai ürünlerine zarar verdiklerinden düzen altına alınmaları gerekmekteydi. Bilhassa Afşar Türkmenleri Maraş eyaletinde asayişsizliğe sebep olmaktaydılar. Afşar Türkmenleri kışları Maraş'tan Antakya'ya kadar uzanan Amik ovası ile Çukurova'da kışlamakta yazları ise Maraş, Kayseri ve Adana yaylalarına çıkmaktaydılar. Kışlak ve yaylalar arasındaki geliş gidişlerde yerleşik hayat yaşayan ve ziraatla uğraşan köylülere zarar vermekteydiler. Bu yüzden devlet onların itaat altına alınmasını istemekteydi. Süleyman Paşa 9 Nisan 1834 tarihli İstanbul'a gönderdiği tahriratında Afşarları denetim altına alabileceğini belirtti. Bu arada İstanbul'dan gelen bir yazıda Maraş ve çevresinde bulunan Rışvan aşiretinin zabitanın zalimane hareketleri yüzünden isyan halinde olduğu ve onların nizam altına alındığı belirtilmekteydi.

27 Mart 1834 tarihinde (16/Za/1249) Maraş ve çevresinde isyanlara sebep olan Rışvan aşireti düzen altına alınmıştı. Ayrıca Afşar aşiretinin de düzen altına alınması için Süleyman Paşa'ya hatt-ı hümayun gönderildi.¹ Süleyman Paşa bu konuda gerekli girişimleri yapmış ve bunları İstanbul'a muhabere etmişti. Alacağı gerekli tedbirleri de bildirmişti. Süleyman Paşa bu konuda gönderdiği yazıda Afşarları kolayca gözetim altına alacağını bildirmekteydi. Aynı zamanda Sivas valisi Reşid Paşa ile de haberleşmekteydi.² Reşid Paşa bu durumu İstanbul'a bir tahriratla bildirmişti.

Mısırlı İbrahim Paşa'nın Maraş'ı İşgali

Nizip savaşıdan sonra Osmanlı kuvvetleri Malatya, Sivas ve Kayseri taraflarına çekilince Mısır kuvvetleri Antep ve Maraş'ı işgal etti. Antep üzerinden Maraş'a ilerleyen Mısır kuvvetlerini Süleyman Paşa'nın adamları Kapıçam mevkiinde karşılarlar. İlk başta başarı kazansalar da İbrahim Paşa'nın 40.000 kişilik kuvvetle

---

¹Hat.447/22313.

² Hat.450/22349.

Maraş'a yürümesi üzerine Süleyman Paşa şehri terk ederek önce Kozan'a sonra da Kayseri'ye intikal eder. İbrahim Paşa, Antep üzerinden Maraş'a gelip yerleşmiş ve karargâhını buraya taşımıştır. Dört alay askerle İbrahim Paşa'nın Maraş'ta 19 ay kaldığı ve 1841'de Londra Antlaşmasından sonra burayı terk ederek Mısır'a döndüğü anlaşılmaktadır. İbrahim Paşa'nın Maraş'ta kaldığı süre içinde bir yaz geçirmiştir. Bu süre içinde Maraş'ın doğu tarafında Kerhan'a bağlı Dil-niş bağlarında zaman geçirmiştir. Bazen şehre inip Ulu Camii'de cuma namazlarını kılarmış. Besim Atalay, İbrahim Paşa kuvvetleri Maraş'a gelince kalede muhafaza edilen devlete ait evrakların onun eline geçmesini diye yakılarak imha edildiğini ve böylece kıymetli vesikaların kaybolduğunu belirtmektedir.¹

Onun Maraş'ta kaldığı süre içinde şehrin ileri gelenleri ve ulemaları ile ilişkileri konusunda çeşitli hikâyeler anlatılmaktadır. Bunları derleyen merhum Besim Atalay'ın kitabından bu bilgileri aldık. Bunlardan birine göre İbrahim Paşa Ulu Cami'ye geldiğinde vaaz eden Çürük-zâde adlı bir hoca ayağa kalkınca, "*oturunuz burada herkes eşittir*" demiştir. Yine cuma namazı hutbesini İbrahim Paşa adına okumayı isteyen hatibin isteğini paşa ret etmiştir. Ulu Cami'nin müezzininin sesinin kötü olması nedeniyle İbrahim Paşa "*Sultan Mahmud beni Suriye'den çıkarmak için ordular göndereceğine böyle beş on müezzin gönderse idi ben kendi kendime çekilir giderdim*" demiştir.

İbrahim Paşa Maraş'ta kaldığı müddetçe elinden geldiği ölçüde halka iyi davranmaya çalışmıştır. Onlardan vergi almamış, bir gün onun askerlerinden birinin bir kadının yoğurdunu yediği için karnını deşirmiş, diğer bir askerini başka bir kadının zerdalisini yediği için kurşuna dizdirmiştir. İbrahim Paşa, Maraş ahalisinin Zeytun Ermenilerinden şikâyeti üzerine oraya asker sevk

---

¹ Bu bilgi doğru olmalı ki Osmanlı Devleti'nde 300 yıldan fazla eyalet (1531-1848) ve 70 yıl (1848-1922) kadar sancak statüsünde idare edilen Maraş şehrine ait şehirde bulunan arşiv belgelerinin hemen hemen hepsi kaybolmuştur. 1919'da şehrin İngilizler tarafından işgali esnasında resmi evrakların onların eline geçmesini engellemek için Kayseri tarafına gönderilmesi de eklenince 1840 sonrası resmi evraklar da kaybolmuştur. Kaybolan evrakların sayısı ile ilgili bir değerlendirme yapacak olursak şehrin Osmanlı İdaresine geçtiği 1515'ten itibaren tutulan Şer'iyeye Sicili kayıtlarının 1922'ye kadar aşağı yukarı 400 defterden ibaret olması gerekirken bugün sadece 7 defterin mevcut olması tahribatın ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

ederek onları denetim altına aldığı gibi haraç da vermelerini sağlamıştır. İbrahim Paşa Maraş'ın batı tarafına geçmemiştir. Sadece isyan halinde olan Yörüklerin üzerine bir miktar asker sevk etmiştir.

İbrahim Paşa'nın Maraş'ta geçirdiği günler içinde cereyan eden ilginç olaylardan biri de Maraş ulemasından Kazancızâde Mesud ile aralarında geçen olaydır. Nizip savaşı öncesi İbrahim Paşa, Osmanlı ordusu başkomutanı Hafız Mehmed Paşa'nın yanına iki adam göndermişti. Bu sırada Mesud Efendi de paşanın yanındaydı. Hocaya İbrahim Paşa hakkında ne dersin dediklerinde o “İbrahim Paşa bâgîdir (asi) şeriat öyle diyor; haksızdır der. İbrahim Paşa'nın adamları bunu ona anlatırlar. İbrahim Paşa Maraş'a girdiğinde, Mesud Efendi'yi çekemeyen bazı ulema İbrahim Paşa'ya “ sana bâgî ve haksız diyen hoca falan yerde medresede oturur” derler. Bunun üzerine İbrahim Paşa bir gün Mesud Efendi'nin medresesine gider ve onu ziyaret eder. Hoca Efendi'ye hitaben “*Bana bâgî ve haksız diyen siz misiniz? Sorusunu sorar. Hoca Efendi korkusuzca “ evet ben idim. Siz hala bâgîsiniz, haksızsınız!. Şeriat böyle diyor”* cevabını verir. ... İbrahim Paşa aldırılmaz. Mecra-i kelimeler değiştirilir. Giderken İbrahim Paşa yaveri vâsitasıyla bir kese içerisinde bir miktar para bırakır. Hoca Efendi, “*teşekkür ederim. Benim ihtiyacım yoktur. Memlekette muhârebe yüzünden sıkıntı çeken birçok aile var, bunu onlara verseniz daha iyi olur.*” sözleri ile kabul etmez. İbrahim Paşa etrafındakilere “*Eğer Hoca Efendi eski sözünü inkâr etse veya riyâkârlık yapsa idi idam ettirecektim; Hakikaten faziletkâr bir adam imiş*” der.¹

Bir belgede İbrahim Paşa Maraş valisi olarak zikredilmekte, ahalinin onun ve aşiretlerin yaptıkları zulümlerden şikâyetçi oldukları görülmektedir.²

Maraşlı Bayezidzâde Osman Paşa

Osmanlı arşiv kayıtlarında Maraşlı Osman Paşa diye kayıtlı olan şahsın Bayezidli ailesinden bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. 25 Temmuz 1828 yılında Bayezidzâde Osman Bey'e mirîmiranlık verilmiştir.³ Daha sonra Osman Paşa Trabzon

¹ Atalay, s.98-100.

² C. DH. 38/1860.

³ Hat 1576/7 (21 M 1244(Hicrî)

valisi Seyyid Osman Paşa'nın yanına gönderilmiştir. İki paşa anlaşamadığından Trabzon valisi onun görevden alınarak geri gönderilmesini istemiştir.¹ Bayezidli ailesinden Süleyman Paşa'nın oğlu Osman Rifat Paşa diye biri daha bulunmaktadır. Bu şahıs 1835 tarihinde doğmuş olup diğer Osman Paşa ile karıştırılmamalıdır. Maraşlı Süleyman Paşa 1840'da Malatya'da vefat edince kendisine daha önce verilen Feriklik nişanı 1842'de darphaneye iade edilmiştir. Osman Paşa 1842 tarihinde görevinden uzaklaştırılarak başka bir yere sürgüne gönderilmiştir. Bayezidzâde Osman Paşa ile Maraş valisi atanan Selim Paşa aralarında 1844 tarihinde alacak verecek davası ortaya çıkmıştır. Osman Paşa'nın, Bursa'da zorunlu ikamete tabi tutulan Selim Paşa'dan alacağı vardı.²

Maraşlı Osman Paşa 1845 yılında öldürülmüştür. Onun katillerinin ortaya çıkarılması için tahkikata başlanmıştır. Katilleri bulmak için Maraş ihtiyarlarından İsmail ve arkadaşları mahkemeye davet edilmiştir.³ 4 Mart 1845 tarihli bir arşiv kaydına göre Osman Paşa eşkiya tarafından katledilmiştir.⁴ Ekim 1845 tarihli bir arşiv kaydına göre Osman Paşa'yı öldürenlere dâhil olanlardan İsmail Bey, Tufan Bey, Kara Cehennemoglu Beşe, Haliloğlu, Danal Musaoğlu ve Anber adlı altı kişi muhakeme edilmek için Haleb tarafına sevk edilmişlerdir.⁵ Yine başka bir belgeye göre onu öldürenler Avşar aşiretinden eşkiyalar olup mahkemeye sevk edilmişlerdir.⁶ Bunun üzerine Osman Paşa'yı ve birkaç adamını öldüren, vergi vermeyen Afşar aşiretini cezalandırmak için devlet üzerlerine asker sevk etmiştir. Osman Paşa'yı öldürdüğü iddiasıyla hakkında kovuşturma yapılan bu aşiret mensuplarından Kara Bey'in öldüğü ve Akça Bey'in de tutuklanarak Maraş'a gönderildiğine dair Haleb valisi bir yazı yazmıştır.⁷ 1846'da Osman Paşa'nın katillerini bulmak, Avşar ve Kuzugüdenli aşiretini zapturapt altına alınmak için Adana valisi Hasan Hakkı Paşa harekete geçer.⁸

---

¹ Hat 508/24961(14/Ş /1245 (Hicrî))

² İ. MVL:55(1058.

³ BAO, A.)M1 /78.

⁴ İ.MVL/64/1211

⁵ İ. MVL 3/31

⁶ İ.MVL 71/1349

⁷ A.)MKT 44/42

⁸ Hat 1353/52880

Maraş'ta Bayazidoğulları adlı eseri yazan Bekir Sami Bayazıt, Bayezidoğullarından tek bir Osman Paşa olduğunu ve onun da Süleyman Paşa'nın oğlu Osman Paşa olduğunu yazmaktadır. Ancak tarihi kayıtlar Bekir Sami Bayazıt'ı doğrulamamaktadır.¹ Bayezidoğullarından iki Osman Paşa olduğu apaçık ortadadır. Birincisi Süleyman Paşa ile muasır ikincisi de onun oğlu olan Osman Paşa'dır. Oğul Osman Paşa bir ara Kayseri mutasarrıflığı yapmış ve yanan Kayseri kapalı çarşısı onun tarafından tamir edilerek yeniden alışverişe açılmıştır.²1885 tarihinde Şebinkarahisar'da vefat etmiştir.³ Birincisi ise bazen Osman Nuri Paşa olarak geçmektedir. Süleyman Paşa'ya karşı Çapanoğlu Celâleddin Paşa ile ittifak etmiştir. Bu yüzden de Süleyman Paşa'nın elinde olan Yenice kale nahiyesi ona verilmiştir.

Tarihçi Cezmi Yurtsever Osman Paşa'nın Süleyman Paşa ile mücadele ettiğini, ona karşı Andırın'da başta Yaycıoğulları olmak üzere bazı aileleri kendi yanına çektiğini ve onlara topraklar verdiğini belirtmektedir.⁴ Bu bilgilerin doğru olduğu kanaatindeyiz. Yazar, Avşar ve diğer aşiretlerden vergi topladığını, bu vergiyi devlete vermediğini, bunun üzerine Maraş valisi Selim Paşa'nın onun zimmetine geçirdiği paraya el koyduğunu da belirtmektedir. Bu bilgiler arşiv kayıtları ile uygunluk göstermektedir. Çünkü Osman Paşa ile Selim Paşa arasında alacak verecek davaları olmuştur. Bu arada Selim Paşa Afşarlardan iki kişiyi öldürtür. 1844'te isyan halinde olan Afşarların üzerine giden Osman Paşa ise Afşarlardan asker toplamak için onların yanına gelir. Kadirli Savrun Suyu kenarında konaklayan Afşarlardan hem para hem de asker toplamak isteyen Osman Paşa burada pusuya düşürülerek Karabey ve adamları İsmail, Seyfali, Duman Bey tarafından kurşun ve kılıç darbeleriyle öldürülür.⁵

Süleyman Paşa'nın Mezar Kitabesi

Erib bâd-ı ecel bünyân-ı ömrüm kıldı virâne.

Hüdâya merhamet senden garibim geldim ihsâne.

¹ Bayazıt, s.47.

² <http://www.kayseriden.biz>.

³ Bayazıt, s.

⁴ Cezmi Yurtsever, Ermeni Terör Merkezi Kilikya Meselesi, İstanbul 1983, s.121.

⁵ <http://cezmiyurtsever-ukurovatrkenlerive.blogspot.com>

*Afvüsün afv-ü gayetle muhibsin ey kerem fermâ,
Kusurumu afv kıl, ben mü'minin i'mane, Kur'âne
Müşir-i devlet iken Asbûzu'da rahâtâ meylim,
Ölünce dedileri bâki değil dünya Süleyman'e
Vatanı Mer'aş, cemi' akraba anda, kader bunda.
Cemii' evlâd ve ensârım emânet ola Rahman'e.
Çıkub üçler semâh-ı em'ime neşreyledi tarih,
Rahim daima verir yevm-i bekâda seyr-i ihzâne
İntikâle ilâ rahmet'Allahü Te'âla el-merhum-el-mağfur
Süleyman Paşa bin Yusuf Beg
El-Mer'âşî, Müşir-i Eyalet-i Diyarbekir rahmehuma
Allahü Te'âla euuna el-Fatiha
Sene 1256(M.1840)*

Şiir¹ Süleyman Paşa'nın İbrahim Paşa ile savaşını Anlatan Bir

*Mısırdan çıktı da İbrahim Paşa
Görünce orduyu aklı da şaşta.
Kartal ile Kuzgun konu üleşe.
Mer'aşın ovasın duman бүrүdү.*

Süleyman Paşa'nın Türküsü²

*Şu yalan dünyaya geldim geleli
Daha ne gelecek başıma benim
Eğer o nazlı yar benim olmazsa
Bakın gözlerimin yaşına benim*

*Bir ikrar verdide onu güderim
İkrarsız dilberi ya ben niderim
Başım alır diyar diyar giderim
Düşerse sevdiğim peşime benim*

¹ Besim Atalay, s.44

² Atalay, s.145.

Cüda bülbül gibi ötemez oldum
Türlü kumaşlarım satamaz oldum
Kınaman kardaşlar yatamaz oldum
Nazlı yar giriyor düşüme benim

Bâyezidli-zâde Süleyman Paşa İçin Söylenmiş Bir Türkü:¹

Mektup benden selam eyle vatana
Ah çekip ağlasın illerim benim
Yazgı böyle imiş takdir Hüdânın
İncitmen civelek beğlerim benim

Müşkil oldu bu seferden gelmemiz
On iki mansıbtan mirî almamız
Gurbet Malatya'da kaldı türbemiz
Çok idi vatanda ağlarım benim

Lokman Hekim gelse yoktur ilacım
İlim aşîretim çeksinler acım
Şerif hanım ile Hurşide bacım

İbrahim Paşa'ya karşı durduğum
Şol sultân Mahmud'a arka verdiğim
Anadolu çok sefasın sürdüğüm
Yaylalı sahralı dağlarım benim

İlbendim çağırır yüz atlı hazır
Nazlıdır devlette Süleyman vezir
Kal'ander beğim de gurbetde hazır
Kenan Beğ'im çeksin tuğlarım benim
Yas tutup karalar bağlarım benim

---

¹ Atalay, s.154-155; Bayazıt, s.74.

Süleyman Paşa'nın bir Şiiri¹

Çıksam baksam görünür mü?

Başkonuş'un dağı şimdi

Yaylada dem sürmenin

Geldi vakti çağı şimdi

Bizim yaylanın kuşuna

Can dayanmaz ötüşüne

Yüce dağların başına

Kuraydım otağı şimdi

Geldi yaylaların çağı

Seyrâna çıkarlar çoğu

Mer'aşın bahçesi bağı

Hupların oymağı şimdi

Baş konuşun pınar başı

Mücevher toprağı taşı

Yar ile etsek savaşı

Sevişmenin çağı şimdi

Beğöglunu sevenlerin

Görek deyü evenlerin

Nerde kaldı diyenlerin

Sis'tedir oymağı şimdi

Süleyman Paşa'nın Hanımı Gülendâma İçin Bir Türkü²

Ağlar gurbette Süleyman Paşa

Vadem tamam oldu, kaldı denveran

Yanında sevgili Kenan Bey oğlu

Boynu bükük öksüz kaldı denveran

---

¹ Atalay, s.155; Bayazıt, s.75.

² Bayazıt, s.81.

Malatya şehrine varayım dedim,
Gülendam Hanımı göreyim dedim
Onun mah cemalin göreyim dedim
Anı da mezara koydu denveran

Dostlarım ağlayıp düşmanım güldü
Emr-i haktan takdir yerini buldu
Malatya şehrine üç saat kaldı
Ağlamaktan gözden oldu denveran

Bey oğluna söylüyor ne gelir elden
Bir zaman söylenir methimiz dilden
Yeni mansıp geldi İstanbul'dan
Kenan gediğine kondu denveran

Süleyman Paşa sonrası Maraş (1840-1850) Bayezidzâde Numan Bey'in Maraş Mütesellimi Olması 1840

4 Mart 1840 Maraş eyaleti valiliğine Adana valisi olan Ahmed Paşa atandı. Onun Adana ve Maraş valiliğini birlikte yürüttüğü görülmektedir. Ahmed Paşa görev mahalli olan Maraş'a gelinceye kadar Bayezidzâde Numan Bey'in mütesellim tayin edilmesine karar verildi. Aynı yıl içinde Ahmed Paşa vefat etti. Onun yerine Maraş valiliğine Ali Paşa atandı. Maraş'ta Mısırlıların işgali döneminde halkın İstanbul'a şikâyetleri artmıştı. 1840'dan sonra Maraş'ta asayiş ve düzen sağlanamadı. Yeni gelen valiler de pek bir şey yapamadılar. Bu yüzden ahalinin İstanbul'a şikâyetleri arttı.

Zülkadirzâde Ahmed Durak Bey

4 Mart 1840 tarihli bir arşiv belgesinden Maraş dâhilinde pek çok aşiretin olduğu ve bunların denetim altına alınabilmesi için Maraş eyaletinin valiliğine Zülkadirzâde Ahmed Durak Bey'in atanması için Darende kadısı tarafından bir ilam yazılmıştır. Maraş'ta yine Bayezidli ve Zülkadirli arasında siyasi çekişme başlamış oluyordu. Bu arada Maraş valisi olan Ali Paşa'nın mezalim ve taaddiyatından ahalinin şikâyet ettikleri görülmektedir. Bu yüzden de Ali Paşa'nın Maraş valiliği çok kısa sürdü.

Zülkadirzâde Halil Bey

18 Mart 1848 tarihinde sabık Anadolu ordu-yı hümayunu müşiri Osman Paşa ve mirîmirandan Van Kaymakamı Mehmed Reşid Paşa'dan tahkik kılınarak; Maraş dâhilinde bulunan aşairin isyan ve muhalefet içinde bulunmalarına sebep olan Zülkadirli İbrahim Bey'in oğlu Hacı Halil Bey ile Kurşuncuoğlu Müfti Hasan Efendi'nin başka tarafa tart ve nakillerine karar verilmiştir.¹ Bu Halil Bey Zülkadirzâdelerin önemli şahsiyetlerinden biri olup onların vakıflarını yeniden düzenlemiş ve bu konuda iyi hizmetler yapmıştır. Onun tarafından Ulu Camii tamir edildiği gibi Bey Camii de inşa edilmiştir.

Bayezidoğlu Süleyman Paşa oğlu Yusuf Kenan Paşa

Maraş valiliğinden azledildikten sonra Diyarbakır valiliğine tayin edilen Süleyman Paşa'nın 1840'da Malatya'da ölümü üzerine onun yerine oğlu Kenan Paşa'nın atanmasına karar verildi.² Kenan Paşa 26 Eylül 1840'da yazdığı bir yazı ile Maraş sancağının kendisine verilmesinden dolayı sadarete teşekkür etmekteydi. Ancak Kenan Paşa Maraş'ta fazla kalmayarak görevini bırakmış ve divan- ı hümayun mektupçuluğuna gitmiştir. Kenan Bey'in Maraş valiliği gibi zor bir görevi bırakarak İstanbul'a gitmesi onun Maraş'taki işlerden tamamen uzaklaştığı anlamına gelmemektedir. Ona babasından Maraş'ta kalan mukataasından dolayı maaş tahsis edildi. Yusuf Kenan Paşa 1876'da vefat etmiştir ve merkez Efendi kabristanına defnedilmiştir. 5 Mayıs 1846'da Maraş eyaletine bağlı Kozandağı ayanı Samur Ağazâde Mehmed ve Afşar aşireti ile Zeytin Ermenilerinin ayaklanma halinde olmalarına ve uygunsuz hareketlerine karşı tedbir alındığına dair Maraş valisi Yusuf İzzet Paşa İstanbul'a bir yazı göndermiştir.

Maraş valisi Yusuf Paşa'ya 1844 yılında gönderilen bir hükümden Kenan Paşa'nın babasından kendisine kalan tarla ve vesaire arazilerinden öşür alınmaz iken şimdi alınmaya başlandığı, bunlara çeşitli müdahaleler olduğu ve bunların men edilmesi için emirler yazıldığı anlaşılmaktadır.³

---

¹ MVL:22/43

² Sicil-i Osmanî, C. III, s.854.

³ Kozak, s.101-102.

İstanbul'da sultan ve diğer idareciler nezdinde büyük bir itibar kazanan Kenan Bey memleketi Maraş'la bilhassa da babasının orada bulunan malları ve alacakları ile ilgilenmiştir. Devlet idarecilerine yakın olması hesabıyla İstanbul'dan gönderttiği yazılarla kendisinden ve ailesinden söz ettirmeyi başarmıştır. Kenan Bey devlet kademelerinde hızla yükselerek üst düzey bir yere ulaşmıştır. O, İstanbul'da Tahrirat-ı Hariciye Odası Mütemeyyizan ve Seramedan olarak isimlendirilmektedir. Başka bir belgede onun Mektûbi-i Hariciye Hulefasından olduğu yazılıdır. Maraş'taki işlerini yapmak üzere Hasan Ağa'yı görevlendirmiştir. Bu adam vasıtasıyla babasının alacaklarını toplatmıştır. Kenan Paşa'nın Bozdoğan aşireti ümerasından Abdi Ağa'dan alacağı vardı. Bu parayı almak için yazı göndertmiştir. 8 Ocak 1856 tarihli bir belgeden Kenan Bey'in babası Süleyman Paşa'nın Maraş'taki alacaklarını tahsil edilmesindeki yardımlardan dolayı devlet yetkililerine teşekkür ettiği anlaşılmaktadır.

20 Ocak 1858 tarihli bir belgeden Kenan Bey'in Maraş'taki emlak ve akarına müdahaleler olduğu ve konağının kirasının ödenmediğini şikâyet ettiği anlaşılmaktadır. Mallarına müdahale edilmemesini, edenlerin engellenmesini ve konağının kirasının ödenmesini istemiştir. 24 Mayıs 1858 tarihli başka bir şikâyet mektubunda Kenan Bey Maraş'taki hanesinin kirasının düzeltilmesini veya devlet tarafından konağının satın alınmasını istemektedir. Bu belgelerden anlaşıldığı üzere 21 Ocak 1862'de Süleyman Paşa'nın Maraş ahalisinden alacaklarının bazılarının toplandığı ancak buna da hazinece el konulduğu görülmektedir. Bunların Kenan Bey'e teslim edilmesi için emir verilmiştir.

1861'de sadaret mektupçusu Kenan Bey ve biraderine babaları Süleyman Paşa'dan intikal eden Andırın nahiyesine bağlı Geben, Bunduk ve Sisne köyleri ile ihtilafı olan arazi için tarafların mahallinde muhakeme olunmaları emredilmektedir. Söz konusu köylerin ahali ile Süleyman Paşa'nın varisleri arasındaki bu davalar uzun yıllar devam etmiştir.

Maraş Valisi Selim Paşa

19 Nisan 1842'de Maraş valiliğine atan Selim Paşa görev mahalline gelerek vazifesine başlamıştır. Bu konuda Maraş ahkâm defterinde Selim Paşa'nın Maraş mutasarrıfı olduğu

belirtilmektedir.¹ Ona 4 Mayıs 1842'de Maraş ve çevresindeki altı mukataa verilmiştir. 13 Şubat 1843'te Selim Paşa hakkında Maraş'tan şikâyetler başlamıştır. Bunun üzerine 9 Ağustos 1843'te Maraş valiliğine Yusuf Paşa tayin edilmiştir.² Maraş'tan Bursa'ya sürgüne gönderilen Selim Paşa'nın 1843'te İstanbul'da oturmasına müsaade edilmiştir. Görevden alınan Selim Paşa'nın yanında bulunan müşirlik nişanları kendisinden alınarak darphaneye teslim edilmiştir. Belgelerden anlaşıldığı üzere Maraş valisi Selim Paşa'nın adalete aykırı davranışlarda bulunduğu görülmektedir. Onun yaptığı mübayaalardan dolayı zimmetine para geçirdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Selim Paşa ile Maraş Bayezidli ailesinden Osman Paşa'nın aralarında alacak verecek konusunda bir anlaşmazlık olup mahkeme olmuşlardır. Selim Paşa, suçsuz olan Bayezidli ailesinden Mehmed adlı bir şahsı da sürgüne göndermiştir. Selim Paşa Maraş'ta görev yaptığı sürede ahaliye çok kötü davranmış ve onlardan bazılarını çengele vurmuştur. Bundan dolayı ahali onun hakkında şikâyetlerde bulunmuşlardır. Ahalinin şikâyeti üzerine Selim Paşa, Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye gönderilmiştir. Selim Paşa'nın Bayezidli Osman Paşa'ya epey bir borç taktığı görülmektedir.

Maraş Valisi Yusuf Paşa

30 Eylül 1846 Maraş valisi Mehmed Paşa'nın vefatıyla, yerine Yusuf Paşa³ tayin edilmiştir. Maraş ahkâm defterinde de Yusuf Paşa'nın Maraş valisi olduğuna dair kayıt bulunmaktadır.⁴ Halkın ondan memnun olması ve padişahтан rica etmeleri ile 20 Ekim 1846'da ona vezirlik rütbesi verilmiştir. Onun Maraş valiliği sırasında Zamantı (Pınarbaşı) kazasında Babayer Maloş isimli zimmîye ait bir değirmen Hacı Ömer oğlu, Karabekir oğlu ve Deli İsmail tarafından yakılıp yıkılmıştır. Bu zimmî zararının karşılanması için mahkemeye başvurur. Ancak alacağını tahsil edemez. Bunun üzerine onun zararının karşılanması için padişah Yusuf Paşa ve Maraş kadısına emir gönderir. Yine Maraş valisi Yusuf Paşa'ya Azez sancağı mütesellimi Alioğlu Mustafa Bey'in firar etmesi üzerine onun yakalaması için emir verilir.

---

¹ Kozak, s.92.

² Kozak, s.94.

³ Sicil-i Osmanî, C. V, s.1696.

⁴ Kozak, s.119.

Nisan 1848 tarihinden itibaren Maraş Eyaleti ile Adana eyaleti birleştirilmiş ve valiliğine de Mustafa Paşa getirilmişti.¹ Adana Eyaletine bağlı olan Maraş'ı Mehmed Bey adlı bir kaymakam idare etmeye başladı.² 1852'de Adana valisi olarak Mehmed Ziya Paşa, Maraş kaymakamı olarak da Mahmud Bey adlı bir şahıs bulunmaktadır.³

---

¹ Yasin Kozak, **V ve VI. Numaralı Maraş Ahkâm Defterine Göre Maraş'a Gönderilen Hükümler**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2005, s.124.

² Kozak, s.119.

³ Kozak, s.129.

SONUÇ

Maraş Eyaleti'nin sosyal, siyasi, idari ve kısmen de iktisadî tarihlerine değindiğimiz bu çalışmada 1700-1850 yılları arasının aydınlatılması hedeflenmişti. Bu hedefin bir kısmına ulaşılmış olduğunu zannetmekteyiz. Bu dönemde Maraş'ta cereyan eden olaylar Zülkadirli ve Bayezidli ailelerinin etrafında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında Sünbülzâde, İmam Gazali evlatları, Kanadıkırık, Saçaklızade, Ceridzade, Hamzaoğlu ve Şerefoğlu gibi aileler hakkında da bilgi verilmiştir. Ayrıca Elbistan'da Yapalaklıoğlu ve Hayatizadeler ile Malatya'da Rışvanzâdeler, Antep'te Battaloğlu ve Daltabanzadeler, Hatay'da Mürseloğulları ve Bahçe'de de Fettahoğulları gibi ailelerin izlerine de rastlandı.

Bu çalışma neticesinde Maraş'ın Zeytun ve Fırnız bölgesinde yaşayan Ermenilerin daha XVIII. yüzyıl içinde dahi ayaklanma halinde oldukları görülmüştür. Ermeniler İstanbul üzerinden Maraş'a gelen tatar, ulak ve mübaşirlerin yollarını keserek ölümlerine neden olmuşlardır. Ayrıca onlar Maraş ile Elbistan ve Kayseri arasındaki kervan yollarını basarak tüccarlara büyük zararlar vermişlerdir.

Bu çalışma neticesinden Maraş ve çevresinde yaşayan veya konargöçer aşiretler hakkında da geniş bilgilere ulaşıldı. Bu aşiretlerden Tecirli, Kılıçlı, Cerid, Bozdoğan, Kılı, Reyhanlı ve Fettahlı gibileri çalışmamızda yer almıştır.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri:

- (BOA 110/4334).
(BOA C.DH:3340).
(BOA C.ML:12950).
(BOA:962).
A.)MKT 44/42
A.}MKT:103/8
BAO, A.)M1 /78.
BOA 501/24605.
BOA 83/3433.
BOA C.ML:10778;
BOA, C..DH/ 229/11428.
BOA, C.D. 26.3762.2.
BOA. C.DH:5939
C. DH,2661.
C. DH. 38/1860.
C. DH.1315/1
C. EV. 21/1036.
C. M.5711/2
C. ML 27913
C. ML. 24540/2
C. ML. 5711/1
C. ML.248/10272.
C. TZ.100/4979.
C. ZB.16/789.
C..DH.. 122/6069
C..TZ.. 88/4375
C..ZB/18/878.
C.ADL,49/2944.

C.ADL.62/3705
C.AS 7150.
C.AS./558/NO:23409
C.AS./558/NO:23409/3
C.AS. 47980/2
C.AS.93/4276.
C.AS/ 879/37760.
C.AS/46238/NO: 23
C.AS/46238/NO: 23.
C.D. 7374
C.DH /301/NO:15009.
C.DH 207/10315.
C.DH. 17172.
C.DH. 364
C.DH. 12166.
C.DH. 12280/1
C.DH. 12410
C.DH. 14679/29
C.DH. 16840.
C.DH. 3762/2
C.DH. 4646/1.
C.DH. 4646/3
C.DH. 4646/4
C.DH. 4646/4.
C.DH. 4646/5.
C.DH. 568
C.DH. 936
C.DH.. 12698
C.DH.. 12280/2
C.DH.. 4646/6
C.DH..969.
C.DH./12166 7/ NO: 29
C.DH./17172/ NO: 17.
C.DH./969/NO: 19.
C.DH.106/5257.
C.DH.1315/2
C.DH.18/871.
C.DH.201.
C.DH.2661
C.DH.272/13576.

C.DH.3340
C.DH.4646/2.
C.DH.49/2444.
C.DH.6069.
C.DH.H /301/NO:15009.
C.DH.H/294/NO:14679.
C.DH/17172/ NO: 17.
C.DH/17179/NO: 31.
C.DH/17179/NO: 31.
C.DH/294/NO:14679.
C.DH/4856/ NO:16
C.DH/4856/ NO:16
C.DH/969/NO: 19.
C.E. 32066
C.EV. 16/751
C.EV. 403/20408.
C.H./6619/5/NO: 36
C.H./6619/5/NO: 36.
C.HR. 6619
C.HR. 6619/2
C.HR. 6619/4
C.HR. 6619/5
C.M./14948/NO: 15
C.M./14948/NO: 15
C.M./200531/2/NO: 20.
C.M./200531/3/ NO: 21.
C.M./200531/3/ NO: 21.
C.M.18335
C.M/ 812/2, NO: 13
C.M/ 812/2, NO: 13
C.M/2256/1/NO: 23
C.ML /649 /26581
C.ML /733/ NO:29911
C.ML /733/ NO:29911.
C.ML 18387
C.ML 762/31052
C.ML, 326/13425
HAT/1228/47933.
C.ML. 14948/1.
C.ML. 14948/2

C.ML. 18101/1
C.ML. 18101/2
C.ML. 200531/2.
C.ML. 12175
C.ML. 27054.
C.ML. 472.
C.ML. 7829
C.ML. 16/1052.
C.ML. 1620/
C.ML. 1620/2.
C.ML. 200531/1
C.ML. 642.
C.ML. 729/ 29793.
C.ML./200531/2/NO: 20.
C.ML.10778
C.ML.3081
C.ML.3081.
C.ML.7172.
C.ML/10778.
C.ML/2256/1/NO: 23
C.ML/505/NO:20531.
C.ML/505/NO:20531.
C.ML:5/1648).
C.NF. 14/NO:670.
C.NF. 14/NO:670/3
C.NF. 670/1
C.NF. 670/2
C.S. 6019/1
C.S.6019/2.
C.T. 6642
C.T. 4946
C.T. BHR. 10313,
C.T.ADLİYE 4397/1
C.T.ADLİYE 4397/1.
C.T.ADLİYE 4397/2
C.T.AS. 23409/3.
C.T.ASK. 23409/2
C.ZB. 18/871.
C.ZB. 2865
C.ZB. 2866/1

C.ZB.67/3337.
C.ZB/18/878.
CD 2/4
CD 3/29
CDH.5939.
DH.MKT.1505/17.
DH:MKT.1494/13,
H.356/19978/E.
HAT 110/4354/E,
HAT 1332/51942
HAT 1353/52880
HAT 1576/7
HAT 291/17402(26/L /1242)
HAT 500/24524
HAT 508/24961.
HAT 508/24990.
HAT 679/33105
HAT, 1332/51943
HAT. 266/15456.
HAT. 320/18814.
HAT. 372/20397.
HAT. 379/20523-E.
HAT. 380/20532.
HAT. 381/20566.
HAT. 381/20579.
HAT. 382/20584.
HAT. 383/20609.
HAT. 528/26018.
HAT. 534/26261.
HAT. 694/33459.
HAT.11/40, BELGE NO :1
HAT.110/4354/B
HAT.113/4532
HAT.277/16327.
HAT.327/19003.
HAT.34.719.735.
HAT.346/19719.
HAT.354/19881.
HAT.356/19975.
HAT.356/19978/J.

HAT.359/20049.
HAT.360/20060.
HAT.362/20127.
HAT.367/20260.
HAT.367/20315.
HAT.369/20352.
HAT.372/20397.
HAT.373/20409.
HAT.375/20441.
HAT.377/20478.
HAT.378/20514.
HAT.379/20523-C
HAT.380/20532-2.
HAT.380/20558.
HAT.380/20558.
HAT.381/20575.
HAT.381/20577.
HAT.381/20577.
HAT.404/21155.
HAT.447/22313.
HAT.450/22349.
HAT.516/25229/A
HAT.517/25239.
HAT.528/26018.
HAT.534/26261.
HAT.536/26349
HAT.597/29291.
HAT.645 /31594.
HAT.648/31749.
HAT.707/33902.
HAT.754/35621
HAT.756/35711.
HAT.962/41208.
HAT/ 508/24978.
HAT/1070/43774.
HAT/11/404 / NO :1
HAT/11/404 / NO: 1
HAT/1228/7934
HAT/1429/NO:58518.
HAT/1429/NO:58518.

HAT/15/590 /NO: 2
HAT/15/590 /NO: 2
HAT/15/591 /NO:3.
HAT/15/591 /NO:3.
HAT/16/684/NO:4
HAT/16/684/NO:4
HAT/193/9431/NO:7.
HAT/193/9431/NO:7.
HAT/197/9837,/NO: 8.
HAT/197/9837,/NO: 8.
HAT/462/22635.
HAT/508//24978.
HAT/508/24978.
HAT/735/34863. (14/B /1242)
HAT:1607/4
HAT:291/17402 (29/L /1242)
İ. MVL 3/31
İ. MVL:55(1058.
İ.MVL106/2369
İ.MVL 71/1349
İ.MVL/64/1211
İE. ML /106/NO:10060
İE. ML /106/NO:10060.
İE.EV.31/3616
İE.TZ /10/ NO:1039.
İE.TZ /10/ NO:1039.
MKT.UM 130/38
MVL:22/43
YB (YABANCI ARŞİVLER: BULGARİSTAN)NO:14/10.
YB/16/04.

Yayınlanmış Eserler

AHMED NAZİF, **Kayseri Tarihi (Mirat-ı Kayseriye)** (Yay. M. Palamutoğlu), Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yay, Kayseri.

AHMED VÂSİF EFENDİ, **Mehasinü'l-Âsâr-ve Hakâikü'l-Ahbâr**, (Yay. M. İlgürel), TTK Yay., İstanbul 1994.

AHMED CEVDET PAŞA, **Tezâkir**, 21-39.

AHMED CEVDET PAŞA, **Tarihi-i Cevdet**, Üçdal Neşriyat, İstanbul trhz.; C. VI,

AKA, İsmail, **İran'da Türk Hakimiyeti (Karakoyunlular Devri)**, TTK Yay., Ankara 2001.

AKDAĞ, Mustafa, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları**, Bilgi Yay. İstanbul 1975.

MÜTERCİM ASIM, Asım Tarihi, C. II.

ATALAR, Münir, **Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları**, Sevinç Matbaası 1991.

ATALAY, Besim, **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, (hızr. İ. Gökhan-M. Karataş), Ukde Yay. Kahramanmaraş 2008.

BAŞ, Yaşar, Rahmi Tekin, **Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)**, Oğuz Dulkadiroğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği Yay, Konya 2007.

BAŞAR, Fahmeddin, **Osmanlı Eyâlet Tevcihatı (1717-1730)**, TTK Yay, Ankara 1997.

BAYAZIT, Bekir Sami, **Kahramanmaraş'ta Bayazıtöğulları**, Ukde Yay., Kahramanmaraş 1998, s.13-14.

CÂBÎ ÖMER EFENDİ, **Câbî Tarihi**, C. II, (hızr. M. A. Beyhan), TTK. Yay., Ankara 2003.

CANPOLAT, Attila, **Hatay Türkmen Aşiretler ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. Ve 19. Yüzyıllar)** Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi Kahramanmaraş 2006.

CEVDET PAŞA, **Tezâkir**, 21-39.

DAYI, Ayşegül, **Dörtüol Tarihi**, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2007.

DİNÇASLAN, A. Latif, **Zeytun İsyanı (1895-1921)**, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006.

DOĞAN, Muzaffer, *III. Selim Döneminde Devlet Teşkilatına Dair Bazı Düzenlemeler*, **Nizam-ı Kadimden Nizam-ı Cedide III. Selim ve Dönemi** (editör: S. Kenan), İstanbul 2010.

EMECEN, Feridun, "Çift Resmî", *DİA*, C. 8, s.309-310;

EDHEM, Halil, **Garbi Anadolu'da Selçukîlerin Varisleri**, Matba-i Amire, İstanbul 1926.

HALAÇOĞLU, Yusuh, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerinin Yerleştirilmesi**, TTK Yay., Ankara 2006.

GEÇKİL, Aynur, **141 Numaralı Gaziantep Şer'iyeye Sicili Metin-Değerlendirme**, (H.1234-1239-M.1818-1821) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Elazığ 2006.

GÖKHAN, İlyas -Kemalettin Koç, **Tarihi, Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu**, Ankara 2009.

GÖKHAN, İlyas, **Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş**, Ukde Yay. Kahramanmaraş 2011.

GÖKHAN, İlyas, *Maraş Beylerbeyi Zülkadirzâde Ömer Paşa*, **Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu**, 2011 Kahramanmaraş.

GÖKHAN, İlyas, *Maraş Mütesellimi Bayezidzâde Numan Bey*, **Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu**, 4-6 Ekim Kahramanmaraş.

GÜLDİKEN, Sevda Nur, **III Numaralı Maraş Ahkâm Defterine Göre Ayıntap** (H.1196-1229-/M.1782,1814), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans tezi Gaziantep 2007.

GÜZELHAN, Mustafa, s.58.

KOZAK Yasin, **V ve VI. Numaralı Maraş Ahkâm Defterine Göre Maraş'a Gönderilen Hükümler**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2005.

KURT, Yılmaz, **Çukurova Tarihinin Kaynakları V 1563 Tarihli Kars-I Maraş Sancağı Mufassal Tahrir Defteri**, TTK Yay., Ankara 2011.

KUZUCU, Serhat, **123 Numaralı Gaziantep Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi ((H.1180-1181-1766-1767)**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Gaziantep 2006.

M. ARİFİ PAŞA, **Elbistan ve Maraş'ta Zülkadiroğulları (Dulkadir) Hükümeti**, **Toem**, V-VII, İstanbul 1915.

MEHMET SÜREYYA, **Sicil-i Osmanî**, C.I-V (yay. N.Akbayar, eski yazıdan aktaran: S.A. Kahraman), İstanbul 1996.

MOLTKE, Helmuth Von, **Türkiye Mektupları**, (çev. H. Örs) Remzi Kitabevi, İstanbul 1969.

MÜTERCİM ASIM, C. II,

ÖZKARCI, Mehmet, **Türk Kültür Varlıkları Envanteri**, C.I, Kahramanmaraş, TTK. Yay., Ankara 2007.

ÖZVERİ, Cengiz, **1813-14 Tarihlerini Kapsayan IV Numaralı Maraş Ahkâm defterinde Maraş Kadılığına Gönderilen Hükümler**, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek- Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2004.

PAKALIN, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih deyimler ve terimler Sözlüğü, C.I.

REFİK, Ahmed, 1989.

SAYAR, Ali, Dulkadiroğlu Soy Kütüğüne Katkılar, **Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu**, C.II, Kahramanmaraş Belediyesi Yay, Kahramanmaraş 2012.

SERTOĞLU, Midhat, **Osmanlı Tarih Lügâtı**, Enderun Yay., İstanbul 1986.

SÖYLEMEZ, Faruk, **Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi**, Yeditepe Yay. İstanbul 1988.

SÖYLEMEZ, Faruk, *XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş Ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri*, **Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.22, Yıl:2007/1.

SÖYLEMEZ, Faruk, *Malatya Mutasarrıfı Rişvanzâde Ömer Paşa'nın Muhallefatı*, **Otam**, S.27 Bahar 2010.

SÜMER, Faruk, **Karakoyunlular I**, TTK Yay., Ankara 1984

SÜMER, Faruk, *XVI. Asırda Anadolu, Suriye Ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumî Bir Bakış*, **İFM**, XI İstanbul 1952.

ŞAHİN, İlhan; *Osmanlı Devrinde Konar- Göçer Aşiretlerin isim Almalarına Dair bazı Mülahazalar*, **İÜEF, Tarih Dergisi**, İbrahim Kafesoğlu Hatıra Sayısı, S.XIII, İstanbul 1987.

ŞAKİROĞLU, Mahmut,

ŞANİZÂDE MEHMED ATAULLAH EFENDİ, **Şanizâde Tarihi** C. II, (Hzr. Ziya Yılmaz), Çamlıca Yay., İstanbul 2008.

ŞANİZÂDE MEHMED ATAULLAH EFENDİ, C. II, Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul 1284.

TATAR, Özcan, **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskânı (1691-1750)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Elazığ 2005.

TEMİZ, Fatih, **Maraş Valisi Kalender Paşa ve Faaliyetleri**, Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek-Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2012.

TERZİ, Mehmet Akif, **Gavurdağ'ının Bulamık Tarihindeki Sis Perdesi**, Doğu Kütüphanesi Yay, İstanbul 2010.

UZUNÇARŞILI, İ. H., **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri**, TTK Yay., Ankara 1983.

ÜNAL, Mehmet Ali, *XVII. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı*, YILMAZÇELİK, İbrahim, *1750-52 tarihli (H.1164-65) Gaziantep Şer'iyye Sicilinin Tanıtım ve Fihristi*, **Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.12, S.1, Elazığ 2002.

YILMAZÇELİK, İbrahim, *Osmanlı Hakimiyeti Sürecince Diyarbakır Eyaleti Valileri*, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.10, S.1, Elazığ 2000

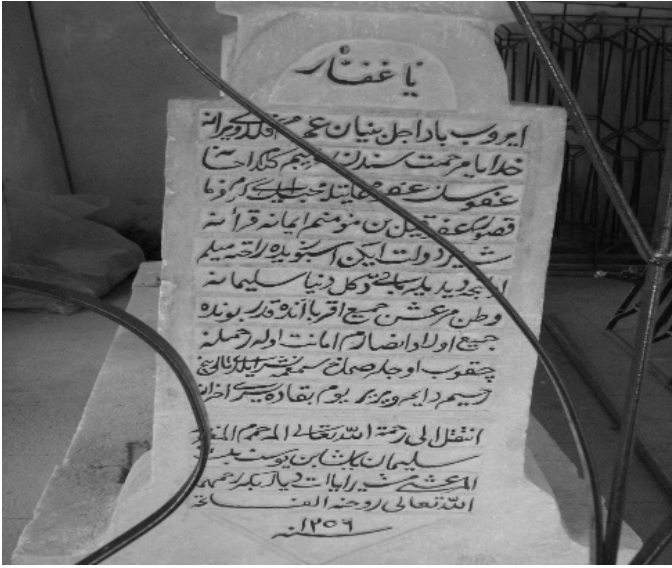
YİNANÇ, Refet, **Dulkadir Beyliği**, TTK. Yay. Ankara 1989.

YURTSEVER, Cezmi, *Ermeni Terör Merkezi Kilikya Meselesi*, İstanbul 1983

<http://cezmyurtsever-Çukurovatrkmenlerive.blogspot.com>

<http://www.kayseriden.biz>.

FOTOĞRAFLAR

Süleyman Paşa'nın Mezar Taşı

Süleyman Paşa'nın Mezarının Bulunduğu Yusuf Ziya Paşa Camii
(Malatya)

Zülkadirzade Numan Beyin oğlu Mirza Bey'in Mezarı Ö.H.1220
(M.1805-1806)

Dulkadiroğlu Süleyman Beyin Bugüne İntikal Eden Konağı

Dulkadiroğulları Ailesinden Bugüne İntikal Eden Bir Konak

Dulkadiroğulları Yurtlarının Bulunduğu Bulank Köyü

Bulank Köyü içinde Dulkadiroğulları Yurtlarının Bulunduğu Alımpınarı Mevkii

Dulkadiroğlu Ailesinden Seyyid Mustafa Bey'in Osmanlı Döneminde İnşa Ettirdiği Bey Camii

Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in Yaptırıp Alaüddevlle Bey'in Geliştirdiği Ulu Camii

İçerisinde Bayazıdlı zade Zafer ve Muharrem Beyin de Bulunduğu Bababurnu Baskınına Katılan Çeteler

Evvelen Bayazıdlı Ailesi Tarafından Yapılıp Zahiresinde Bayazıdlı Ailesinin Mezarlarının da Bulunduğu Bayazıdlı Camii

Bayazıdı Ailesinin Yazlıklarının Bulunduğu Yenicekale Köyünün
Bugünkü Görünümü

Bayazıdı Ailesinden Süleyman Paşa'nın Av Kasrının Bulunduğu
Avkasır Köyünün Bugünkü Görünümü

Bayazıdı Ailesinin Ağırıklı Bulunduğu, Hakim Olduğu Andırın Bölgesinden Bir Görünüm

Bayazıdı Ailesinden Arifi Paşa'nın Yaptırdığı Konağın Restore Edilmiş Hali

Cumhuriyet Dönemi Sağlık Bakanlığı da Yapmış Olan
Bayazıdoğulları Ailesinden Dr. Kemali Bayazıt Bey

UKDE KİTAPLIĞI:

YAŞAR ALPARSLAN – SERDAR YAKAR'IN EDİTÖRLÜĞÜNDE ÇIKAN YAYINLARIMIZ

MARAŞ TARİHİ SERİSİ:

1. Dulkadir Beyliği Araştırmaları I (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
2. Dulkadir Beyliği Araştırmaları II (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
3. İstiklâl Savaşında Maraş (2008) / *Yaşar ALPARSLAN – Serdar YAKAR*
4. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (2008) / *Besim ATALAY*
5. Maraş Yollarında (2008) / *Hasan Reşit TANKUT*
6. Aşiretlerin İskanları (2008) / *Bekir Sami BAYAZIT*
7. Maraş Emîrleri (2008) / *Editörler: İlyas GÖKHAN / Selim KAYA*
8. Maraş'ta Misyoner Faâliyetleri ve Misyoner Okulları (2008) / *Mustafa ÇABUK*
9. Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyanları (2008) / *A. Latif DİNÇASLAN*
10. İlkçağdan Dulkadirli'lere Kadar Maraş (2008) / *Yrd. Doç. Dr. İlyas GÖKHAN, Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA*
11. Dulkadir Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi (2009) / *Dr. İsmail ALTINÖZ*
12. İlâveli Esmârü't-tevârîh Maa Zeyl (2009) / *Mehmed Şemî Efendi, Hazırlayan: Dr. Mehmet KARATAŞ*
13. 100. Yılında 1909 Maraş'ta Ermeni Olayları (2009) / *Yrd. Doç. Dr. Nejla GÜNAY*
14. Seyâhatnâme, Şehir Târihi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
15. Maraş'ta Saçaklızâdeler ve Eski Maraş Âlimleri (2009) / *Osman SANDALOĞLU, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*

- 16.Yakın Çağda Kahramanmaraş (2009) / *Prof. Dr. Ahmet EYİCİL*
17. Eshab-ı Kehf Vukûu Şuyûu (2010) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
- 18.Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükûmeti (2011) / *Arifi Paşa, Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
- 19.Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi (2011) / *Doç.Dr.İlyas GÖKHAN*
- 20.Maraş Milli Mücadelesinde Bayrak Olayı ve Aşıkloğlu Hüseyin (2012) / *Serdar YAKAR*
- 21.Maraş-Fransız Harbi (Belgeler-Hatıralar (2012) /*Yaşar ALPARSLAN- Serdar YAKAR*
22. XX. Yüzyılda Maraş (Ermeniler, Türkler, Müslümanlar) (2012) / *Doç. Dr. Nejla GÜNAY*
- 23.Maraş Milli Mücadelesinde Şeyh Ali Sezai Efendi / (2012) *Hazırlayan Serdar YAKAR*

MARAŞ KÜLTÜR VE EDEBİYATI SERİSİ:

1. Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
2. Âşık Mustafa Zülkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
3. Muhammet Kâmil Ağdaş (Bahçeci Hoca) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
4. Maraş Merkez Ağzı (2008) / *Mine KILIÇ*
5. Mevlid / *Mar'aşî Kurâ-zâde Nâdiri* (2009) / *Hazırlayan Gülcan Tanıdır ALICI*
6. Maraş'ta Divanından Parça Kalmış Halk Şairleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
7. Türk Edebiyatında Maraşlılar (2009) / *Yaşar ALPARSLAN, Yard. Doç. Dr. Lütfi ALICI, Serdar YAKAR*

8. Maraş Bibliyografyası (2009) / *Cavit POLAT*
9. Büyük Hiciv Şâiri Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap'ın) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
10. Maraş Ağzı Koroğlu (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
11. Maraş Merkez Ağzı Kelimeler Deyimler (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
12. Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şâirlerine Âit Şiirler (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
13. Tertibü'l-Ulûm (2009) / *Saçaklızâde (Eş-Şeyh Muhammed B. Ebî Bekr El Mer'aşî) - Çeviri: Doç.Dr. Zekeriya PAK - Yrd.Doç.Dr. M. Akif ÖZDOĞAN*
14. Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
15. Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları (2010) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
16. Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
17. Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi (2010) / *Kemalettin KOÇ*
18. Eski Maraş'ta Örf'ler, Âdet'ler ve İctimâî Hayat (2010) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN - Hacı Ali ÖZTURAN*
19. Mîzânüşşerîat ve Bürhânüttarîkat (2010) / *Muhammet Hilmi Efendi, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
20. Lutfiyye-i Vehbî (2011) / *Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Gülcan Tanıdır ALICI*
21. Nazmü'l-Fünûn (2011) / *Yemli hazâde Mustafa Kâmil, Çeviri: Doç. Dr. M.Akif ÖZDOĞAN – Uzm. Ahmet TEMİZKAN – Abdullah DİNÇ*
22. Nasihatnâme-i Vehbî (2011) / *Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
23. Eski Maraş'ta Alim Çıkarmış Aileler (2011) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
24. Dîvân (2011) / *Sünbül-zâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE*
25. Şevk-engîz (2011) / *Sünbül-zâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE*

26. Neylü'l-Ereb fî Ma'rifeti'l-Edeb (2011) *Mahmûd Hamdî b. Davûd el-Merâşî ed-Dimeşkî, Çevirenler: Uzm. Mehmet BALCIOĞLU-Doç.Dr. M.Akif ÖZDOĞAN*
27. Ahmed Kuddûsî İbnülmeraşî (2011) *Dr. Ali TENİK*
28. Îrâdu'l-Makâle bi-Tarîki'l-Ecvibe 'alâ-Mîzânî's-Şerî'a ve Bürhânü'l-Hakîka (2011) *Hacı Nuhzâde Ahmed Efendi Hazırlayan: Ömer Hakan ÖZALP*
29. Ravzatü'l- İmân Tenkitli Metin - Sözlük – Tıpkıbasım (2012) / *Halîlî-i Mar'aşî Hazırlayanlar Yrd. Doç. Dr. Lütfî ALICI - Arş. Gör. Gülcan Tanıdır ALICI*
30. Eski Maraş'ta Âile Ev Ekonomisi ve Zahra (2012) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN - Hacı Ali ÖZTURAN*
31. Risâle-i Ahlâk I-II Çeviri Yazı – Tıpkıbasım (2012)/ *Halîlî-i Mar'aşî Hazırlayan Yrd. Doç. Dr. Lütfî ALICI*
32. Âşık Selâmi (Ramazan Mengilli) Hayatı ve Şiirleri (2012) / *Editör: Yaşar ALPARSLAN – Serdar YAKAR*
33. Zübdetü'l- Âsâr Fî Mevlîdî'n-Nebîyyi'l-Muhtâr Çeviri Yazı – Sözlük – Tıpkıbasım (2012) / *Elbistanlı-Zâde Hâfız Veliddîn Nef'î Efendi Hazırlayanlar Yaşar ALPARSLAN - Gülcan Tanıdır ALICI*
34. Tuhfe-i Vehbî (2012) / *Sünbül-zâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE*
35. Osmanlı Tefsir Geleneğinde Ta'lika Kültürü (2012) / *Hasan YÜCEL*

KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİNCE YAYINLANAN ESERİMİZ

1. Maraş Meşhurları (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*